Harald Zimmermann

Veacul întunecat

HARALD ZIMMERMANN

VEACUL ÎNTUNECAT

Traducere de

Johanna Henning şi Anca Mihăilescu

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ ŞI ENCICLOPEDICĂ

Bucureşti, 1973

HARALD ZIMMERMANN

DAS DUNKLE JAHRHUNDERT

EIN HISTORISCHES PORTRAT

1971

Verlag Styria Graz Wien Köln

Printed in Austria

Prefaţă

Cartea de față a fost întocmită ca urmare a cercetărilor întreprinse de autor mai mulți ani asupra secolului al X-lea, ale căror rezultate s-au concretizat în lucrări mai mici. În prelegeri şi conferințe academice şi mai ales într-un volum intitulat Papstregesien (Regeste papale). Prelucrarea materialului istoriografie privitor la istoria papală din epoca ottonă, în cadrul acestei lucrări, a dus la ideea de a se folosi şi într-o prezentare aparte. Directorul, dr. Gerhard Trenkler, de la editura Styria din Graz, nu numai că a încurajat realizarea acestui proiect, despre care a aflat întâmplător în timpul unei discuții, dar 1-a şi sprijinit într-un fel care ne îndatorează, în lucrarea de față nu s-a urmărit înfățişarea unor eventuale noi cercetări sau. pornind de la rezultatele lor, rediscutarea unor probleme mai vechi, ci scopul a fost, mai curând, ca evenimentele să fie pur şi simplu lăsate să vorbească de la sine, iar cele întimplate să fie repovestite, pe cât posibil în toată bogăția lor multicoloră, astfel în cât tabloul acelei epoci să poată prezenta interes pentru un public mai larg. Oricum, unele aspecte au devenit evidente. Pe de o parte era vorba de obişnuita apreciere reprobatorie asupra secolului al X-lea, ca perioada cea mai sumbră a „evului mediu întunecat", iar pe de altă parte – după cum a reieşit din Regestele papale – istoria Romei şi a Imperiului roman, a împăraților şi papilor, situația lor, relațiile între ei, rangul şi importanța lor în orânduirea politică şi bisericească de atunci a Occidentului. Pentru a combate

părerea depreciativă despre „saeculum obscurum”, sau cel puțin pentru a o reduce la o dimensiune îndreptă-țită, ar fi trebuit desigur să se scrie o istorie a culturii, a vieții spirituale din veacul al X-lea, lucrare de mult necesară, şi nu să se revină cu atâta insistență doar asupra ideii de reînnoire, deşi aceasta constituia o preocu-pare vădită a oamenilor acelor vremi. Ea a apărut deja la începutul secolului în versurile pline de laude linguşitoare, pe care poetul Eugenius Vulgarius le dedica papei Sergius al III-lea, pentru ca la sfârşitul veacului să devină programul politic – care însă eşuase – al împăratului Otto al III-lea. Astfel, limitarea perioadei prezentate asupra unui spațiu de o sută de ani nu este numai formală, ci ea corespunde şi unor principii legate de conținut.. Faptul că la începutul, pe parcursul şi la sfârşitul secolului, ideea de reînnoire, „renovatio”, spre care se tindea, era legată de Roma „conducătoarea lumii” – chiar dacă această denumire nu avea întotdeauna aceeaşi semnificație – constituie un motiv în plus pentru atenția deosebită care se cuvine să fie acordată istoriei frământate a Romei şi papalității din acea perioadă, precum şi celei a imperiului, cuprins şi ei în transformarea dinamică. Evoluția istorică a acestei perioade porneşte de la un moment de scădere maximă a rolului Romei şi al imperiului pe plan universal, la sfârşitul secolului al IX-lea şi începutul secolului al X-lea, continuă cu reînființarea imperiului, la mijlocul secolului, şi ajunge la încercarea de a se da o formă nouă concepției despre rolul universal al Romei, într-o perioadă în care pentru prima dată şi, desigur, nu întâmplător, împăratul şi papa au fost denumiți „cele două lumini ale lumii”. Poate că multitudinea evenimentelor şi imaginilor prezentate, a personajelor înfățişate, a forțelor politice şi ale ideilor, lupta lor pentru cucerirea anumitor valori, sau numai pentru a le impune şi a le afirma, poate că toate acestea vor fi suficiente pentru a

demonstra că acel „saeculum obscurum” a fost mai puțin întunecat şi sumbru decât se socotea în mod curent. Desigur că autorul este pe deplin conştient că, deşi s-a limitat numai la câteva aspecte ale istoriei, acestea n-au fost epuizate.

Pentru prezentarea secolului al X-lea, şi îndeosebi a istoriei imperiului şi a Romei din epocă, există o literatură bogată. Cunoscătorul în materie va putea constata aceasta în timpul lecturii, dar sperăm că el va observa şi pasajele în care, în urma cercetărilor şi părerilor proprii ale autorului, sublinierile sunt altele decât în lucrări premergătoare acesteia. De la început, lucrarea a fost concepută fără note explicative. La numărul mare de detalii prezentate, ele ar fi necesitat un spațiu mult prea mare şi, de fapt, ar fi constituit numai o repetare a aparatului critic sau chiar a bibliografiei la Regestele papale. Cu toate acestea, autorul şi editura au fost de acord că nu pot lipsi şi ar fi utile câteva trimiteri la lucrări şi tratate privitoare la istoria secolului al X-lea şi a problemelor abordate. Indicele bibliografic are caracter selectiv. El este grupat în jurul temei „Imperiul şi Roma în secolul obscur”, având ca scop furnizarea unor informații suplimentare, chiar dacă alcătuirea sa nu este exhaustivă. Tabelul genealogic a fost alcătuit pentru a prezenta legăturile de rudenie în cadrul dinastiilor domnitoare în vremea aceea, mai ales în sfera romană şi cea imperială, relații importante pentru înțelegerea evenimentelor. Traducerea în limba română a lucrării, apărute în editura Styria din Graz în anul 1971, a fost sugerată, încă din 1976, de către domnul prof. dr. Adolf Armbrüster, Editurii Ştiințifice şi Enciclopedice din Bucureşti. Mulțumesc domnului director dr. Mircea Mâciu pentru că a acceptat această propunere şi totodată pentru îngrijirea volumului. Mulțumesc, de asemenea, şi editurii

Styria din Graz, sub conducerea domnului director dr. Gerhard Trenkler, pentru amabilitatea de a fi acceptat ca lucrarea să fie tradusă în limba română. Traducerea a fost efectuată de către Johanna Henning şi Anca Mihăilescu.

Textul tradus are la bază o variantă revăzută, corectată şi adăugită a lucrării germane. Spre deosebire de aceasta din urmă, volumul editat în limba română a putut fi întregit cu unele ilustraţii, care să contribuie la mai buna înţelegere a expunerii. În acel veac al X-lea, Ţările române se aflau, ca şi ţările din Europa centrală într-o epocă întunecată, pe care cercetarea istorică numai cu greu o poate elucida, mai cu seamă din pricina lipsei de izvoare scrise. Ne aflăm totodată în anticamera interesului pentru istorie, în atrium-ui scenei istoriei. Prin lucrarea de faţă cititorul român este introdus în culisele acelui spectacol al lumii şi mai ales purtat pe scena pe care, încă în vremea aceea, evenimentele au fost mai numeroase şi de natură să stârnească interes, pe scena imperiului şi a Romei, aceasta din urmă fiind printre altele şi mama neamului românesc.

Lucrarea germană a fost dedicată profesorului meu din Viena, domnului prof. dr. Leoni Santifaller (decedat în 1974) cu ocazia celei de-a 80-a aniversări. Doresc ca prin traducerea în limba română să prezint, în spiritul înţelegerii dintre popoare, salutul meu acelei ţări din care face parte Transilvania, patria mea de origine.

Tübingen, ianuarie 1981

HARALD ZIMMERMANN

PARTEA ÎNTÂI

I. Un veac întunecat?

Priviți, începe un veac nou, veacul numit de fier datorită asprimii sale nefaste, de plumb, datorită răutății ce abundă şi întunecat din lipsă de autori.

Aproximativ cu aceste cuvinte începe descrierea secolului al X-lea, făcută în anul 1602, eruditul cardinal Cezar Baronius. În renumita şi monumentala sa lucrare de istorie a bisericii, inti-tulată Annales ecclesiastici. Desemnat astfel de către un mare cărturar şi cleric, într-o lucrare ce avea să influențeze timp îndelungat istoriografia şi conştiința istorică, acel secol, ce aparținea daja mult ponegritului „ev mediu întunecat", a fost socotit drept cel mai sumbru din întreaga istorie a omenirii, „saeculum obscurum".

Datorită meritelor sale de istoriograf, Cezar Baronius a fost considerat de către lumea catolică – desigur, cu prea mare emfază – părintele istoriografiei ecleziastice, fiind astfel aşezat alături de mai îndreptățitul purtător al aceluiaşi titlu onorific, Eusebiu din Cezareea, cronicarul epocii lui Constantin cel Mare. Într-adevăr! Annales ecclesiastici, operă lăsată de Baronius neterminată, ulte-rior însă adesea completată şi prelucrată, constituie lucrarea fundamentală a istoriografiei catolice din aşa-numita perioadă a „absolutismului confesional", dar şi de mai târziu. Mai mult ca oricare alt istoric, Baronius a avut la dispoziția sa bogatele comori din arhivele papale şi din Biblioteca Vaticanului, mai ales începând din 1597 de când, în calitate de prefect, deținea conducerea Bibliotecii Romane. Importanța lui Baronius ca învățat, precum şi înalte

prețuire da care se bucura acesta, reies din faptul că în 1605, cu doi ani înainte de a se stinge din viață, el a candidat în două rânduri, la scurt interval unul față de celălalt, la scaunul papal, alegerea sa fiind împiedicată numai printr-un veto al Spaniei. Analele lui Baronius au fost gândite ca replică a catolicismului la o versiune protestantă a istoriei ecleziastice, apărută cu puțin înainte la Basel, sub titlul Ecclesiastica Historia.

La fel de însemnate ca aport istoriografie sunt şi aşa-numitele Centurii de la Magdeburg. Bazate pe cercetări temeinice, acestea au fost redactate în deceniile şase şi şapte ale secolului al XVI-lea la Magdeburg, în mai multe volume în folio, de către elevul lui Luther, originar din Istria, Matthias Flacius IIIyricus, împreună cu câteva ajutoare destoinice. Dincolo de combaterea conținutului Centuriilor, Baronius urmărea să-şi dovedească superioritatea, depăşindu-le în privința erudiției detaliului istoric şi în cea a preciziei istoriografice. Însăşi forma aleasă pentru alcătuirea lucrării sale, aceea a analelor, se deosebea ca mod de periodizare de împărțirea timpului în secole, „centu-riae", introdusă în istoriografie de către Flacius. În acelaşi timp, Analele îi ofereau lui Baronius prilejul să respingă într-un mod apologetic concepția despre istorie, promovată de către „centuriatori". Din motive confesional-polemice, acestora, mai mult încă decât lui Baronius, evul mediu li se părea o epocă întunecată, şi nicidecum luminoasă. Influențată de teoria decadenței, istoriografia lor considera „papismul obscur" a fi punctul culminant al procesului de depravare a bisericii, o degra-dare căreia de-abia Reforma i-a pus capăt. Cu atât mai surprinzător este faptul că Baronius i-a depăşit chiar şi pe adversarii săi din Magdeburg, făcând aprecierea defavorabilă „saeculum obscurum". Aceasta se explică în

bună parte prin influența pe care au exercitat-o asupra cardinalului concepțiile epocii în care a trăit.

Formularea încă relativ recentă de „ev mediu”, datând după cum se ştie din epoca Renaşterii, era aso-ciată, din pricina tendințelor umaniste şi a celor reformatoare, cu ideea de obscuritate, de întuneric. Admira-ția pentru cultura antichității şi dorința de a rechema la viață valorile ei de mult apuse, eforturile susținute de reformare a bisericii în spiritul creştinismului primitiv, toate acestea făceau ca secolele situate între trecutul idealizat şi prezentul dornic de schimbare să apară ca un abis în timp, pe care nu numai că nimeni nu îl regreta, dar care şi îndreptățea critica urmaşilor.

Formularea de ,,ev mediu întunecat” îşi are, desigur, obârşia în însuşi evul mediu. În orice caz, încă de pe atunci comentarii critice la adresa vremii erau asociate cu contrastul dintre lumină şi întuneric, preluat din biblie. La fel şi denumirea „saeculum obscurum'„ este atestată în renumita cuvântare rostită la conciliul francez din anul 991, în care se arată că Roma, cea care a oferit odinioară strămoşilor privilegiul de a se bucura de lumina curată, răspândită de părinții bisericii („clara patrum lumina”), a învăluit prezentul într-o beznă înfricoşătoare („monstrosae tenebrae”), despre care cu siguranță se va mai povesti şi în viitor.

Dacă însuşi contemporanii criticau vremurile în care trăiau şi le considerau întunecate, cu atât mai îndreptățiți se credeau urmaşii în judecata lor disprețuitoare. Iar secolul al X-lea, situat cam la mijlocul întunecatului ev mediu, putea să pară cu uşurință treapta cea mai de jos a unei evoluții negative.

Termenul „ev mediu”, ca denumire dată unei epoci, şi deci cu scopul periodizării materialului istoric, a fost introdus în istoriografia bisericească mult după moartea lui Baronius. De fapt, încă în anul 1688 Cristoph Cellarius, rectorul şcolii din Zeitz, a publicat un compendiu de istorie medievală intitulat Historia medii aevi. În istoriografia bisericească însă, împărţirea în trei a istoriei şi, legat de aceasta folosirea denumirii de „ev mediu” apare pentru prima dată în 1834 la Jena, la Karl August von Hase şi, aproximativ în aceeaşi perioadă, în prelegerile de istorie a bisericii, ţinute la Tübingen şi München de către colegul său catolic, Johann Adam Mörder.

Ce-i drept, părerea despre evul mediu începuse în vremea aceea să fie mai bună. Disprețul se transformase în admirație romantică, iar printr-o muncă tot mai susținută de cercetare a evului mediu se depuneau eforturi pentru o mai bună cunoaştere a secolelor necunoscute. Fuseseră descoperite mişcări reformatoare în plin ev mediu şi revirimente înainte de Renaştere, iar pe de altă parte, fuseseră urmărite ecourile antichității până târziu, în timpurile aparent atât de întune-cate ale evului mediu. Secolele respective păreau să fi păstrat valori mai multe decât se crezuse până atunci, sau decât se vroia să se recunoască transmițându-le, din antichitatea îndepărtată, vremii celei noi. Privit astfel, evul mediu apărea ca o epocă de mijlocire a cărei obscuritate dispărea aproape în întregime.

Nici chiar secolul al X-lea, pe care Baronius îl etichetase „saeculum obscurum”, nu a putut rezista în timp acestei considerări. Au existat încă din timpul Reformei, şi continuă să existe, istorici care s-au străduit să găsească aspecte pozitive chiar şi pentru această perioadă a istoriei. De fapt, apre-cierea defavorabilă făcută de cardinal se datora

situației nicidecum strălucite a Romei şi dependenței umilitoare a papalității de puterea laică, indiferent dacă aceasta era reprezentată de împărat, de nobilimea romană sau de doamne nobile de reputație îndoielnică. Drept consolare pentru el şi cititorii săi, Baronius invoca cunoscutele vorbe ale Domnului către Petru, după care biserica este înălțată pe piatră, şi nici chiar porțile iadului nu o pot birui.

Reconsiderarea făcută secolului al X-lea de către Flacius era întemeiată, cel puțin în privința numeroaselor succese misionare de „propagatio doctrinae", ce au avut loc în acea epocă, în care teritorii şi popoare noi au îmbrățişat credința creştină. Flacius considera pozitivă domnia împă-raților ottoni peste Roma şi biserica romană, ambele în curs de decădere, şi vedea în ea un fenomen de „eclipsis", care făcea posibilă o schimbare în bine.

Prima critică fundamentală a denumirii de „ev mediu întunecat" se baza, la rândul ei, pe o cunoaştere profundă a secolului al X-lea şi a tuturor momentelor sale de obscuritate, ce puteau cu uşurință fi polemizate, o ocazie pe care profesorul Valentin Ernst Löscher, din Wittenber, a folosit-o din plin. El este autorul prezentării Begebenheiten des zehenden Secuii (întâmplări din secolul al X-lea), intitulate vulgar, desigur după sursele vremii, Historie des römischen Huren-Regiments (Istoria stăpânirii preacurviei la Roma). Tot el a publicat în 1725, la Leipzig, Historie der Mittleren Zeiten (Istoria vremurilor de mijloc), vremuri pe care le prezenta ca pe o „lumină în beznă", arătând „cum s-ar putea conferi acestui studiu strălucire şi un folos mai mare". Löscher insista asupra ideii cunoaşterii evului mediu ca premisă necesară pentru înțelegerea prezentului. El se pronunța energic împotriva ignorării „marelui hiatus al istoriei evului mediu", fapt care a pricinuit „nenumărate

applicationes şi deducţii nefericite", care la rândul lor, au fost urmate de „unele nenorociri".

În epoca iluminismului, „saeculum obscurum" a fost apărat împotriva lui Baronius de către istori-cul din Gottingen Johann Cristoph Gatterer, într-o disertaţie consacrată eruditului italian Gunzo de Novară, pe care împăratul Otto cel Mare îl chemase în Germania. Gatterer a insistat asupra faptului că secolul al X-lea nu era atât de lipsit de scriitori cultivaţi şi învăţaţi pe cât afirmase Baronius, şi 1-a numit drept exemplu pe Gerbert d'Aurillac, geniul universal al epocii respective, care, sub protecţia împăratului Otto al III-lea, a fost instalat ca papă sub numele de Silvestru al II-lea.

Crearea conceptului de „renaştere ottonă" i-a fost atribuită istoricului literar francez Jean Ampere. De fapt, în conformitate cu punctul de vedere al istoriei franceze. Ampere exprima în lucrarea sa în două volume Histoire littéraire de la France (Istoria literară a Franţei, datând din anii 1839–1840, numai două idei în acest sens. Pe de-o parte, el constata persistenţa în Franţa a elementelor de cultură carolingiană până la încetarea domniei dinastiei Carolingiene la sfârşitul secolului ai X-lea, iar pe de altă parte îl considera pe Gerbert d'Aurillac drept prima figură a renaşterii din veacul al XI-lea. Urmându-i pe Ampere şi ,pe istoricul culturii Jakob Burckhardt din Basel, care la rândul său a fost influenţat de primul, învăţatul Konrad Burdach a vorbit mai târziu, la începutul secolului al XX-lea, despre o „renaştere ottonă".

În sprijinul acestei idei vin şi mărturiile din domeniul istoriei artei, pe care o ilustrează cu produse artistice însemnate din epoca respectivă. La fel, în cadrul cercetărilor de istoria dreptului, care au ca scop să demonstreze continuitatea principiilor juridice, se urmăreşte modul în care a fost receptat dreptul roman de la începuturi şi până în „secolul

obscur” al lui Baronius, deci până în epoca împăratului Otto al III-lea şi a papei Silvestru al II-lea, şi se constată că această receptare a depăşit cu mult cadrul dezbaterilor pur teoretice. Concordanța dintre idealurile politice ale ottonilor, îndeosebi ale lui Otto al III-lea, cu cele ale lui Carol cel Mare, mai ales privitor la o reînnoire şi ridicare a importanței Romei şi a Imperiului roman, a fost relevată acum patruzeci de ani de către Percy Ernst Schramm. Este drept că programul acestor strădanii nu se exprima prin termenul de „renaştere”, în schimb autorul recurge la termenul sinonim „renovatio”, pe care Otto al III-lea şi-1 alesese drept deviză. Tendințele de reînnoire din acea vreme, şi mai ales cele de la Roma, pot fi ilustrate şi prin alte atestări. Astfel de pildă, Fedor Schneider preferă să folo-sească, atunci când vorbeşte despre aristocrația romană, care se afla adesea în opoziție cu împăratul, denumirea de „eră eroică a concepției despre Roma”, şi nu formula de „secol de fier, de plumb şi întunecat”. Şi în sfârşit, Robert Sabbation Lopez a folosit pentru „secolul obscur” denumirea „încă o altă renaştere” atunci când, urmărind scopuri mai puțin limitate, s-a ocupat de renaşterea secolului al X-lea şi a dezbătut această problemă cu istorici de toate specialitățile, nelăsând niciun aspect istoriografie al vieții din acea „centurie” să scape neanalizat, atât din punct de vedere al calității, cât şi al cantității înnoirilor pe care le-a adus.

Faptul că în acel veac au existat laolaltă aspecte luminoase şi aspecte mai sumbre nu constituie un specific al evului mediu. În oricare alt secol se poate pune întrebarea cât de întunecată este o epocă fără lumină şi cât de luminoasă este una însorită. Dar, aceasta nu are niciun fel de importanță. Istoricul înclinat spre detaliu şi interesat să pătrundă în miezul evenimentelor se bucură de imaginea vie şi mult colorată a trecutului ce i se dezvăluie şi care îl obligă să recurgă la o paletă tot mai bogată şi mai nuanțată, atunci

când, transpus în epoca respectivă, se străduieşte să o zugrăvească.

Aceasta este situaţia şi cu secolul al X-lea. Călătorind în timp, din epoca modernă spre antichitate, istoricul zilelor noastre întâlneşte veacul al X-lea la jumătatea drumului dintre prezent şi epoca a to tstăp ini torului împărat Augustus şi a lui Cristos, epocă considerată începutul unei ere noi. Este şi cazul istoriei Romei şi a bisericii în secolul al X-lea, care îi păruse atât de întunecat lui Cezar Baronius.

„Secolul obscur" a fost martorul eforturilor pentru reînnoirea imperiului. Roma nu uitase figura fondato-rului vechiului imperiu, chiar dacă, în aspiraţia ei creştină, îl lua acum drept exemplu pe Constantin şi pe Carol, cei doi mari imperatori ai creştinităţii. Acel secol, aparent atât de întunecat, a cunoscut dincolo de strădaniile pe care le implica răspândirea creştinismului şi succesele ei în aproape toate ţinuturile din Europa. Suficiente izvoare oglindesc acea epocă, chiar dacă în privinţa limbii şi a stilului ele nu corespund întrutotul gustului unui umanist sau exigenţelor lui Baronius.

Ar mai fi multe de spus despre „saeculum obscurum", lucruri deosebite, pline de lumină dar şi întune-cate, care să poată servi drept replică potrivită lui Cezar Baronius. În cele ce urmează, se va insista numai asupra unui singur aspect ale acestui veac, aspect căruia şi Baronius i-a acordat o importanţă deosebită. Pornind de la istoria imperiului şi a Romei în „secolul obscur" va fi ilustrată însemnătatea întregului veac.

II. Vremuri de nelinişti şi de preschimbări

E mult de când te-au părăsit cezarii, de când numele şi gloria ta au rămas în seama grecilor... Fără prestigiul lui Petru şi al lui Pavel, Tu, Roma, de mult ai fi avut un jalnic sfârşit.

Naşterea noului veac într-un ceas nefericit nu îndreptăţea aşteptările pline de speranţe pe care le au oamenii, de obicei, la răscruce de timpuri. Cel puţin în privinţa Romei şi a imperiului, această constatare pare să fie valabilă. În perioada de trecere de la secolul al IX-lea la secolul al X-lea, oraşul, al cărui nume l-au purtat în titlul lor împăraţi şi papi, a fost martorul unei schisme în cadrul instituţiei papale şi a unei absenţe pe tronul papal. Doi episcopi romani îşi disputau scaunul lui Petru, ridicând amândoi pretenţii asupra conducerii turmei lui Cristos. Lipsea însă un împărat care, făcând ordine şi împărţind dreptate, să ţină în mână sceptrul lui Carol cel Mare.

Desigur că pentru cel ce priveşte înapoi spre vremuri trecute, importanţa tuturor acestor eveni-mente istorice devine mai evidentă decât a fost ea vreodată pentru contemporani. Există, cu toate acestea, mărturii că şi aceştia erau conştienţi de transformările ce se petreceau sub ochii lor. În orice caz, nu există mijloc mai bun pentru a caracteriza situaţia Romei de la cumpăna veacurilor, decât trimiterea la acele fapte reale, care s-au răsfrânt ca un preludiu asupra secolului ce urma să înceapă. Căci, pentru a putea ajunge să înţeleagă interdependenţa dintre Imperiu şi papalitate sau identitatea dintre Roma şi concepţia despre Imperiu, oamenii din secolul respectiv trebuiau mai întâi să le trăiască şi să le experimenteze.

Puţin înainte de sfârşitul secolului al IX-lea, pe 8 decembrie 899, a încetat din viaţă, la Regensburg, împăratul Arnulf, ultimul împărat din dinastia carolingiană. Ce-i drept, la

numai un an după moartea sa, Roma a avut din nou prilejul să admire fastul unei încoronări împărăteşti, dar, atât domnitorul uns atunci de către papă şi aclamat de populaţia Romei, cât şi succesorul său, care fusese ridicat la rangul de împărat încă în timpul vieţii celui dintâi, nu au fost decât nişte figuri şterse, fără vreo însemnătate pentru lumea occidentală, sau cel puţin pentru oraşul al cărui nume îl purtau în titlu. Slăbiciunea imperiului mai avea să dureze timp-îndelungat.

Chiar şi aspectul Imperiului în vremea domniei lui Arnulf de Carintia era cu totul diferit, atât ca dimensiuni, cât şi ca putere şi însemnătate reală, de cel al imperiului carolingian la începuturile sale, sub domnia lui Carol cel Mare. În secolul al IX-lea imperiul a fost împărţit în mai multe rânduri între urmaşii împăratului, astfel încât, până la sfârşit, descendentul principal ajun-sese să domnească numai în Italia, aşadar în ţara în care se afla capitala nominală a imperiului. O singură dată, şi atunci mai curând din întâmplare şi numai pentru o perioadă scurtă, unitatea imperiului carolingian a fost restabilită sub domnia lui Carol cel Gros. În anul 887, odată cu detronarea acestui domnitor incapabil de către nepotul său de frate, Arnulf, imperiul lui Carol cel Mare s-a destrămat pentru totdeauna. Arnulf nu a fost recunoscut rege decât în partea de răsărit a regatului franc, în acea parte care ulterior a devenit regatul german, în timp ce Franţa, Italia şi Burgundia şi-au urmat soarta independent, sub domnia unor regenţi necarolingieni. Astfel, în anul 896, când Arnulf a fost încoronat împărat la Roma, mai existau în afară de el şi alţi purtători ai acestui titlu onorific.

Profitând de contradicţiile epocii, Guido, duce de Spoleto, pe care seniorii italici l-au ales rege în 889, a pus mâna în 891 pe coroana imperială de la Roma. Ce-i drept, familia acestui

mic imperator era şi ea de origine francă, ca şi dinastia carolingiană, numai că el nu-şi putea înte-meia în niciun caz pretențiile succesorale pe un drept bazat pe rudenie. Acestea se datorau în exclusivitate unei poziții puternice în vecinătatea Romei. Devenit împărat, Guido s-a străduit să asigure o succesiune dinastică, atât pentru Italia cât şi pentru imperiu, luându-1 pe fiul său Lambert asociat la domnie. Încă din timpul vieții tatălui său, în anul 892, Lambert a fost încoronat, primind de la papa Formosus diadema imperială.

Chiar şi după restaurarea imperiului apusean de către Carol cel Mare, împărații bizantini nu au renunțat niciodată să se considere singurii deținători legitimi ai titlului imperial roman. Occidentul obişnuia să nege aceasta, deşi nu arareori lumea apuseană se străduia să fie recunoscută de către bizantini. Faptul că la sfârşitul veacului al IX-lea puteau ajunge împărați şi principii italici care nu aparțineau dinastiei carolingiere, era o expresie a procesului de destrămare a monarhiei Carolingiene în comparație cu fostul imperiu din timpul lui Carol cel Mare, imperiul apusean îşi schimbase înfățişarea. Teritoriile sale deveniseră mai restrânse. La Nord de Alpi obişnuiau să se facă glume pe seama „împăraților din Italia”, glume într-o oare-care măsură justificate. Deşi nu poate fi vorba, la vremea aceea, despre o „italicizare” a imperiului, izvorâtă din conştiință națională, totuşi amprenta romană pe care o purta imperiul devenise mai evidentă ca până atunci. Chiar dacă împărații se considerau suverani ai vechiului imperiu carolingian şi ai lumii creştine occidentale, chiar dacă teritoriile „imperiale” porneau de la o astfel de pretenție, supradimensionarea imperiului nu era direct proporțională cu suprafața teritoriului stăpânit. Aceasta părea să depindă mai curând de bineeuvântarea şi încoronarea primite de la papă la

Roma, iar sensul lor era limitat la protejarea bisericii romane, al cărei administrator era considerat împăratul.

Transformarea, sub influența covârşitoare a casei învecinate, de Spoleto, a puterii protectoare pe care o întruchipa imperiul în putere suverană la Roma, constituia o amenințare ce nu corespundea de fel planurilor papale din vremea aceea. Din această cauză papa Formosus 1-a chemat în ajutor împotriva Guidonilor pe Arnulf, regele francilor de răsărit, şi 1-a încoronat la Roma, în anul 898, ca împărat roman. Exista, aşadar, pe atunci în imperiul din Occident o domnie dublă, constând din rivalitatea dintre doi purtători ai titlului de împărat: Lambert, descendent al familiei de Spoleto, şi Arnulf, descendent al carolingilor. Spre dezamăgirea papei, acesta din urmă a părăsit imediat după încoronare, pentru totdeauna, Roma şi Italia, fără să-i fi învins pe Guidoni. Iar Lambert a murit într-un accident de vânătoare, în toamna anului 898. Fireşte însă, prin aceas-ta nu au fost înlăturate consecințele politice ale ultimelor două încoronări imperiale. Roma şi papalitatea s-au trezit aruncate în mijlocul unor frământări profunde.

Criza romană, deja existentă, ajunsese astfel la apogeu. În final ea s-a soldat cu acea schismă papală, care caracterizează trecerea dintre cele două secole şi din care a izvorât conflictul privitor la persoana şi politica papei Formosus. Papalitatea, cel de-al doilea pilon al universului medieval, a cunoscut, ca şi imperia-litatea, o prăbuşire ce nu a mai putut fi depăşită vreme îndelungată.

Ea a început, asemenea unei lovituri de tambur, cu celebrul proces purtat la Roma în 896 împotriva cadavrului papei Formosus. Acesta murise la scurt interval după plecarea împăratului Arnulf. Ştefan al VI-lea, cel de-al doilea urmaş al papei, a poruncit dezgroparea cadavrului şi judecarea lui în cadrul unui conciliu roman, oferind astfel un spectacol

cumplit. Mortul, îmbrăcat în veşmintele papale, era aşezat în scaunul papal, iar trei episcopi au fost siliți să-1 acuze, în timp ce unui diacon îi revenea misiunea ingrată de a pleda cauza unui om ce amuțise pentru vecie şi care nu se mai putea dezvinovăți singur. Procesul se soldă, aşa cum era de aşteptat, cu condamnarea defunctului papă, urmată de detestarea sa. În mod simbolic, cadavrul a fost dezbrăcat de veşmintele şi însemnele papale, apoi smuls de pe tron şi târât afară din biserică până la cimitirul pelerinilor din Roma, unde a fost îngropat ca un străin. Această izbucnire pătimaşă de partinitate oglindeşte starea de decădere a bisericii romane în epoca respectivă. Ea era îndreptată împotriva unei persoane care părea să fi comis o greşeală în funcția înaltă pe care o deținea, şi căreia adversarii politici aveau ce să-i reproşeze. De neiertat este faptul că un papă a putut să se coboare la o astfel de faptă abjectă. Răufăcătorul Ştefan a fost ucis în vara anului 897, în timpul unei revolte romane, pricinuită de prăbuşirea la un cutremur a bazilicii din Lateran, biserica rezidențială a papei, dezastru luat drept semn al mâniei Domnului împotriva sacrilegiului comis cu cadavrul papei. Bineînțeles că sentința pronunțată împotriva papei Formosus era în acord cu spiritul bisericii, având drept acoperire felul în care acesta îşi începuse cariera de papă. Ambițiosul cleric slujise cu devotament bisericii romane, îndeplinind diverse misiuni. Mai târziu însă, el a avut un conflict grav cu împuternicitul papei. În urma căruia a fost exilat un timp din Roma şi împre-jurimile ei. Vestea alegerii sale în funcția de papă, pe care au primit-o simpatizanții săi din Roma, i-a parvenit în anul 891, în vreme ce era episcop cardinal de Porto. O veche tradiție juridică interzicea însă trecerea de la o episcopie la alta. Asemenea verighetei, inelul episcopal simboliza o legătură care presupune anumite obligații. La fel cum soțul nu putea să schimbe soția cu care s-a cununat, nici episcopul nu

putea să-şi schimbe episcopia, nici chiar pentru a deveni papă.

Cu toate acestea, Formosus îşi părăsise episcopia, fapt care a servit drept pretext adversarilor săi. ajunşi la putere la Roma în anul 896. În ochii lor, întronarea episcopului de Porto ca papă nu avea valabilitate, ba mai mult, ea constituia un sacrilegiu. Prin urmare, toate acțiunile întreprinse de Formosus în calitate de papă erau considerate ca fiind actele unui uzurpator şi urmau să fie invalidate şi revocate odată cu condamnarea şi destituirea sa postumă.

În chip firesc, toți cei care îi erau îndatorați papei Formosus nu au putut fi de acord cu ceea ce se petrecuse. În consecință, au izbucnit între ,,formosieni" şi ,,anti-formosieni" lupte de facțiuni, care reflectau, de fapt, existența, în continuare, a contradicțiilor politice mai vechi, dându-le însă o tentă bisericească mai puternică.

În anul 897 a avut loc o dublă alegere papală. ,,Anti-formosienii" l-au ales pe presbiterul roman Sergius, iar „formosienii" pe Ioan din Tivoli, care, în cele din urmă, a reuşit să se impună şi la Roma, silindu-1 pe adversarul său să fugă. Sergius a fost condamnat într-un conciliu la care a luat parte şi împăratul Lambert, ale cărui interese cereau reinstaurarea păcii şi a ordinii. Abia după 7 ani de exil, vreme în care rătăcise dintr-un loc într-altul şi se ținuse ascuns, Sergius a putut să se reîntoarcă la Roma şi să ocupe scaunul papal. Nu se cunosc amănunte despre repercusiunile schismei dintre cei doi papi, se ştie însă că Sergius i-a condamnat, declarându-i uzurpatori şi invadatori pe toți papii care domniseră de la izgonirea sa, şi care. asemenea lupilor din parabola biblică, au împrăştiat turma ce-i fusese încredințată lui în mod legitim.

În acest răstimp, pe scaunul papal s-au succedat patru episcopi romani, împotriva cărora erau îndreptate imputările lui Sergius. Pontificatele lor au fost de scurtă durată. După papa Ioan al IX-lea, decedat în luna mai a anului 900, a urmat Benedict al IV-lea, care primise odinioară hirotonisirea sa ca preot de la însuşi papa Formosus. Asemenea predecesorului său, Benedict aparţinea partidului „formosian" de la Roma, apartenenţă pe care a recunoscut-o public într-un conciliu, chiar în primul an al pontificatului său. Benedict a condus biserica romană în primii trei ani ai noului veac, până în august 903. După moartea sa prematură, alegătorii romani (clerul şi aristocraţia oraşului) nu au putut cădea de acord asupra persoanei care să ocupe din nou scaunul papal, în cele din urmă a fost întronat un preot din localitatea învecinată, Ardea, care se afla din întâmplare în pelerinaj la Roma, unde a atras atenţia celor din jur prin cucernicia sa. Dar la numai câteva săptămâni după aceea, străinul, care ca papă îşi luase numele de Leon al V-lea şi care, desigur, nu le putea fi pe plac tuturor romanilor, a fost înlăturat de către cardinalul Cristofor şi aruncat în temniţă. Bineînţeles însă că nici acest nou episcop roman nu s-a putut menţine decât câteva luni, căci la începutul anului 904 revenirea lui Sergius al III-lea a pus capăt frământărilor trăite de Roma în ultima vreme. După ce a fost înlăturat, Cristofor a fost trimis să-şi ispăşească pedeapsa într-o mănăstire. Ca şi predecesorul său, pare să fi murit de o moarte cumplită. Pontificatul papei Leon al V-lea a fost prea scurt pentru ca să merite să i se acorde vreo importanţă. Cel puţin de la Cristofor s-a păstrat un document. Este vorba despre confirmarea privilegiilor mănăstirii franceze Corbie, pe care Franco, abatele mănăstirii, le cerea, conform obiceiului, la Roma, prin intermediul episcopului Otger de Amiens. Acest fapt dovedeşte că în ciuda ascensiunii sale îndoielnice, Cristofor

era recunoscut de lumea creştină ca papă legitim. Erau mulți aceia care în secolul al X-lea preferau, asemenea abatelui francez, să se bucure de un privilegiu, fie el acordat chiar şi de un episcop roman cu reputație suspectă, decât de niciunul. Cel mai însemnat eveniment, din primii ani ai noului veac, coincide ca timp cu perioada pontificatului lui Benedict al IV-lea.

Este vorba despre încoronarea imperială. Aceasta avea ca scop pe de o parte, să umple golul ce a urmat după moartea fără urmaşi a împăratului Lambert şi a adversarului său Arnulf, iar pe de altă parte, să înscău-neze la Roma un nou împărat. Se pare că în Italia şi la Roma lipsa unui stăpânitor atotputernic, care să facă uz de autoritatea sa de împărat, era în oarecare măsură considerată un neajuns, dată fiind amenințarea ce plutea peste nordul şi sudul țării.

Italia de sud şi chiar şi teritoriul roman erau victima atacurilor sarazinilor mahomedani. Aceştia ocupa-seră din anul 827 Sicilia şi îşi instalaseră, în anul 881, o tabără permanentă la sud de Roma, în regiunea de revărsare a râului Garigliano, care aparținea principatului Gaeta. De aici porneau raiduri de jaf, care ajungeau până în apropierea nemijlocită a Romei. Monte Cassino şi Subiaco, mănăstirile matcă benedictine, au fost distruse, iar un document al papei Sergius al III-lea informează că chiar şi episcopia Silva Candida, situată în vecinătatea nordică a Romei a fost devastată. Toate acțiunile militare îndreptate împotriva taberei sarazine de pe malurile râului Garigliano au fost zadarnice şi n-au făcut decât să îndârjească atacurile mahomedanilor. Primejdia era cu atât mai mare, cu cât o parte dintre principii din sudul Italiei tolerau prezența unora dintre duşmani, ba chiar pactizau cu ei. Alții plăteau tribut pentru a-şi scăpa țările de jaf sau apelau la ajutorul militar al mahomedanilor în luptele interne de

rivalitate, sau pe cele spre care îi îndemna ambiția oarbă de a fi independenți, atât față de imperiul carolingian cât şi față de cel bizantin.

Începutul secolului al X-lea este marcat de o altă invazie cu caracter războinic, care a venit din Africa în Sicilia şi în sudul Italiei. Ea era condusă de emirul Kairuanului, Ibrahim al II-lea din casa Aghlabizilor, împreună cu fiul său Abul Abbas şi a fost întreprinsă în locul unui pelerinaj la Mecca, care a eşuat. Arabii au nimicit la Messina o flotă bizantină, au cucerit ultimele forturi bizantine din Sicilia, iar pe Continent au pus stăpânire pe Calabria. Solii principilor sud–italici n-au întârziat să sosească la emir pentru a-i oferi supunerea stăpânilor lor în schimbul încheierii păcii. Nimic nu mai părea să stea în calea înaintării victorioase a mahomedanilor spre nord în momentul noii încoronări imperiale. Roma nu putea încă să prevadă că Ibrahim avea să moară în octombrie 902, în fața zidurilor Cosenței, răpus de o molimă, şi că fiul şi urmaşul său, Abul Abbas, avea să fie ucis în anul 903, evenimente care au marcat începutul declinului domniei Aghlabizilor în nordul Africii şi în Sicilia.

Roma nu era însă amenințată numai dinspre sud. În nord se făceau simțite invaziile pustiitoare ale triburilor barbare ale maghiarilor. Izgonit din sudul Rusiei, acest popor de călăreți, de origine asiatică, a pătruns la sfârşitul secolului al IX-lea în spațiul panonic. Desigur că pentru cronicarii apuseni din vremea respectivă evenimentele care aveau loc în răsărit, atât cele trecute cât şi cele contemporane lor, nu prezentau un interes deosebit. Aşa explică faptul că relatările despre expansiunea spre miazăzi a maghiarilor şi despre ciocnirile lor armate ulterioare, printre care se numără şi cea cu valahii din Transilvania, conduşi de voievo-dul Gelu sunt întâlnite mai tirziu. Căci mult mai

palpitante erau raidurile de jaf pe care le întreprindeau, pornind din Panonia, hoardele ungare şi care ajungeau până în îmbietoarea Italie.

În septembrie 899, o armată italică a fost nimicită într-o bătălie dată pe Brenta. În fruntea ei se afla mar-graful Berengar de Friaul, pe care o parte dintre mai marii Italiei îl aleseseră rege în anul 888, dar care nu reuşise atunci să se impună faţă de Guido de Spoieto. Înfrângerea pe care a suferit-o în lupta împotriva maghiarilor nu a fost în favoarea sa şi cu atât mai puţin alianţa pe care a încheiat-o ulterior cu duşmanii, şi prin care numai marca sa, Friaulul, era pusă la adăpost de jafuri, apărarea pentru restul ţării fiind lăsată în seama puterilor locale şi a populaţiei. Singurul avantaj pentru Italia era faptul că, începând de atunci, hoardele maghiare şi-au concentrat acţiunile militare cu precădere asupra ţinuturilor de la nord de Alpi. După prăbu-şirea Moraviei Mari, în anul 906, şi după înfrângerea bavarezilor conduşi de ducele Liutpold în bătălia de la Pressburg (Bratislava), în anul 907, maghiarii aveau porţile deschise spre Occident. Încă în acelaşi an, incursiunile lor au ajuns până în Turingia şi Saxonia, iar mai târziu în Suabia şi pe Rin, trecând chiar şi dincolo de acesta, în Galia. Nici în acest caz, Roma şi Italia nu au putut să prevadă la începutul secolului evoluţia ulterioară a lucrurilor.

Împăratul, pe care papa Benedict al IV-lea 1-a încoronat la Roma la începutul anului 901, era originar de dincolo de Alpi, fără a fi însă fiul şi succesorul lui Arnulf în Germania care era expusă la ora aceea primejdiei. Întrucât regele Germaniei, Ludovic Copilul, era încă minor, şi ţara guvernată de o regenţă, orice posibilitate de a întreprinde acţiuni de mai mare anvergură în Italia, era exclusă. Din timpul domniei regelui copil nu ne-a parvenit decât o

singură relatare privitoare la relațiile dintre Germania şi Roma: în anul 904, episcopul Solomon a pornit în pelerinaj de la Constanța la Roma pentru a dobândi acolo un privilegiu pentru mănăstirea sa, Sant Gallen, vestită în acea vreme datorită celor doi călugări poeți şi muzicieni, Tuotilo şi Notker Balbulus.

În perioada de trecere de la secolul al IX-lea spre secolul al X-lea nu intra în discuție, pentru a fi urmaş la tronul imperial al guidonului Lambert şi al carolingianului Arnulf, decât un singur domnitor. Era Ludovic, tânărul şi ambițiosul rege al Burgundiei de Jos, al cărui regat, situat pe cursul inferior al Ronului, luase ființă în 879 prin destrămarea monarhiei carolingiene. În favoarea sa pledau în primul rând legăturile de rudenie care-1 apropiau atât de familia Carolingilor cât şi de familiile princiare din Italia. Mama sa, Irmgard, era o carolingiană, fiind fiica ultimului împărat din casa Carolingilor, pe linie italică. Tatăl său Boso, fusese înainte vreme regent al Italiei şi este posibil să fi fost chiar propus să dețină titlul de împărat. În Tuscia, provincia învecinată a Romei şi totodată principatul cel mai puternic din întreaga Italie, domnea, în calitate de soție a margrafului Adalbert cel Bogat, lorena Berta, o vară a lui Irmgard. Se pare însă că însăşi Angeltrude, văduva împăratului Guido, ar fi intervenit pentru Ludovic. În cele din urmă, influența regelui burgund a crescut şi prin logodna sa cu prințesa Ana fiica împăratului Imperiului bizantin, Leon al VI-lea. Toate acestea veneau în sprijinul candidaturii lui Ludovic în plus, acestuia i se făcuse propagandă prin readucerea în memorie a faptului că însuşi nefericitul împărat Carol cel Gros îl alesese ca succesor pe Ludovic de Burgundia, motiv pentru care îl şi adoptase. Circula povestea despre o viziune pe care ar fi avut-o Carol, în care Ludovic era înfățişat ca succesor legitim al

împăratului carolingian şi al tronului acestuia. Prin urmare, mai marii Italiei l-au chemat, de dincolo de Alpi, pe regele burgund. În toamna timpurie a anului 900, el a fost ales la Pavia şi rege al Lombardiei. Pentru a obține, pe lângă cele două titluri regale pe care le purta, şi râvnitul titlu de împărat, conferit de papă Ludovic a pornit la începutul anului 901 spre Roma. Aici, papa Benedict al IV-lea se hotărâse în cele din urmă pentru alegerea sa ca împărat, deoarece faptul corespundea intențiilor sale politice şi celor ale tovarăşilor săi de idei ,,formosieni". Aparent, Ludovic se bucura atât de sprijinul taberei carolingiene cât şi de cel al celei spoletine. Relațiile pe care le avea, precum şi tinerețea sa, ofereau Romei şi Italiei perspective mai bune decât o făcuse odinioară scurta domnie a lui Arnulf de Carintia.

La 22 februarie 901, într-o duminică, a avut loc la Roma încoronarea imperială. Acordându-i-se amploarea cuvenită, ea s-a desfăşurat după toate regulile vremii. Izvoarele referitoare la acest eveniment sunt ciudat de laconice. Ele trec sub tăcere orice fel de amănunt, ca şi când ar vrea să lase să se întrevadă posibilitatea ca şi această domnie imperială să nu fie decât episodică. Nu se ştie nici măcar la ce înțelegere au ajuns în acele zile Ludovic şi Benedict al IV-lea, nici în ce fel s-a angajat împăratul să asigure protecția Romei şi a papalității. Căci protecția a fost dintotdeauna, şi mai ales în vremea aceea, lucrul cel mai impor-tant legat de venirea noului împărat, şi nu fastul ceremonialului imperial de care se bucurau romanii şi prin care deveneau conştienți de importanța lor pentru instituția papală şi pentru imperiu.

După încoronare Ludovic al III-lea a preluat conducerea. Împreună cu papa el ținea sfat, în cadrul unor mari adunări, despre treburile bisericeşti şi cele lumeşti şi, la intervenția papei, lua decizii judecătoreşti şi emitea documente. Printre participanții la aceste consfătuiri se

numărau, în afara suitei imperiale, şi nobili romani şi funcţionari de cancelarie ale căror nume aveau să devină, ulterior, în cursul secolului al X-lea, celebre la Roma. Unii dintre aceştia sunt consideraţi strămoşii familiilor şi neamurilor de vază de mai târziu. Şederea lui Ludovic în oraşul imperial nu a fost prea îndelungată. Deja la mijlocul lui martie 901 el se afla la Pavia, oraşul reşedinţei sale regale, unde pare să fi rămas până în anul următor.

Între timp, în Italia şi la Roma entuziasmul cu care fusese primit umărul rege burgund a scăzut substanţial, făcând loc unei oarecari dezamăgiri. I se lua în nume de rău faptul că, asemenea predecesorilor săi, nici el nu a ştiut să devină stăpân pe situaţia politică din Italia şi că nu a întreprins nimic împotriva maghiarilor şi a sarazinilor. Cu cât trecea însă vremea, Ludovic devenea mai conştient de cât de limitate îi erau mijloacele şi posibilităţile de care dispunea. Se pare că odată, după o primire fastuoasă în oraşul Lucea, capitala Toscanei, indispus fiind, Ludovic s-ar fi exprimat cu amărăciune că mai curând putea fi numit rege margraful Adalbert cel Bogat decât el, acesta din urmă nefiindu-i subordonat de fapt decât prin titlul ce-1 purta. În cele din urmă, monarhul şi împăratul burgund a suferit o puternică lovitură prin pierderea margra-fului Adalbert de Ivrea, un principe italic ce stăpânea trecătorile ce duceau peste Alpi spre Burgundia, şi care a trecut de partea regelui Berengar, pe a cărui fiică, Gisela, a luat-o de soţie.

Pavia, oraşul reşedinţei regale, căzuse deja în iulie 902 în mâinile lui Berengar. Deoarece numărul adversarilor săi din Italia sporea necontenit, împăratul Ludovic s-a văzut nevoit să se retragă în Burgundia. Dezamăgit de soartă, el a lăsat regatul lombard în seama rivalului său mai norocos şi s-a mulţumit numai cu titlul de împărat. Astfel, s-a convenit asupra unei diviziuni a domniei, Ludovic făgăduindu-i sub

jurământ lui Berengar să nu se mai reîntoarcă în Italia şi să nu se amestece de fel în conducerea acesteia, Italia rămânând teoretic subordonată împăratului. La numai trei ani de la această înţelegere a fost deajuns să apară o mică schimbare în starea de spirit din Italia, pentru ca Ludovic să uite de jurământul pe care fusese construis să-1 facă şi pe care niciodată nu 1-a luat cu totul în serios.

Chemat de simpatizanţii săi, în primul rând de verişoara sa Berta de Tuscia, burgundul a încercat, în primăvara anului 905, să-şi impună din nou domnia în Italia. În luna mai a aceluiaşi an el a izbutit să ocupe Pavia. Câteva luni mai târziu, Berengar a fost luat prin surprindere şi Ludovic a reuşit, cu sprijinul armatei, să-1 izgonească din Verona, oraşul său rezidenţial. Încurajaţi de reuşita rapidă, Ludovic şi anturajul său dădeau dovadă de oarecare delăsare, care nu a întârziat să se întoarcă împotriva lor. Când, la sfârşitul lui iulie, Berengar împreună cu câţiva oameni ai săi au reapărut în faţa porţilor Veronei, acestea le-au fost deschise de credincioşii lor. Astfel împăratul a încăput pe mâna adversarului său mânios şi a fost pedepsit cumplit, prin orbire, pentru încălcarea jurământului.

În octombrie 905, Ludovic, numit de atunci înainte „cel Orb", se găsea din nou în Burgundia, unde putea să fie fericit că scăpase cu viaţă. Deşi Ludovic se afla dincolo de Alpi, documentele sale continuau să fie împodobite cu titlul de „imperator augustus", iar prin căsătoria sa cu prinţesa Ana, care, ce e drept, a murit de timpuriu, Ludovic devenise ginerele împăratului Imperiului bizantin fapt pentru care fiul său va purta măreţele nume imperiale Carol şi Constantin ceea ce nu îl incomodau pe învingătorul din Italia, după cum nici acela că arhiepiscopii de Vienne şi de Lyon continuau să-şi confirme privilegiile la Roma, menţinând astfel legătura dintre papalitate şi regatul burgurid,

chiar şi după anul 905. Până la încheierea ei, domnia împăratului Ludovic al III-lea a rămas neînsemnată. Curând după izgonirea sa din Italia, nu mai departe decât la Roma numele său a încetat să mai fie menționat, aşa cum era obiceiul, în datarea documentelor papale. Ba chiar mai mult, se punea la cale ca în locul burgundului, devenit neputincios în urma orbirii pe care o suferise, să fie ales împărat nimeni altul decât regele Berengar.

Din păcate, acest nou proiect imperial nu apare consemnat limpede în izvoarele păstrate din acea vreme. Desigur, se poate presupune că el corespundea dorințelor lăuntrice ale regelui şi este foarte posibil ca ideea să fi pornit chiar de la el. Reacția Romei şi cauza pentru care a eşuat rămân însă simple presupuneri. Între timp, la Roma fusese întronat ca papă Sergius al III-lea. Probabil că acesta nu a acordat o prea mare importanță faptului că în Burgundia continua o putere imperială. Nici încoronarea lui Ludovic din anul 901 nu pare să fi constituit pentru el un obstacol insurmontabil în calea unei noi încoronări. Căci, actul încoro-nării lui Ludovic se dovedise a fi fost o greşeală şi, în afară de aceasta, el fusese îndeplinit de către un papă pe care Sergius îl considera nelegitim şi ale cărui decizii se străduia să le revoce. Pe de altă parte, se poate ca papa să fi avut anumite rețineri față de orice împărat, având în vedere experiențele nefericite pe care le avusese în această privință căci în 897, împăratul Lambert a încetat să-1 mai sprijine pe Sergius, pentru a-1 susține, contrar aşteptărilor, pe adversarul „formosian" al acestuia, Ioan al IX-lea. Ezitarea lui Sergius şi faptul că punea nişte condiții, sunt aşadar lesne de înțeles. Înaintarea spre Roma, cum fusese plănuită la curtea regelui, pare să fi eşuat în cele din urmă. datorită împotrivirii margrafului Adalbert de Tuscia care, neconvenindu-i reîntoarcerea lui Berengar ca împărat, a

ocupat împreună cu aliaţii săi trecătorile din Apenini. Papa şi Roma au fost nevoiți să plece capul în fața intereselor politice ale margrafului.

Casa margrafului de Tuscia ajunsese în anii aceia la apogeul puterii sale şi credea că se poate dispensa de un împărat. Mărturie este o interesantă scrisoare adresată califului Abbasizilor al-Muktafi, de către Berta, soția margrafului. Scrisoarea, împreună cu alte mesaje secrete şi cu daruri bogate, a fost adusă la Bagdad de către Ali, un căpitan african, care căzuse prizonier în urma capturării unor vase mahomedane de către piraţii toscani. În această epistolă scrisă în stil oriental, cu cuvinte măgulitoare şi cu exagerări pompoase, expeditoarea se numea, printre altele, stăpână a Romei. Propunerea ei de a încheia o alianță avea ca scop să asigure protecția Italiei şi Romei împotriva atacurilor sarazinilor din Africa şi din Sicilia. Dată fiind lipsa de influență a abbasizilor asupra vasalilor lor, în vremea aceea, singura replică posibilă era un răspuns plin de înfloriturі. Prin urmare, schimbul acesta de scrisori este mai degrabă o mărturie a aprecierii înalte pe care Berta o avea despre sine, decât a simțului ei politic.

Este posibil ca în calea noului proiect imperial să fi stat şi politica bisericii privitoare la Bizanţ. Împăratul Leon al VI-lea, din dinastia macedoneană, a cărui domnie în răsărit începuse în anul 886, socrul împăratului apusean Ludovic cel Orb, intrase tocmai atunci în conflict cu patriarhul de Constantinopol, Nicolae I Misticul. Pentru papalitate această dezbinare deschidea noi şi atrăgătoare perspective, lăsând să se întrevadă posibilitatea de a readuce biserica greco–ortodoxă la ascultarea Romei şi înlăturarea definitivă a încordării dintre Roma şi Bizanţ. Această încordare începuse încă de la mijlocul secolului al IX-lea, când avusese loc conflictul dintre patriarhul Fotie, şi papa Nicolae I. Renumit

legiuitor, împăratul Leon al VI-lea, numit „cel înţelept”, datorită erudiţiei sale, a fost elevul lui Photios. Deşi fusese însurat de trei ori, Leon nu avea fii moştenitori. Pentru a asigura succesiunea dinastică, împăratul, rămas văduv încă din anul 901, s-a căsătorit cu fosta sa ibovnică, Zoe Karbonopsina, ridicând-o astfel la rangul de cea de-a patra soţie şi „augusta”, după ce ea îi născuse, cu puţin înainte, un fiu. Hotărârea lui Leon contravenea însă propriilor sale legi care interziceau chiar şi cea de-a treia căsătorie. De aici a pornit aşa-numita dispută despre tetragamie. Pentru a

înfrânge împotrivirea bisericii bizantine şi îndeosebi pe cea a patriarhului Nicolae la cea de-a patra căsătorie a sa, împăratul, căruia oricum îi fusese interzis să participe la oficierea slujbei religioase, a cerut dispensă bisericii de la Roma, în a cărei legislaţie tetragamia nu era interzisă. Papa Sergius al III-lea a răs-puns bucuros acestei rugăminţi, cu atât mai mult cu cât ea îl flata direct, punând autoritatea sa bisericească mai presus decât cea a patriarhului bizantin. De îndată ce a primit de la Roma acordul papal, împăratul a putut să obţină, în luna februarie a anului 907, prin constrângere, recunoaşterea religioasă de către un sinod bizantin a căsătoriei sale. Deoarece continua să se împotrivească, patriarhul a fost nevoit să abdice şi să plece în exil. Locul său a fost ocupat de Euthymios, o fire cucernică, dar mult prea supusă politicii imperiale.

Chiar dacă Bizanţul era conştient că superioritatea bisericii romane nu reprezenta o victorie de durată, Roma îşi dădea seama că încoronarea unui nou împărat apusean în locul nefericitului ginere burgund al lui Leon al VI-lea, împăratul Ludovic cel Orb, nu era la ora aceea un act bun. Pentru moment, regele Berengar a trebuit să renunţe la speranţele sale. Originea sa carolingiană nu-i era de niciun folos, cu atât mai puţin eforturile pe care le depusese pentru a

infirma propaganda burgundă, lansând zvonul că împăratul Carol cel Gros, cu puțin înainte de moarte, i-ar fi încredințat lui imperiul în prezența mai marilor țării.

Dacă pontificatul lui Sergius al III-lea nu s-a putut evidenția cu strălucirea unei încoronări imperiale, el s-a remarcat totuşi printr-o altă realizare, ce avea să fie mult mai însemnată pentru oraş şi care, asemenea planului imperial, are şi ea valoare simbolică. Este vorba despre reconstrucția bazilicii din Lateran.

Construită în timpul domniei lui Constantin cel Mare, în secolul al IV-lea, întru slava mântuitorului, bazilica se afla în vecinătatea reşedinței episcopale de la Roma din palatul Lateran. Acest palat fusese pus la dispoziția bisericii de către Constantin cel Mare. În ochii lumii, bazilica din Lateran era principala biserică nu numai a Romei ci şi a întregii creştinătăți catolice, fiind adesea comparată cu Sinaiul, muntele din Vechiul Testament, de pe care au fost date legile. Cu atât mai puternic trebuie să fi fost efectul prăbuşirii venerabilei clădiri. Papa Ioan al IX-lea se străduise în zadar să reconstruiască bazilica. Deoarece Roma sărăcise, el ceruse danii de la oameni. Mai târziu, ruinele au fost lăsate în voia soartei şi nimănui nu pare să-i fi dat în gând să fie reluată oficierea religioasă, măcar într-o parte a vechii biserici. Sub Sergius al III-lea lucrările de restaurare au început cu mai mult avânt. Spre deosebire de vechea bazilică, cea nouă a fost închinată sfinților Ioan Botezătorul şi Ioan Evanghelistul. Astfel, urma să fie ştearsă pentru totdeauna amintirea lui Ştefan şi a lui Formosus. Papa nu a uitat să aducă la cunoştință urmaşilor, prin inscripții, inițiativa sa, care s-a bucurat chiar şi de laudele adversarilor politicii sale bisericeşti. Într-una dintre poeziile sale, desigur nu lipsită de linguşire calculată, poetul Eugenius Vulgarius îndemna „Roma cea de aur” să se

bucure de reînălțarea ei din ruine. Mai mult ca probabil, şi alți contemporani au trecut, intenționat, cu vederea faptul că fenomenul la care asistau era departe de a fi o înnoire, ci cel mult o restaurare.

Caracterul restaurativ al pontificatului lui Sergius al III-lea se desprinde, în primul rând, din măsurile de politică bisericească pe care acesta le-a luat şi, înainte de toate, din atitudinea sa neînduplecată față de adepții lui Formosus. Imaginea păstrată despre Sergius al III-lea şi celebritatea sa se datorează în mai mare măsură acestui conflict, decât acțiunilor sale de reconstrucție arhitecturală. Tocmai în aceasta constă micimea perso-nalității sale, în faptul că nu a dat dovadă de indulgența, şi mărinimia care i-ar fi stat bine unui învingător.

Una dintre primele măsuri luate de papă după revenirea sa la Roma a fost convocarea, în anul 904, a unui conciliu pentru a-1 condamna din nou pe Formosus şi prin care erau invalidate hirotonisirile făcute în timpul pontificatului acestuia. Sergius era personal interesat de luarea acestei decizii. Fiind, încă de pe vremea când era diacon, adversarul lui Formosus, acesta voise să-1 îndepărteze din Roma. De aceea el s-a sfințit în anul 893 episcop de Caere. Deşi îndată după moartea lui Formosus, Sergius şi-a părăsit dieceza şi a slujit ca simplu preot la Roma, au existat totuşi persoane care să-1 acuze pentru aceeaşi abatere de la disci-plina canonică, pentru care fusese odinioară condamnat Formosus. La fel cum acela renunțase la episcopia Porto în schimbul titlului de papă, şi Sergius renunțase la episcopia Caere, pentru acelaşi motiv. Iată de ce considera Sergius necesar să exprime din nou, prin intermediul autorității unui conciliu, ne valabilitatea hirotonisim pe care o primise de la Formosus. Astfel era reconfirmat caracterul legitim al alegerii sale ca papă. Bineînțeles că hotărârea nu s-a limitat

numai la acest caz particular, ci a fost luată o decizie de principiu, care cerea ca toți clericii care au primit ordinul în timpul lui Formosus, şi de la acesta, să revină la vechea treaptă ierarhică sau să fie hirotonisiți din nou. Se ştie că papa a comunicat decizia conciliului, printr-o scrisoare, şi episcopului Amelius de Uzes din Franța. E de presupus că această epistolă, singura care s-a păstrat, nu a fost unica expediată cu această ocazie din Roma.

Pe de altă parte, este lesne de înțeles că noile cerințe de la Roma au produs tulburări în rândul clericilor din întreaga lume apuseană, cu atât mai mult cu cât, cu puțin în urmă, papa Benedict al IV-lea luase o hotărâre diametral opusă. Se credea, şi pe bună dreptate, că atacurile împotriva lui Sergius al III-lea erau îndreptățite şi se regreta amarnic că nu exista la vremea aceea un împărat de talia lui Constantin cel Mare, sub a cărui înaltă autoritate, un conciliu ar fi readus cu siguranță pacea în biserică. Nemulțumirea se datora pe de-o parte încălcării disciplinei canonice prin noua atitudine a lui Sergius al III-lea, iar pe de altă parte consecințelor practice pe care le-ar fi putut avea un astfel de decret emis de conciliu: în întreaga lume creştină ar fi luat naştere o confuzie şi nesiguranță generală, în primul rând pentru că prin condamnarea reînnoită a lui For-mosus şi invalidarea pontificatului său, succesiunea episcopilor ar fi fost întreruptă mai mulți ani şi în al doilea rând pentru că în noua conjunctură, fiecare cleric se afla în fața dilemei dacă episcopul de la care primise sfânta taină fusese, fără ca el să fi ştiut sau nu, hirotonisit de papa Formosus. În primul caz propria sa hirotonisire îşi pierdea valabilitatea. Şi la urma urmei, cei din afara Romei care fuseseră hirotonisiți de papă cu ocazia unui pelerinaj la Roma, nu aveau de unde să cunoască situația Romei atât de bine încât să poată

prevedea că mai târziu Formosus avea să fie declarat uzurpator şi condamnat.

De la începutul secolului al X-lea s-au păstrat câteva scrieri cu caracter polemic. Ele au ca temă probleme legate de conciliul convocat de Sergius la Roma şi comentează legitimitatea pontificatului lui Formosus şi a invalidării sale. Eugenius Vulgarius, poetul mai sus menționat, de fapt un cleric din sudul Italiei din dioceza napolitană, fusese şi el hirotonisit de către Formosus. El este autorul a două „tratate proformosiene", îndreptate împotriva lui Sergius al III-lea. Papa nu a întârziat însă să-1 tragă la răspundere şi 1-a chemat de îndată la Roma. Ca scuză, poetul a invocat însă starea precară a sănătății sale. El a fost excomunicat şi a primit canon la mănăstire. Mai târziu, Eugenius a reuşit prin intermediul unui prieten episcop să obțină împăcarea cu Roma, supunându-se de acum înainte lui Sergius. El avea să-1 cânte în poeziile sale pe acesta din urmă, pe care odinioară îl ponegrise. O atitudine consecventă a avut un alt cleric, originar tot din sudul Italiei, pe nume Auxilius. Acesta întreprinsese în vremea pontificatului lui Formosus un pelerinaj la Roma. unde a fost hirotonisit de papă. Şi pe el, Sergius al III-lea 1-a excomunicat. De la Auxilius ne-au parvenit patru scrieri apologetice, scrise în ultimii ani ai pontificatului lui Sergius, în care îl preaslăvea pe Formosus şi lăuda hotărârile pe care acesta le luase în calitate de papă. Două dintre ele fuseseră scrise la cererea episco-pilor Ştefan de Neapole şi Leon de Nola. Primul dintre aceştia încălcase hotărârea canonică ce interzicea trecerea unui episcop de la o episcopie la alta. Cel de-al doilea fusese hirotonisit de către papa Formosus. Disputele literare au continuat şi după moartea lui Sergius. La mulți ani după celebrul conciliu, Roma a fost acuzată într-o scriere

anonimă de a se fi făcut de râs, atât pe sine cât şi papalitatea, în faţa întregii lumi.

Nu vom insista asupra rolului pe care l-au jucat toate aceste ,,tratate" în aprecierea de mai târziu a lui Formosus, a pontificatului său şi a destituirii sale postume, la fel cum nu vom insista nici asupra repercu-siunilor acestui eveniment care s-au resimţit până în epoca reformei religioase din secolul al XI-lea. Este suficient să arătăm că autorii lor erau înarmaţi cu un arsenal de argumente juridice şi istorice, pe care le expuneau cu abilitate de avocat cititorilor. O parte dintre lucrări aveau caracter publicistic. Efectul lor era sporit prin utilizarea dialogului, care permitea totodată prezentarea punctului de vedere advers, suplinind în oarecare măsură prin aceasta lipsa unor tratate „anti-formosiene". Prin limba, stilul şi erudiţia lor, precum şi prin familiaritatea de care dau dovadă în abordarea autorilor clasici ai antichităţii, aceşti literaţi de la înce-putul „veacului obscur" se cer apreciaţi la justa lor valoare. Interesant este că ei au ridicat problema temeiului autorităţii papale, a limitelor jurisdicţiei papale şi a dreptului Romei de a pretinde supunere. Prin aceasta se aborda o temă care, având în vedere situaţia adesea tristă a instituţiei papale, precum şi meritele destul de îndoielnice ale unora dintre episcopii romani, avea să joace un rol foarte important în tot cursul secolului al X-lea, motiv pentru care a şi fost reluată în repetate rânduri. Adesea, delimitarea necesară dintre funcţie şi persoană nu era uşoară.

Alături de împăraţi, mai mult sau mai puţin puternici, alături de regi şi principi, de papi şi clerici, fiecare deosebit unul de celălalt sub aspectul demnităţii, importanţei, destoiniciei şi culturii sale, pe scena politică a Romei exista încă o a treia forţă, şi anume populaţia romană. La sfârşitul secolului al IX-lea şi începutul secolului al X-lea, Roma era

martora declinului evident al instituției papale şi al imperiului, pe de o parte, iar pe de altă parte, a ascensiunii unor familii nobile, ca rezultat al frământărilor romane de la sfârşitul domniei Carolingilor şi din timpul conflictului „formosian". Vechile familii de senatori romani nu mai aveau de mult reprezentanți în oraş, iar senatul roman supraviețuise destul de modest. Faptul că Roma era oraşul de reşe-dință al papilor şi juca un rol însemnat în viața bisericii, existența curții papale şi a administrației bisericii, ofereau şi altora, nu numai clericilor, posibilități diverse de afirmare. Aristocrația din împrejurimile Romei se străduia necontenit să câştige o poziție influentă în oraş şi pe lângă papă, ceea ce nu arareori şi reuşea. Alegerea ca papă a unui episcop din Roma oferea şi familiei acestuia prilej de afirmare. De asemenea, fiecare papă dispunea, în dubla sa calitate de mai mare al bisericii şi de suveran, de un număr de funcții, slujbe şi posturi administrative, fie în imediata sa apropiere, fie pe patrimoniile papale, fie chiar în Roma sau în aşa-numitul stat papal. Printre cei mai însemnați demnitari romani din acea vreme se numărau funcționarii de curte de la Lateran, ca de pildă vicedomul şeful administrației papale, şi vestarhul, vistiernicul şi mai marele asupra veniturilor papale. Aşa-numiții judecători palatini, în fruntea cărora se afla primiceriusul, ca şef de cancelarie, trebuiau, asemenea unor miniştrii de resort, să rezolve toate treburile birocratice, în timp ce colegiul cardinalilor era ocupat aproape în exclusivitate cu probleme de ordin spiritual.

Activitatea acestei funcționărimi de cancelarie, care încerca, şi uneori chiar reuşea, să-şi impună voința înaintea celei papale, se făcea mereu remarcată. În îngâmfarea ei, aristocrația romană trecea adesea peste capetele episcopilor, iar pretențiile ei la supremație rivalizau cu cele ale împăraților romani. Poate că tocmai aflarea adevăraților

stăpâni ai Romei, a acelor care au luat parte în mod decisiv la făurirea istoriei, a acestor schimbări, când sus, când jos, care colorează epoca respectivă, constituie principala temă istorică privitoare la acel veac.

Personalitatea, care se situa în fruntea Romei în epoca papei Sergius al III-lea, a fost desigur senatorul şi consulul roman Teofilact, căruia tocmai aceste titluri îi asigurau poziţie privilegiată în cadrul aristocraţiei romane. În calitate de vestarh papal, el se bucura de cea mai mare influenţă la curtea papei, iar în calitate de duce şi comandant de oşti (dux et magister militum) dispunea şi de potenţialul militar al oraşului. Puterea lui Teofilact era aşadar destul de însemnată, iar linguşitorii, ca Eugenius Vulgarius, nu greşeau atunci când i se adresau ca adevăratului stăpân al Romei numindu-1 „dominus urbis".

Este posibil ca Teofilact să se fi aflat în fruntea acelor cercuri romane pe care Sergius al III-lea le rechemase la Roma la începutul anului 904. Este însă la fel de posibil ca abia prin schimbarea ce a avut loc în oraş să fi devenit accesibile prietenilor papei toate acele poziţii pe care le-a ocupat în timpul noului ponti-ficat şi după încetarea acestuia. Familia senatorului era privită ca fiind pe deplin egală cu cercurile princiare, ceea ce a şi făcut posibilă căsătoria, eventual mijlocită de papă, dintre Marozia, fiica lui Teofilact şi ducele Alberic de Spoleto.

Acesta din urmă se număra şi el printre ajutoarele lui Sergius. Originar din Franţa, a căpătat de la împăratul Guido, drept răsplată pentru ajutorul armat pe care i 1-a acordat, marca Camerino. După asasi-narea ultimului duce guidon de Spoleto, el a devenit chiar stăpân al acestui însemnat principat. Se pare că Sergius s-ar fi refugiat la curtea lui Alberic de Spoleto şi ar fi petrecut cea mai mare parte a exilului său în acest loc de refugiu al romanilor anti-

carolingieni, de unde a pornit mai târziu înapoi spre Roma. În orice caz Auxilius, apologetul lui Formosus, pomeneşte faptul că papa nu a reuşit să recâştige oraşul decât cu ajutorul primit de la franci. Ulterior s-a presupus că ar fi fost vorba despre ajutorul dat de francul Alberic. Pe inscripția de pe mormântul papei nu se pomeneşte însă decât despre o chemare plină de onoruri făcută papei de către romani.

Pe cât era de puternică şi de apreciată familia lui Teofilact în vremea aceea, pe atât de sumbră este amintirea pe care acesta a lăsat-o posterității. Datorită rolului pe care l-au jucat femeile din această familie, perioada respectivă a fost denumită „epoca regimului muierilor la Roma", sau chiar epoca pornocrației. Este posibil ca impresia aceasta să fi fost rezultatul propagandei .,pro-formosiene"', preluată ca atare în istorio-grafie şi transmisă mai departe. Se povestea că Marozia nu ar fi fost soția legitimă a ducelui, ci numai concu-bina lui şi că printre altele ea ar fi avut o legătură, care de altminteri nu a rămas fără urmări, cu însuşi papa Sergius al III-lea. A doua şi a treia căsătorie a Maroziei, ambele încheiate din sete de putere, au compromis-o şi mai tare. Deoarece după moartea tatălui ei, care nu a avut fii moştenitori, ea a devenit „senatrix", adică senator roman, încercând să mențină astfel poziția influentă a familiei ei la Roma. Marozia a apărut în ochii tuturor ca o femeie dornică de putere. La fel ca şi fiica, mama avea un renume prost. Şi în legătură cu Teo-dora, soția vestarhului Teofilact, circulau poveşti amoroase. I se reproşa după moartea lui Teofilact, ca de altfel şi în timpul vieții acestuia, autoritatea excesivă cu care îi plăcea să guverneze. Nu este deloc de mirare însă că, pe de altă parte, i se cereau anumite intervenții pe lângă papă, ceea ce arată că romanii ştiau să apre-cieze, cu sau fără gânduri ascunse, influența femeilor.

Papa Sergius al III-lea s-a stins din viață în anul 911, după ce a condus timp de peste 8 ani biserica romană. După moartea sa au urmat două pontificate de scurtă durată, lipsite de însemnătate istorică. De la Anastasius al III-lea care a fost papă până în octombrie 913 nu ne-a parvenit decât un singur document, a cărui originalitate este neîndoielnică. El consemnează acordarea omoforului episcopului Regimbert de Vercelli, ceea ce reprezenta o favoare deosebită, având în vedere faptul că episcopul era din teritoriul stăpânit de Berengar. Se pare că la cererea regelui, papa i-ar fi acordat şi episcopului de Pavia, ca mai mare al bisericii din oraşul reşedinței regale, folosirea unor distincții pontificale deosebite. Din cele două acte reiese că regele continua să pună preț pe buna înțelegere cu Roma şi că, cel puțin în privința treburilor bisericeşti, aceasta nu îi era refuzată de fel. În legătură cu pontificatul de numai patru luni al lui Lando, următorul papă, originar din provincia Sabina, se ştie numai că acesta ar fi făcut, însuflețit de memoria pioasă a tatălui său, Taino, o donație în favoarea catedralei episcopale sabine, San Salvator din Fornovo.

Deşi valoarea unui om este adesea nedreptățită pe această cale, totuşi istoricul nu are altă posibilitate de a aprecia însemnătatea unor personalități din trecut, decât prin prisma imaginii care s-a păstrat despre ele în istorie. Prin urmare, atât aprecierea papilor, cât şi cea a împăraților în perioada trecerii de la secolul al IX-lea spre secolul al X-lea nu are cum să fie întrutotul favorabilă. Domnia împăraților apare episodic, iar dintre numeroasele şi scurtele pontificate din vremea aceea, nu se distinge decât cel al prea-măritului Sergius, căruia, ce e drept, i se face cinstea de a fi socotit printre personalitățile de seamă ale istoriei. Cât de mare este prăpastia dintre realitate şi concepția despre imperiu şi

papalitate din acea vreme, cât de puțin strălucește Roma și cât de întâmplătoare este strălucirea ei!

III. Mai mult decât episcop de Roma

Întreaga lume se bucură și mulțumește într-un glas Domnului atotputernic, celui care nu-i alungă pe cei ce se încred în el, ci le arată prin mine, cel nevrednic, milostenia sa.

În anii următori un cleric din afara Romei avea să contribuie la formarea istoriei romane și a bisericii, punându-și amprenta pe amândouă. În primăvara anului 914, arhiepiscopul de Ravenna a fost chemat la Roma și instalat pe tronul Sfântului Petru sub numele de Ioan al X-lea. Relațiile sale cordiale cu Berengar, precum și cu cercurile create în jurul lui Teofilact, cercuri care aveau un cuvânt greu de spus la vremea aceea, au favorizat, cu siguranță, alegerea sa. Viitorul papă trebuia să fie un simpatizant al cercurilor politice respective, să dispună de relații politice și să se fi afirmat în prealabil în guvernarea unei alte mari provincii bisericești. Romanii nu uitaseră frământările din primul deceniu al veacului al X-lea, iar alegerea lui Ioan al X-lea li se părea cea mai potrivită soluție.

Pentru ca ea să poată fi realizată s-a trecut chiar și peste prevederile dreptului bisericesc, încălcându-se din nou acea decizie canonică ce interzicea mutarea dintr-o dioceză în alta. Acest fapt pare ciudat, deoarece se dădea dreptate atitudinii și vederilor ,,formosienilor", combătute până atunci la Roma. Este posibil ca schimbarea de convingeri să nu se fi produs în mod conștient. Există, în orice caz, destule argumente în acest sens. Deabia dezvoltarea istorică

ulterioară reflectă limpede schimbarea ce a avut loc prin efectul disputei „formosiene”, resimţit exact în momentul în care evoluţia istorică a instituţiei papale se afla în punctul ei cel mai de jos. Faptul că un episcop sau arhiepiscop din afară a reuşit să obţină titlul de papă nu mai părea să fie o imposibilitate din punct de vedere juridic, atâta timp cât episcopului roman i se acorda un rang mai înalt decât celorlalţi membri ai episcopatului şi cât papa era mai mult decât un simplu conducător al bisericii romane. Această concepţie s-a impus definitiv deabia în vremea aceea. După alegerea papală din anul 914, problema nu s-a mai pus niciodată astfel. Că Ioan al X-lea nu şi-a dezamăgit alegătorii, ci s-a dovedit a fi un papă capabil, nu a fost lipsit de importanţă. Oricum, pontificatul său se evidenţiază puternic, printre celelalte pontificate din secolul al X-lea, fiind primul din acel veac care să ridice din nou valoarea universală a papalităţii romane. Sfârşitul mai puţin fericit al acestui pontificat aparţine altei file a istoriei. El a fost determinat de situaţia pe care a găsit-o Ioan al X-lea la Roma şi pe care nici el nu a reuşit să o înlăture definitiv.

Noul episcop al Romei nu avea numai prieteni ci şi duşmani. Faptul că, la începutul pontificatului său, a reuşit să se impună împotriva voinţei lor îl arată într-o lumină favorabilă. Puţine sunt însă carierele papale care să fi fost judecate atât de aspru şi să fi fost atât de denigrate ca cea a lui Ioan al X-lea. Circula un zvon că arhiepiscopul Ravennei ar fi fost izgonit de locuitorii acestui oraş şi destituit, astfel încât el ar fi sosit la Roma ca un biet fugar. Singurul adevăr este că, pentru a se impune în metropola de pe Adriatică, Ioan a trebuit să înfrunte o puternică opoziţie care i-a adus împotrivirea arhiepiscopului Teobald. Alţii povesteau că viitorul papă fusese odinioară iubitul vestaratrixei Teodora, soţia senatorului roman Teofilact. Se povestea chiar că

nobila romană, nemaiputând îndura despărţirea de iubitul ei, ar fi obţinut chemarea lui de la Ravenna la Roma şi înscăunarea ca papă. În sfârşit, alte voci îl acuzau pe Ioan al X-lea că profită de pe urma politicii bisericeşti şi îl considerau un oportunist care s-a lepădat de opiniile şi prietenii săi de odinioară pentru a se alătura din interes partidului aristocraţiei „antiformosiene". Ca argument era invocată ascensiunea sa în ierarhia bisericească. Adepţii şi apologeţii lui Formosus se foloseau în primul rând de faptul că Ioan al X-lea încălcase deja în două rânduri acea hotărâre canonică pentru care fusese condamnat papa Formosus. Deşi ales episcop de Bologna, el acceptase titlul de arhiepiscop de Ravenna, pentru ca mai târziu, îndemnat de ambiţie, să schimbe titlul de arhiepiscop cu cel de papă. Chiar dacă acum acest lucru nu mai conta, nedrep-tatea faţă de Formosus era vădită. El, cel puţin, fusese episcop de Porto, deci al unei dioceze ce ţinea de pro-vincia romană şi, în calitate de cardinal, aparţinea deja clerului roman atunci când a fost ales papă, în timp ce Ioan era din afara Romei şi chemarea sa, în vederea întronării ca papă, însemna încălcarea dreptului canonic. O altă reţinere a „formosienilor" faţă de legitimitatea alegerii lui Ioan al X-lea se datora faptului că toate hirotonisirile primite de Ioan al X-lea şi toate rangurile sale bisericeşti erau puse sub semnul întrebării, în conformitate cu decretul din 904 emis de conciliu în timpul pontificatului lui Sergius al III-lea, referitor la cea de-a doua hirotonisire. Căci nu îl hirotonisise Formosus pe acel preot Ioan de Tivoli care, ulterior devenit papa Ioan al IX-lea, îl hirotonisise arhiepiscop de Ravenna pe Kailo? Şi nu transmisese acesta la rândul său sfânta taină episcopului Petru de Bologna, prin care viitorul papă Ioan al X-lea era sfinţit diacon? Nu provenea, aşadar, statutul de cleric al acestui episcop tot de la Formosus, pe care biserica îl afurisise?

Această polemică nu constituia un atac împotriva persoanei lui Ioan al X-lea. În drumul său, care pornise din Bologna, trecuse prin Ravenna şi ajunsese la Roma, acesta a dat dovadă, pe lângă ambiţie şi relaţii, de calităţi incontestabile. Prin polemică se căuta de fapt să se demonstreze încă o dată absurditatea condamnării lui Formosus şi a tuturor deciziilor şi legilor bisericeşti ce au decurs din aceasta. Alegerea lui Ioan al X-lea era un nou prilej pentru a redeschide discuţia despre nefericitul Formosus. Ea constituia o nouă acuzare adusă Romei, cea care condamnase odinioară înscăunarea ca papă a cardinalului de Porto şi care îl acceptase însă fără obiecţii pe arhiepiscopul de Ravenna ca papă. Din timpul pontificatului lui Ioan al X-lea nu se cunosc măsuri „anti-formosiene". Deci nu aceasta este explicaţia apologiei lui Formosus din perioada respec-tivă. Spre deosebire de Sergius al III-lea, Ioan al X-lea nici nu a răspuns adversarilor săi politici din cadrul bisericii. Totuşi, spiritele nu s-au liniştit decât treptat, punctele litigioase fiind în continuare un subiect de discuţie. Grăitoare în acest sens este scrierea Invectiva în Roma a unui apologet „formosian", ce şi-a ascuns cu grijă numele, scriere adresată tuturor locuitorilor Romei. Cu timpul s-au ivit noi probleme, iar cele vechi au fost înlocuite treptat.

Pe cât de însemnat a fost pontificatul lui Ioan al X-lea pe atât de nesemnificative au fost consecinţele sale pentru Roma. Printre realizările din acea perioadă se numără continuarea lucrărilor de restaurare a Lateranului. La cererea papei, acesta a fost împodobit cu picturi minunate. În capela papală a palatului se afla o celebră pictură, înfăţişându-1 pe mântuitor, o „acheiropoieta", adică o lucrare care, potrivit legendei, nu era făcută de mâini omeneşti. Ea poartă o inscripţie ce transmite posterităţii că restaurarea a fost făcută datorită lui Ioan al X-lea. De

ajutoare din partea papei s-au mai bucurat şi mănăstirile vaticane şi vestita şcoală de cântăreţi din Roma, unde de altfel erau formaţi şi clericii romani.

În decembrie 915, Ioan al X-lea a dăruit Romei şi imperiului un nou împărat, împlinind în cele din urmă vechiul plan al încoronării lui Berengar. În împrejurările respective, menajarea Bizanţului nu îşi avea rostul. Roma îl uitase de mult pe împăratul burgund, Ludovic cel Orb. Totodată, prin moartea margrafului Adalbert de Tuscia, în august 915, impedimentul principal al venirii regelui la Roma fusese înlăturat. Fiul şi moştenitorul lui Adalbert, Guido, nu avea obiecţii împotriva încoronării lui Berengar ca împărat mai ales că regele îi confirmase moştenirea primită de la tatăl său. De asemenea, nici Alberic de Spoleto nu era împo-trivă. Aşadar, papa putea liniştit să-1 cheme pe Berengar la Roma pentru a fi încoronat. Acesta a pornit de îndată la drum, a trecut mai întâi prin Tuscia, unde în noiembrie 915 a fost întâmpinat, în capitala Lucea, de margraful Guido, care s-a alăturat şi el alaiului regal. În curând au ajuns la Roma.

Nu se cunosc motivele exacte pentru care papa a reluat vechiul proiect imperial. Primele gânduri i-au venit probabil încă de pe vremea când se mai afla ca arhiepiscop la Ravenna şi era în bune relaţii cu regele. În ceea ce priveşte străduniile lui Berengar pentru a obţine coroana imperială, ele nu sunt cunoscute din corespondenţa pe care a purtat-o cu arhiepiscopul Ioan, corespondenţă care din fericire s-a păstrat şi din care reies intervenţiile făcute de acesta la Roma şi aiurea pentru Berengar. Acum însă, situaţia era cu totul alta. Arhiepiscopul devenise papă, iar regele se afla, în anul 915, în culmea gloriei, fiind conducătorul unei coali-ţii politice ce cuprindea aproape întreaga Italie. Cu toate acestea, nimeni nu se aştepta ca margraful friulan să aducă cu sine o reînnoire a imperiului. Atunci ce alt interes putea

care să prezinte pentru Roma şi papa-litate faptul că el devenea împărat? Să fi vrut Ioan al X-lea numai să demonstreze lumii, prin reluarea vechiului proiect imperial, că papa acordă coroana imperiului cui crede de cuviinţă?

Despre evenimentele încoronării imperiale ne-a parvenit o excelentă relatare a unui martor ocular, scrisă imediat după ce aceasta a avut loc. Deşi numele martorului, un poet lombard, a rămas anonim, versurile sale, de preamărire a regelui şi a faptelor acestuia, sunt uimitor de reuşite. Aclamat de popor, Berengar şi-a făcut apariţia în oraş, călare pe un cal buiestraş, pe care i-1 pusese la dispoziţie papa. El a fost întâmpinat pe Câmpul lui Nero de către un frate al papei şi de fiul consulului Teofilact, în straie albe de sărbătoare, ca reprezentanţi ai puterii ecleziastice şi a celei laice la Roma. Aceştia, după ce au îngenunchiat şi au sărutat picioarele regelui, i-au dat o escortă de onoare, care 1-a însoţit până în faţa catedralei Sfântul Petru, unde era aşteptat de papă. După sosirea cortegiului, papa s-a ridicat din jilţul său aurit, aşezat pe scara de la intrarea în biserică, pentru a-i strânge mâna, a-1 îmbrăţişa pe Berengar şi a schimba sărutul de pace, după care 1-a condus pe rege până în faţa uşii încă încuiate a bazilicii. Aici, conform ritualului, Berengar trebuia să rostească de faţă cu papa jurământul de protecţie. Apoi a urmat intrarea solemnă în bazilică, în timp ce papa intona un cântec de laudă, după care regele şi-a făcut rugăciunea la mormântul Sfântului Petru. În continuare, în catedrala puter-nic luminată şi bogat împodobită, a avut loc ungerea festivă a suveranului. Sub ovaţiile poporului, care între timp pătrunsese în biserică, Ioan al X-lea 1-a încoronat cu o minunată coroană din aur şi pietre preţioase. În continuare, s-a dat citire primului document emis de noul împărat, prin care acesta recunoştea, potrivit înţele-gerii sale anterioare cu papa şi

după pilda predecesorilor săi carolingieni, drepturile papale la Roma şi în patrimoniul Sfântului Petru. Sub această formă, precum şi cu daruri bogate pentru tezaurul catedralei, şi-a exprimat Berengar recunoştinţa faţă de biserica romană, pentru cinstea care în sfârşit îi fusese acordată. Ziua s-a încheiat cu un festin, dat în palatul Lateran de către papă în cinstea oaspetelui său. Deşi este vorba despre o descriere panegirică a evenimentelor, făcută prin prisma unui credincios al lui Berengar, papa este prezent de la început până la sfârşit, de la apariţia regelui până la plecarea împăratului, ca stăpân ospitalier al Romei. Plin de demnitate, el ezită să aşeze coroana pe capul lui Berengar, până când, în cele din urmă, gestul este cerut de popor. Berengar însă a fost ales împărat, prin bunăvoinţa papei. Lumea era mulţumită de el şi pentru că a părăsit curând Roma, fără ca, măcar aparent, să fi încercat să facă uz de drepturile sale de împărat, sau poate tocmai pentru aceasta. La începutul anului 916, Berengar, aflându-se în drum spre casă, poposea din nou pe meleagurile Tusciei. Însă nu a trecut mult timp şi buna înţelegere, care existase la Roma între stăpânul Tusciei şi împărat, a încetat. Acest lucru s-a datorat în primul rând lui Berengar şi a avut aceleaşi motive ca şi cele din vremea lui Ludovic cel Orb. Nici la Roma, nici în ducatele şi mărcile italice un împărat nu era bine privit atunci când depăşea limitele impuse de funcţia sa. Se pare că Berengar nu a realizat cât de puţin reprezenta titlul de împărat la care râvnise timp atât de îndelungat, mai ales când adversarul era un principe mult mai puternic decât el. Nu se ştie dacă ulterior au mai existat relaţii între împărat şi papă. Papa Ioan al X-lea, care venise din nordul Italiei la Roma, nu a uitat însă nicio clipă interesele bisericeşti ale patriei sale. Deşi ştirile parvenite prin intermediul documentelor sunt relativ sumare, ele nu sunt lipsite de importanţă. Se ştie, de exemplu, că în anul

921, printr-un privilegiu papal, arhiepiscopiei de Ravenna i s-au concedat câteva proprietăți ale bisericii romane, situate în apropiere de Gavello şi Ferrara împreună cu veniturile lor. Un an înainte, se făcuse o concedare asemănătoare episcopiei Adria, dependentă de arhiepiscopia de Ravenna. În Lombardia a fost necesară o intervenție în conflictul dintre episcopul Guido de Piacenza şi Teudelassius, abatele vechii mănăstiri scoțiene Bobbio, întemeiată de Columban. Conflictul se iscase de la libertățile acestei mănăstiri, deoarece abatele, convins fiind de legitimitatea cerințelor sale, recunoscută de altfel şi la Roma, îşi arogase drepturi de episcop. Acordând proprietăți şi luând hotărâri juridice, papa s-a afirmat ca stăpân şi în afara Romei.

Orizontul şi sfera de influență ale lui Ioan al X-lea depăşeau hotarele Italiei, extinzându-se din Spania şi Franța până în Peninsula Balcanică şi în Bizanț, pornind din Europa centrală şi ajungând până în lumea mahomedană. Deoarece din timpul ultimelor pontificate au mai rămas probleme nerezolvate, papei îi revenea sarcina ca, în afară de treburile curente, să le soluționeze şi pe acestea.

Una dintre ele era schisma religioasă care a avut loc în arhiepiscopia Narbonne. Aceasta se întindea din sudul Franței până în Catalonia. La un conciliu ținut în anul 912 la sud de Pirinei, în Marca spaniolă, arhi-episcopul Arnust de Narbonne a fost atacat şi mutilat de către oamenii contelui Sunjer de Ampurias, un conte pe care Arnust îl excomunicase. Rănile arhiepiscopului au fost atât de grave, încât el a murit la scurt timp după aceea. Pentru reocuparea scaunului arhiepiscopal, arhiepiscopul provinciei bisericeşti învecinate, Ros-tagnus de Arles, a căutat să-şi exercite influența hirotonisind, în calitatea sa de vicar papal în Galia, un cleric din Uzes, numit Gerard, pentru care a intervenit şi puternicul conte Raimund de Toulouse.

Indignați de desconsiderarea dreptului lor la vot, episcopii subordonați arhiepiscopiei Narbonne au protestat la Roma şi l-au propus spre confirmare papei Anastasius al III-lea pe abatele Agius de Vabres. La rândul său, Gerard s-a adresat pare-se nu fără succes, noului papă, Ioan al X-lea. În urma unor reînnoite intervenții la Roma ale partidului de opoziție, papa 1-a însărcinat pe arhiepiscopul Aimin de Besançon să cerceteze cazul şi. În cele din urmă, Agius a fost recunoscut ca mitropolit legitim al Narbonnei, prin acordarea omoforului arhiepisco-pal. El a condus biserica sa pe aproape toată durata pontificatului lui Ioan al X-lea. După moartea lui Agius, papa a mai avut ocazia să-i acorde, în anul 927, un privilegiu urmaşului acestuia, Aimerich, care a ocupat scaunul arhiepiscopal după o perioadă de vacanță, nelipsită de greutăți.

Evenimentele din Narbonne aruncă o lumină nouă asupra primejdiilor care amenințau la tot pasul biserica. Amănuntele şi motivele ascunse privitoare la actul de violență comis împotriva arhiepiscopului Arnust, la fel ca şi originea schismei rămân învăluite în mister. Se poate însă constata uşurința cu care încor-dările se puteau transforma în acte de răzbunare sângeroasă, îndreptată chiar şi împotriva feţelor bisericeşti. Este de remarcat, totodată, cât de lesne era dispusă, nobilimea puternică să se supună pedepselor şi admones-tărilor din partea bisericii şi cum ambiția şi rivalitatea puteau produce tulburări chiar şi în rândurile clericilor. Nu este de mirare că într-o astfel de situație se căuta o instanță superioară ca autoritate, nici că, în ciuda faptului că la vremea aceea instituția papală nu se afla în plină strălucire, privirile erau îndreptate spre Roma. Prin aceasta însă, pretențiile episcopilor romani, de a reprezenta o putere bisericească universală, erau continuu încurajate.

Una dintre primele probleme cu care a fost confruntat Ioan al X-lea, imediat după înscăunarea sa la Roma, a fost înlăturarea pentru totdeauna a unui grav şi iminent pericol, ce viza direct oraşul. Ameninţarea teritoriului roman de către sarazinii din sudul Italiei nu numai că nu contenise, ba dimpotrivă, se accentuase de când Sicilia fusese supusă de către Fatimizi, ajunşi la putere în nordul Africii. Prin revolta berberă, care a avut loc la Tunis în anul 909, Aghlabizii au fost răsturnaţi. Locul lor a fost luat de Fatimizi. o dinastie arabă care descindea din Fatima, fiica profetului Mahomed. Pe această origine se bazare de altfel şi pretenţiile lor la conducerea întregii lumi islamice, o lume a cărei unitate politică nu mai exista de mult şi care, din punct de vedere al religiei, era împărţită în două tabere: cea a şuţilor, care nu recunoşteau decât Coranul ca scriere sfântă, şi cea a suniţilor, care în afară de Coran recunoşteau tradiţia orală a vorbelor profetului.

Aflându-se în fruntea sectei şiite a Ismaieliţilor, Fatimizii din nordul Africii au reuşit să pună mâna pe putere. De la bun început, primul domnitor din noua dinastie, Ubaidallah, a luat titlul de calif, exprimând prin aceasta faptul că se consideră unicul urmaş legitim al lui Mahomed. Gestul său constituia o provocare pentru califii suniţi din Bagdad, respectiv pentru Abbasizi, precum şi pentru emiratul independent al Omaia-

zilor din Cordoba, respectiv al maurilor din Spania.

Niciuna dintre cele două puteri mahomedane nu se afla pe atunci într-o situaţie prea strălucită. În Spania, decăderea şi destrămarea ajunseseră la culme în timpul domniei lui Abdallah, emirul din vremea aceea. Astfel, spaniolul Omar ibn-Hafni, care fusese renegat, a reuşit chiar să întemeieze un principat pro-priu, situat nu departe de porţile capitalei.

La Bagdad, generalul Muni a inițiat în anul 908 o formă de guver-nământ caracteristică acelei perioade din istoria Islamului de răsărit în care rolul califului este redus la împlinirea unor funcții religioase, iar conducerea reală se află în mâinile unui comandant militar, mult mai puternic. În zadar a cerut aghlabidul Abu Mudar sprijinul Bagdadului împotriva Fatimizilor.

Înființarea califatului fatimid a însemnat însă o nouă sciziune a lumii islamice. Încurajați de noua lor poziție, Fatimizii încercau cu insistență să-şi extindă puterea şi asupra lumii creştine din Occident. Până în anul 914 ei au supus Sicilia, care, sub conducerea prințului aghlabid Ahmed ibn-Khurub, îşi câştigase pentru o scurtă perioadă independența. După cucerirea insulei de către Fatimizi, numai în extrema de nord-est a mai rămas o colonie bizantină, în jurul Taorminei, redevenită între timp creştină. Aşezările sarazine din sudul Italiei se aflau însă sub influență fatimidă. Astfel, Italia devenise vecină directă a unui califat apusean, care ridica pretenții la conducerea întregii lumi islamice.

Noua primejdie nu a putut fi înlăturată decât printr-o coaliție a tuturor principatelor din Peninsula Italică şi prin intervenția energică a bizantinilor, interesați să-şi mențină dominația în sudul Italiei. Pentru realizarea unei astfel de alianțe s-a zbătut în primul rând Atenulf I de Capua, care devenise prin extinderea stăpânirii sale în Benevento, cel mai puternic principe din sudul Italiei. În anul 909 el 1-a trimis pe fiul său Landolf la curtea bizantină, de unde, recunoscând suveranitatea imperială asupra principatelor unite, a primit promisiu-nea de ajutor armat. Distins cu titlul de „patricius”, Landolf s-a reîntors în Italia pentru ca, împreună cu frate-le său Atenulf al II-lea, să urmeze tatălui lor decedat în anul 910. Moartea în anul următor a

împăratului bizantin Leon al VI-lea, domnia scurtă şi neînsemnată a fratelui acestuia Alexandru, şi apoi minoratul următorului împărat, Constantin al VII-lea Porfirogenetul, au întârziat realizarea proiectului. Acum, însă, s-a ajuns la o înţelegere între Landolf şi papa Ioan al X-lea. Chiar şi autorii din acea vreme a căror atitudine era nefavorabilă papei şi Romei i-au atribuit lui Ioan al X-lea această iniţiativă. Trebuia, deci, să fi existat măcar un sâmbure de adevăr. O nouă delegaţie a fost trimisă la Bizanţ sub conducerea arhidiaconului Ioan de Capua, o rudă a principelui de Benevento. La propunerea lui Landolf acesta fusese hirotonisit de către papă în toamna anului 914, abate al conventului de monahi de la Monte Casino care, după distrugerea mănăstirii de către sarazini, se stabilise la Teano, iar acum se mutase la Capua.

Succesul misiunii în Bizanţ s-a concretizat în trimiterea unei flote greceşti, sub conducerea generalului Nikolaos Picingli, în sudul Italiei. Principii Grigore de Neapole şi Guimar de Salerno, care ezitaseră la înce-put să adere la coaliţia antimahomedană, i s-au alăturat acum mai ales că strategul bizantin venit în Italia îi reprezenta pe suveranul lor imperial. Principii Ioan şi Docibilis de Gaeta, al căror teritoriu era cel mai tare ameninţat de tabăra sarazinilor de pe Garigliano, au fost şi ei atraşi în coaliţie datorită papei. Aflăm dintr-o scrisoare interesantă că Ioan al X-lea a trimis la curtea Gaetanilor o deputăţie condusă de senatorul Teofilact, prin care le confirma proprietăţile şi le promitea o sumă substanţială de bani pentru a renunţa la înţelegerea cu sarazinii şi a trece de partea coaliţiei. În cazul în care, în urma incursiunii militare care se pregătea, teritoriul gaetan ar fi fost pustiit, suma se dubla. Afirmaţia de mai târziu a papei Ioan al X-lea că nu a cruţat averea bisericească, atunci când a fost vorba de salvarea creştinătăţii, era

îndreptățită. Dorința exprimată de ducele Alberic de Spoleto de a participa la campanie cu un contingent substanţial de trupe a fost probabil tot un merit al papei. Şi, în sfârşit, tot Ioan al X-lea a mijlocit şi pacea dintre duce şi regele Berengar, asigu-rând securitatea graniței de nord a teritoriului spoletan în timpul campaniei.

Vestea despre pregătirile de război a ajuns desigur şi la urechile sarazinilor, provocând nelinişti. Se pare chiar că pentru a se salva, unii dintre ei au trecut la creştinism. Este cunoscut cazul unui tânăr sarazin care s-a înfățişat papei la Roma, oferindu-şi serviciile împotriva compatrioților săi. În orice caz, sarazinii au încetat incursiunile şi s-au retras în tabăra lor de pe Garigliano, pe locul actualului Monte Argento. Ajungând în fața taberei, armata aliaților, despre a cărei putere cronicarii de mai târziu povesteau lucruri fantastice, a început asediul. Acesta a durat trei luni. Trupele romane şi cele spoletane conduse de Alberic şi de papă, s-au oprit pe malul drept, de miazănoapte, al râului Garigliano, în timp ce dinspre răsărit şi miazăzi înaintau oştirile principilor din sudul Italiei şi cele ale bizantinilor, iar prezența flotei bizantine excludea posibilitatea fugii pe mare. Bătălia decisivă s-a dat în august 915, după ce sarazinii, încercuiți şi între timp înfometați, au făcut o încercare disperată să spargă încercuirea. Papa a luat şi el parte la luptă, riscându-şi viața, şi se pare că ducele Alberic s-ar fi luptat ca un leu, făcând ravagii printre duşmani. Ciocnirea s-a terminat cu victoria deplină a creştinilor, cărora nu le-au scăpat decât foarte puțini duşmani. Din cucernicie, victoria a fost pusă pe seama ajutorului dat de apostolii Petru şi Pavel, care li s-ar fi înfățişat multora dintre soldați în timpul luptei. La sfârşitul lunii august, papa şi ducele Alberic şi-au făcut intrarea triumfală în Roma, fiind întâmpinați de aclamațiile romanilor. Bizanțul, însă, a încheiat pace doi ani mai târziu cu Fatimidul, obligându-se să plătească tribut şi

punând pentru o vreme la adăpost sudul Italiei de atacurile mahomedane.

Victoria de pe Garigliano asupra sarazinilor a însemnat reluarea legăturilor dintre instituția papală şi Bizanț, respectiv Imperiul bizantin. Papa Ioan al X-lea a ştiut să folosească acest prilej, astfel încât, în timpul pontificatului său, biserica romană a desfăşurat o activitate remarcabilă şi în Peninsula Balcanică.

În ciuda acțiunilor politice comune în cadrul campaniei din sudul Italiei, pe plan religios, relațiile dintre Roma şi Bizanț nu erau în vremea aceea dintre cele mai bune. La vechile controverse existente cu privire la dreptul bisericesc şi la unele aspecte dogmatice şi liturgice, s-a mai adăugat, prin hotărârea papei Sergius al HI-lea în favoarea împăratului Leon al VI-lea şi problema permiterii celei de-a patra căsătorii, deci a tetragamiei. Printr-o ultimă decizie a împăratului, patriarhul Nicolae Misticul fusese rechemat din exil în mai 912. După destituirea lui Euthymios, adversarul lui Nicolae, acesta şi-a redobândit vechea funcție. Dorința sa de a obține satisfacție atât de la împărat cât şi de la papă pare firească.

Curând după ce şi-a reluat vechea funcție, patriarhul a trimis la Roma o scrisoare de dojana prin care cerea în mod categoric pedepsirea consilierilor papei Sergius al III-lea, care, după cum au fost ulterior pre-zentate lucrurile, erau singurii vinovați de deciziile papale emise eronat din punct de vedere teologic şi al dreptului bisericesc. Împăratul Alexandru a fost şi el îndemnat să-i scrie papei. Anastius al II-lea pare însă să nu fi răspuns la niciuna dintre cele două scrisori. Din corespondența patriarhului reiese că, în anii ce-au urmat, Nicolae a încercat în repetate rânduri să între în legătură cu papa prin intermediul clericilor, al călugărilor sau al laicilor ce veneau de la Roma să viziteze Bizanțul,

pentru a-i aminti papei de răspunsul pe care-l datora de mult. Triumfător, el comunica Romei, în vara anului 920, că un sinod bizantin a pus capăt conflictului dintre adepții lui Nicolae şi cei ai lui Euthymios, ca şi disputei privitoare la tetragamie, şi reînnoia rugămintea să fie trimişi la Bizanț legați oficiali ai Romei.

Încă în acelaşi an, curteanul bizantin Basileios, împreună cu presbiterul Eulogios, a pornit spre apus pentru a-i duce papei o scrisoare de avertisment atât din partea patriarhului cât şi din a împăratului Constantin al VII-lea, care între timp venise la domnie, în afară de aceasta, ei îi comunicau chiar şi numele legatului papal dorit la Bizanț. În cazul în care Ioan al X-lea ar fi renunțat la poziția pe care o avusese în trecut biserica sa, referitor la problema tetragamiei, şi ar fi fost de acord cu hotărârile sinodului bizantin, numele episcopului roman urma să fie din nou inclus în pomelnicele bisericii răsăritene şi, implicit, pomenit în rugăciunile din cadrul liturghiei. Spre informare, papa a primit şi o copie a acordului semnat de Sergius al III-lea. Curând după aceea, la începutul anului 921, guvernatorul din sudul Italiei, Gaidon, a primit ordin să se alăture solilor bizantini, trimişi în anul precedent, sau să-i ajungă din urmă la Roma, pentru ca, înmânând papei diferite daruri din partea Bizanțului, să urgenteze expedierea legaților papali. După toate probabilitățile, solia nu a ajuns niciodată la Roma, fiind oprită pe drum de revolta antibizantină care a izbucnit în sudul Italiei, în primăvara anului 921, sub conducerea principelui Landolf de Capua. La finele anului 922, patriarhul a trimis papei o nouă epistolă, însărcinându-1 totodată pe sol să se întoarcă de îndată, însoțit de legatul papal. Abia acum au dat roade strădaniile de ani de zile ale patriarhului. Numai că hotărârea papei de a-i trimite pe episcopii Teofilact şi Carus nu pare să fi fost de fel

determinată de dorința de a satisface cererea patriarhului, ale cărui revendicări energice de la început se transformaseră în rugăminți insistente. La fel cum este îndoielnică şi afirmația de mai târziu a patriarhului, potrivit căreia, la începutul anului 923, legații papali ar fi condamnat oficial tetragamia, renunțând în această problemă la punctul de vedere al bisericii romane şi al papei Sergius al III-lea.

Papa Ioan al X-lea pare să fi venit la vremea aceea în întâmpinarea dorințelor patriarhului Nicolae. Acesta ieşise învingător în disputele bisericeşti din răsărit, iar Ioan al X-lea întrevedea perspective noi pentru o politică activă a bisericii romane în Peninsula Balcanică şi pentru recâştigarea de către Roma a terenului pierdut. Toate acestea erau strâns legate de situația politică în care se afla Constantinopolul în vremea aceea. Spre lămurire, trebuie arătată şi evoluția fenomenelor istorice din perioada premergătoare secolului al X-lea.

De multă vreme oraşul imperial de pe Bosfor şi Imperiul bizantin erau amenințate de statul bulgarilor constituit spre sfârşitul secolului al VII-lea de către un popor de origine huno–turcă, ce pătrunsese dinspre răsărit în Tracia, unde fusese slavizat. În anul 864, Boris, hanul bulgarilor, a fost botezat de către patriarhul Fotie, dându-i-se numele de Mihail, după împăratul care i-a fost naş. Cu toate acestea, amenințarea Bizanțului de către bulgari nu a încetat. Ceea ce, în mod normal, ar fi trebuit să bucure întreaga lume creştină, a devenit un nou motiv de duşmănie între Roma şi Bizanț, deoarece pentru a asigura bisericii bulgare o independență cât mai mare, principele bulgar ducea tratative atât cu una cât şi cu cealaltă din părți. Intenția lui Boris–Mihail era ca Formosus, cardinalul de Porto, viitorul

papă, care fusese trimis în Bulgaria ca misionar papal, să fie numit arhiepiscop sau patriarh bulgar.

Având în vedere trecerea prea recentă a bulgarilor la creştinism, Roma s-a simţit datoare să refuze ca pe o chestiune de principiu realizarea acestui plan, prin care implicit biserica bulgară ar fi devenit autocefală.

Astfel politica papală a pierdut o ocazie, căci dezamăgit. Boris–Mihail şi-a îndreptat din nou privirile spre tabăra bisericii răsăritene, care se afla mai aproape de ţara sa şi în plus îi oferea anumite avantaje. Prinţul Simeon, fiul lui Boris–Mihail fusese crescut la curtea imperială în spiritul religiei greco-ortodoxe. Acest lucru nu a împiedicat însă ca în anul 893, imediat după urcarea lui Simeon pe tron, să izbucnească un război între imperiu şi bulgari, război care s-a terminat în 896 cu victoria bulgarilor. Prin pacea încheiată, Bizanţul s-a angajat să plătească bulgarilor anual tribut; în urma refuzului împăratului Alexandru de-a mai plăti suma

convenită, Simeon a atacat din nou teritoriul bizantin, înaintând până la Constantinopol. Acolo el a obţinut în anul 913 de la patriarhul Nicolae mult râvnita încoronare. În urma morţii premature a împăratului Alexan-dru, patriarhul se afla în fruntea consiliului de regenţă instituit pentru Constantin al VII-lea, nepotul de frate al împăratului, care era încă minor. Simeon pare să nu fi fost atras numai de strălucirea capitalei răsăritene a imperiului, pe care o cunoscuse în tinereţe, ci mai ales de perspectivele pe care le oferea situaţia politică a imperiului în acea vreme. De la încoronarea sa de către patriarh, care în acelaşi timp era şi regent, Simeon se considera ţar, adică împărat.

Planurile sale pline de ambiţie au fost dejucate în anul 920, prin ridicarea comandantului de flote armean Romanos Lekapenos la rangul de coregent al lui Constantin al VII-lea.

A urmat apoi un război bulgaro-bizantin, ce avea să reprezinte un real pericol pentru imperiu prin faptul că Simeon a chemat în ajutor flotele fatimide. La întoarcerea lor din Africa, solii bulgari au fost însă prinşi de bizantini, care pe cale diplomatică au reuşit în cele din urmă să dejoace coaliția, reînnoind pacea cu califatul, față de care se obligau să plătească tribut. În consecință, Simeon nu a putut să înainteze spre Constantinopol decât cu armata sa terestră. Deoare-ce, prin poziția sa bine consolidată pe malurile Bosforului oraşul nu putea fi ocupat venind numai dinspre

uscat, Simeon s-a văzut nevoit să se mulțumească cu cucerirea Adrianopolului.

Singura mărturie care ne-a parvenit despre trimiterea legaților papali Teofilact şi Carus la Constan-tinopol o constituie o scrisoare a patriarhului Nicolae către Simeon. Tot din această scrisoare aflăm că hotă-rirea papei de-a trimite această delegație la Bizanț a fost şi ea determinată de ştirea despre ravagiile făcute de bulgari. Legații fuseseră însărcinați ca, trecând prin Bizanț, să ajungă până în tabăra lui Simeon şi să-i înmâneze acestuia o scrisoare din partea papei prin care bulgarul este îndemnat să încheie pace. Este de presupus că Ioan al X-lea a vrut să folosească acest prilej pentru a demonstra, prin rolul de mijlocitor de pace, pe care şi-1 asuma, autoritatea papală față de Bizanț, dar şi pentru a extinde sfera de influență a bisericii sale până în Bulgaria. Tocmai de aceasta se temea patriarhul. Sub pretext că nu admite ca trimişii papei să se expună la primejdiile unei călătorii în țara duşmană, el i-a reținut pe aceştia la Bizanț, înştiințându-1 printr-o solie proprie pe Simeon despre intervenția de pace a papei. Cu această ocazie Nicolae nu a uitat să-i atragă atenția țarului asupra reîmpăcării dintre cele două lumi creştine, cea din răsărit şi cea din apus. Iată cum, printr-o manevră politică abilă, vicleanul patriarh a

obținut de la papă tot ceea ce dorise, reuşind în acelaşi timp să-1 țină pe acesta departe de zona sa de influență. Astfel papa nu a avut niciun amestec în pacea încheiată în toamna anului 924 prin care Simeon era recunoscut ca țar, fireşte numai al bulgarilor. Cu toate acestea, de-abia după urcarea pe tron, în 927, a lui Petru, fiul nerăzboinic al lui Simeon, şi prin căsătoria acestuia cu Maria, nepoata împăratului Romanos, pacea a putut deveni durabilă, Bulgaria fiind legată de imperiu. Tot atunci, în afara titlului de țar pe care-1 purta principele bulgar, bizantinii au recunoscut şi existența de-sine-stătătoare a patriarhiei bulgare.

Este posibil ca în acest caz să fi intervenit rivalitatea dintre cele două biserici, căci, chiar şi după 923, papa Ioan al X-lea nu a renunțat la proiectele sale din Peninsula Balcanică. O sursă, care datează, ce e drept, din secolul al XIII-lea, relatează că şi papa le-ar fi recunoscut lui Simeon şi lui Petru titlurile de țar, trimi-țându-le o diademă, ba chiar că ar fi recunoscut şi autocefalia bisericii bulgare. Acest act însemna o îndreptare remarcabilă a politicii papale din secolul al IX-lea față de Bulgaria. În cazul în care această mărturie corespunde realității, evenimentul trebuie să fi avut loc cu puțin înainte de moartea lui Simeon, când papa Ioan al X-lea a trimis din nou legați în Balcani pentru ca să medieze încheierea păcii în războiul care tocmai izbucnise între bulgari şi croați.

Croații fuseseră creştinați în secolul al IX-lea, pe vremea când se aflau sub dominația francă. După destrămarea imperiului carolingian, țara şi-a redobândit independența, devenind însă teren prielnic pentru concurența politică şi religioasă dintre apus şi răsărit. În acelaşi timp se făceau remarcate şi puternice mişcări ale bisericii naționale slave, în care Ioan al X-lea a intervenit. Adresându-se în 925, într-o scrisoare, princi-pelui croat Tomislav, Ioan al X-lea a

folosit pentru întâia dată titlul de „rege al croaților”, pe care Tomislav, în culmea puterii, şi-1 luase singur, cu puțin înainte, pentru a nu fi cu nimic mai prejos decât țarul Simeon. Folosind această formulă de adresare, papa nu făcea decât să confirme o situație politică deja existentă. Cu toate acestea, s-a scornit că întemeierea regatului croat s-ar fi datorat instituției papale. Singurul lucru care pare să fi fost adevărat este faptul că Tomislav punea preț pe recunoaşterea noului său titlu atât de către Roma, cât şi de către Bizanț, ceea ce explică bucuria cu care a acceptat titlul de proconsul de Dalmația, în semn de recunoaştere a legitimității domniei sale de către Imperiul bizantin. Probabil că în acest scop şi pentru a spori, totodată, autoritatea sa regală, Tomislav s-a adresat papei. În răspunsul acestuia, destinat şi principelui sârb Mihail de Zahumlje din Herțegovina şi arhiepiscopului Ioan de Split din Dalmația, nu se pomeneşte decât ceva în legătură cu nişte dispoziții bisericeşti cerute de Tomislav. Singurele documente din care aflăm la ce se refereau dispozițiile sunt această scrisoare şi o alta, destinată arhiepiscopului şi pe care Ioan al X-lea a trimis-o prin episcopii Leon de Palestrina şi Ioan de Ancona. Papa atrăgea atenția asupra faptului că regatele slave aparțin bisericii apusene, deoarece de acolo fuseseră creştinate. De asemenea, el respingea învățăturile lui Metodiu, care nu erau nicidecum autorizate de biserică. Fără a mai da vreo motivație, papa cerea să se renunțe la folosirea limbii slave în oficierea slujbei religioase şi să se introducă limba latină. Respingerea marelui apostol al slavilor, Metodiu, precum şi a metodei sale misionare, care, potrivit concepției bizantine, respecta limba națională, este astăzi aproape de neînțeles. Mai ales că, prin hirotonisirea sa ca arhiepiscop de Sirmium, Metodiu fusese pe deplin recunoscut de biserica romană, datorită acțiunii sale de convertire a slavilor din Panonia şi Moravia. Ioan al X-lea nu

făcea însă altceva decât să se conformeze ideilor care circulau în vremea sa, la Roma. De aceea, după moartea lui Metodiu în 885, au fost revocate toate recunoaşterile anterioare, de teamă ca nu cumva misiunea slavă aflată în plină expansiune, să devină prea independentă.

Legaţii papali fuseseră însărcinaţi să convoace un conciliu, care de altfel s-a şi întrunit în anul 925 la Split şi care, sub conducerea lor, a dezbătut, în afara problemelor privitoare la disciplina bisericească şi la rit, mai ales chestiunea organizării bisericii croate. Aflăm din actele conciliului că împotriva arhiepiscopului Ioan de Split s-a ridicat Grigore de Nin, care nega drepturile de mitropolit ale dalmatinului şi se considera pe sine şef suprem al bisericii croate. Grigore era promotorul folosirii în liturghie a limbii slave, propagată în Croaţia probabil de discipolii lui Metodiu. Însuşi regele Tomislav era îngrijorat de această dispută religioa-să, ceea ce 1-a determinat să se adreseze Romei. Episcopul Grigore nu s-a supus însă hotărârilor conciliului legaţilor. El a încercat să împiedice confirmarea lor de către papă şi a obţinut cel puţin ca papa să hotărască în privinţa primatului bisericesc în regatul de la Adriatică, în faţa consistoriului său, şi să-i cheme în acest scop pe cei doi adversari la Roma.

Realizarea acestui proiect a fost zădărnicită de izbucnirea în anul 926 a războiului dintre regele croaţilor Tomislav, în alianţă cu Bizanţul, şi Simeon, ţarul bulgarilor, care viza hegemonia în Peninsula Balcanică, război în care, după cum s-a mai arătat, papa a încercat să medieze pacea. Cu acest prilej, Ioan al X-lea a trimis o nouă delegaţie în Răsărit, condusă de episcopul Madalbert. Conform indicaţiilor primite de la Roma, Madalbert a întrunit la Split, unde s-a oprit la întoarcerea sa din Bulgaria, un alt sinod. Deciziile luate de data aceasta au fost confirmate de către Leon al VI-

lea, urmaşul papei Ioan al X-lea. Au fost recunoscute drepturile mitropolitane ale arhiepiscopului Ioan de Split, iar Grigore de Nin a fost trimis la Skradin sub ameninţarea pedepsei cu excomunicarea, şi limitat la această diocеză, deoarece, după cum constata papa în mandatul său către episcopatul croat, Nin nici măcar nu era oraş episcopal şi Grigore nu se putuse ridica la rangul de episcop decât datorită împrejurărilor vremii. Cu toate acestea, noua dispoziţie nu s-a impus, căci şi mai târziu episcopii de Nin au continuat să poarte titlul de „episcopi croaţi", titlu care le exprima supre-maţia. Semnificativ era şi faptul că cel de-al doilea conciliu de la Split nu s-a mai ocupat de problema folo-sirii limbii slave ca limbă liturgică şi că în Croaţia aceasta a continuat să se menţină în biserică încă vreme de peste un secol.

Timp îndelungat, Roma şi papalitatea nu şi-au mai îndreptat privirile spre Dalmaţia şi nici spre slavii din Peninsula Balcanică. În următoarele decenii niciun document nu atestă interesul papei pentru acele regiuni. În Serbia, de curând eliberată de sub dominaţia bulgară, ca şi în Dalmaţia şi în Croaţia, influenţa bizantină sporea din nou, aşa cum se întâmplase recent şi în Bulgaria. În concluzie, politica dusă de Ioan al X-lea în Peninsula Balcanică poate fi considerată un eşec, ceea ce, bineînţeles, nu împiedică să fie recunos-cute meritele activităţii sale. Faptul că nu i-a fost sortit un succes de durată nici în Bulgaria nici în Croaţia se datora nu în mică măsură şi ciocnirii ce avea loc aici între pretenţiile bizantinilor şi cele romane. Această situaţie permitea pe de o parte principilor balcanici să ceară ajutor când de la una, când de la cealaltă din părţi, iar pe de altă parte îl încuraja pe papă să depăşească limita cerinţelor sale, identificând cauza lui Cristos cu cea a bisericii de la Roma. Ar mai fi existat desigur şi calea compromisului. Atitudinea neînduplecată

adop-tată de Ioan al X-lea față de biserica croată nu era nicidecum peste tot la fel de categorică. Aşa, de pildă, papa se dovedise a fi un om cu priviri largi în probleme de misionarism, atunci când a trebuit să răspundă

arhiepiscopului Heriveus de Reims la o întrebare cu privire la normanzi.

Acest popor de navigatori, venit din nord, fusese cândva spaima coastelor franceze. La sfârşitul secolului al IX-lea, se stabiliseră la gurile Senei, în preajma localității Rouen. Conducătorul lor, Rollon, devenise în anul 911 vasal al regehii francilor de vest şi acceptase să fie botezat, ceea ce a determinat şi poporul său să treacă la creştinism. Numai că, după cum era şi de aşteptat, schimbarea religiei nu a fost la început decât o chestiune pur formală. Tocmai de aceasta se temea şi Heriveus, arhiepiscopul de Reims, cea mai distinsă căpetenie bisericească a Franței. Întrucât provincia sa bisericească era învecinată cu Normandia, ea avusese de suferit în anii precedenți de pe urma incursiunilor de jaf ale normanzilor.

După ce a discutat şi cu Wido, episcopul de Rouen, problema creştinării normanzilor, Heriveus a cerut în numele amândorura sfatul papei în această problemă.

Ioan al X-lea era deja informat dintr-o altă sursă despre pericolul pe care îl reprezentau normanzii. Prin răspunsul pe care i 1-a dat lui Heriveus, episcopul roman apărea ca păstor înțelegător al turmei Domnului, creând cu totul altă imagine despre sine decât în cazul chestiunii croate. El scria că, chiar şi în cazul normanzilor, reveniți la păgânism şi idolatrie, trebuie procedat cu blândețe, plecând urechea la cei ce se căiesc şi că, potrivit indicațiilor biblice, tânăra comunitate creştină trebuie ferită de poveri care-i depăşesc puterile. De altfel – scria el – arhiepiscopul cunoaşte situația

mai bine şi va şti să folosească în mod corespunzător binecunoscutele prescripţii canonice. Nu poate fi trecută cu vederea deosebirea între această atitudine a papei şi politica sa în Balcani.

Şi astfel părăsim meleagurile răsăritene îndreptându-ne privirile spre ţinuturile din Apus, pentru a cerceta relaţiile acestora cu Roma şi papalitate. Este vorba despre un teritoriu în care, cu totul altfel decât în Răsărit, autoritatea bisericească a papilor nu era aproape deloc contestată şi prin urmare nici nu avea de ce să fie apărată. În primul rând ne vom îndrepta atenţia spre situaţia din statele care au luat fiinţă dincolo de Alpi după destrămarea imperiului carolingian.

În ţinutul francilor de răsărit a avut loc, în anul morţii papei Sergius al III-lea, acea importantă schimbare pe care posteritatea a denumit-o clipa naşterii regatului german. Prin moartea lui Ludovic Copilul, pe 24 august 911, se stingea dinastia carolingiană a francilor de răsărit. Cu toate acestea, triburile de pe dreapta Rinului nu l-au ales rege, aşa cum ar fi fost firesc pentru realizarea ideii de unitate a imperiului carolingian, pe Carol cel Simplu, domnitorul din statul franc de apus, ci l-au înscăunat, pe 10 noiembrie 911, în palatul Forchheim, pe ducele Konrad de Franconia. Acesta era, ce-i drept, din neamul francilor, fără a aparţine însă familiei carolingiene. Nu atât lipsa de simpatie pentru regele francez în propria sa ţară pare să fi fost decisivă în această alegere cât faptul că de multă vreme încoace cele două părţi ale imperiului carolingian urmau drumuri diferite. Doar lorenii au rămas credincioşi vechii dinastii, trecând din nou de partea regatului franc de apus, după ce, timp de peste patruzeci de ani, făcuseră parte din statul franc de răsărit. Încercările regelui Konrad de a li se opune au fost zadarnice. Cu alte neamuri germane – saxoni,

bavarezi, suabi – ai căror principi îl priveau pe rege ca pe un egal, Konrad a trebuit, de asemenea, să lupte pentru a-şi impune autori-tatea regală. Singurul sprijin pe care se putea baza Konrad rămânea biserica, căci acesteia nu-i convenea ca destrămarea imperiului şi slăbirea puterii regale să continue.

La o inițiativă specială a episcopatului, papa Ioan al X-lea 1-a trimis, în septembrie 916, pe episcopul Petru de Orte la sinodul de la Hohenaltheim lângă Nördlingen pentru a da citire, în fața adunării, unei scrieri de îndemn. Prezidat de legatul papal, sinodul a luat o serie de hotărâri îndreptate împotriva adversarilor regelui. Invocând presupusul vechi drept canonic, biserica încerca să-şi consolideze poziția, slujind în acelaşi timp intereselor regelui care continua să fie în mare măsură dependent de ea. Majoritatea argumentelor aduse provenea din faimoasa culegere de legi pseudo-isodorică, o culegere de falsuri redactate la mijlocul secolului al IX-lea, de a cărei autenticitate nu se îndoia însă nimeni în vremea aceea. Prezentând contemporanilor, prin scrieri inventate în întregime sau numai parțial, situații ideale din perioada creştinismului timpuriu şi arătân-du-le prescripțiile bisericeşti de atunci, falsificatorii căutaseră să mențină ordinea într-o epocă tulburată de frământări politice. Acest mijloc nu avea cum să dea greş. Romei îi convenea că într-o perioadă de nesigu-ranță şi tensiune continuă, când oamenii prețuiau tot ceea ce era vechi, aceste falsuri accentuau rolul bisericii şi cel al autorității papale.

Desigur, amestecul papalității în situația din regatul german în favoarea domniei lui Konrad nu a reuşit din plin. După lupte zadarnice duse atât în nord cât şi în sud, regele a murit la finele anului 918. Pe patul de moarte el 1-a desemnat ca urmaş pe cel mai însemnat adversar al său, pe

ducele Henric de Saxonia şi 1-a însărcinat pe propriul său frate Eberhard să-i transmită insignele regale. Posteritatea a înțeles acest gest al regelui francon, a cărui domnie eşuase, ca pe o mărturie tragică a superiorității sale ca om. Această părere nu se schimbă cu nimic, chiar dacă în afara ei mai există şi ipoteza ca Henric şi Konrad să fi căzut la învoială încă cu multă vreme înainte. Este posibil ca regele să fi cumpărat de la duce pacea, promițându-i în schimb succesiunea la tron.

Alegerea lui Henric, celebrată la Fritzlar în luna mai a anului 919, a însemnat începutul domniei regilor germani din dinastia saxonă, domnie ce avea să dureze tot secolul al X-lea, asigurând Europei centrale supremația politică.

Desigur că începuturile domniei lui Henric nu au fost prea uşoare. De partea sa nu se aflau, în afară de saxoni, decât franconii, conduşi acum de ducele Eberhard. Bavarezii şi suabii trebuiau din nou câştigați. În Bavaria mai ales, puteau fi observate în acea vreme tendințe separatiste prin alegerea ca rege a ducelui Arnulf. Politica lui Henric față de biserică se deosebea şi ea de cea a predecesorului său. Încă de la început el a refuzat ungerea şi încoronarea oferită de arhiepiscopul de Maiența, aşadar consacrarea bisericească a regalității sale, şi s-a mulțumit cu actul laic al alegerii. Refuzul regelui nu s-a datorat desigur modestiei sale, aşa cum încerca să arate cronicarul saxon Widukund de Corvey, fără a renunța însă să vorbească despre harul divin al regelui, ci mai curând dorinței sale de a se ține de la bun început departe de sfera de influență a bisericii. Cu siguranță că şi relațiile existente la ora aceea între regatul german, papalitate şi Roma, au avut şi ele un cuvânt de spus. Nu exista niciun motiv pentru a strânge legăturile. Deşi există suficiente mărturii care să ateste interesul lui Henric pentru Italia şi, în general, pentru o politică externă

activă, regele considera drept principala sa îndatorire consolidarea interioară a statului. Aceasta includea şi respingerea invaziilor duşmane de pe teritoriul regatului, ca de pildă ale maghiarilor. Aceştia nu atacaseră numai în sud, ci, năvălind peste teritoriile slave, pătrunseseră până în Saxonia, pustiind regiunile respective. La început, angajându-se să plătească tribut, Henric a cumpărat în anul 926 de la maghiari un armistiţiu pentru mai mulţi ani. Cu ocazia întrunirii „Reichstagului" la Worms, profitând de acest răgaz, au fost luate măsuri pentru consolidarea graniţei printr-un sistem de cetăţi care să asigure posibilitatea unor campanii împotriva slavilor de pe Elba şi mai ales împotriva cehilor din Boemia. Principii slavi şi, în anul 929, ducele Boemiei, Venceslas, au fost siliţi să recunoască suzeranitatea germană. Când, mai târziu, în urma refuzului Germaniei de-a plăti în conti-nuare tributul, maghiarii au invadat din nou teritoriile germane, ei au fost înfrânţi în anul 933 la Riade pe Unstrut. Renumele lui Henric de întemeietor al regatului german s-a datorat în primul rând victoriei sale asupra ungurilor.

Mai mult decât Germania, statul franc de apus atrăgea asupra sa atenţia papei Ioan al X-lea. Acesta se mai afla încă sub domnia Carolingilor şi reclamase în repetate rânduri intervenţia papală. Datorită favoritis-mului pe care-1 încuraja, Carol cel Simplu era confruntat în propriul său stat cu o opoziţie în continuă creştere şi cu o largă mişcare separatistă. De asemenea, el intrase în conflict şi cu lorenii, care, nemulţumiţi şi dezamăgiţi de domnia lui Carol, şi-au ales în anul 920, în persoana puternicului conte Giselbert, un principe propriu. Aliatul firesc al lui Giselbert în tendinţele sale de separare era noul rege german Henric, la care lorenul găsea întotdeauna sprijin în vremuri de strâmtoare. La rândul său, Henric întrevedea posibilita-tea recâştigării, încetul cu încetul, a unui teritoriu ce făcuse

parte odinioară din regatul său, posibilitate pe care, deşi îi surâdea, nu o folosea decât cu mare băgare de seamă.

Prin schisma de la Liege, divergenţele politice au pătruns şi în lumea bisericească. În primăvara anului 920, după moartea episcopului Ştefan de Liege, la cererea unei părţi a populaţiei, regele Carol a încredinţat această episcopie admirabilului cleric din Liege, Hilduin. Curând însă acesta s-a aliat cu opoziţia lorenă, condusă de Giselbert, solicitând şi el ajutorul regelui Henric. Cu toate că între timp Hilduin fusese hirotonisit episcop de către Hermann de Colonia, arhiepiscopul competent în această privinţă, regele Carol, puternic dezamăgit, a revenit asupra deciziei sale, încredinţând episcopia privilegiatului celeilalte grupări a clerului din Liege, respectiv abatelui Richer de Prüm. Deoarece nici prin sinodul local convocat de arhiepiscopul de Colonia, nici printr-o audiere a lui Hilduin de către rege la curte, conflictul şi schisma nu au putut fi rezol-vate, Hilduin neprezentându-se la niciuna din cele două convocări, adversarii acestuia s-au adresat papei, la Roma. Pe această cale ei sperau să câştige Liegeul pentru rege şi pentru candidatul acestuia. Hilduin i-a fost prezentat papei, desigur pe nedrept, ca un uzurpator, care nu numai că fusese neloial faţă de regele său, ci îşi şi însuşise episcopia încâlcind cadrul canonic. Faptul că alegerea sa a avut loc prin voinţa populaţiei din Liege a fost trecut sub tăcere, iar hirotonisirea de către arhiepiscopul Hermann era pusă pe seama presiu-nilor făcute de Giselbert. Judecând numai după aceste informaţii unilaterale, papa a trimis atât regelui cât şi arhiepiscopului câte o scrisoare în care îşi exprima regretul pentru situaţia delicată în care se afla Carol şi-1 mustra aspru pe Hermann pentru modul în care procedase. În vederea clarificării situaţiei, mitropolitul împreună cu cei doi episcopi rivali din Liege au fost citaţi la Roma în faţa

tribunalului papal. Intenția papei de a veni în întâmpinarea dorințelor regelui, printr-o decizie în favoarea lui Richer, era evidentă. Este aşadar lesne de înțeles că bătrânul arhiepiscop Hermann de Colonia s-a eschivat în urma mustrărilor primite, invo-când ca scuză sănătatea sa şubredă, la fel cum şi Hilduin s-a codit să dea ascultare citației papale. Richer, în schimb, nu a întârziat să ajungă la Roma. Acolo el 1-a câştigat pe papă de partea sa, iar pe 4 noiembrie 921, a fost hirotonisit episcop. Adversarul său, Hilduin, care într-un târziu tot a venit la Roma, a trebuit să se lupte însă, pentru a obține absoluția papală, după care s-a retras pentru câțiva ani la mănăstirea Laubach, până când i s-a oferit o nouă posibilitate de afirmare, chiar în Italia. După moartea lui Ioan al X-lea, el s-a ridicat până la rangul de arhiepiscop de Milano.

Felul vădit în care papa 1-a favorizat pe Richer contrastează puternic cu atitudinea față de arhiepiscopul Hermann. Acesta nu meritase desigur mustrarea aspră pe care o primise. În plus, trebuie să se fi simțit jignit întrucât cu ocazia hirotonisirii lui Richer la Roma, Ioan al X-lea i-a acordat acestuia omoforul de arhiepiscop, în vreme ce lui îi refuzase rugămintea de exercitare integrală a drepturilor sale de omofor, invocând, ca pretext transparent, interzicerea acestui lucru de către dreptul bisericesc. Arhiepiscopul Hermann purtase cu ani în urmă o corespondență, pare-se intensă, cu papa. Răspunsurile papei, care s-au păstrat, ni-1 dezvăluie pe arhiepiscop ca pe un om plin de devoțiune, care, asemenea colegului său francez Heriveus de Reims, se consultase în mai multe rânduri cu papa în diverse chestiuni şi îndeosebi în probleme de drept bisericesc. Fusese vorba despre durata şi tipul de penitență pentru imoralitate şi primă. Răspunsul papei ilustrează într-un mod foarte interesant punctul de

vedere pe care-1 avea Roma, în perioada aceea, despre sistemul de penitență. Printre altele, arăta că, acolo unde se cerea severitate şi unde se admitea indulgență, vina unui cleric devenit criminal era mai mare decât cea a unei persoane laice. Una dintre scrisorile trimise de papă la Colonia conține şi o scurtă relatare despre bătălia de pe Garigliano. Fericit de victoria repurtată, Ioan al X-lea vroia să-1 informeze pe arhiepiscopul de Colonia despre aceasta.

Decizia papală în privința schismei de la Liege depăşeşte interesul strict local. Ea dobândeşte însemnă-tatea de principiu printr-o afirmație interesantă pe care papa Ioan al X-lea o făcea în cele două scrisori mai sus menționate, adresate regelui Carol şi arhiepiscopului Hermann, afirmație de care s-a ținut seamă ulterior, în ambele scrisori papa arăta că atribuirea episcopiilor era un vechi drept al regilor, iar hirotonisirea nu avea voie să fie efectuată fără acordul acestora. Vina lui Hermann consta tocmai în nerespectarea acestui drept străvechi, pe care papa i-1 recunoştea pe deplin lui Carol. Spre deosebire de atitudinea care avea să declanşeze mai târziu lupta pentru învestitură, Roma accepta ca fundamentată canonic practica juridică din vremea aceea şi recunoştea totodată puterii laice dreptul de a dispune şi în sfera bisericească. Existența unei astfel de mentalități la Roma, chiar dacă în cazul de față ea servea la favorizarea unor potentați mai slabi, cum era, de pildă, Carolingianul, explică de ce regi mai puternici se considerau stăpâni şi asupra bisericii din statul lor, impunându-şi cu conştiința împăcată punctul de vedere şi în politica bisericească. În perioada care a urmat, acest tip de politică bisericească a cunoscut punctul său culminant. Este interesant de reținut că însuşi papa era de acord cu aceste relații pe care generațiile viitoare aveau să le critice atât de aspru. Cu toate acestea, este explicabil că abuzurile unei

ordini fundamental opuse spiritului bisericii s-au soldat în cele din urmă cu o critică de acest gen, impunând până la sfârşit o schimbare în atitudinea Romei. Singurul mod de rezolvare a situației la care se ajunsese a fost apariția unor conflicte grave între biserica dornică de înnoire şi regalitatea care se simțea frustrată de drepturile ce odinioară îi fuseseră recunoscute.

La numai câteva zile după ce papa Ioan al X-lea a pus capăt la Roma disputei pentru episcopia Liege, prin hirotonisirea lui Richer, îndeplinind astfel dorința regelui Carol, acesta din urmă s-a întâlnit, pe data de 7 noiembrie 921, la Bonn cu regele Henric. Astfel, a fost restabilită pacea dintre cele două regate. Regele german, care din motive necunoscute, arătase în anul precedent oarecare reținere față de chestiunea Lorenei, a lăsat pentru început acest ținut zbuciumat în seama vecinilor săi din apus. Carol cel Simplu nu a ştiut însă să profite de această destindere pe planul politicii externe pentru a o folosi în interior. Dimpotrivă, prin măsurile sale neînțelepte a ajuns în curând să se învrăjbească din nou cu vasalii săi. Astfel, încă din primăvara anului 922 el a avut de înfruntat o nouă revoltă, condusă de ducele Robert de Francia, stăpânul regiunilor din jurul Parisului. Robert era fratele acelui conte Odo de Paris, din familia capețiană, care guvernase statul franc de apus între anii 888 şi 898, în timp de Carol cel Simplu era încă minor. Alegându-1 pe Robert rege, în iunie 922, nobilimea franceză anticarolingiana înlocuia pentru a doua oară dinastia lui Carol cel Mare printr-un descendent al Capețienilor. Rivalitatea dintre cele două familii regale avea să străbată în continuare istoria franceză până la sfârşitul secolului al X-lea.

Conflictul dintre cei doi regi francezi s-a soldat cu bătălia decisivă care s-a dat în iunie 923 la Soissons. Deşi regele

Robert a căzut, armata sa a ieşit învingătoare. Victoria a fost desăvârşită de-abia la începutul anului 923, prin prinderea lui Carol cel Simplu – de către contele Heribert al II-lea de Vermandois, cumnatul lui Robert, descendent al unei linii colaterale a Carolingilor – şi implicit, detronarea sa. Pe 13 iulie 923 a fost înscăunat în locul lui Robert ginerele acestuia Raul de Burgundia.

În timpul conflictului de la Liege, papa Ioan al X-lea declarase răspicat că intenționa să contribuie prin decizia sa şi la consolidarea domniei lui Carol, confirmându-i drepturile sale ereditare şi încercând să pre-întâmpine procesul de diminuare a autorității sale. Astfel se explică faptul că Roma nu a rămas cu totul indiferentă față de desfăşurarea evenimentelor din Franța. Nu este de mirare că papa i-a cerut lui Heribert să-1 elibereze pe regele Carol şi să intervină pentru reînscăunarea lui. Papa putea să ceară aceasta cu oarecari insistențe căci şi el la rândul său se arătase favorabil contelui într-o problemă deosebit de însemnată. Era vorba despre Reims, un domeniu învecinat cu cel peste care stăpânea Heribert. Acolo murise pe 1 septembrie 925, după o scurtă domnie, arhiepiscopul Seulf. Folosind acest prilej, Heribert a reuşit ca fiul său Hugo, în vârstă de nici 5 ani, să fie ales succesor. Totodată, el a obținut de la însuşi regele Raul ca administrația proprietăților laice ale arhiepiscopiei să-i fie încredințată lui până la majoratul lui Hugo. Ambele succese au însemnat o creştere nemaipomenită a puterii casei de Vermandois. Pentru a reglementa situația şi pe plan bisericesc, Heribert 1-a trimis la Roma pe omul său de încredere, episcopul Abbo de Soissons. Papa Ioan al X-lea 1-a recunoscut pe tânărul conte de Vermandois ca arhiepiscop şi i-a încredințat lui Abbo funcțiile religioase la Reims. Cât despre administrația laică, el nu a pomenit niciun cuvânt, lăsându-1 pe Heribert să se bucure de situația sa favorizată.

Cu toate acestea, soarta regelui Carol a rămas aproape aceeaşi, deoarece la început Heribert nu a luat în seamă mandatul papal. De-abia cu prilejul dezbinării sale cu regele Raul, Heribert şi-a adus aminte de Carol. Fiind interesat să-l folosească împotriva lui Raul, el l-a eliberat pe rege la finele anului 927, după o detenţiune de patru ani. Papa a fost înştiinţat cu devoţiune despre executarea ordinului, primind totodată asigurarea ipocrită a contelui că el nu se numărase niciodată cu adevărat printre adversarii Carolingianului, ba mai mult, că se lăsase un timp amăgit de către aceştia. Schimbarea atitudinii lui Heribert nu avea însă să fie de durată. După împăcarea care a avut loc în vara anului 928 între conte şi regele Raul, Carol a fost din nou luat prizonier de către necredincioasa sa rudă. El a murit în cele din urmă, pe 7 octombrie 929, ca prizonier la Peronne, lângă Cambrai.

Papa Ioan al X-lea nu a mai apucat să primească scrisoarea prin care Heribert de Vermandois îşi cerea scuze. La sosirea epistolei la Roma, Ioan încetase să mai fie episcop roman. Solii contelui au fost nevoiţi să se întoarcă, fără să-şi fi îndeplinit misiunea. Tot ce le rămânea de făcut era să-i relateze stăpânului lor, desigur spre uşurarea acestuia, soarta tragică a papei şi destituirea sa. Dar, să nu anticipăm. Mai bine să ne întoarcem cu câţiva ani înapoi, pentru a explica schimbarea ce s-a produs în situaţia politică a Italiei şi a Romei. Aici, domnia împăratului Berengar, care nu a mai revăzut niciodată Roma după încoronarea sa din anul 915, se încheiase la fel de lipsită de glorie ca şi cea a nefericitului său rival, a împăratului orb Ludovic al Burgundiei de Jos, care i-a supravieţuit. Lui Berengar, titlul de împărat ar fi trebuit să-i asigure totodată creşterea autori-tăţii regale în propriul regat italic. Cu toate acestea, el nu a izbutit niciodată să se impună pe deplin.

Dim-potrivă, cu cât trecea vremea, cu atât mai mare era rezistența pe care o întâmpina din partea principilor italici. Ajutorul hoardelor maghiare îl mai scotea din încurcătură. Cu sprijinul lor el a reuşit să înăbuşe o răscoală care, pare-se, cuprinsese întreg teritoriul din nord-vestul Italiei. Apariția cetelor de unguri care pustiau Italia nu a făcut însă decât să sporească îndârjirea existentă deja împotriva împăratului considerat acum duşman.

Din nou se aşteptau ajutoare din Burgundia, desigur nu de la împăratul Ludovic cel Orb ci de la vecinul acestuia din nord, de la regele Rudolf al II-lea al Burgundiei de Sus. Acest regat fusese întemeiat în anul 888 sub conducerea unei dinastii guelfe şi se întindea la est şi la vest de partea elvețiană a masivului Jura. La sfârşitul toamnei anului 921, o solie italică condusă de conții Giselbert şi Samson 1-a invitat pe guelf în Italia pentru ca să preia domnia şi i-a înmânat în semn de supunere lancia, aşa-zis sfântă, a împăratului Constantin cel Mare, în vârful căreia era încrustat, printre altele, drept cea mai prețioasă relicvă, un cui de pe crucea lui Cristos. Ea era simbolul puterii în regatul lombard. Pe 4 februarie 922, Rudolf se şi afla în capitala italică Pavia, unde a primit titlul de rege, care îi fusese oferit de rebeli.

Berengar a fost în repetate rânduri învins de către noul rege şi aliații acestuia. După ultima sa înfrângere în bătălia care a avut loc în vara anului 923 la Fiorenzuola lângă Piacenza, el a fost respins până în ținutul din jurul Veronei, unde, pe 7 aprilie 924, unul dintre vasalii săi, pe nume Flambert, abuzând de încrederea ce i se arătase, 1-a ucis mişeleşte.

Pe această cale, Rudolf a scăpat de cel mai însemnat adversar al său. După cum era însă şi de aşteptat nici el nu a putut să se afirme vreme îndelungată în acest stat zbuciumat, sfâşiat de numeroase forțe separa-tiste. El nu s-

a bucurat niciodată de recunoaşterea deplină ca rege pe întreg teritoriul regatului. În plus, faptul că pentru el Italia nu constituia decât o anexă a regatului său burgund i-a ştirbit popularitatea ca şi încercarea de a-şi consolida domnia la sud de Alpi, făcând apel la ajutoare din afară. Cu puțin înainte de venirea sa în Italia, guelful se căsătorise cu Berta, fiica ducelui Burchard de Suabia. În vreme ce se afla în Italia pentru a-1 sprijini pe ginerele său, ducele a fost atacat şi ucis, pe 29 aprilie 926 la Novara. Cu aceasta domnia guelfilor a luat sfârşit. Lipsit de orice fel de sprijin Rudolf a părăsit țara.

Este posibil ca şi papa Ioan al X-lea să se fi numărat printre aliații revoltei împotriva lui Rudolf. Unele izvoare îi atribuie chiar o oarecare inițiativă, iar atunci când, în primăvara anului 926, ca răspuns la chemarea principilor italici, a venit în țară un nou candidat la tronul regal, legații papali i-au făcut la Pisa o primire sărbătorească. Noul candidat nu era nimeni altul decât contele Hugo de Arles, o rudă apropiată a împăratului Ludovic cel Orb, cel care domnea în locul acestuia în Burgunduia de Jos şi care era descendent al dinastiei carolingiene pe linie maternă. Hugo era fiul din prima căsătorie a carolingienei Berta, viitoare soție a margrafului de Tuscia. El era aşadar frate vitreg al margrafului Guido de Tuscia, care în vremea aceea tocmai se afla la domnie. La începutul lunii iulie a anului 926, el a fost ales rege la Pavia. Încoronarea a fost oficiată de arhiepiscopul Lambert de Milano. Puțin mai târziu, noul domnitor lombard s-a întâlnit la Mantova cu papa Ioan al X-lea. Despre înțelegerile la care s-a ajuns cu această ocazie nu există decât presupuneri. Ele par însă să se fi referit atât la o încoronare imperială preconizată încă din acea vreme, cât şi la anumite revendicări teritoriale ale papalității în Sabina, în ducatul Spoleto şi în marca Camerino.

Este posibil ca după moartea ducelui Alberic de Spoleto-Camerino aceste teritorii să fi fost adminis-trate de către Petru, fratele papei, care în orice caz apare ca purtător al titlului de margraf. Probabil că în cadrul negocierilor de la Mantova cu regele Hugo, papa urmărise să pună în siguranță poziția fratelui său față de nobilimea influentă din oraş, dar totodată şi poziția sa proprie pentru a cărei siguranță părea că se teme.

Deşi între timp senatorul Teofilact murise, influența de care se bucura familia sa în oraş nu a fost cu nimic ştirbită. În această perioadă s-a evidențiat mai ales fiica sa, văduva ducelui Alberic de Spoleto: Marozia. Nu se ştie dacă înainte sau după alianța de la Mantova dintre papă şi Hugo, nici dacă declanşată de aceasta sau dimpotrivă provocând-o, a avut loc cea de-a doua căsătorie a Maroziei cu Guido, margraful de Tuscia şi stăpânul Campagnei, cel ale cărui ținuturi se întindeau până la porțile Romei. Fără îndoială, Marozia era mai curând interesată să-şi consolideze poziția la Roma cu ajutorul noului ei soț, decât de însem-nata moştenire toscană. În schimb pentru papă, încheierea acestei căsătorii avea să aibă în curând consecințe dezastruoase.

Sunt cunoscute conflictele care au avut loc între Guido şi Marozia, pe de o parte, şi fratele papei Petru, de cealaltă. Acesta din urmă a fost izgonit din Roma şi a întreprins atacuri armate asupra oraşului dinspre Orte, pe care o transformase în fortăreață. Atacurile nu au reuşit decât atunci când, prin năvălirea unei hoarde maghiare despre care se credea că fusese chemată de Petru, margraful a fost silit să părăsească Roma şi apoi a fost prins în Tuscia. După respingerea duşmanilor, la Roma a izbucnit la finele anului 927 o revoltă îndrep-tată împotriva domniei lui Petru. Sub ochii fratelui său, papa, Petru a fost ucis în palatul Lateran

de către populația romană mânioasă din pricina incursiunilor de jaf ale maghiarilor, incursiuni care constituiau o amenințare chiar şi pentru Roma. Cruțat de această dată, papei i-a venit sorocul şase luni mai târziu. Se pare că ar fi fost învinuit de nepotism. După pregătiri secrete, ceva mai îndelungate, Ioan al X-lea a fost atacat în iunie 928, în timp ce oficia slujba în bazilica din Lateran, de către o ceată de nobili, pare-se tocmiți de Guido. El a fost destituit şi închis mai întâi la Roma, iar în locul său a fost ridicat alt papă. Momentul izbucnirii revoltei fusese bine ales, deoarece regele Hugo nu avea cum să vină în ajutorul aliatului său. El se afla în Burgundia pentru a intra în posesia succesiunii împăratului Ludovic cel Orb, care se stinsese pe 5 iunie 928, neobservat de nimeni. Este de presupus că nu toată lumea din Roma era de partea adversarilor papei. Ioan al X-lea a fost scos din oraşul destul de zbuciumat de evenimente şi transportat la Veroli, într-una dintre cetățile lui Guido. După ce însă şi aici populația s-a ridicat în favoarea papei, Guido împreună cu aliații săi au consi-derat necesară înlăturarea sa totală. Se pare că pe la mijlocul anului 929, după ce a fost din nou transportat la Roma, Ioan al X-lea a fost sugrumat în timp ce se afla în temniță.

Cu greu ne putem despărți de istoria unui pontificat care, dincolo de atracția pur exterioară pe care o reprezintă pentru istorici prin bogăția de evenimente, a conferit timp de 14 ani Romei şi papalității o nouă strălucire şi însemnătate. Deşi victoria de pe Garigliano poate fi privită şi numai ca o chestiune de interes local pentru sudul Italiei, deşi încoronarea lui Berengar de Friaul ca împărat nu a avut repercusiuni de mai mare amploare, nici pentru Roma nici pentru restul lumii occidentale, totuşi faptul că principi, regi şi îm-părați, înalți demnitari ai creştinătății, cum erau de

pildă, arhiepiscopii de Reims şi de Colonia, ba chiar în-suşi patriarhul Bizanțului, s-au orientat spre Roma, străduindu-se să obțină acordul roman, este o dovadă a deosebitei aprecieri de care se bucura iar instituția papală şi care se datora cu siguranță papei Ioan al X-lea.

Cu mândrie îl informase odinioară papa pe arhiepiscopul de Colonia despre salvarea Romei de primejdia mahomedană, pentru ca întreaga lume să ia parte la bucuria sa. Cel mai puțin papa a reuşit să se impună chiar la Roma. Încercarea sa de a se elibera cu ajutor de familie de sub influența apăsătoare a nobilimii ce se ridicase încă de pe vremea predecesorilor săi şi căreia îi datora titlul ce-1 purta, a eşuat în mod lamentabil. Totodată, eşuase şi acea posibilitate care prin evoluția ulterioară a evenimentelor istorice apare astăzi de la sine înțeleasă, posibilitatea concretizării politice a ideii despre rolul Romei în lume numai prin domnia roma-nă a papalității. Prăbuşirea lui Ioan al X-lea a însemnat pentru Roma reîntoarcerea la o stăpânire şi mai conso-lidată a nobilimii care s-a impus la început atât față de tendințele papale cât şi față de cele imperiale.

IV. Strălucire princiară şi vis imperial

Căci întotdeauna ei şi-au dorit doi stăpâni, pentru ca fiecare să se simtă îngrădit prin teama față de celălalt.

Curând după ruşinoasa destituire a papei Ioan al X-lea, după o perioadă intermediară de numai câțiva ani, în oraşul etern a venit la putere acea personalitate care avea să hotărască timp de o generație soarta Romei: Alberic, fiul senatoarei Marozia. În calitate de principe roman, a devenit

reprezentantul domniei desăvârşite a aristocraţiei la Roma. Prin guvernarea lui se materializa ideea despre Roma, domnia sa deosebindu-se însă, în aceeaşi măsură, de tendinţele papale cât şi de cele imperiale. Ea corespunde întru totul reprezentărilor şi posibilităţilor politice din acea epocă. Rolul instituţiei papale în viaţa Romei devenise secundar la momentul respectiv. Pe de altă parte, desfăşurarea puterii imperiale nu ar fi fost pe placul principelui. Din cauza atitudinii şi politicii sale, orice încercare de reinstaurare a puterii imperiale romane a eşuat.

Astfel de încercări fuseseră întreprinse în primul rând de către regele italic Hugo. Pentru acesta, dobân-direa coroanei imperiale reprezenta scopul vieţii, garantându-i totodată poziţia de monarh. Principele roman era numai unul dintre adversarii politici pe care-i avea Hugo. Poate fi urmărită, în acea perioadă în care scaunul imperiat era vacant, o luptă pentru Roma şi Italia. De numele lui Alberic şi al lui Hugo sunt legate două principii contradictorii existente în acea perioadă în istoria Romei: pe de o parte se afla tendinţa conştientă de concentrare a atenţiei numai asupra Romei, iar de cealaltă, dorinţa de a impune importanţa ei. Această dorinţă pare să fi fost un vis ce nu dădea pace omenirii. Strălucire însă nu are decât realitatea.

Istoria papală trece pe planul al doilea. Papii care au urmat după Ioan al X-lea, deci în timpul domniei lui Alberic, dar şi mai înainte de aceasta, abia dacă au fost altceva decât nişte simple marionete, iar pontifi-catele lor au fost scurte şi lipsite de mare importanţă.

Papa Leon al VI-lea, care era ceva mai în vârstă când, după destituirea lui Ioan al X-lea, a ocupat tronul Sfântului Petru, a murit încă înaintea nefericitului său predecesor, la începutul anului 929, iar următorul papă, Ştefan al VII-lea,

s-a stins în 931, după o domnie de numai doi ani. Amândoi fuseseră cardinali la Roma înainte de a fi aleşi. Probabil că amândoi proveneau din rândurile aristocrației aflate la putere şi datorau ascensiunea lor influenței senatoarei Marozia, care, împreună cu Guido de Tuscia, dispunea la ora aceea la Roma de întreaga putere politică. Întrucât pontificatele acestor papi au rămas aproape necunoscute, este greu de spus în ce măsură ei au depins în guvernarea lor de Marozia. S-a afirmat însă că Leon şi Ştefan nu au fost decât locțiitorii următorului episcop de Roma, instalat în martie 931. Acesta nu era nimeni altul decât însuşi fiul Maroziei, Ioan al XI-lea. Faptul că el a putut să se ridice la cea mai înaltă funcție în ierarhia bisericească în oraşul etern, demonstrează ascensiunea familiei lui Teofilact şi poziția sigură pe care o dobândise. Este mai mult ca sigur că pentru a-şi asigura domnia în continuare asupra Romei, Marozia contase pe ascultarea smerită a fiului ei.

Tot acesta a fost şi scopul pe care 1-a urmărit Marozia atunci când a încheiat cea de-a treia căsătorie. Guido de Tuscia, soțul ei de-al doilea, murise la puțin timp după Ioan al X-lea. De această dată, alegerea Maroziei se opri asupra regelui Hugo – devenit şi el văduv de curând – purtătorul coroanei italice şi stăpânul Provenței, cel care, pe atunci, se afirmase destul de energic în regiunile din centrul Italiei, exercita funcția de rege şi tindea să cuprindă şi Roma în sfera puterii sale. Marozia considerase că este mai înțelept să-1 câştige printr-o căsătorie, decât să fie nevoită să-1 primească în oraşul etern ca pe răzbunătorul întârziat al papei ucis, Ioan al X-lea. Lui Hugo i-a surâs cu atât mai mult propunerea cu cât implicit i se deschidea o nouă perspectivă să obțină coroana imperială romană cu ajutorul viitorului său fiu vitreg papa Ioan al XI-lea.

Se pare că viitorii doi soți nu îşi făceau prea mari probleme în legătură cu faptul că Marozia, prin căsătoria ei anterioară cu margraful Guido, era cumnata lui Hugo, ceea ce din punct de vedere canonic ar fi putut reprezenta un impediment pentru căsătoria lor. Obținerea dispensei de la papa Ioan al XI-lea li se părea asigurată. Pentru siguranță, Hugo avusese grijă să-i conteste, atât defunctului Guido, cât şi fratelui acestuia Lambert, care la ora aceea guverna în Tuscia, descendența legitimă din mama sa Berta. Ca replică la jignirea suferită, Lambert a organizat o rebeliune împotriva fratelui său, regele Hugo, numai că acesta a folosit prilejul, pe care desigur şi-1 dorise, pentru a-1 orbi pe margraf cu scopul de a-i lua principatul şi a-şi croi, şi pe această cale, drumul spre Roma.

După încheierea tratativelor necesare, regele a putut în sfârşit să intre, în vara anului 932, în oraşul etern, unde a avut loc căsătoria cu Marozia. Perechea şi-a instalat reşedința în castelul Sant Angelo. Acesta fusese de fapt mausoleul împăratului Adrian, transformat, din cauza atacurilor populațiilor migratoare, în fortăreață. Alegerea acestei reşedințe arată o oarecare nesiguranță față de populația romană, care pare să nu-1 fi întâmpinat prea cordial pe rege şi suita sa burgundă.

Tot aici, în castelul Sant Angelo, a avut loc şi acel eveniment care a declanşat în decembrie 932, puțin înainte de încoronarea lui Hugo ca împărat, prevăzută pentru ziua de crăciun, revolta populației romane împotriva Maroziei şi a sa. Se povesteşte că Marozia ii ceruse tânărului ei fiu din prima căsătorie, cu ducele Alberic de Spoleto-Camerino, lui Alberic, să-i servească tatălui său vitreg ca paj la masă. Din neatenție tână-rul vărsă în timpul mesei castronul cu apă pentru spălatul mâinilor în poala regelui, lucru pentru care acesta îi dădu o palmă. Mânios, Alberic a părăsit sala. Într-

un discurs înflăcărat şi lipsit de cea mai mică consideraţie pentru mama sa, el s-a adresat populaţiei romane, cerându-i să răzbune insulta ee-i fusese adusă lui şi totodată Romei. Căci, spunea el, nu era permis să fie tolerată distrugerea oraşului prin adulterul unei femei uşoare şi nici pierderea rangului imperial în favoarea unui străin. Roma trebuia să fie eliberată de sub tirania barbarilor ce odinioară fuseseră sclavi ai romanilor, dar care acum îşi asumau rolul de stăpâni. Iar soarta burgunzilor să fie, după cum le-o spune numele, aceea de-a fi aruncaţi de pe zidurile burgului.

Este de presupus că Alberic se înţelesese mai de mult cu unii dintre nobilii romani care erau la rândul lor nemulţumiţi de căsătoria Maroziei cu Hugo şi care erau la fel de indignaţi ca şi Alberic de aerele de stăpâni pe care şi le dădeau la Roma regele şi burgunzii. Mai multe erau motivele care îl îndreptăţeau pe fiul Maroziei să vadă în tatăl său vitreg mai curând un duşman, decât un prieten şi un promotor. Căci nu fusese regele acela care dăduse moştenirea ce i se cuvenea lui Alberic din partea tatălui său, ducatul Spoleto-Camerino, mai întâi lui Petru, fratele papei Ioan al X-lea, pentru ca tot el să concedeze, după uciderea lui Petru, acelaşi ducat unei rude burgunde pe nume Teobald, fără a ţine seama de pretenţiile romanului? Nu domnea în Tuscia după moartea tatălui său vitreg, Guido, şi după detronarea lui Lambert, un frate provensal al lui Hugo, pe nume Boso? De data aceasta regele părea să fi pus ochii şi pe moştenirea ce-i revenea lui Alberic pe linie maternă la Roma. Nu era aşadar întemeiată temerea fiului vitreg al regelui ca nu cumva să aibă o soartă asemănătoare cu cea a unchiului său Lambert?

Deoarece la Roma nu mai era înconjurat de întreaga sa suită, regele Hugo trebuie să fi fost fericit să scape de această revoltă ameninţătoare, refugiindu-se în afara

oraşului. Necredincios, el a lăsat-o pe noua sa soție, Marozia, la Roma, posibil în speranța ca prin influența ce o avea asupra fiului ei, să-i înlesnească reîntoarcerea la Roma. Alberic însă i-a arestat atât pe Marozia cât şi pe fratele lui, papa Ioan al XI-lea. De atunci nu s-a mai auzit nimic despre soarta Maroziei, iar Ioan al XI-lea nu a mai putut să joace niciun rol în viața politică a Romei. Aşadar încercările lui Hugo de a reveni la Roma au rămas fără succes. În urma acestor evenimente, castelul Sant Angelo a devenit pentru populația romană simbolul capacității sale de apărare, iar pentru rege, mormântul năzuințelor imperiale.

La sfârşitul anului 932, conducătorul conjurației a fost ales de către populația romană, respectând toate

regulile, domn al oraşului. Asemenea bunicului său Teofilact, Alberic devenise purtătorul oficial al titlului „senator al tuturor romanilor". Pe lângă acesta însă, el era denumit principe, denumire ce corespundea pozi-ției sale reale, datorată puterii pe care o deținea. Folosirea concomitentă a denumirii „patricius" se datora unor reminiscențe din antichitate, precum şi exemplului carolingian şi influenței bizantine, factori care au jucat un rol însemnat pentru conştiința de sine şi ideea de legitimitate a domniei principilor.

Legăturile dintre Roma şi Bizanț au fost reluate în vremea Maroziei. Între timp, în capitala răsăriteană a imperiului, Romanos Lekapenos, care în anul 920 fusese ridicat la rangul de coregent, 1-a pus în umbră pe adevăratul împărat, Constantin al VII-lea Porfirogenetul, încercând, asemenea tuturor parveniților, să-şi impună propria domnie, indiferent de mijloacele folosite. Romanos, prin căsătoria fiicei sale Elena cu Constan-tin, devenise socrul împăratului, ce descindea din vechea dinastie macedoneană, şi îşi asigura oarecare supe-rioritate. La

aceasta s-a mai adăugat şi ridicarea consecutivă a celor trei fii ai săi Cristofor, Ştefan şi Constantin la rang de împărat. Dintre aceştia, succesor la tron a fost considerat cel mai în vârstă, până la moartea sa prematură în anul 931. Lui Teofilact, mezinul, împăratul Romanos i-a hărăzit cariera bisericească deoare-ce intenționa să-1 ridice la cel mai înalt rang bisericesc din imperiu, acela de patriarh al Constantinopolului. Un prilej propice pentru realizarea proiectului 1-a oferit în august 931 stingerea din viață a patriarhului bizantin Trifon, cel de-al doilea succesor al lui Nicolae Misticul. Cum la ora aceea Teofilact nu împlinise încă vârsta prevăzută de regulamentul canonic, tatăl său a tergiversat mai întâi ocuparea scaunului de patriarh. Încercând apoi să frângă rezistența clerului bizantin cu ajutorul autorității Papale.

Acesta a fost singurul motiv datorită căruia Roma a intrat din nou în sfera de interes a politicii bizantine. Măgulit, papa loan al XI-lea a acordat bucuros dispensa ce-i fusese cerută, trimițându-i ca legați la Bizanț pe Leon de Palestrina şi pe Madalbert, episcopi deja familiarizați cu situația din răsărit. La rândul ei, Maro-zia, a profitat de prilej pentru a propune, ca aşa-zis contraserviciu, încuscrirea dintre familia ei şi cea impe-rială. Se presupune că această căsătorie ar fi fost cea dintre Berta, fiica ei mai mică din căsătoria cu Guido, şi coregentul Ştefan Lekapenos.

Aflăm despre aceste planuri dintr-o interesantă scrisoare trimisă de împăratul Romanos papei loan al XI-lea, prin intermediul unei strălucitoare solii bizantine, condusă de protospătarul Anastasie şi protonotarul bisericii Hagia Sofia, Orestes. În această scrisoare împăratul slăvea unitatea dintre biserica română şi cea bizantină şi-şi exprima mulțumirile față de papă pentru participarea legaților săi, pe 2 februarie 933, la cere-monia hirotonisirii şi înscăunării

tânărului Teofilact. După cum era de aşteptat acum, după ce totul decursese conform dorinţelor sale, împăratul a arătat destul de răspicat independenţa de drept a bisericii răsăritene faţă de influenţa papală. El scria că, deşi măsurile luate la Roma nu aveau valoare juridică, ele jucaseră totuşi un rol la Bizanţ, contribuind la impunerea voinţei imperiale faţă de clerul bizantin. Îndrăzneala lui Romanos mergea atât de departe, încât nu numai că împăratul îi cerea papei recunoaşterea noului patriarh de către un conciliu roman, dar îi şi transmitea textul instrumentului sinodal, căruia episcopul roman urma să-i dea putere de decizie şi să-1 înapoieze purtând pecetea papală. În schimbul acestui serviciu, împăratul se angaja, în termeni răsunători, să asigure protecţie Romei. Scrisoarea se încheie printr-o invitaţie adresată senatoarei Marozia de a se alătura, împreună cu fiica ei, solilor bizantini ce urmau să se întoarcă la Bizanţ. În cazul în care acest lucru nu ar fi fost posibil (ceea ce se pare că s-a şi presupus), mireasa romană să fie încredinţată la timpul potrivit unei escorte demne de toată încrederea şi să se comunice data plecării pentru ca la Bizanţ să fie pregătită o primire solemnă.

Numai că la sosirea lor la Roma, solii bizantini au fost confruntaţi cu o situaţie cu totul diferită: Marozia fusese înlăturată, iar papa arestat. Nici până în ziua de azi nu se ştie dacă a avut vreodată loc acel conciliu roman, prin care urma să fie confirmată alegerea lui Teofilact. Este puţin probabil ca noul stăpân al Romei principele Alberic, să fi fost interesat să continue ambiţioasele proiecte de familie ale mamei sale în legătură cu Bizanţul. Este drept că nici el nu a renunţat la ideea încheierii unei alianţe cu Bizanţul bazate pe o căsătorie şi în consecinţă a cerut o soţie din Constantinopol. Din însărcinarea sa, Benedict, consul roman şi conte de Campagna, a pornit ca peţitor în capitala

Imperiului bizantin, în timp ce la Roma se făceau toate pregătirile posibile pentru primirea bizantinei. Este posibil ca, profitând de această ocazie, Alberic să fi fost distins cu titlul de „patricius". Cât despre tratativele purtate în vederea încheierii unei astfel de căsătorii, ele nu au avut rezultatul dorit. Probabil că intrigile țesute de regele Hugo să fi contribuit şi ele în oarecare măsură la nereuşită. Încă din timpul regenței sale în Burgundia, regele se afla în relații mai bune cu Bizanțul, şi în primul rând cu Lekapenii decât tânărul principe roman. Posibil ca primul proiect de înrudire cu Bizanțul să fi fost ideea sa şi nu a Maroziei. În orice caz, în anii ce urmară, burgundul a fost acela care a reuşit să stabilească relații de rudenie cu casele imperiale bizantine, şi nu familia lui Teofilact.

După fuga sa ruşinoasă din oraşul etern, în anul 932, regele Hugo nu a renunțat de fel la proiectele sale legate de Roma. Încă în acelaşi an, el a poposit în fruntea unei armate în fața porților oraşului. Se pare că nu eliberarea Maroziei fusese primul său țel, ci mai curând dorința de a-1 infrânge pe fiul său vitreg Alberic şi pe romani. De această dată Hugo spera ca prin puterea armelor să obțină ceea ce nu obținuse în anul prece-dent prin căsătoria cu Marozia. Fiind chemat, în urma unor atacuri inamice, în nordul Italiei, Hugo a fost nevoit să părăsească împrejurimile Romei şi să ridice asediul, fără să fi repurtat vreo victorie. În primăvara anului 936 el a repetat încercarea, însă tot fără rezultat. În cele din urmă, la rugămintea papei Leon al VII-lea, urmaşul lui Ioan al XI-lea, abatele Odo de Cluny, venit de curând din Burgundia la Roma şi care era în bune relații atât cu papa cât şi cu regele, şi-a asumat rolul de mijlocitor de pace, eliberând astfel oraşul dintr-o situație ce nu părea încă liniştitoare. Teritoriul roman, teritoriul peste care guverna Alberic, era înconjurat de duşmani. În nord şi la răsărit, în Tuscia şi la Spoleto, domneau rude ale regelui Hugo, în

plus, acesta era aliat cu Italia de sud, atât cu principii din partea locului cât şi cu Bizanțul. Pacea romană a fost pecetluită prin căsătoria dintre Alberic şi fiica lui Hugo, Aida. În loc să se înfățişeze populației romane cu o prințesă bizan-tină, principele roman a fost nevoit să se mulțumească cu o mireasă mult mai puțin strălucitoare şi care ulterior nu a jucat niciun rol în viața oraşului.

Dacă regele Hugo a sperat vreodată să-şi îndeplinească cu ajutorul fostului său fiu vitreg, care între timp îi devenise ginere, vechea sa dorință de a obține coroana imperială ce odinioară îi fusese atât de aproape, desigur că s-a înşelat amarnic. Căci, pentru Alberic, existența unui împărat la Roma ar fi însemnat îngrădirea Propriei sale puteri. Prin urmare, el a ştiut cum să împiedice cu abilitate realizarea unui astfel de proiect în timpul vieții sale. În afară de aceasta, pacea încheiată în 936 între rege şi principele roman nu a pus definitiv capăt tuturor neînțelegerilor. Astfel, pe tot parcursul domniei lui Hugo, încordarea nu avea să dispară cu desăvârşire. În anii 939 şi 942 a fost necesară o nouă intervenție a abatelui Odo. De asemenea, este cunoscut că în anul 946 a fost încheiată o nouă pace. Anterior, în vara anului 941, Alberic i-a îngăduit socrului său să vină la Roma, recunoscându-i însă numai drepturi de oaspete.

Regele Hugo a fost nevoit să se mulțumească doar cu recunoaşterea sa de către curtea Imperiului bizantin, unde din motive politice fusese întotdeauna stimat de către împărați. La fel cum regele îşi făcea griji din cauza principelui roman, împăratul era îngrijorat din pricina vasalilor săi din sudul Italiei, care tocmai în acea vreme dădeau semne de nesupunere, Prin urmare, regele burgund şi împăratul bizantin erau aliați fireşti. Ei încheiaseră încă din anul 934 un pact, iar în anul 943 Hugo a primit o

delegație de peținori din partea Bizanțului, care îi cerea o soție pentru principele moştenitor Romanos al II-lea, fiul împăratului Constantin al VII-lea şi nepotul lui Romanos Lekapenos. Regele nu-i oferi decât mâna Bertei, fiica sa nelegitimă, pe care i-o dăruise una dintre concubinele sale, italianca Pezzola, supranumită Venus, datorită frumuseții ei; Berta a fost acceptată şi ridicată la Constantinopol la rangul de împărătească, cu numele Eudochia.

În schimb, titlul apusean de împărat la care râvnea Hugo nu putea fi acordat decât de către papi. Numai

că la vremea aceea, aceştia se aflau sub influența hotărâtoare a lui Alberic, principele roman. Papa Ioan al XI-lea, fratele lui Alberic, fusese făcut prizonier după venirea la putere a principelui. Presupunând că el nu a fost destituit şi ținut în temniță pe veci, Roma rămânând fără episcop, este probabil ca, după eliberarea sa, să fi fost obligat să se limiteze la probleme de interes strict bisericesc. În afara Romei, pontificatul lui Ioan al XI-lea a rămas, până la moartea sa, la sfârşitul anului 935, lipsit de orice fel de importanță, afirmație în sprijinul căreia vine inexistenta în cancelaria papală a vreunui document. Lui Ioan al XI-lea i-a urmat, la începutul anului 936, mai sus amintitul papă Leon al VII-lea, al cărui pontificat a durat până în anul 939. Acesta pare să fi fost inițial călugăr benedictin. În orice caz, el s-a afirmat ca promotor neobosit al intereselor monastice, conlucrând îndeaproape cu principele, ale cărui vederi erau de asemenea îndreptate spre o reformă monahală. Urmaşul lui Leon, Ştefan al VIII-lea, a avut în schimb divergențe cu principele. Datorită lor, pontificatul său a cunoscut în toamna anului 942 un sfârşit tragic. Se povesteşte că. deoarece a luat parte la o conspirație împotriva principelui, papa ar fi fost întemnițat şi schingiuit atât de cumplit, încât a murit. Cât despre papa Marinus al II-lea, care asemenea

predecesorului său Ştefan fusese mai întâi preot-cardinal, se spune că în timpul pontificatului său, care a durat trei ani şi jumătate, el nu ar fi îndrăznit să întreprindă nimic fără încuviinţarea principelui. Acelaşi lucru poate fi afirmat, în baza mai multor dovezi, şi despre ultimul episcop roman din timpul domniei lui Alberic, Agapet al II-lea, al cărui pontificat a durat din 946 până în 955, aşadar şi după moartea principelui.

Toţi aceşti papi fuseseră aleşi la îndemnul principelui, a cărui voinţă era hotărâtoare la Roma. Fără a schimba fundamental caracterul bisericesc al obiceiurilor romane, Alberic şi-a extins domnia şi asupra bise-ricii. El şi-a asumat faţă de aceasta drepturi largi care, potrivit ideilor vremii, reveneau de la sine rangului de principe pe care îl deţinea şi cu atât mai mult distincţiei de „patricius romanorum", sau care decurgeau din ele. Prin urmare, domnia lui Alberic a însemnat un nou regres al puterii papale.

Deşi episcopii romani din acel timp se evidenţiau prin aceea că erau conducători ai bisericii occidentale, iar papa primea daruri în bani chiar din îndepărtata Anglie, şi cu toate că izvoarele istoriografice consemnea-ză anumite acţiuni de politică bisericească iniţiate de papalitate în afara hotarelor Romei, se pare că iniţiativa nu ar fi pornit decât arareori, sau chiar niciodată, de la Roma.

Fireşte că nici biserica română, nici populaţia română nu suportau cu uşurinţă şi fără împotrivire „jugul apăsător al principelui", aşa cum se exprima textual un istoriograf din veacul al X-lea. A izbucnit chiar o răscoală ameninţătoare la care au participat atât cercurile clericale cât şi cele nobiliare, ba chiar şi rude ale lui Alberic. Ce-i drept, nu pare să fi fost prea exactă afirmaţia potrivit căreia ar fi existat o legătură între această revoltă şi planul principelui de a se

înrudi cu Bizanțul şi intenţiile sale de a transforma nobilele doamne din Roma şi din împrejurimi în nişte sclave ale viitoarei sale soţii. Alberic nu a reuşit să scape de moartea ce-i fusese hărăzită şi să înăbuşe revolta în faşă, decât datorită trădării comise de una dintre surorile sale, la început şi ea părtaşă la conspiraţie, dar ulterior chinuită de mustrări de conştiinţă. Conspiratorii au suferit o pedeapsă cumplită: o parte dintre ei au fost executaţi, alţii schingiuiţi şi apoi băgaţi în temniţă sau trimişi la mănăstire.

Asemenea întâmplări precum şi domnia necruţătoare a principelui peste Roma şi biserica romană justifică renumele de „tiran" care 1-a însoţit ulterior pe Alberic, chiar în istoriografia bisericească, în multe privinţe însă acţiunile întreprinse de principele Alberic, ale cărui convingeri erau profund religioase, nu au fost de fel în detrimentul bisericii romane şi mai ales nu în al mănăstirilor. Pentru a da o pildă nobililor, Alberic, împreună cu rudele sale, făcea însemnate danii mănăstirilor din Roma. Din acest imbold a fost înfiinţat un aşezământ monahal pe Aventin, chiar în palatul principelui, iar verişoarele lui Alberic, Marozia a II-a, Ştefania şi Teodora a III-a, au întemeiat pe Via Lata, în vecinătatea bisericii San Stefano, mănăstirea familiei, închinată martirului roman Chiriac. Înainte de toate însă, principele a făcut tot ce i-a stat în putere pentru ca pe domeniul său, la Roma şi în împrejurimile ei, să fie receptată reforma monahală, care luase un

avânt puternic în vremea aceea, cuprinzând toate straturile sociale.

Istoria monahală a cunoscut în repetate rânduri tendinţe spontane de reînnoire, de reîntoarcere la idealul iniţial, de a urma întocmai pilda lui Cristos şi de a pune capăt abuzurilor care şi-au făcut loc în decursul timpului în viaţa

bisericească. În secolul al X-lea, centrele acestor tendințe se aflau în Burgundia şi în Lorena. Un loc de frunte îl ocupa mănăstirea Brogne, lângă Namur, ctitoria nobilului Gerard, întemeiată în anul 914 pe proprietatea sa, şi abația Gorze, lângă Metz, reînnoită în anul 933 de arhidiaconul Einold din Toulon. Atit Gerard cât şi Einold puneau viața monahală mai presus decât serviciul politic sau cel bisericesc.

Şi mai renumită decât acestea este mănăstirea burgundă Cluny din apropiere de Mâcon, mănăstire de al cărei nume este legată, dincolo de sfera monastică şi nu numai pentru secolul al X-lea, ideea unei reforme a întregului sistem bisericesc, reformă ce a avut efecte considerabile. Întemeietorul acestei abații fusese Wilhelm cel Pios, duce de Aquitania, descendent al familiei conților de Auvergne şi totodată stăpânul comitatului burgund Macon. Cluny se afla pe un domeniu de vânătoare, numai că ducele s-a lăsat convins că rugăciunile călugărilor îi vor fi mai de folos pentru mântuirea sufletului decât lătratul câinilor. După cum era şi de aşteptat, istoria întemeierii, mănăstirii este învăluită în legendă şi ticluită după plac. Date mai însemnate în această privință au fost consemnate în hrisovul de întemeiere, în aşa-zisul testament al lui Wilhelm, din 11 septembrie 909. Deşi mănăstirea a luat ființă pe un domeniu alodial al ducelui, acesta a renunțat la drepturile sale de proprietate, acordând ctitoriei sale libertate deplină față de orice fel de autoritate, fie ea laică sau bisericească, şi subordonând-o în exclusivitate protecției apostolice. Ținând seama de frământările politice din vremea respectivă şi de situația în care se afla papalitatea la ora aceea, actul dădea dovadă de mare curaj. Dar tocmai libertatea de care se bucura abația a avut un rol considerabil în ridicarea mănăstirii.

Cu toate acestea, începuturile ei au fost modeste. Timp îndelungat Cluny nu a fost decât o filială a abației Baume, care continua tradiția reformei monahale, inițiată la începutul secolului al IX-lea de celebrul Benedict de Aniane, cu sprijinul imperial, reformă care avea să se împotmolească curând. La Cluny obişnuiau să se retragă călugării dornici să ducă o viață mai severă şi mai apropiată de regulamentul canonic, decât viața din abația mamă. Conducătorul lor era Odo, un nobil franc, care fusese crescut ca paj la curtea ducelui Wilhelm, devenit apoi canonic la Tours şi în cele din urmă călugăr. Odo poate fi considerat adevăratul întemeietor al mănăstirii Cluny şi al reputației acesteia. În orice caz, el este acela care a trans-format-o într-un renumit centru de reformă monahală. Această reputație nu se manifesta numai prin marele aflux de călugări, care a făcut ca la scurt timp conventul de la Cluny să devină unul dintre cele mai puternice din întreaga Franță ci şi prin aceea că treptat mănăstirii Cluny i s-au alăturat şi altele. Aşa de pildă, Odo conducea, pe lângă abația Cluny, şi abația Déols din dioceza Bourges, întemeiată în 917, după exemplul lui Wilhelm cel Pios, de vasalul acestuia, contele Ebbo. Pentru a pune capăt rezistenței incipiente a călugărilor, lui Odo i-a mai fost încredințată şi conducerea celei mai renumite mănăstiri franceze, mănăstirea Fleury, de pe Loara, cea în care se păstrau şi se venerau moaştele părintelui monah Benedict de Nursia. Nobili, principi şi regi animați de un nou curent religios şi îndoindu-se, nu fără temei, că în urma politicii lor, lipsite în cea mai mare parte de scrupule, vor dobândi mântuirea sufletelor, au sprijinit cu danii bogate mănăstirea Cluny şi filialele acesteia. Convingerea abatelui Odo că, asemenea regimului monahal, întreaga biserică putea fi supusă unei reforme şi că urmarea apostolică a pildei Domnului ar putea deveni idealul întregii creştinătăți, părea întemeiată.

Principial, între Cluny şi Roma, respectiv papalitate, exista deja o legătură mai strânsă prin testamentul lăsat de ctitorul Wilhelm, numai că timp îndelungat mănăstirea nu a făcut uz de această legătură, preferind să-şi păstreze independenţa deplină. Primul document 1-a obţinut, de fapt, cu un prilej neînsemnat, de la papa Ioan al X-lea, cu puţin timp înainte de destituirea acestuia, la începutul anului 928. Documentul conţinea hotărârea luată privitor la un conflict între Cluny şi abaţia soră Gigny din arhidioceza Lyon, unde se instalase, sub conducerea abatelui Wido, acea parte a conventului care nu era de acord cu ordinea severă impusă de Odo. La baza conflictului se aflau nişte domenii, asupra cărora ridica pretenţii mănăstirea Cluny, dar pe care şi le însuşise Wido. Încă de pe atunci, papa s-a văzut nevoit să scoată în evidenţă poziţia „protec-toare a Romei faţă de Ciuny. Ca unică soluţie pe care a găsit-o, el a încredinţat mănăstirea regelui francez Raul, care alături de mama sa, Adelheid de Burgundia, s-a numărat printre protectorii reali ai abaţiei.

Cu toate acestea, privilegiul de ocrotire a mănăstirii Cluny, acordat abatelui Odo, a fost emis abia de către papa Ioan al XI-lea, la scurt timp după urcarea sa pe scaunul papal. Ulterior, acest document avea să servească ca model şi să devină baza juridică a mişcării de mai târziu de la Cluny. Pornind de la dispoziţiile ducelui Wilhelm cel Pios, hrisovul consfinţea independenţa mănăstirii faţă de orice fel de autoritate, fie a potentaţilor bisericeşti fie a celor laici, şi, de asemenea, subordonarea ei faţă de Roma. Prin el se recunoştea abaţiei dreptul de a-şi alege singură abaţii şi i se confirmau proprietăţile. Mai însemnată era însă permisiunea pe care o clădea papa călugărilor străini dornici să se supună unei discipline mai rigide, de a se stabili la Cluny (indiferent de obligaţia de stabilitas loci, pe care ei

erau datori să o respecte), precum şi permisiunea de a subordona mănăstirii Cluny, în vederea reformei, convente întregi de călugări. Astfel, se pregătise terenul pentru crearea la Cluny a unei organizaţii monahale benedictine care să cuprindă mai multe mănăstiri. Totodată devenea posibilă dezvoltarea unei vieţi monahale în spirit benedictin, bazată pe independenţa fiecărei mănăstiri în parte, aşa cum nu mai fusese gândită decât în timpul mişcării eşuate, condusă de Benedict de Aniane, pe vremea Carolingienilor.

Odată cu documentul papal pentru Cluny, abatele Odo a obţinut un privilegiu asemănător şi pentru mănăstirea sa Déols. Şederile sale repetate la Roma, în anii următori, i-au oferit prilejul de a obţine recunoaşterea de către papă a noilor sale achiziţii, precum şi a vechilor privilegii. Astfel, Leon al VII-lea a reînnnoit, în ianuarie 938, documentul emis de predecesorul său pentru mănăstirile Cluny şi Déols şi, urmând exemplul acestuia, a emis un prim document pentru mănăstirea Fieury, care între timp aderase şi ea la organizaţia monahală de la Cluny. Tot de la papa Leon al VII-lea provine şi privilegiul emis ceva mai târziu pentru mănăstirea Gorze, centrul reformei Lorene, care deşi se deosebea în anumite privinţe de reforma de la Cluny căuta şi ea sprijin la Roma. Şi în abaţia Brogne s-a păstrat legenda potrivit căreia Gerard, întemeietorul ei, ar fi pornit în pelerinaj la Roma, unde a obţinut recunoaşterea de către papă a ctitoriei sale.

Dintre documentele papale amintite, cel pentru Déols prezintă un interes deosebit, deoarece conţine hotărârea judecătorească luată într-un conflict privitor la o proprietate a mănăstirii, hotărâre care afirmă totodată valabilitatea sa în conformitate cu vechiul drept roman. Aceasta este o dovadă timpurie a înaltei aprecieri de care începea să se bucure tocmai în „veacul obscur”, veacul al X-lea, dreptul

clasic. În decursul timpului, acesta fusese dat uitării sau cunoscut numai într-o formă modificată chiar şi la Roma. Însuşi textul documentului papal este de o dată mai recentă decât se credea. Se poate presupune că abatele Odo, el însuşi cunoscător al ştiinţelor juridice, a atras atenţia asupra aplicabilităţii sale.

Clerul din cele două centre monahale, Lorena şi Burgundia, a început în acea vreme să-şi extindă influenţa şi asupra oraşului papal. La începutul pontificatului papei Leon al VII-lea, în anul 936, abatele Odo a fost chemat, cu acordul principelui Alberic, la Roma, iar în anii următori abatele a fost prezent ca refor-mator în mănăstirile din oraşul etern şi din împrejurimi. Se spune chiar că el ar fi fost numit abate general şi arhimandrit al mănăstirilor din Roma. Activitatea lui Odo pare să fi început în vechea mănăstire San Paolo de pe Via Ostia, unde 1-a numit abate pe discipolul său Balduin. De aici, munca de reformă a fost continuată de Balduin, ajungând până la mănăstirile mamă ale ordinului benedictin, la ctitoriile lui Benedict de Nursia, Subiaco şi Monte Cassino, în Limp ce la San Faoio în locul lui Balduin a venit în jurul anului 950 Andrei de Gorzs, pe care abatele Einold 1-a trimis la Roma în anul 950, la rugămintea papei Agapet al II-lea.

Situaţia mănăstirilor Subiaco şi Monte Cassino era destul de tristă la vremea aceea. Ambele abaţii fuse-

seră distruse în secolul al IX-lea de către sarazini. La Monte Cassino nu-şi mai duceau zilele decât câţiva eremiţi, iar conventul de călugări se adăpostise după mai multe încercări consecutive la Teano şi la Capua. Aici apăsa din greu asupra lor dependenţa de casa princiară de Capua-Benevento, la început instituţia papală fiind în imposibilitate de a se opune situaţiei existente. Odo s-a ocupat de călugări, numindu-1 abate pe Balduin, discipolul său care

se afirmase în prealabil la Roma. Acesta a intervenit energic pentru restituirea proprietăților sustrase de către principii şi episcopii capuani mănăstirii în decursul timpului, ceea ce-i reuşi însă numai în parte. În cele din urmă, ținând seama de situația precară a călugărilor la Capua, papa Agapet al II-lea le-a ordonat în anul 949 să se reîntoarcă la Monte Cassino, unde, după o întrerupere ne aproape şaptezeci de ani, mănăstirea mamă a benedictinilor şi-a reluat activitatea, cunoscând o nouă înflorire.

Şi la mănăstirea Subiaco, ai cărei călugări căutaseră refugiu la Roma după incendierea abației lor, tre-buia luat totul de la început. Aceasta se întâmpla în vremea abatelui Leon al III-lea, pe care îl hirotonisise papa Ioan al X-lea şi care a obținut în 926 recunoaşterea globală a fostelor proprietăți mănăstireşti. În strădaniile sale de înnoire a mănăstirii, abatele s-a bucurat de sprijinul neobosit al principelui roman Alberic. Rolul acestuia de mediator este menționat în câteva documente papale de seamă, emise probabil tot din inițiativa sa. Astfel, în 936, papa Leon al VII-lea a reînnoit, în vederea reconstrucției definitive a mănăstirii, privilegiul acordat de Ioan al X-lea în 937, mănăstirea Subiaco a primit în dar cetatea şi localitatea cu acelaşi nume; totodată biserica romană a renunțat în favoarea abației la toate veniturile ce-i reveneau în această provincie; în anul 938, papa a cedat abatelui de la Subiaco, ca dependență permanentă, mănăstirea romană Erasmus de pe Monte Celio, mănăstire care servise odinioară ca loc de refugiu călugărilor; în 939 abația a primit privilegiul de a putea apela la orice episcop pentru a face hirotonisiri, ceea ce-i asigura o oarecare independență față de episcopul diocezei şi avea să joace mai târziu un rol important în dobândirea indepen-denței totale. Subiaco a păstrat o amintire

respectuoasă principelui Alberic, în a cărui persoană vedea pe protectorul său.

În cea mai deplorabilă stare se afla însă vechea mănăstire imperială Farfa, din Sabina, de a cărei soartă s-a ocupat de asemenea principele Alberic. Şi în acest caz spre sfârşitul veacului precedent călugării părăsi-seră mănăstirea distrusă de sarazini; o parte dintre ei se refugiase la Fermo şi Rieti, iar restul la Roma. Astfel, călugării s-au împrăştiat care încotro şi cu timpul s-a irosit şi domeniul mănăstiresc. Prin numirea lui Rotfred, regele Hugo a asigurat mănăstirii un nou abate. Acesta s-a străduit să recâştige moşiile mănăstireşti înstrăi-nate, dar mai înainte de toate să adune laolaltă călugării risipiți. În acest răstimp el s-a făcut însă atât de puțin iubit în propria sa mănăstire, încât a fost otrăvit în anul 936 de către doi dintre călugării săi: Campo de la Rieti şi Hildebrand de la Roma. După moartea sa, ucigaşii şi-au împărțit succesiunea. Campo a obținut de la regele Hugo mănăstirea Farfa, unde era abate şi s-a stabilit împreună cu concubina sa, în timp ce Hilde-brand, însoțit şi el de o femeie, administra, mai curând prost decât bine, moşiile mănăstireşti dimprejur de Fermo şi Rieti. Călugării au urmat exemplul nefast al nepotriviților lor superiori. Dornic să îndrepte starea lucrurilor, principele Alberic, care era la fel de dezinformat ca şi regele în privința gradului de decădere al acestei mănăstiri, i-a sugerat abatelui Odo de Cluny să trimită câțiva călugări la Farfa. Aceştia însă au fost ucişi de către confrații lor din mănăstire. Abia în anul 947, principele a reuşit, recurgând la forță armată, să-1 izgonească pe abatele Campo şi pe susținătorii acestuia, pentru a-1 numi stareț pe călugărul Dagobert de la Cumae. Se pare că cinci ani mai târziu acesta a fost şi el otrăvit. În anul 953, Alberic 1-a numit abate pe Adam de Lucea. În cei zece ani ai oblăduirii sale, Adam nu a reuşit însă să se impună față de călugării ce-i avea în subordine. El pare să fi

fost victima atacurilor continue ale celor doi concurenți ai săi la scaunul de abate, Campo şi Hildebrand, care, instalați la Fermo şi Rieti, se aflau departe de autoritatea lui Alberic. În cele din urmă, resemnându-se, abatele Adam a cedat călugărilor săi corupți şi li s-a alăturat.

Chiar dacă rezultatele imediate ale politicii duse de Alberic nu au fost întocmai cele dorite, ele ilustrează

faptul că domnia principelui a depăşit cu mult sfera laică şi că ea viza în aceeaşi măsură Roma cât şi împrejurimile acesteia: partea romană a Campagnei, Sabina şi Tuscia romană. În Campagna, contele Benedict, totodată şi consul roman, se număra printre însărcinații principelui, iar în Sabina, care în urma păcii încheiate în 936 cu regele Hugo se afla din nou în sfera de influență romană, Alberic a numit rectori. În afară de aceasta, Alberic beneficia şi de alte relații la nord de Roma, prin poziția unui frate de-al său, pe nume Sergius, care era episcop de Nepi, iar în sud prin căsătoria verişoarei sale Teodora a III-a cu ducele de Neapole, Ioan al III-lea.

Este posibil ca exemplul acestui oraş-principat din sudul Italiei, care în decursul istoriei sale a cunoscut, un timp, domnia unui episcop care împlinea atât funcțiile bisericeşti cât şi pe cele laice, să-i fi sugerat lui Alberic ideea unei reglementări asemănătoare a situației Romei după moartea sa. Fiul principelui, al cărui nume, Octavian, era mai puțin obişnuit în vremea aceea, dar care prin rezonanța sa evoca gloria vechiului Imperiu roman, primise o educație clericală. Este puțin probabil ca această alegere să se fi datorat faptului că Octavian nu era fiul lui Alberic din căsătoria acestuia cu Aida, fiica regelui Hugo, ci fiul său dintr-o legătură nelegitimă şi că singura cale de a se ridica era se urmeze cariera bisericească. În sfârşit, în vremea de atunci numai biserica putea să transmită o cultură superioară pe

care evident că regele Alberic punea preț, mai ales fiind vorba de fiul său. Căci el îi hărăzise lui Octavian soarta de urmaş la domnia peste Roma şi teritoriul roman.

Felul în care a fost transmisă puterea rămâne în parte învăluit în mister. Cu puțin înainte de a muri, principele a obligat populația romană să promită sub jurământ că de îndată ce scaunul papal va fi liber, ea îl va alege pe fiul său episcop roman şi papă. Octavian avea deci să domnească la Roma atât ca principe cât şi ca papă. Nu se cunosc cu precizie motivele care l-au determinat pe Alberic să ia această hotărâre. Fie că la ora aceea principele era încă mult mai tânăr şi nu fusese îndeajuns introdus într-ale domniei, fie că Alberic nu avea prea mare încredere în abilitatea politică a fiului său – o temere care ulterior s-a dovedit a fi îndreptățită – a încercat să-1 ajute recurgând la sprijinul bisericii, sau poate că acest proiect însemna capitularea puterii laice romane în fața bisericii, cu alte cuvinte o îndreptare a încercărilor lui Alberic de a fi transformat Roma într-un principat laic, sau poate că principele recursese la această măsură înțeleaptă intuind pericolul în care se afla autonomia romană datorită unei amenințări din afară. Faptul însă că populația a fost de acord cu planurile lui Alberic şi că a depus, pare-se fără ezitare, jurământul pe care el i-1 ceruse, chiar dacă prin aceasta se încălcau prevederile bisericeşti, precum şi că ulterior acest jurământ a fost respectat şi că însuşi papa Agapet al II-lea, care domnea în vremea aceea, nu a avut nicio obiecție dovedesc atât autoritatea absolută a principelui cât şi simpatia de care se bucura acesta. Alberic a murit pe 31 august 954 la Roma, după ce a cerut în semn de cucernicie să fie dus la catedrala Sf. Petru pentru a-şi aştepta aici sfârşitul în rugăciune şi căință. Hugo, adversarul încoronat al lui Alberic, a murit cu mult înaintea

acestuia, fără ca să-şi fi văzut vreodată visul vieţii împlinit, fără să fi obţinut titlul de împărat. În timp ce Alberic a fost ponegrit ca tiran, pe Hugo istoriografia contemporană 1-a prezentat ca pe un admirator al filosofiei şi un căutător de adevăr, lăudându-i atât înţelepciunea cât şi îndrăzneala cavalerească şi religiozitatea. Dar, ca şi portretul principelui, nici cel al regelui nu corespunde realităţii, sau cel puţin parţial. Este drept că Hugo s-a numărat şi el printre promotorii mişcării de reînnoire a bisericii şi a abaţiei Cluny, care-i era în oarecare măsură înda-torată. Portretul favorabil al regelui contrastează însă cu severitatea stăpânirii sale, adesea nu lipsită de cru-zime, şi cu o anumită lipsă de scrupule în alegerea şi aplicarea metodelor sale politice. Nici ambiţia puternică a burgundului nu se prea potrivea cu pretinsele sale convingeri creştine sau cu calmul filosofului.

Insuccesul lui Hugo în privinţa înnoirii imperialităţii nu se explică numai prin circumstanţele nefavo-rabile ale timpului. El dovedeşte încă o dată că fapta potrivită cere omul potrivit. A fost prematur actul prin care Hugo 1-a ridicat încă din anul 931 pe fiul său Lothar la rangul de coregent în Italia. Această măsură nu fusese luată numai în vederea asigurării succesiunii dinastice, ci în primul rând în perspectiva încoronării ca împărat la care se aştepta Hugo. Tot prematură a fost şi iniţiativa lui Hugo de a pune, aşa cum obişnuiau împăraţii, să i se confecţionez o bulă metalică şi de a sigila cu ea documentele pe care le emitea. În cazul în care, aşa cum se pretinde, Hugo ar fi avut intenţia fantastică de a urma exemplul caroligian şi de a constitui, prin unirea regatului Italiei cu cel al Burgundiei, nucleul stăpânirii sale imperiale, acest proiect a eşuat total.

La fel ca şi la Roma, unde în vremea aceea romanii considerau că se pot dispensa de existenţa unui împărat şi rămâneau indiferenţi faţă de planurile imperiale, Hugo nu a

reuşit să se impună nici în Italia, şi nici în Burgundia. Îndată după moartea împăratului Ludovic cel Orb, pe la mijlocul anului 928, el a părăsit Italia şi a traversat Alpii, pentru a lua locul fiului lui Ludovic, Carol Constantin, şi a intra în posesia moştenirii acestuia în Arelat. Până la urmă, el nu a păstrat însă decât partea de sud-est a regatului Burgundiei de Jos, acesta fiind în plin proces de dezmembrare şi ameninţat din toate părţile de vecini. În schimb, Carol Constantin a putut să se afirme în comitatul Vienne, pe care îl primise de la tatăl său, mai ales că în anul 931 el s-a supus protecţiei regelui francez Raul, devenindu-i vasal. Oraşul şi teritoriul Lyon au fost pierdute în favoarea Franţei. Odată cu căsătoria nepoatei lui Hugo, Berta de Arles, cu Boso, un frate al regelui Raul, influenţa franceză a pătruns şi s-a impus şi în partea de sud-vest a Burgundiei de Jos. Pentru a împiedica invazia plănuită de burgunzi în Italia, au trebuit cedate, în anul 933, teritorii din nordul regatului şi drepturi de suzeranitate regelui guelf din Burgundia de Sus, Rudolf al II-lea.

După moartea guelfuhii în 936, Hugo a încercat să recâştige toate aceste i.eniorii şi să-şi extindă stăpânirea şi asupra Burgundiei de Sus. Numai că realizarea planului său a fost împiedicată printr-o inter-venţie germană, întrucât regele Rudolf îşi lăsase regatul şi pe tânărul moştenitor Konrad sub protecţia regelui german Otto. Nici de această dată Hugo nu a stat mult pe gânduri. El a traversat Alpii, unde s-a căsătorit pentru a patra oară, luând-o de soţie pe Berta, văduva lui Rudolf. Dar nici prin această căsătorie, nici prin logodna dintre Adelheid, fiica Bertei, care mai era încă un copil şi Lothar, fiul lui Hugo, acesta din urmă nu a reuşit să câştige influenţa în Burgundia de Sus. Regele Otto venise şi el aici pentru a-şi începe protectoratul asupra prinţului guelf Conrad, încoronat rege la Lausanne, şi asupra regatului acestuia. În afară de aceasta, căsătoria lui Hugo a

scandalizat opinia publică, nu numai pentru că Berta era cea de-a patra soție a sa ci şi pentru că şi în acest caz căsătoria prezenta dificultăți din punct de vedere canonic. La scurt timp după nuntă, Berta s-a despărțit din proprie inițiativă de soțul ei, lăsându-1 cu concubinele sale.

Hugo a eşuat chiar şi în Provența, în acea ultimă parte care-i rămăsese din regatul arelat. Aici, atenția sa ar fi trebuit să se concentreze asupra cuibului de jefuitori, întemeiat în anul 888 la Fraxinetum lângă Frejus de sarazinii spanioli. Pentru a asigura liniştea şi pacea, acesta trebuia stârpit, mai ales că mahomedanii nu tiranizau numai vecinătatea apropiată ci puneau în primejdie şi trecătorile peste Alpi, pe unde circulau pele-rinii. Pe de o parte făceau incursiuni care mergeau de-a lungul Ronului prin Burgundia şi pătrundeau până în inima Elveției, iar pe de altă parte porneau spre Italia şi ajungeau până la Genova şi chiar până în capitala italică Pavia. O încercare de a-i izgoni pe sarazini fusese făcută în 944, când în urma tratativelor duse de Hugo cu Bizanțul în legătură cu căsătoria fiicei sale Berta-Eudochia, el asigurase flota bizantină de ajutorul său. Abia fuseseră distruse vasele sarazine de focul grecesc, abia fuseseră împinşi pe o colină şi încercuiți inamicii de pe uscat, că regele Hugo şi-a abandonat în mod laş aliații, punând capăt înainte de vreme luptelor şi încheind grabnic pace. Astfel, el a renunțat la o victorie asemănătoare cu cea repurtată de alianța romano-bizantină, cu numai treizeci de ani în urmă, sub conducerea papei Ioan al X-lea, pe Garigliano, împotriva mahomedanilor din sudul Italiei.

Comportarea lui Hugo se datora situației existente în Italia în vremea aceea. Şi la sud de Alpi regele a avut în permanență de înfruntat dificultăți. Recurgând la mijloace disperate, adesea foarte discutabile, Hugo încerca să-şi consolideze şi să-şi mențină domnia, devenită curând puțin

simpatizată. Printre altele, el a recurs şi la anumite măsuri de politică familială. Pe cât posibil, Hugo a căutat ca marile ducate şi mărci italice să între în posesia rudelor sale. Numai că adesea încrederea i-a fost înşelată. Astfel, în toamna anului 931, după detronarea şi orbirea lui Lambert, fratele vitreg al lui Hugo, prin care se pare că regele a ştiut să înlăture totodată şi o rivalitate la domnie, Tuscia a ajuns sub stăpânirea lui Boso de Arles, fratele bun al regelui, care părăsise Provența pentru a-1 urma pe rege în Italia. Cinci ani mai târziu, când Boso a complotat împotriva fratelui său, el a fost înlocuit prin Hubert, fiul nelegitim al lui Hugo. Cât despre Spoleto-Camerino, după ce acest ducat a fost stăpânit de Teobald, regele 1-a încredințat nepotului său Anskar de Ivrea. Este posibil ca această atribuire să nu fi avut loc de bună voie, ci ea să fi fost smulsă regelui ca semn de recunoştință pentru sprijinul pe care i 1-a acordat la vremea respectivă Anskar de Ivrea în dobândirea coroanei italice. În orice caz, Hugo a văzut un pericol în creşterea puterii casei de Ivrea. Bazându-se pe zvonurile care circulau despre nişte acțiuni antiregale ale ducelui, el 1-a pus în anul 939 pe contele său palatin din Burgundia, Sarilo, să-1 înfrunte. După ce Anskar a murit pe câmpul de luptă, burgundul a fost urmaşul acestuia. Domnia sa a fost însă de scurtă durată, căci foarte curând 1-a înlocuit Hubert, fiul regelui. Astfel, acesta unea sub stăpânirea sa cele mai însemnate teritorii din centrul Italiei, Tuscia şi Spoleto.

Este lesne de înțeles că prin măsurile pe care le lua, prin favorizarea rudelor sale burgunde, precum şi prin cruzimea cu care guverna, Hugo nu a reuşit să se facă iubit în Italia. Domnia sa se caracterizează printr-un lanț nesfârşit de revolte. Abia dacă trecea un an fără vreo răzvrătire. Planurile regelui au fost puternic afectate în anii 927/928, ca urmare a revoltei aristocrației romane sub conducerea lui

Guido de Tuscia împotriva papei Ioan al X-lea şi a fratelui acestuia, Petru. Mai târziu a trebuit înăbuşită o răscoală condusă de judecătorul regal Walpert de Pavia, care a plătit în cele din urmă, în anul 930, intenţiile sale criminale şi proiectele complotiste pe care le punea la cale, cu moartea pe eşafod, cu toate că fiica sa, Rotrud, era iubita lui Hugo. După greutăţile întâmpinate în Burgundia, au urmat în Italia, în anul 931, conflictul dintre rege şi fratele său Lambert de Tuscia, iar la finele anului 932 rebeliunea romană mai sus amintită, organizată de Alberic. Datorită ameninţării unui atac al regelui Rudolf, din Burgundia de Sus, chemat în ţară de răzvrătiţi, Hugo a fost nevoit să întrerupă campania pe care o întreprinsese în anul următor împotriva Romei. De-abia reuşise să înlăture această primejdie prin înţelegerea burgundă deja amintită, că a şi trebuit să pornească la luptă împotriva ducelui bavarez Arnulf, pe al cărui fiu Eberhard adversarii lui Hugo il aleseseră rege al Italiei, depunând jurământul de credinţă. Hugo şi-a adunat în grabă trupele şi a reuşit să învingă la Verona armata bavareză şi să o izgonească din nou din ţară. În anul 936, regele s-a văzut nevoit să pornească împo-triva propriului său frate, Boso de Tuscia. Ultimii ani ai domniei sale au fost umbriţi de lupta împotriva casei Ivrea, împotriva lui Anskar şi a fratelui acestuia, Berengar de Ivrea.

După atacul întreprins de Arnulf de Bavaria în Italia, acestuia i s-au alăturat atât contele Milo de Verona cât şi Rather, eruditul episcop al acestui oraş, a cărui soartă schimbătoare ilustrează un aspect din istoria învăţaţilor, arătând condiţiile în care era constrânsă să existe erudiţia şi modul în care se putea ea manifesta în vremea de atunci.

Călugăr al mănăstirii Laubach din Lorena de Jos, Rather a venit în Italia împreună cu abatele său Hilduin, episcopul care în 921 avea să fie învins în conflictul episcopal de la

Liege. Hilduin primise în anul 928 de la regele Hugo, cu care era înrudit, episcopia Verona, iar în vara anului 931 fusese promovat în regatul lombard într-o funcție și mai înaltă în ierarhia bisericească, devenind arhiepiscop de Milano. În numele și pentru Hilduin, însoțitorul său Rather a cerut papei Ioan al XI-lea acordarea omoforului de arhiepiscop. Totodată, el a obținut de la papă, în schimbul unor pretinse promisiuni regale, un mandat către regele Hugo, prin care i se cerea acestuia să-i atribuie lui Rather episcopia Verona, devenită între timp liberă. Firește că Hugo avea deja în vedere pentru însemnata dioceză un cleric din suita sa burgundă, pe aquitanul Garafrid, astfel încât el nu s-a decis să îndeplinească dorința papei decât după ezitări ce au durat peste un an. Era tocmai perioada în care, în urma căsătoriei sale cu senatoarea romană Marozia, regele se străduia să obțină de la papă încoronarea ca împărat. În afară de aceasta, pare că decizia regelui a fost înlesnită de boala gravă de care suferea călugărul, ceea ce lăsa să se întrevadă posibilitatea unei noi vacanțe în episcopie. Spre nefericirea lui Hugo, Rather se însănătoși însă curând și începu să-i ceară cu hotărâre regelui restituirea proprietăților episcopiei sale, pe care monarhul le reținuse pe nedrept. Aceste conflicte neplăcute cât și un oarecare sentiment de apartenență la neamul înrudit al bavarezilor l-au determinat pe lorenul Rather să treacă de partea adversarilor bavarezi ai lui Hugo. După ce răzvrătirea a eșuat, contele Milo a reușit să se împace cu regele său; episcopul însă a trebuit să plătească neloialitatea, fiind destituit și întemnițat vreme îndelun-gată, în ciuda intervențiilor pe care Hilduin de Milano le-a făcut în favoarea sa. După doi ani de temniță la Pavia, el a continuat să trăiască la Como, fără să-și fi redobândit pe deplin libertatea. La intervenția episco-patului burgund el a activat, din anul 939, ca profesor de literatură și gramatică

în Provenfa. În cele din urmă, Rather a reuşit să fugă în anul 944 de pe teritoriul stăpânit de Hugo şi s-a întors la mănăstirea sa. Aici, pe tot parcursul vieţii sale, episcopul a scris câteva lucrări de mare erudiţie, prin care încerca să se justifice. Datorită lor, gloriei sale de scriitor de înaltă talie, având la bază o formaţie clasică, capabil să mediteze aproape asupra tuturor domeniilor de cunoaştere, Rather a depăşit renumele pe care îl dobândise în luptele şi conflictele zadarnice pentru titlul de episcop. După destituirea lui Rather, Hugo a acordat episcopia Verona nepotului său, arhiepiscopul Manasse de Arles, care pentru a asigura graniţa nordică a Italiei guverna şi diecezele Maritova şi Trint.

Faptul că biserica Italiei a avut de suferit în timpul domniei regelui Hugo de pe urma frământărilor politice nu este oglindit numai de soarta pe care a avut-o Rather de Verona. Episcopul Atto de Vercelli, care a fost o vreme consilierul lui Hugo, dar care ulterior s-a învrăjbit cu acesta, a scris la începutul dece-niului al V-lea al secolului al X-lea o lucrare despre asuprirea bisericii în care critica cu vehemenţă abuzurile potentaţilor.

Cu toate că referirile concrete sunt umbrite de erudiţia teologică şi canonică a autorului, tabloul vremii schiţat se desprinde foarte limpede. Acelaşi lucru poate fi constatat şi într-o lucrare de mai târziu a lui Atto, pe care el a denumit-o savant Polypticum şi în care prezintă, cu mijloace voit mascate şi meşteşugit alese, tabloul realist şi totodată trist al vieţii publice din acea epocă. Critica neîngăduitoare la adresa tiranilor şi a metodelor lor politice, demascarea setei lor de putere dovedesc experienţa şi înţelegerea observatorului vigilent, care ştie să exprime în maxime ceea ce a aflat dincolo de cei patru pereţi ai camerei sale de lucru. Astfel, se conturează o teorie a statului

surprinzătoare pentru gândirea medievală, tocmai datorită accentuării aspectelor negative. Influențat de mişcarea reformatoare din epoca sa, Atto vroia să contribuie, prin prezentarea distorsionată a stării lucrurilor în scrierile sale, la îndreptarea lor.

După asasinarea lui Anskar de Spoleto, fratele său Berengar de Ivrea s-a simțit şi el, pe bună dreptate, amenințat, deşi prin căsătoria sa cu Willa, nepoata lui Hugo şi fiica lui Boso de Tuscia, se înrudise cu familia regală. Avertizat de însuşi Lothar, fiul şi coregentul lui Hugo, Berengar a reuşit să se refugieze în Suabia, unde a pus bazele legăturii cu regele german Otto, o legătură cu consecințe însemnate în viitor. Otto a refuzat categoric să-1 predea pe Berengar lui Hugo, întrucât margraful se pusese sub protecția lui. Ba mai mult, regele german nu s-a împotrivit relațiilor pe care protejatul său continua să le întrețină cu cercurile de opo-ziție din Italia şi nici încercării acestuia de a trece Alpii, la începutul anului 945, cu intenția de a răsturna domnia lui Hugo. Contele Milo de Verona rupsese acum din nou alianța cu regele şi-1 primi pe Berengar în oraşul său. Chiar şi episcopul Manasse s-a lăsat atras împotriva unchiului său, atâta timp cât întrevedea posibilitatea dobândirii arhiepiscopiei Milano. De asemenea, Rather s-a putut reîntoarce la Verona, numai că după scurt timp el a pierdut episcopia în favoarea nepotului contelui Milo, cu acelaşi nume, recunoscut şi de papa Agapet al II-lea. Curând, Hugo a fost părăsit de toți. Regele era deja hotărât să abdice, când fiul său Lothar, ploconindu-se în fața lui Berengar, la Milano, a asigurat, doar în oarecare măsură, existența în continuare a domniei burgunde în Italia. Era imposibil ca margraful, ieşit învingător, să-i refuze o rugăminte celui care odinioară, avertizându-1 la timp, i-a salvat viața. În consecință, Berengar se hotărî să-1 recunoască pe Lothar rege, renunță în mod înțelept la detronarea lui Hugo şi se

mulțumi cu redobândirea principatului său, precum şi cu ocuparea primului loc în consiliul celor doi regi, ceea ce-i asigura practic putere aproape deplină. Cu siguranță că Hugo, rămas rege numai cu numele, a simțit amarnic prăbuşirea puterii sale, căci în comparație cu începuturile promițătoare ale domniei sale, sfârşitul a fost fără îndoială tragic.

În primăvara anului 947, regele s-a retras în cele din urmă pe domeniile sale din Provența. În timp ce făcea o nouă tentativă să-şi redobândească regatul italic, Hugo a încetat din viață, pe 10 aprilie 948, la Arles. Succesorul său nu a fost nici fiul său Lohtar împreună cu Adelheid, soția guelfă a acestuia, nici adversarul său Berengar de Ivrea care, în calitate de nepot al împăratului Berengar, socotea pretențiile sale la domnie mai îndreptățite decât cele ale dinastiei burgunde. După o scurtă domnie, Lothar a murit pe 22 septembrie 950, la Torino, pare-se otrăvit de Berengar. Acesta, împreună cu fiul său Adalbert de Pavia s-a lăsat încoronat de către arhiepiscopul de Milano rege al Italiei. Nu mult mai târziu el a fost nevoit să se plece domnitorului german Otto cel Mare, care apărea în Italia şi în fața Romei cu pretenții imperiale.

Otto a devenit înnoitorul imperiului a cărui coroană Hugo se străduise în zadar să o dobândească şi la care, încă de pe vremea domniei lui Alberic la Roma, aproape nimeni nu mai obişnuia să se gândească. Fireşte că Otto nu şi-a luat coroana imperială de la Roma ci el a adus-o pe aceasta la Roma. De acum înainte, oraşul imperial avea să fie cel atras în sfera imperiului, şi nu invers, cel prin care se crea imperiul.

În cele ce urmează vor fi prezentate începuturile noului imperiu, cea de-a treia întruchipare a concepției despre

Roma, felul în care domnia imperială la Roma a căutat să se impună față de pretențiile papalității şi cele ale aristocrației romane, precum şi față de cele ale Imperiului bizantin. În sfârşit, se va arăta ce a reprezentat acest imperiu occidental reînnoit.

PARTEA A DOUA

V. Pe drumul spre imperiu

Atunci când Otto, cel mai ales şi mai cucernic rege, a luat milostiva hotărâre să se îngrijească de situația imperiului creştin...

Denumirea de „epocă ottonă”, atribuită secolului al X-lea, sa datorează figurii proeminente a regelui Otto cel Mare. De numele şi activitatea acestuia sunt legate caracteristicile esențiale ale epocii, ce nu pot fi trecute cu vederea. Căci anii de la mijlocul veacului şi-au pus pecetea pe o perioadă mai îndelungată, iar influența părții centrale a Europei s-a extins şi asupra altor teritorii. Aceasta, şi nimic altceva, exprimă epitetul „cel Mare” atribuit lui Otto. Rezervată de altminteri cu astfel de titluri onorifice, istoriografia încearcă să exprime prin distribuirea lor efectul în timp al unei personalități istorice marcante. Tocmai acest efect nu-i poate fi contestat lui Otto, mai ales atunci când se aruncă o privire asupra istoriei imperiului. Atribuirea epitetului „cel Mare” lui Otto pare cu atât mai justificată, cu cât el era

folosit în izvoarele vremii şi. provine încă din timpul slăvitului rege. Chiar dacă este cunoscut, faptul că pe atunci astfel de afirmaţii aveau alt substrat şi că la. folosirea lor se pornea de la alte premise decât cele ale perspectivei istorice de mai târziu, se poate presupune că autorii mărturiilor din trecut şi-au dat seama de necesitatea scoaterii în evidenţă a celui care, ca nimeni altul, a dat strălucire unui veac „obscur". Cel puţin aceasta a fost situaţia în politică, în istoria Romei şi a imperiului.

Nu este posibil ca, în cadrul unei prezentări a secolului al X-lea, lui Otto să i se consacre un singur capitol. De aceea, într-un, prim capitol subordonat tematicii imperiale, va trebui descrisă calea pe care a urmat-o Otto, de la rege la împărat, urmărindu-se diferitele ei aspecte şi etape. Ascensiunea lui Otto începe cu mult înainte de venirea sa la Roma în vederea încoronării imperiale,, ceea ce reiese de altfel şi din citatul de la începutul capitolului. El a fost extras din introducerea la actele unui „Reichstag" ţinut de Otto cel Mare în perioada premergătoare încoronării imperiale de la Roma, iar conţinutul său dovedeşte grija deja existentă a acestuia pentru imperiul creştin.

În anul 951, regele german a întreprins o primă expediţie dincolo de Alpi. Presiunile pe care le exercita regele Berengar asupra prinţesei guelfe Adelheid, tânăra văduvă a predecesorului său, Lothar, pentru a se căsători a doua oară cu fiul şi coregentul său, Adalbert, au constituit motivul care 1-a îndemnat pe Otto să facă acest pas. Berengar spera să consolideze caracterul legitim al propriei sale domnii. Pentru a fringe împotrivirea prinţesei burgunde. ea a fost întemniţată în fortăreaţa Garda, de unde însă Adelheid a reuşit să evadeze, nu fără peripeţii. La rândul său, Otto s-a simţit dator să vină în sprijinul reginei.

Desigur că expediția sa militară nu este primul eveniment care să oglindească interesul regilor germani din dinastia saxonă pentru Italia. Mai înainte, Henric, tatăl lui Otto şi primul rege saxon al Germaniei, primise în dar de la regele burgund Rudolf al II-lea, lancia lui Constantin, care reprezenta una dintre cele mai însemnate insigne ale regatului lombard. Widukind de Corvey, cronicarul saxon din epoca ottonă, relatează că, spre sfârşitul vieții sale, Henric ar fi plănuit o expediție în Italia şi la Roma. Mai întâi boala, iar apoi moartea sa au împiedicat însă realizarea proiectului. Exactitatea acestei afirmații rămâne totuşi îndoielnică.

Preluarea conducerii Germaniei de către Otto a arătat cu claritate că acesta se considera urmaşul Marelui Carol şi totodată succesorul legitim şi reprezentantul imperiului carolingian. Ceremonia a avut loc duminică 7 august 936, în vechiul oraş imperial Aachen. Potrivit relatărilor lui Widukind, ea a constat atât în actele laice ale alegerii regelui şi prestării jurământului de către mai marii regatului, în prezența reprezentanților bisericii, cât şi în ungerea suzeranului ales şi încoronarea sa în catedrală de către arhiepiscopul Hildebert de Maiența. Prin ceremonie se urmărea justificarea legitimității domniei regelui, pe care Heribert 1-a prezentat poporului ca fiind, totodată, alesul Domnului. Înmânarea insignelor imperiale, a săbiei regale, a mantiei de încoronare cu agrafele respective, a sceptrului şi a diademei a fost însoțită de rostirea unor cuvinte solemne prin care regele era îndemnat să-şi îndeplinească înaltele obligații de domnitor creştin. Semnificativ a fost şi faptul că la solemnitate Otto a apărut în port franc, şi nu în cel saxon şi că, în cele din urmă, a luat loc pe tronul lui Carol cel Mare.

Grija contemporanilor de a sublinia de fiecare dată tradiția carolingo-franc este evidentă. La început, această atitudine pare să fi fost îndreptată împotriva pretențiilor Franței şi ale descendenților ramurei de vest a Carolingilor, care cu câteva săptămâni înainte deveniseră din nou regi ai Franței. La fel de evidentă este însă şi dorința de a restabili continuitatea cu epoca lui Carol cel Mare, cu acele vremuri pline de strălucire ale întemeierii şi unității imperiului, ignorând ultima perioadă de vacanță pe tronul imperial cât şi pe cea în care au domnit aşa-numiții „împărați italici", suzerani cu putere şi autoritate atât de îngrădite.

Cu toate acestea, imperiul otton se deosebeşte de cel al lui Carol cel Mare. Recunoaşterea unei perioade saxone în istoria Germaniei şi în cea a imperiului este pe deplin justificată, mai ales că şi contemporanii au fost tot timpul conştienți de componența saxonă a noii structuri istorice, tocmai pentru că în oarecare măsură aceasta era totuşi opusă concepției france despre imperiu. Descendența mamei lui Otto, Matilda, din neamul ducelui saxon Widukind, puternicul adversar al lui Carol, era la fel de bine cunoscută ca şi faptul că Liudolf, întemeietorul noii dinastii, luptase odinioară alături de Widukind împotriva lui Carol. Familia, devenită între timp conducătoare în Saxonia, contactase legături mai strânse cu Carolingii abia la jumătatea secolului al IX-lea. Descendenții ei dobândiseră titlul de duci saxoni şi stabiliseră legături de rudenie cu casa domnitoare franc. Aceasta se străduia să lege de sine, în fața dreptului la connubium, aristocrația din Saxonia, o politică aplicată şi în alte teritorii locuite de descendenți ai aceluiaşi neam. Potrivit relatărilor nu lipsite de mândrie saxonă ale lui Widukind de Corvey, ducele Otto de Saxonia ar fi fost considerat candidat la tronul regal încă din 911, după stingerea liniei răsăritene a Carolingilor. El ar fi refuzat titlul

ce i se oferise numai datorită vârstei sale înaintate. Şi, într-adevăr, ducele a murit în anul imediat următor, la puține zile după naşterea nepotului său, pe 23 noiembrie 912, lăsându-i acestuia ca moştenire mai mult decât un nume ce avea să devină răsunător.

Faptul că la naşterea lui Otto cel Mare tatăl său, Henric, nu era încă duce, darămite rege, pare să fi jucat un oarecare rol în problema succesiunii la tron. Cel puțin Matilda, mama, pare să-1 fi considerat pe fratele mai mic al lui Otto, născut după ascensiunea lui Henric la tron, în 919, mai demn de-a fi urmaşul tatălui său, şi mai potrivit pentru aceasta. Regele în schimb a văzut de la bun început în Otto pe moştenitorul său şi încă cu mult înainte de a-şi prevedea moartea a reglementat succesiunea în favoarea primului născut şi în slujba ideii de unitate a regatului. El i-a dat fiului său o educație corespunzătoare şi 1-a crescut ca prinț moştenitor, introducându-1 în problemele domniei. Când Otto a avut o legătură cu fiica unui domnitor slav, luată prizonie-ră, legătură din care s-a născut fiul lui cel mare, Wilhelm, cei din jur s-au îngrijit să-i caute o soție de acelaşi rang. Alegerea s-a oprit asupra lui Edith, fiica regelui Eduard al Angliei, decedat în 925, şi sora lui Ethelstan, rege în vremea aceea. Din însărcinarea lui, episcopul Cynewald de Worcester a adus-o în Germania pe fiica regelui englez, însoțită de o strălucitoare suită. Nunta a avut loc la începutul anului 930. Prin această căsătorie s-au pus bazele unor relații de rudenie nu numai cu Anglia ci şi cu Franța. Ulterior aceste relații au fost întă-rite şi prin alte căsătorii. Două dintre surorile lui Edith erau măritate în Franța: Edgif se căsătorise cu regele carolingian Carol al III-lea, detronat apoi în 922, iar Edhild cu ducele Hugo de Francia din familia capețiană, familie rivală cu cea a Carolingilor. Şi mai tare a fost însă implicat regele în conflictele dinastice din

ţara învecinată la apus, prin căsătoriile încheiate de surorile sale Gerberga şi Hedwig. Gerberga, cea născută la scurt timp după Otto, a devenit după prima ei căsătorie, cu ducele Giselbert de Lorena, soţia lui Ludovic al IV-lea de Franţa (fiul lui Carol al III-lea şi al lui Edgif). În timp ce mai tânăra Hedwiga s-a căsătorit în anul 937 cu ducele Hugo de Francia, devenit văduv în urma morţii lui Edhild.

De bună seamă nu a fost lipsit de importanţă pentru politica lui Otto cel Mare faptul că în tot timpul domniei sale tronul englez a fost ocupat de rudele sale: mai întâi de fraţii lui Edith, Ethelstan, Edmund şi Edred, iar începând din 955 de nepoţii ei, Edwig şi Edgar. Cu toate acestea, privit prin prisma concepţiei regelui german, regatul insular se afla, spre deosebire de Franţa, mai curând la marginea scenei politice.

Scindată de-a lungul veacurilor în diverse mici regate anglo-saxone, care se luptau între ele pentru a dobândi supremaţia, Anglia a cunoscut unificarea abia la finele secolului al IX-lea şi începutul celui de al X-lea, sub domnia regelui Alfred cel Mare şi a fiului său Eduard, din familia regală de Wessex. Desigur, aceasta nu înseamnă că întreaga Anglie se afla deja sub stăpânirea regilor englezi. Ţinuturile întinse erau ocupate de vikingi danezi şi norvegieni. De-abia prin guvernarea energică şi destoinică a regelui Ethelstan puterea engleză a cunoscut un punct culminant. El a reuşit să instaureze supremaţia engleză peste micile formaţiuni statale celtice din Ţara Galilor şi Cornwall. Tot el a pus în siguranţă şi graniţa nordică a regatului său, pornind împotriva Scoţiei, înainte de toate, el a supus regatul întemeiat de vikingi în anul 919 în York, izgo-nindu-1 pe regele Olaf. Când vărul acestuia, Olaf de Dublin, a încercat să-i recâştige regatul, venind dinspre Irlanda, Ethelstan 1-a înfrânt. Cu vikingii din nord, regele englez se afla în relaţii

bune. Prințul Hakon, fiul lui Harald Păr Frumos întemeietorul regatului norvegian, primise la curtea Angliei o educație creştină. Mai târziu însă, Erich ,,topor însângerat", fratele lui Hakon, pe care acesta îl izgonise, a devenit asupritorul Angliei în timpul domniei fraților mai slabi ai lui Ethelstan, care i-au urmat la tron. Dacă regele Otto, aflat în Germania, nu putea să ignore cu totul situația existentă în partea de nord şi nord-vest a Europei, amestecul său în soarta insulelor britanice şi a îndepărtatei Anglii nu era posibil sau, în ciuda relațiilor sale de rudenie cu casa regală engleză, i se părea inutil. Mai mare trebuie că era interesul pe care-1 manifesta față de Franța învecinată, şi nu numai datorită faptului că cele două surori ale sale erau măritate acolo. Însemnătatea politică a regatului otton în Occident, mai ales pe teritoriul vechiului imperiu carolingian, a fost demonstrată întregii lumi atât prin faptul că în luptele lor, regele Ludovic al IV-lea şi ducele Hugo s-au străduit să obțină bunăvoința regelui german şi au făcut apel la simțul său justițiar, cât şi prin intervențiile făcute de Otto, în alianță cu papalitatea, în conflictele bisericeşti din țara vecină. Astfel, politica regelui german în apus era în acelaşi timp politică imperială în adevăratul sens al cuvântului.

Deşi în Franța mai domneau încă urmaşi direcți, pe linie masculină ai lui Carol cel Mare, în urma lipsei de autoritate a regilor francezi, tradiția imperială se stinsese, chiar dacă amintirea ei nu putea să dispară cu totul. Restaurarea şi menținerea stăpânirii carolingiene în Franța se datorau şi ele numai neînțelegerilor şi rivalităților dintre principii francezi. Deoarece puternicii vasali regali râvneau în aceeaşi măsură la tron, în anul 939, după ce regele Raul a murit fără a lăsa urmaşi, s-a luat hotărârea să fie rechemat prințul carolingian Ludovic al IV-lea, care fugise împreună cu mama sa peste mare, după debarcarea lui Carol al III-lea,

şi să i se ofere sceptrul liber al tatălui său. Fireşte că regele englez Ethelstan nu a încuviinţat reîntoarcerea nepotului său în patrie decât după ce a primit garanţii serioase de la potentaţii francezi. Ajuns în Franţa, Ludovic a fost încoronat rege în anul 936, la Laon de către arhiepiscopul de Reims. Ludovic a fost însă supranumit ,,Trans-marinus", ceea ce păstra vie amintirea penibilă despre soarta sa de fugar şi despre împrejurările reinstaurării domniei sale. Totodată, principii francezi continuau să-1 privească pe regele carolingian pe care îl instalaseră pe tron, mai curând ca pe un egal decât ca pe un stăpân. Cu gândul la avantajele personale şi la o independenţă cât mai mare, ei nu respectau pe deplin autoritatea regelui pe teritoriile lor şi nu puteau fi câştigaţi în favoarea politicii regale decât pe calea nesigură a unor alianţe schimbătoare. De bună seamă că principii se străduiau chiar să influenţeze politica regală. Datorită încercărilor sale de a opune rezistenţă acestor tendinţe, Ludovic şi 1-a făcut duşman pe cel mai puternic stăpânitor din nordul Franţei, ducele capeţian Hugo de Francia.

În ciuda poziţiei sale neconsolidate, Ludovic încerca să se arate demn de strămoşii de vază pe care-i avea pe linie carolingiană. La începutul domniei, el s-a străduit să păstreze moştenirea Carolingienilor, înfruntându-1 prin urmare pe regele german Otto, încoronat la numai câteva săptămâni după el, la Aachen. Ambiţia tânărului carolingian consta în primul rând în recâştigarea ţării de baştină a familiei sale, Lorena. Aceasta nu devenise parte a regatului german decât cu un deceniu în urmă. La momentul respectiv, sub influenţa restaurării domniei Carolingilor în apus, loialitatea lorenilor faţă de Germania, conduşi de ducele Giselbert, începuse să se clatine. În 938, regele francez a întreprins o primă, ce e drept zadarnică, invazie în Alsacia. În anul următor în timpul unei revolte împotriva lui

Otto, lorenii l-au chemat chiar ei pe Ludovic în țară. Desigur că acesta nu a putut să se impună aici. După moartea ducelui Giselbert, carolingianul a încercat însă, prin căsătoria sa cu Gerberga, rămasă văduvă, să asigure măcar teoretic pretențiile familiei sale asupra Lorenei.

Deoarece ducele Hugo îi era şi el cumnat, regele german a intervenit în repetate rânduri în situația din Franța, răspunzând pe rând la chemarea celor doi prinți. La început, eforturile lui Otto vizaseră consolidarea graniței de vest a propriului său regat şi apartenența Lorenei la Germania, lucru pe care 1-a şi realizat, pro-fitând de situația internă dificilă în care se afla Franța. Având prilejul să se folosească de ajutorul opoziției franceze, regele german a împiedicat înaintarea lui Ludovic spre răsărit. Mai târziu însă, Otto se distinge ca mijlocitor al păcii şi liniştei interne în țara apuseană vecină, mai ales când, spre mijlocul celui de-al cincilea deceniu, al secolului al X-lea, situația critică în care se afla regele francez atinsese punctul culminant şi se putea întrevedea pericolul unei noi detronări a dinastiei carolingiene.

După asasinarea ducelui Wilhelm de Normandia, în anul 942, Ludovic a intervenit în treburile ducatului pentru a le pune în bună rânduială şi pentru a lega şi mai strâns de Franța acel teritoriu peste care domnea ducele Richard, în vârstă de 10 ani. În iulie 945, Ludovic a fost însă luat prizonier de normanzi, dar eliberat de ducele Hugo. Atunci, regina Gerberga a cerut cu insistență sprijinul fratelui ei Otto. Ca urmare a rugămin-ților ei, în anul 946 a avut loc o invazie militară germană în Franța. Ea a avut ca scop pacificarea definitivă a Franței, scop urmărit dealtminteri nu numai de regele Otto ci şi de către papalitate. Intervenția germană a pus totodată capăt îndelungatei schisme de la Reims.

Conflictul din metropola franceză se declanşase cu exact cincisprezece ani în urmă. Datorită neînțele-gerilor dintre contele Heribert de Vermandois şi regele Raul al Franței, oraşul a fost ocupat de trupele regale. În anul 931 a fost detronat arhiepiscopul de Reims, Hugo, fiul lui Heribert care cu toate că era încă minor fusese recunoscut de papa Ioan al X-lea. În locul său a fost aşezat monahul Artold de la Saint Remy, pe care clerul din Reims, la început refractar, 1-a ales în cele din urmă arhiepiscop, din ordinul regelui.

La sfârşitul anului următor, papa Ioan al XI-lea i-a acordat omoforul de arhiepiscop, anulând astfel măsurile predecesorului său. După moartea regelui Raul şi reinstaurarea domniei Carolingilor în Franța, arhiepiscopul Artold a trecut cu totul de partea regelui Ludovic al IV-lea Transmarinus, pe care-1 încoronase. La fel ca şi acesta, el a avut curând de înfruntat opoziția principilor francezi, îndeosebi a ducelui Hugo de Francia, care odinioară îl susținuse, şi bineînțeles pe cea a contelui de Vermandois, care nu vroia cu niciun chip să renunțe la pretențiile fiului său asupra Reimsului. În anul 940, Artold a fost făcut prizonier la Reims şi constrâns să abdice. Curând însă după aceea, el a izbutit să fugă din abația Saint-Basle-de-Vezy şi să se refugieze la curtea regelui Ludovic, nădăjduind să recâştige cu ajutorul acestuia, Reimsul. Prin aceasta el dădu însă prilejul unui conciliu provincial ținut la Soissons, în 941, să-1 condamne ca uzurpator, în timp ce arhiepiscopul Hugo, reîntronat în anul 942, primea de la papa Ştefan al VIII-lea, în semn de recunoaştere, omoforul, iar în anul următor avea să fie recunoscut şi de către regele Ludovic. Artold s-a văzut nevoit să se resemneze pentru totdeauna şi să se mulțumească cu promisiunea ca prima episcopie devenită vacantă să-i fie atribuită lui. Decizia papală era menită să slujească păcii Franței. În acelaşi an 942, papa

Ştefan al VIII-lea a trimis în două rânduri legaţi în regatul carolingian, pentru a le pune în vedere prinţilor francezi, amenin-ţându-i chiar cu excomunicarea, să înceteze ostilităţile şi a-i îndemna să fie loiali faţă de rege. Cât de mult preţ punea papa pe acest lucru, reiese din însuşi faptul că pentru a spori autoritatea primului dintre legaţi, a lui Damasus, el 1-a hirotonisit episcop înainte de plecare. Este posibil ca papa să fi sperat să înlesnească readucerea opoziţiei franceze pe calea cea bună, acceptându-i la Roma dorinţele privitoare la Reims.

De-abia după ce zădărnicia acestor eforturi a ieşit la iveală, şi probabil sub influenţa intervenţiilor germane în Franţa, a avut loc o nouă schimbare în politica papală.

Campania militară întreprinsă de Otto cel Mare în Franţa, în anul 946, nu a avut un succes deplin. Deşi, încă înainte de venirea lui Otto, regelui Ludovic i s-a redat libertatea, ce e drept în condiţii ruşinoase şi numai la intervenţia unchiului său, regele Edmund al Angliei, care a trimis o solie ducelui Hugo, deşi trupele germa-ne au reuşit să cucerească Reimsul, unde arhiepiscopii de Trier şi Maienţa îl înscăunaseră din nou ca arhi-episcop, în locul fugarului Hugo, pe Artold, totuşi puterea ducelui Hugo nu a putut fi îngrădită şi nici domnia regelui Ludovic suficient consolidată, încă în anul 947, acesta din urmă a fost nevoit să facă din nou apel la ajutorul cumnatului său german. Deoarece şi la Reims arhiepiscopul Artold era ameninţat de către partizanii rivalului său, se impuneau intervenţii urgente.

În anul 947, papa Agapet al II-lea a trimis un nou mandat de pace în Franţa şi 1-a însărcinat pe arhiepis-copul Robert de Trier, în calitate de mitropolit vecin cu Reimsul, să soluţioneze schisma de acolo printr-o hotărâre în spiritul tratativelor sinodale. Rezultatul eforturilor depuse de

mitropolit şi al sinoadelor de la Verdun şi Mouzon a fost însă modest, căci arhiepiscopul Hugo a refuzat să se supună judecății arhiepisco-pului german. Prin intervenția diaconului său Sigebald la Roma el a căutat, cu succes de altfel, să câştige pentru sine curia. În cele din urmă, papa a putut fi determinat să-1 trimită dincolo de Alpi, ca legat special, pe episcopul Marinus de Bomarzo, un om cu experiență în slujba papalității şi bun cunoscător al situației. Este foarte probabil ca această hotărâre să fi fost luată la sugestia regelui Otto şi a trimisului acestuia la Roma, Hadamar, abatele mănăstirii Fulda. Prezența acestuia în oraşul etern la finele anului 947 şi începutul anului 948 este atestată, deoarece la acea dată abatele a obținut de la papa Agapet II confirmarea papală nu numai pentru mănăstirea sa Fulda ci şi pentru mănăstirea Lindoiingilor, Gandersheim, şi probabil şi pentru Quedlinburg, mănăstirea pe care Matilda, regina mamă, o întemeiase după moartea soțului ei. Abatele a adus la Roma o epistolă din partea arhiepiscopului Artold, care se supunea pe deplin judecății papale.

La începutul lui iunie 948 a avut loc în palatul regal german de la Ingelheim, sub prezidiul legatului papal, un mare conciliu la care au luat parte atât regele Otto cât şi carolingianul Ludovic. Cu această ocazie privitor la conflictul de la Reims s-a luat o hotărâre în favoarea arhiepiscopului Artold care a apărut în fața sinodului şi şi-a pledat cu diplomație cauza, în timp ce Hugo de Vermandois şi promotorul său, Hugo de Francia, au fost condamnați în lipsă şi amenințați cu exilul, în cazul în care nu se vor supune până la un termen dat. Ca urmare a avertismentului primit, în toamna aceluiaşi an, arhiepiscopul Hugo a fost izgonit de către armata lorenă din fortăreața Mouzon, în care se baricadase, iar ducele a fost

excomunicat în cadrul unui alt sinod pe care legatul papal 1-a ținut la Trier. La începutul anului 949, după reîntoarcerea legatului său, papa Agapet al II-lea a confirmat definitiv, în cadrul unui conciliu întrunit la Roma, măsurile şi hotărârile luate. De-abia în anul următor, printr-o nouă intervenție a lui Otto în Franța, s-au pus bazele unei păci durabile între regele Ludovic şi ducele Hugo. Această pace a continuat să se mențină şi după moartea ducelui şi a regelui (în 954 şi respectiv 956). În acest timp, sfătuite de frații lor germani, regele Otto şi arhiepiscopul de Köln, Brun, cele două surori rămase văduve, Hedwig şi Gerberga, au domnit în locul moştenitorilor minori, respectiv a fiilor lor, ducele Hugo Capet şi regele Lothar.

De bună seamă că autoritatea coroanei franceze a rămas în continuare neînsemnată. Mai ales teritoriile îndepărtate din sudul Franței şi cu atât mai mult Marca Spaniolă, aflată dincolo de Pirinei, şi pe care Carol cel Mare o încorporase pe vremuri în regatul său, îşi urmau drumurile proprii. Biserica considera însă util, ba chiar necesar, să compenseze în oarecare măsură nereuşita autorității regale în rolul ei de protector, prin apropierea de Roma şi de autoritatea papală. S-au păstrat de pe vremea pontificatului lui Agapet al II-lea mărturii referitoare la mai multe pelerinaje din Marca Spaniolă în oraşul etern ale unor personalități din lumea bisericească şi cea laică. De bună seamă ele aveau şi alt scop pe lingă vizitarea mormintelor aposto-lilor. Astfel, Gondefred, abatele mănăstirii bénédictine Cuxa, întemeiată la mijlocul secolului al IX-lea pe valea Conflentului, a cerut papei în decembrie 950 prin intermediul lui Sunymer, un călugăr de-al său trimis la Roma, un privilegiu de protecție. De-abia după paisprezece luni, după ce i-a fost prezentat hrisovul papal, regele Ludovic al IV-lea a confirmat această proprietate. Cuxa a fost prima abație din ținutul Pirineilor care a avut legături mai strânse cu Roma. De acum înainte

aceste legături nu mai aveau să fie desfăcute, ci dimpo-trivă, să apropie tot mai tare Spania de Roma. Nu trebuiesc supraestimate intervențiile papalității în nordul Spaniei şi în sudul Franței, mai ales că ele nu au fost făcute din proprie inițiativă. Întrucât faptul constituie însă un simptom al situației politice din acea vreme, nu pot fi trecute cu vederea.

Printre însoțitorii arhiepiscopului Artold la sinodul de la Ingelheim se număra şi clericul şi arhivarul din Reims, Flodoard, prin ale cărui lucrări de istoriografie ne-au parvenit informațiile referitoare la frământările de la Reims din acea vreme şi la situația franceză. Flodoard s-a distins totodată şi ca poet prin epopeea sa în trei părți intitulată De Christi triumphis. Aceasta este de fapt o lucrare de istorie bisericească ce relatează, printre altele, istoria papală şi se remarcă prin epitafurile papale pe care le inserează. Flodoard a cunoscut conținutul acestor inscripții funerare cu ocazia vizitei pe care a întreprins-o în 939 la Roma. Tot atunci, eruditul a fost primit în audiență de papa Leon al VII-lea şi invitat la masă. Mândru de această distincție, Flodoard relatează personal evenimentul. Mai însemnate însă decât operele sale poetice sunt lucrările în proză: Anualele, care încep cu anul 919 şi continuă până în 966 (anul în care a murit autorul), bogate în informații, dintre care unele scrise sub impresia nemijlocită a evenimentelor, şi Istoria bisericii din Reims, singurul exemplu de istorie bisericească din vremea respectivă. Flodoard porneşte de la începuturile legendare ale oraşului şi bisericii din Reims pe care o prezintă ca fiind fiica Romei, întemeiată ca aşezare de oamenii lui Remus, veniți de la Roma, iar ca lăcaş creştin de episcopul Sixtus, hirotonisit şi trimis de însuşi apostolul Petru. Mai valoros decât construirea unor astfel de speculații etiologice este faptul că pentru a prezenta

trecutul, ca arhivar, autorul recurge la numeroasele surse documentare pe care le avea la dispoziție şi le prelucrează. Se desprinde cu claritate contrastul dintre măreția istoriei şi epoca lipsită de glorie a schismei de la Reims, trăită dureros de către Flodoard.

Alături de Flodoard mai merită să fie amintit un alt autor din vremea aceea, a cărui operă este posibil să arunce mai multă lumină asupra atmosferei şi gândirii franceze de atunci. La rugămintea reginei franceze Gerberga, sora lui Otto cel Mare şi soția lui Ludovic al IV-lea, călugărul din Toulon Adso, devenit ulterior abate la Montier-en-Der, a scris încă înainte de-a muri regele lucrarea intitulată Libellus de antichristo. Preluând şi totodată transformând reprezentări ale vechiului creştinism, el încearcă să vină în întâmpinarea aşteptărilor apocaliptice, a căror prezență la ora aceea în Occident era explicabilă, făcând observația că ultima dintre împărățiile pământene – potrivit învățăturii biblice – cea romană singura care, conform epistolelor apostolului Pavel, ar mai întârzia venirea lui Anticrist, a putut să mai reziste atâta timp cât exista domnia acelor „reges francorum", cărora li se cuvenea domnia peste Imperiul roman. Oricât s-ar fi mângâiat conştiința de sine din statul carolingian, zdruncinată de situația dezolată în care se afla coroana cu astfel de gânduri cu multe înțelesuri, viitorul tot nu aparținea descendenților direcți ai lui Carol cel Mare ci regilor germani, care se simțeau şi ei tot regi franci. Însuşi Adso a recunoscut mai târziu acestea şi, dând o interpretare creştină idealului roman despre imperiu, 1-a slăvit ca împărat pe saxonul Otto.

Pentru Otto cel Mare activitatea politică pe care o desfăşura în Apus însemna, dincolo de necesitățile vremii, o sporire considerabilă a propriei sale autorități, precum şi un însemnat pas înainte pe calea spre dobândirea titlului

imperial şi reînnoirea imperiului, obiective ce nu fuseseră nicio clipă pierdute din vedere. Ca niciun alt domnitor, regele german s-a dovedit a fi pentru Roma şi papalitate un aliat puternic, a cărui prezenţă constituia o garanţie pentru menţinerea ordinei şi păcii, atât în cadrul bisericii cât şi dincolo de graniţele regatului, pe întreg teritoriul vechiului imperiu carolingian. Nu este deci de mirare că, încă în deceniul al cincilea al secolului al X-lea, în anumite ocazii, Otto era privit ca împărat şi că încoronarea sa la Roma se aştepta cât de eurând. Toate acestea reies din câteva mărturii documentare (cum ar fi o scrisoare din anul 951, a episcopului Rather de Verona către papa Agapet al II-lea.

Faima saxonului se răspândise în vremea aceea chiar şi dincolo de graniţele lumii creştine apusene, pătrunzând până în îndepărtatul stat mahomedan din Spania, la energicul emir omeid Abder-rahman al III-lea, înnoitorul puterii mahomedane în Peninsula Iberică. Neluând în considerare nici pretenţiile Bagdadului, nici pe cele ale Fatimizilor africani, acesta îşi luase în anul 929 titlul de ,,calif". Abder-rahman a fost un stăpân îngăduitor, sub a cărui conducere creştinii din Spania maură o duceau relativ bine, putând să întreţină legături cu confraţii lor spirituali de dincolo de hotare şi chiar cu Roma. În acea vreme trăia la Cordoba un episcop pe care însuşi califul îl aprecia şi cu care se sfătuia. Acesta a avut permisiunea să-i transmită papei Ioan al XII-lea, printr-o solie, diverse informaţii legate de creştinii spanioli. Este cunoscut pelerinajul pe care 1-a întreprins în jurul anului 950 un nobil creştin din Spania, pe nume Dünala. Acesta i-a cerut, la Roma, papei Agapet al II-lea să-i acorde sutana de călugăr, după care a plecat mai departe, prin Constantinopol spre Palestina, şi în cele din urmă a fost martirizat în Egipt.

Călătoria a avut loc într-o perioadă în care Omeiazii erau în bune relații cu Bizanțul, căci tocmai în vremea aceea îşi făcuseră apariția în Spania soli bizantini pentru a-l câştiga pe calif ca aliat într-o coaliție împotriva Fatimizilor. Interesul împăratului se îndrepta în primul rând spre insula Sicilia, unde din anul 947, după înăbuşirea unei răscoale sprijinite de Imperiul bizantin (937–939), domneau ca urmaşi ai Fatimizilor emiri ce aparțineau dinastiei celbite. Aceştia puneau la cale o nouă invazie pe teritoriile bizantine din sudul Italiei.

Ca şi cu Constantinopolul, Abder-rahman socotise util să stabilească în vremea aceea legături şi cu regele german. Pentru a pune bazele unei acțiuni politice comune, él a trimis în anul 950 o solie în nord şi aceasta, desigur, nu numai pentru că auzise de faima saxonului. Totuşi, la început relațiile diplomatice dintre cele două state nu au fost total lipsite de fricțiuni. Sub pretext că scrisorile de acreditare ale solilor conțineau blasfemii la adresa religiei creştine, aceştia au fost nevoiți să rămână în Germania fără a putea să-şi îndepli-nească misiunea, până în anul 955. Abia atunci călugărul Ioan, devenit mai târziu abate la Gorze, a putut să se reîntoarcă cu răspunsul lui Otto la Córdoba. Numai că acest răspuns a stârnit nemulțumire, astfel încât vre-me îndelungată Ioan nu a fost primit în audiență, iar episcopul Recemund de Elvira, trimis în anul 956 ca mediator în Germania, a trebuit să se prezinte cu scrisori de acreditare noi. Peripețiile călugărului din Gorze au fost imortalizate mai târziu de către Ioan de Metz într-o Vita dedicată prietenului său, lucrare care contri-buie în oarecare măsură ia cunoaşterea situației existente în lumea creştină spaniolă. Este posibil ca prin tratativele duse cu califul să se fi urmărit izgonirea sarazinilor instalați la Fraxinetum, în Provența, şi prin aceasta înlăturarea unei

grave ameninţări nu numai pentru Burgundia ci şi pentru Germania şi Italia. Atâta doar că autoritatea califului nu se mai întindea pe atunci până la îndepărtatul punct de sprijin mahomedan, lucru de care trebuie că şi-a dat seama şi trimisul lui Otto. Pe de altă parte, califul era mirat de faptul că Otto le lăsa vasalilor săi multă putere, neputând astfel să-i câştige cu totul de partea sa. Dealtminteri, această constatare nici nu era atât de departe de adevăr. Începuturile domniei lui Otto se caracterizează într-adevăr printr-o serie de dificultăţi de ordin intern, ce nu au putut fi depăşite decât în timp şi cu greu. Şi de aici pot fi trase anumite concluzii în legătură cu politica imperială legată de Roma a monarhului.

Cu ocazia alegerii şi încoronării lui Otto, în august 936, la Aachen, populaţia germană se arătase încă unită. La masa festivă care a avut loc după slujba religioasă la palat, ducii şi-au îndeplinit îndatoririle de curteni: Eberhard de Franconia ca stolnic, Arnulf de Bavaria ca mareşal, Giselbert de Lorena ca vistiernic, şi Hermann de Suabia ca paharnic. Curând însă, atmosfera sărbătorească de pace avea să se dovedească înşelătoare şi poate nu fără vina lui Otto.

În anul următor, în Bavaria, Eberhard, fiul şi urmaşul lui Arnulf, mort în 937, a refuzat să depună jură-mântul de credinţă datorat regelui, probabil pentru că acesta încercase să îngrădească drepturile ducilor. Eberhard putea cu atât mai puţin să tolereze această situaţie, cu cât păstra amintirea independenţei relative de care se bucurase tatăl său chiar şi dincolo de graniţele regatului, până spre Italia. În Saxonia se răzvrăti Thankmar, fratele lui Otto după tată, fiul regelui Henric din prima sa căsătorie, cu frumoasa Hatheburg de Merseburg. Henric o luase de nevastă după ce rămăsese văduvă, deşi ea acceptase deja vălul de călugăriţă.

Mai târziu, a fost nevoit să accepte desfacerea căsătoriei, declarată nevalabilă din motive de ordin canonic. Neputând să-i urmeze la tron tatălui său, deşi era primul născut, Thankmar se credea îndreptățit să revendice marca dintre Saale şi Elba, partea sa de moştenire pe linie maternă. Numai că, în anul 937, după moartea unchiului lui Thankmar, Siegfried, Otto încredințase acest ținut fratelui acestuia, Gero. Prin urmare, Thank-mar a luat legătura cu fratele regelui Konrad I, ducele de Eberhard de Franconia. Acesta era şi el nemulțumit şi lovit în mândria sa de familie prin faptul că regatul franc încăpuse pe mâna saxonilor. Cei doi răzvrătiți l-au prins pe Henric, fratele mai tânăr al lui Otto, care la rândul său aspira la coroană. Influențat de mama sa, Henric, născut copil de rege, considera mai îndreptățite pretențiile sale la tron decât cele ale lui Otto, care fusese desemnat de tatăl său. De partea lui Henric se afla şi contele saxon Wichmann, un cumnat al reginei mame Matilda. Contele se simțise înşelat şi jignit de către rege prin numirea fratelui său mai tânăr, Hermann Billung, margraf în Elba inferioară. Şi, în sfârşit, loialitatea ducelui Giselbert de Lorena se clătina şi ea, mai ales de când, în 938, regele Ludovic al Franței întreprinsese o primă ofensivă asupra graniței dinspre apus a regatului.

În aceiaşi an Thankmar, care în cele din urmă se refugiase în biserica din cetatea Eresburg, a fost ucis de către unul din oamenii lui Otto. Cu toate că arhiepiscopul Frederic de Maiența s-a străduit să mijlocească pacea între rege şi ducele franc, cu toate că Bavaria a fost şi ea curând supusă şi conducerea ei încredințată lui Berthold unchiul lui Eberhard, care dealtminteri continua revolta, lucru pentru care a şi fost exilat, chiar în anul următor a izbucnit o nouă şi puternică rebeliune. De această dată ea era concentrată în jurul persoanei prințului Henric şi viza obținerea

drepturilor la tron reclamate de acesta. Alături de el nu se mai aflau numai Giselbert de Lorena şi Eberhard de Franconia, ci şi cel mai distins prelat al regatului, arhiepiscopul Frederic de Maienţa. În anul 937, odată cu acordarea omoforului de arhiepiscop, papa Leon al VII-lea a confirmat poziţia deosebită a lui Frederic numindu-1 vicar apostolic peste întreaga Germanie. Mulţi considerau în vremea aceea cauza regelui ca fiind pierdută, întrucât întemniţarea şi detronarea sa fuseseră deja puse la cale. În urma victoriei lui Otto asupra lorenilor în bătălia de la Birten, pe Rin, Henric, care se retrăsese din apus spre răsărit, a capitulat la Merseburg. Mărinimos, regele i-a acordat fratelui său retragere liberă, dându-i însă astfel din nou posibilitatea să se coalizeze cu Giselbert şi cu ceilalţi răzvrătiţi. Situaţia regelui nu s-a ameliorat decât în urma unui atac prin surprindere reuşit asupra taberei ducilor Eberhard şi Giselbert, aflată la Ander-nach. Eberhard de Franconia a căzut pe câmpul de luptă, Giselbert s-a înecat în Rin în timp ce fugea, iar arhiepiscopul Frederic pe care populaţia din Maienţa nu l-a lăsat să între în reşedinţa sa, a fost prins şi închis. Otto a avut cale liberă să cucerească Lorena. Între timp, regele Ludovic al Franţei ridicase şi el pretenţii asupra acestui regat în urma căsătoriei sale de ultimă oră cu Gerberga, văduva lui Giselbert, a cărei mână, regele german, fratele ei, o promisese deja noului duce bavarez, Berthold. Titlul de duce loren 1-a primit în anul 940 prinţul Henric, care se supusese fratelui său Otto. Cu siguranţă că acest act avea ca scop câştigarea acestuia pentru cauza regelui, numai că, la scurt timp, el a fost alungat de către loreni şi înlocuit printr-un conte localnic ce dovedise loialitate faţă de rege. Jignit, prinţul a trecut din nou de partea opoziţiei. Un atentat care urma să aibă loc în 941 de paşte, la Quedlinburg, a fost la timp dat în vileag, ceea ce a însemnat o schimbare fundamentală în relaţiile

dintre cei doi fraţi. Tot în anul 941, de crăciun, în vreme ce încerca să fugă, prinţul a fost prins şi întemniţat la Ingelheim, dar, plin de căinţă s-a aruncat la Frankfurt la picioarele regelui şi deşi a obţinut iertare la intervenţia mamei sale Matilda, a fost obligat să nu se arate la curte o bună bucată de vreme.

Noua încercare a lui Otto de a satisface ambiţia fratelui său şi de a o folosi în interesul regatului a fost mai izbutită. După ce muri, în 947, ducele Berthold de Bavaria, lăsând în urmă doar un fiu în vârstă de doi ani, Otto i-a încredinţat ducatul fratelui său Henrie, care s-a însurat cu Judith, nepoata lui Berthold şi fiica ducelui Arnulf. Însemnătatea ducatului era desigur diminuată atâta timp cât alături de duce domnea, în per-soana fratelui lui Judith, Arnulf, un conte palatin direct răspunzător în faţa regelui, după modelul carolingian de guvernare. Prin acest act Otto căutase să-1 atragă de partea sa atât pe propriul său frate cât şi vechea familie de duci bavarezi. Şi într-adevăr, de atunci înainte, Henrie s-a dovedit a fi cel mai credincios şi mai apropiat prieten al regelui, chiar dacă sfatul său nu a fost întotdeauna bun şi dezinteresat.

Şi în privinţa altor teritorii pot fi observate în aceeaşi perioadă încercări ale politicii regale de a recurge la relaţii de familie pentru a strânge legăturile cu coroana şi respectiv cu dinastia saxonă. Astfel, după moartea ducelui Eberhard, în Franconia nu a mai fost numit un nou duce, iar ducatul a fost trecut în domeniile coroanei, fiind administrat nemijlocit de rege, asemenea Saxoniei, ţara de baştină a ottonilor. Această măsură avea ca scop să sublinieze încă o dată caracterul franc al regatului. În Lorena în schimb, domnea din 944 francul Konrad cel Roşu, din familia denumită ulterior a Salienilor. Acesta a devenit, prin căsătoria sa în 947 cu Liutgard, ginerele lui Otto. La

sfârşitul aceluiaşi an a avut loc căsătoria prinţului moştenitor Liudolf cu Ida, fiica ducelui Hermann de Suabia. Curând după aceea, în 948, după moartea lui Hermann, prinţul dobândi titlul de duce al Suabiei. Cu aceasta toate teritoriile regatului au ajuns în mâinile membrilor familiei regale. Cu siguranţă că nu a fost o simplă întâmplare ci o nouă tactică de guvernare adoptată de Otto.

Această politică, al cărei scop era fără îndoială menţinerea unităţii statului, nu a corespuns întru totul aşteptărilor, mai ales că în vremea respectivă interesele centrifuge ale diferitelor ramuri ale familiei mai erau încă destul de puternice încât să-i influenţeze şi pe ducii nou instalaţi. Tocmai din motive de ordin familial a luat naştere foarte curând o nouă revoltă antimonarhică. Cauza ei imediată a fost prima incursiune întreprinsă de rege în Italia. Cu această ocazie, după ce regale a cucerit în septembrie 951 capitala italică, Pavia, el s-a proclamait şi rege al Italiei şi, având în vedere că rămăsese văduv după moartea în 946 a soţiei sale Edith, s-a căsătorit cu Adelheid, văduva fostului rege.

Încă înainte de a porni Otto spre Italia, ducele Liudolf a întreprins o incursiune armată dincolo de Alpi. Aparent, el încerca să-i fie pe plac tatălui, este însă posibil să fi urmărit de fapt interesele suabe şi să fi căutat să câştige pentru sine regatul din sud devenit liber. Întrucât ducele Henric de Bavaria, credincios vechilor idealuri ale politicii bavareze duse în sud, făcuse agitaţie în Italia împotriva nepotului său, nu este de mirare că expediţia acestuia a eşuat. Astfel, nu numai că a ieşit la iveală duşmănia, care ulterior nu a contenit să sporească, dintre cei doi duci din sudul Germaniei ci a avut loc şi tragica înstrăinare dintre Otto şi fiul său, pe care încă cu mult înainte îl desemnase urmaş. (Această înstrăinare avea să se accentueze atunci când Adel-

heid, noua soție a regelui, i-a mai dăruit acestuia un fiu, pentru care, ca mamă, se străduia cu mult zel să câştige întreaga dragoste şi bunăvoință a tatălui, astfel încât temerea lui Liudolf că fratele său vitreg, născut în purpură, ar putea fi preferat şi în problema succesiunii la tron era întemeiată). În 951, ducele a părăsit înainte de vreme armata tatălui său aflată în Italia şi s-a reîntors în Germania unde, în mod demonstrativ, a adunat de crăciun mai marii regatului în jurul său.

Printre cei nemulțumiți de comportarea regelui avea să se numere în curând şi ginerele acestuia, Konrad de Lorena. La începutul anului 952, când, în urma veştilor proaste primite din Germania, Otto şi-a întrerupt şederea în Italia, el i-a încredințat ducelui comanda armatei rămase în sud, lăsându-1 să continue lupta împo-triva regilor italici Berengar şi Adalbert. Konrad a izbutit într-un timp relativ scurt să-1 forțeze pe Berengar să se supună şi făcându-i promisiuni ce-i depăşeau desigur cu mult competența, 1-a determinat pe acesta să nu-l însoțească la curtea lui Otto pentru a încheia acolo pacea. În primăvara anului 952, cei doi şi-au făcut apariția la Magdeburg. Numai că, sfătuit de fratele său Henric şi influențat de soția sa Adelheid, care nu putuse da uitării atât de repede nedreptățile pe care i le făcuse Berengar, regele a refuzat să-1 primească pe acesta şi nu a vrut cu niciun chip să sancționeze înțelegerile făcute de ginerele său. Konrad, care se aşteptase mai curând să fie lăudat şi nicidecum mustrat, se vedea acum compromis şi se alătură prin urmare cumnatului său Liudolf în ura acestuia împotriva ducelui de Bavaria, cel care părea să aibă cel mai greu cuvânt în sfatul regelui. Situația nu s-a schimbat cu nimic, nici chiar atunci când Otto a căutat să remedieze lucrurile şi a început în cele din urmă negocierile cu Berengar. Pacea definitivă a fost încheiată la începutul

lunii august 952 cu ocazia unei întruniri la Augsburg a „Reichstagului” la care a luat parte şi Berengar, venit de peste Alpi din Italia împreună cu fiul său Adalbert. Ei au depus jurământul de credinţă faţă de regele german şi au fost obligaţi să cedeze mărcile din partea de nord-est a regatului lor în favoarea ducelui de Bavaria, ieşit învingător. De asemenea, ei au fost recunoscuţi stăpâni ai Italiei, fireşte însă numai sub suzeranitatea lui Otto.

La începutul anului 953, puţin timp după naşterea primului fiu al lui Adelheid, starea de încordare internă în care se afla Germania s-a descărcat printr-o nouă revoltă, în fruntea căreia se aflau Liudolf, Konrad şi arhiepiscopul Frederic de Maienţa. Şi de această dată Otto a avut noroc şi a scăpat de un nou atentat ce fusese pus la cale. Astfel, el a fost nevoit să se angajeze într-o luptă ce avea să dureze vreme îndelungată fără a-i fi deloc favorabilă la început. Sub conducerea contelui palatin Arnulf şi a arhiepiscopului Herold de Salzburg, Bavaria s-a răzvrătit şi ea, împotriva ducelui Henric. De-abia trecuse şi ea de partea celor răsculaţi, când o invazie maghiară, ce a înaintat până în Franconia şi Lorena, a determinat o schimbare crucială.

Deoarece, pentru a-şi atinge ambiţioasele ţeluri, Liudolf s-a folosit de ajutorul sălbaticelor hoarde din răsărit, el a fost considerat duşman al ţării. Treptat, ceilalţi au început să se îndepărteze de el. Chiar şi arhi-episcopul Frederic şi ducele Konrad, cel mai puţin norocos în luptă, au căutat să cadă la învoială cu regele. Pustiită între timp, Bavaria a ajuns şi ea să prefere autoritatea regală războiului civil şi rebeliunii. În cele din urmă, în vara anului 954, după ce cetatea Regensburg, în care se baricadase, a fost asediată şi populaţia dinlăuntru lăsată să moară de foame. Liudolf s-a văzut nevoit să capituleze, nu înainte însă de-a fi făcut o

încercare de a ieşi din încercuire, cu care ocazie a murit contele palatin Arnulf.

La sfârşitul anului 954, ,,Reichstagul" s-a întrunit la Arnstadt, lângă Erfurt, şi a sărbătorit împăcarea şi pacea. Fără ca să mai fie numit un nou conte palatin, ducele Henric a primit iar Bavaria, pentru ca apoi să-1 pedepsească cu orbirea şi să-1 întemnițeze pe arhiepiscopul de Salzburg, Herold, obligându-l prin aceasta să se resemneze. Ducatul Suabiei, la care Liudolf a fost constrâns să renunțe, a fost acordat de către rege ginerelui lui Henric, Burchard, fiul ducelui de Suabia Burchard al II-lea, căzut în Italia în anul 926. În locul arhiepiscopului Frederic de Maiența, mort în octombrie 954, a trecut Wilhelm, fiul nelegitim al lui Otto. Lorena i-a revenit fratelui cel mai tânăr ai regelui, lui Brun, care din 953 era arhiepiscop de Köln. În 955, amândoi arhiepiscopii au primit de la papa Agapet al II-lea, în semn de recunoaştere, omoforul cuvenit rangului lor.

Atribuirea ducatului Lorena arhiepiscopului de Köln arată o nouă şi foarte importantă trăsătură a poli-ticii interne ottone, trăsătură ce avea să înlocuiască treptat, respectiv să completeze, domnia de familie ce dăduse greş. Este vorba despre atragerea tot mai pronunțată a bisericii în administrația teritorială şi de acordarea de atribuții publice, aşa-numite de stat, demnitarilor bisericeşti, în legătură cu aceasta se foloseşte noțiunea de sistem bisericesc ottonian al regatului, un sistem bazat pe principii mai vechi, care a funcționat până în epoca Salienilor, şi care – cu toate că a fost pus la îndoială în timpul luptei pentru învestitură – ,a continuat să existe chiar şi după terminarea acesteia, fireşte nu în aceeaşi formă, influențând în mare măsură istoria regatului. La început Lorena a fost singurul ducat încredințat unui cleric, iar domnia arhiepiscopului Brun s-a limitat la coordonarea locțiitorilor laici din Lorena inferioară

şi cea superioară, numiți de comun acord cu regele. Unități administrative mai mici, ca de pildă teritorii în care drepturile, veniturile şi funcțiile – aşa-numitele regalii – fuseseră încă mai de mult încredințate arhiepiscopilor, episcopilor, ba chiar şi abațiilor. Acum însă, fenomenul luase alte proporții, extinzându-se în curând şi asupra comitatelor.

Atragerea clerului în treburile domniei se impunea din mai multe motive. Ca urmare a acordării de imunități, instituțiile bisericeşti erau mai de mult la curent cu exercitarea funcțiilor publice şi juridice. Căci „imunitate" însemna că un anume teritoriu, cu drepturile şi îndatoririle aferente, era scos din sistemul administrativ al regatului, alcătuit dintr-o rețea de comitate, şi că rolul de funcționar regal, care odinioară îi revenea contelui, era acum încredințat guvernatorului de imunitate. Clerul reprezenta un cerc de persoane bine pregătite şi disponibile, care în împrejurările date erau chiar mai potrivite decât persoanele laice pentru rezolvarea treburilor administrative. Şi, în sfârşit, se trăgea nădejdea ca odată cu trecerea de întregi teritorii în mâinile bisericii să fie soluționată în sens favorabil problema transmisibilității funcțiilor şi a feudelor, problemă care apăruse încă în perioada carolingiană târzie. Tradiția îl obliga pe rege să transmită urmaşului de drept funcția devenită vacantă după moartea vreunui demnitar şi, împreună cu aceasta, terenul sau feuda respectivă, acestea fiind considerate o recompensă în natură. Aşadar, regele nu putea dispune de acestea după bunul său plac. Datorită normei referitoare la celibat, o normă care deşi nu se impusese pretutindeni, era în mare măsură respectată, clericii nu putea avea moştenitori legitimi, exceptând cazul în care, aşa cum se şi întâmpla în realitate, donația era considerată un act ce nu îi era destinat numai clericului

respectiv, ci un dar făcut bisericii în fruntea căreia se afla acesta, respectiv patronului ei sau chiar domnului ei ceresc. Atunci, în conformitate cu dreptul canonic, actul devenea irevocabil. Dar chiar şi în acest caz libertatea pe care o avea regele era mai mare decât în cadrul sistemului feudal laic, căci prin funcția sa de protector regali al bisericii, el avea dreptul ca atunci când în cadrul rețelei bisericeşti a regatului devenea vacant scaunul vreunui arhiepiscop, episcop sau chiar şi al unui abate să recomande şi să numească, printr-un fel de act preliminar alegerilor, candidatul care să-i convină. De regulă, această numire era ulterior acceptată în virtutea loialității față de suzeran. Dincolo de acesta continua să fie valabil un principiu datând de la începutul evului mediu cu privire la bisericile înălțate pe pământurile private ale seniorilor. Potrivit acestuia, seniorul avea dreptul să dispună personal de biserica respectivă. Adesea, bisericile regatului au ajuns să fie considerate biserici personale ale regelui. Această situație juridică fusese recunoscută chiar şi de Roma, şi anume prin decizia mai sus amintită pe care papa Ioan al X-lea a dat-o în anul 921, prin care a hotărât ca, potrivit tradiției, nicio episcopie să nu fie atribuită fără consimțământul regelui şi niciun episcop hirotonisit împotriva voinței regale. Vreme îndelungată această stare de lucruri a fost acceptată, până când, într-un târziu, s-a înțeles că atât intervenția regelui în treburile bisericii cât şi însărcinarea demnitarilor bisericeşti cu atribuții laice puteau deveni primejdioase pentru biserică.

O premisă esențială pentru buna funcționare a sistemului bisericesc din regatul otton au constituita bunele relații existente între domnitor şi instituția papală. Acest lucru era necesar căci altminteri, în anumite împrejurări, ar fi putut să aibă loc o ciocnire între îndatoririle pe care le avea un

demnitar bisericesc însărcinat cu funcţii laice şi care datora ascultare la doi stăpâni: regelui său şi papei de la Roma.

Chiar dacă tocmai în vremea aceea larga autoritate a papalităţii nu era atât de pronunţată cum avea să fie mai târziu, Roma – ca oraş al apostolilor Petru şi Pavel – şi implicit episcopul roman se bucurau totuşi de un înalt prestigiu în viaţa religioasă. Străduania lui Otto de a intra în contact cu papa şi de a incorpora pe cât posibil instituţia papală în sistemul bisericesc al regatului este aşadar explicabilă, la fel ca şi politica imperială şi romană a lui Otto. Aceasta din urmă a fost de asemenea determinată de politica monarhului în răsărit, caracterizată prin multiple tendinţe misionare. Astfel de pildă, la sinodul care a avut loc la Ingelheim, în iunie 948, sub conducerea episcopului Marinus Bomarzo în calitate de legat papal, au fost discutate, în

afară de probleme privind împăciuirea lumii apusene, şi misiunile din nordul şi răsăritul regatului.

În vremea aceea, la Ingelheim, în jurul regelui Otto se adunase marea majoritate a episcopatului german, în frunte cu mitropoliţii. Arhiepiscopul Adaldag de Hamburg-Bremen şi-a făcut apariţia însoţit de trei epis-copi din Iutlanda, conducătorii diocezelor Schleswig, Ripen şi Aairhus, de curând înfiinţate. Existenţa arhiepiscopiei nord-germane, întemeiată în 831, al cărei sediu a trebuit să fie mutat în 845, după distrugerea Hamburgului de către vikingi, la Bremen şi care de atunci nu mai cuprindea decât un spaţiu relativ mic. era justificată mai ales prin acţiunile misionare pe care le întreprindeau în nord. Dar abia după instaurarea lui Adaldag, în 937, acestea s-au putut desfăşura, fiind încununate cu succes, cel puţin în Danemarca. Această dovadă concretă pe care o putea aduce Adaldag era cu atât

mai necesară, cu cât apăruse deja ideea ca biserica din Bremen să fie din nou pusă în subordinea bisericii din Köln, din care se desprinsese inițial. La începutul anului 948, Adaldag i-a cerut papei Agapet al II-lea reconfirmarea privilegiilor arhiepiscopiei sale şi a obținut acordul conciliului şi al legatului papal pentru. Înființarea celor trei episcopii sufragane, devenită posibilă datorită atitudinii pro-creştine a regelui Danemarcei, Harald Dinte Albastru. O altă episcopie a luat ființă la Oldenburg, în ținutul Holstein, şi avea ca scop creştinarea abodrizilor, neamul de origină slavă care încă de pe vremea lui Carol cel Mare avansase cel mai mult spre apus.

Legatul papal pare să mai fi luat parte în 948 şi la înființarea altor episcopii germane. În orice caz, numele său este menționat în hrisoavele de întemeiere ale episcopiilor Brandenburg şi Havelberg, subordo-nate arhiepiscopiei Maiența. Ele aveau ca obiectiv creştinarea slavilor de pe Elba, supuşi încă de pe vremea regelui Henric I. Urcarea lui Otto cel Mare pe tron şi tulburările care au urmat după aceea în interiorul rega-tului le-au dat slavilor posibilitatea să se elibereze din nou de sub dominația germană. A fost aşadar necesar ca atât regele cât şi margrafii numiți de acesta, Herman Billung şi Gero, să ducă războaie de apărare de-a lungul întregii granițe slave. Supusă pentru întâia oară de germani în 929, Boemia împreună cu domnitorul ei, ducele Boleslav I din familia Premislid, sub a cărui influență se afla şi teritoriul populat de slavi, situat la nord de Sudeți, nu au putut fi constrânşi să recunoască supremația germană, decât după campania militară întreprinsă de Otto în 950 la Praga. Creştinarea slavilor şi întemeierea episcopiilor era o măsură suplimentară pentru a asigura pacea de-a lungul granițelor, pe lângă organizarea pe mărci.

Dincolo de aceasta, activitatea misionară desfăşurată pe teritoriile răsăritene trebuie să fi fost o problemă care să-1 fi preocupat în mod deosebit pe rege. În 937, la scurt timp după ce a preluat domnia, el a întemeiat la Magdeburg, pe Elba, unde se afla reşedinţa sa favorită atât în vremea când era prinţ moştenitor, dar şi mai târziu când a devenit rege, o mănăstire căreia i-a încredinţat misiuni deosebite şi pe care a înzestrat-o cu danii valoroase, punând-o totodată în siguranţă prin privilegii papale. Curând, mănăstirea a fost implicată în planuri mai ample de politică bisericească. Nu întâmplător ctitoria i-a fost închinată sfântului de origine burgundă Mauriciu, conducătorul legiunii tebane, omorât, potrivit legendei, în timpul domniei împăratului Diocletian, şi care era considerat campionul credinţei creştine. Printre relicvele rămase de la el se număra şi acea lance pe care odinioară Henric I o dobândise de la regele burgund Rudof al II-lea.

Intenţiile lui Otto legate de Magdeburg ne-au parvenit mai întâi printr-o epistolă deosebit de interesantă pe care arhiepiscopul Wilhelm de Maienţa i-a trimis-o în toamna anului 955 papei Agapet al II-lea. Este însă cu putinţă ca aceste intenţii să fi fost discutate cu legatul papal deja în anul 948. În scrisoarea sa, arhiepisco-pul lua o atitudine categorică împotriva politicii bisericeşti a tatălui său, pe care o sprijinea Roma. El se plân-gea de asemenea de faptul că, după cum aflase şi de altfel presupusese, Hadamar, abatele mănăstirii Fulda, în calitate de sol regal la Roma, dobândise prin mituire un privilegiu care-i dădea domnitorului dreptul să întemeieze arhiepiscopii unde-i era pe plac. Wilhelm îşi exprimă mirarea că astfel de probleme nu sunt dezbătute de către un conciliu naţional german şi că nici ceilalţi arhiepiscopi ai regatului, nici el, în calitate de primat, nu au fost înştiinţaţi. El atrăgea atenţia asupra faptului că

planurile regelui încălcau atât privilegiile papale ale mănăstirii Sf. Mauriciu din Magdeburg cât şi pe cele ale Maienţei, şi că el, în calitate de mitropolit, nu putea fi de acord nici cu mutarea episcopiei Halberstadt, nici cu despărţirea acestei dioceze de provincia bisericească Maienţa. În încheiere, expeditorul scrisorii ameninţa că în cazul în care, aşa cum dealtminteri şi părea, contribuţia sa la soluţionarea problemelor bisericeşti ale Germaniei nu mai era considerată necesară, el va porni ca misionar în lumea păgână.

Din scrisoare, aşadar, reiese că urma ca mănăstirea Sf. Mauriciu să fie transformată în reşedinţă arhiepis-copală, episcopia Halberstadt să fie mutată la Magdeburg şi în acelaşi timp ridicată la rang de arhiepiscopie, iar teritoriile din est ale provinciei bisericeşti Maienţa să fie transmise noii arhiepiscopii. După toate aparen-ţele, episcopul Bernard de Halberstadt, distins în prealabil de papa Agapet al II-lea, avea şanse să fie avansat arhiepiscop. În viitor a devenit limpede că, spre deosebire de aşteptările tatălui său şi la fel ca şi predecesorul său Frederic, Wilhelm nu s-a supus orbeşte politicii bisericeşti a lui Otto şi anume (aşa cum pare să o demonstreze hotărârea, sa de a porni ca misionar, hotărâre exprimată deschis) nu numai împins de interesul egoist de a-şi menţine poziţia, ci şi din considerente pur bisericeşti. Neputând să-1 câştige pentru planul său, regele s-a luptat cu atât mai mult să obţină consimţământul papal, ceea ce a şi reuşit prin intermediul abatelui Hadamar din Fulda.

Abate din anul 927, Hadamar a fost unul dintre ajutoarele şi consilierii cei mai însemnaţi ai regelui, care printre altele a petrecut mai multă vreme la Roma. Legăturile abatelui cu instituţia papală au fost de folos şi mănăstirii, căci atât Leon al VII-lea, cât şi Marinus al II-lea şi, în sfârşit, Agapet al II-

lea i-au confirmat abate-lui privilegiile abației sale, printre care se număra şi scoaterea acesteia din jurisdicția sistemului bisericesc al regatului şi subordonarea ei în exclusivitate papalității. Este pcsibil ca şi de aici să se fi iscat un oarecare litigiu între arhiepiscopul de Maienţa şi conducătorul celei mai însemnate abații a provinciei bisericeşti şi, de altfel, din întregul regat, ieşită însă din sfera sa de influență. Conflictele începuseră încă de pe vremea cucernicului arhiepiscop Frederic, deoarece acesta considera mai utilă respectarea unei vieți monahale disciplinate de către călugări, decât desfăşurarea unei activități politice în slujba regelui în afara zidurilor mănăsti-reşti, fie ea cât de importantă. Arhiepiscopul Wilhelm însă îl suspecta pe abată că ar fi obținut privilegii da la Roma pe căi necinstite.

La început, Wilhelm, care în rezistența pe care o opunea regelui nu se dăduse în lături de la folosirea unor invective puternice, a contribuit la insuccesul planurilor lui Otto. Cu atât mai mult cu cât scrisoarea arhiepiscopului nu a mai ajuns la papa Agapet al II-lea iar urmaşul acestuia, Ioan al XII-lea, în răspunsul său îi dădea dreptate arhiepiscopului, într-un mod reținut, dar limpede, şi revenea la punctul acestuia de vedere, fapt care la rândul său este posibil să fi influențat atitudinea episcopului german din întregul regat. În cazul în care regele dorea să-şi impună intențiile şi să înfrângă rezistența de principiu pe care arhiepiscopul o opunea politicii sale bisericeşti, nu îi rămânea altă cale decât să reia la momentul potrivit tratativele cu Roma pentru ca să exercite prin intermediul papei oarecari presiuni asupra episcopatului german. Aşadar, politica ottonă față de Roma şi imperiu a fost, chiar dacă nu în exclusivitate, totuşi în mare măsură condiționată de politica bisericească şi de cea răsăriteană. De abia cu prilejul încoronării sale ca împărat, în anul 962, Otto a avut

posibilitatea să reia vechiul său proiect de întemeiere a unei arhiepiscopii răsăritene la Magdeburg.

Se poate ca Wilhelm să nu fi înțeles esența viziunii de perspectivă a tatălui său, căci pe cât este de admirat interesul său personal pentru misiunea răsăriteană, pe atât de puțin posibil pare succesul unei astfel de acțiuni pornite de pe Rin. Necesitatea îndeplinirii ei nu se limita numai la teritoriile ocupate de slavi pe Elba, de-a lungul graniței germane, ci avea să slujească şi altor scopuri mai îndepărtate.

Cu aceasta pătrundem în sfera relațiilor lui Otto eu Imperiul bizantin, deoarece acțiunea misionară germană din sudul şi sud-estul regatului avea să întâlnească în mod obligatoriu în calea ei interesele bizantine.

La sfârşitul anului 944 şi începutul lui 945, la Bizanț a fost răsturnată domnia dinastiei Lekapenos. Mai întâi a fost detronat împăratul Romanos I de către fiii şi coregenții săi, Ştefan şi Constantin, pentru ca apoi să fie şi ei trimişi la mănăstire de către susținătorii dinastiei macedonenilor. În sfârşit, împăratul Constantin al VII-lea Porfirogenetul, tutelat până atunci de familia Lekapenos, a putut să ocupe singur tronul din oraşul de pe Bosfor. În anul imediat următor, el a pus bazele relațiilor diplomatice cu puterile europene, printre care se număra şi Germania. S-a auzit despre o solie bizantină care în octombrie 945 s-ar fi înfățişat la curtea regelui Otto şi oferindu-i darurile obişnuite l-ar fi înştiințat pe acesta despre schimbările care au intervenit în conducerea Imperiului bizantin. Schimburile diplomatice s-au intensificat începând cu anul 949. Ele aveau ca scop stabilirea unor alianțe dinastice între casa domnitoare saxonă şi cea macedoneană, mijlocul cel mai sigur – conform politicii bizantine – de a lega dinastii de origine străină de imperiu, care nu a renunțat niciodată la

pretenţiile sale de întâietate faţă de celelalte popoare înrudite, în ceea ce privea locul de succesor al vechii Rome.

Pentru Germania acest lucru părea să aibă o deosebită importanţă, deoarece tocmai în vremea aceea regatul lui Otto cel Mare dobândise hegemonia în lumea apuseană, iar Bizanţul pare să fi recunoscut prea bine însemnătatea regelui saxon, purtător în curând şi al coroanei italice. Constantin al VII-lea obişnuia să i se adreseze cu titulatura de ,,Mare rege". Judecind situaţia din punct de vedere politic, el a considerat înţelept să-i ceară lui Otto o mireasă pentru fiul şi urmaşul său la tron, Romanos al II-lea, care în urma morţii în 949 a primei sale soţii, Berta-Eudochia, fiica regelui Hugo al Italiei, rămăsese de timpuriu văduv. Otto tocmise deja artişti greci pentru a face portretul nepoatei sale Hedwig, fiica ducelui Henric de Bavaria, iar prinţesa începuse deja să studieze limba elină, când proiectul de căsătorie se destramă şi Hedwig se văzu nevoită să se mulţumească cu mâna ducelui Burchard al II-lea de Suabia. Ea a intrat în istorie ca una dintre cele mai cultivate doamne care au trăit în secolul al X-lea, fiind chiar şi astăzi cunoscută datorită legăturilor pe care le-a întreţinut mai târziu, ca văduvă, la castelul Hohentwiel, reşedinţa el din Suabia, cu învăţaţii din cel mai însemnat centru de cultură clasică aflat în sudul Germaniei, mănăstirea Sant Gallen, şi în primul rând cu călugărul Ekkehard al II-lea.

În schimb, fiul împăratului bizantin, trecând peste îngrădirile ce i le impunea rangul, s-a căsătorit în 956 cu frumoasa şi tânăra fiică de cârciumar, Anastasia, care devenită împărătească la vârsta de optsprezece ani şi-a luat numele de Teofano, puţin potrivit persoanei ei. Se pare că, dornică să joace prin intermediul poziţiei soţului ei primul rol în stat, ea l-ar fi otrăvit pe socrul ei Constantin, care s-a remarcat mai mult ca literat erudit şi teoretician politic

decât ca împărat, fiind mereu înconjurat de favoriți. Prin urmare, tânărul împărat Romanos al II-lea nu a prea avut ocazii să pună în aplicație învățăturile tatălui său, cuprinse în lucrarea De administratio imperio, domnia sa neînsemnată desfăşurându-se sub influența deplină a împărătesei.

Tensiunea politică existentă datorită ei între Bizanț şi regatul lui Otto este lesne de înțeles. Concludent pentru intensitatea acesteia este faptul că o solie germană, trimisă în 960 la Constantinopol, nu a fost primită în audiență, funcționarii imperiali purtându-se din cale afară de neprietenos. Nu se poate decât presupune a cui a fost vina în acest incident, la fel ca şi scopul urmărit de Otto cel Mare atunci când a încercat să reia legăturile cu Bizanțul. S-ar putea ca acesta să fi fost dictată de planurile imperiale ale lui Otto la Roma, care tocmai începeau să se contureze, regele devenind astfel un rival al împăratului bizantin.

În vara anului lui 959 şi-a făcut apariția la curtea germană o solie a Olgăi, cneaghină a ruşilor în acea vreme, având reşedința la Kiev, şi văduvă a lui Igor Rurikiudul, omorât în 944. Ea solicita trimiterea unor preoți care să creştineze țara şi poporul peste care domnea, respectiv pe slavi şi aristocrația varegă de origine nord-germană pe care-i supusese la mijlocul secolului al IX-lea. Olga personal s-a creştinat şi a adoptat numele de Elena. În 957, cu ocazia unei vizite la Constantinopol, ea a făcut rugăminți asemănătoare şi în oraşul imperial din răsărit, pare-se fără să fi putut obține de la patriarhul bizantin promisiuni satisfăcătoare cu privire la modul de organizare a bisericii. Este posibil ca acesta să fi fost motivul răcirii bunelor relații existente până atunci între curtea de la Kiev şi Bizanț, de când neamul lui Rurik, condus de cneazul Igor, înțelesese că nu va putea să cucerească strălucitorul Constantinopol.

Olga s-a văzut nevoită să-şi orienteze politica spre apus, mai ales că ea nădăjduia să profite de pe urma răcirii în vremea aceea a relațiilor germano-bizantine.

Faptul că cneaghina rusă Olga trimisese o solie în apus a oferit bisericii germane şansa unică de a câştiga tânărul stat rus, precum şi partea slavă a Europei răsăritene ca adepți ai creştinismului de tip occidental, iar regele Otto părea dornic să folosească această posibilitate, unică şi sub aspect politic. Ca misionar al ruşilor a fost ales mai întâi călugărul Libutius din Maiența. În acest scop, el a fost hirotonisit episcop, numai că la începutul lui februarie 961, cu foarte puțin timp înainte de a porni în mult amânata călătorie, el a murit. Urmaşul său, călugărul Adalbert din Trier, ajuns în răsărit, a fost confruntat cu o altă situație, datorită venirii acolo la putere, în 961, a cneazului Sviatoslav, a cărui atitudine se deosebea de cea a mamei sale. Venirea sa la domnie a însemnat totodată şi ridicarea opoziției păgâne. Prin urmare, Adalbert s-a reîntors după numai un an în Germania, fără izbândă. Numit abate la Weissenburg în Alsacia, pare să se fi dedicat lucrărilor de istoriografie, înainte de a-i fi încredințate din nou misiuni mai importante în răsărit. Este posibil ca el să fi continuat până la 967 cronica abatelui Regino de Prüm, oprită cu evenimentele la anul 906, una dintre cele mai însemnate lucrări istoriografice din epoca ottonă.

Acțiuni misionare urmau să aibă loc şi de-a lungul graniței de sud-est a regatului. Aici fuseseră înfrânți maghiarii, care pătrunseseră în ultimele decenii de atâtea ori până în inima Germaniei, dar care erau pe cale să se stabilească pe teritoriile panone. Cât de periculoşi puteau fi aceşti vecini se văzuse deja cu ocazia revoltelor germane îndreptate împotriva lui Otto cel Mare în primii ani ai domniei sale, revolte pe care maghiarii le-au sprijinit. Bătălia de la

Lechfeld, din 10 august 955, a produs însă o schimbare hotărâtoare. O armată alcătuită din oşteni aparţinând tuturor popoarelor germane sub conducerea nemijlocită a regelui Otto a eliberat oraşul Augsburg, ale cărui ziduri fuseseră cu vitejie apărate de episcopul Ulrich. Asediatorii ma-ghiari au fost nimiciţi definitiv, astfel încât nu au mai putut înainta cu incursiunile spre apus. Citind astăzi reuşitele descrieri făcute de contemporani, putem aproape retrăi bătălia şi vedea cum, fluturând drapelul Germaniei, stindardul Sf. Mihail, regele s-a năpustit asupra inamicilor şi mai târziu, când printr-o manevră ocolită maghiarii erau la un pas de a da peste cap strategia de luptă a germanilor – purtând în mână lancea Sf. Mauriciu – el îşi îmbărbăta oştirea. La victorie a contribuit în mare măsură vitejia lui Konrad. fostul duce de Lorena şi ginerele regelui Otto. El a căzut pe câmpul de luptă răpus de o săgeată a inamicilor. În cele din urmă, hoardele maghiare au traversat râul Lech şi au luat-o la goană spre răsărit.

Pentru asigurarea militară a graniţei bavareze a fost întemeiată şi aici, după exemplul saxon, o marcă de est, germenul viitoarei Austrii. Pentru a-i linişti în continuare pe unguri a fost necesar să fie întreprinse anumite acţiuni misionare. Biserica germană nu a întârziat să vadă în acestea o sarcină deosebită ce-i revenea. Desigur că Bizanţul depusese încă cu mult înainte eforturi în această direcţie, iar patriarhul Teofilact, fiul împăratului Romanos I Lekapenos, a trimis chiar ca episcop misionar un călugăr grec, pe nume Hiertheos, pentru a-i creştina pe maghiari. Succese au putut fi înregistrate chiar şi în familiile conducătoare maghiare. Astfel, în bătălia de la Lechfeld, regele german a avut de înfruntat în persoana conducătorului oastei adverse. Bulcsu, nu un barbar sălbatic ci un creştin botezat cu câţiva ani mai înainte la Constantinopol. Luat prizonier după luptă de către ducele

Henric de Bavaria, acesta, împreună cu alții, a fost pedepsit cu ştreangul pentru incursiunea de jaf pe care o întreprinseseră într-o țară creştină.

Recunoştința germanilor pentru victoria de la Lechfeld s-a îndreptat atât spre patronul zilei respective, Laurentiu, cât şi spre patronul Magdeburgului, Mauriciu, a cărui lancie a purtat-o regele Otto în timpul luptei. Se relatează că înainte de luptă Otto ar fi slăvit înființarea unei episcopii la Merseburg. Este probabil ca şi proiectul întemeierii unei episcopii la Magdeburg să fi fost legat de victoria din 955, în orice caz atunci s-a

vorbit pentru întâia oară despre el.

Şi mai importantă pentru aprecierea evenimentului este o informație provenită de la Widukind de Corvey, potrivit căreia încă la Lechfeld armata învingătoare l-ar fi aclamat pe conducătorul ei ca împărat. În relatările sale, Widukind a fost influențat de reminiscențe ale antichității, de amintirea despre împărații romani proveniți din rândurile soldaților, precum şi de principiul pe care 1-a transmis, printre altele, şi litera-tura creştină şi care spunea că armata este cea care-1 ridică pe împărat. Cucernicul cronicar nu se îndoia de faptul că în ultimă instanță victoria era un dar de la Dumnezeu, făcut pentru a arăta cu claritate menirea de domnitor a lui Otto cel Mare. Astfel, Widukind este martor că Otto era considerat de către contemporanii săi încă înainte de încoronarea papală, ba chiar şi fără aceasta, ca fiind mai mult decât un rege printre alții.

VI. Apropiere şi distanță între papalitate şi imperiu

Pentru ca el să fie stăpânul de drept al falnicului oraş roman devenit de multă vreme încoace cârmuitorul absolut al întregii lumi.

În prima sa campanie în Italia, întreprinsă în 951, regele Otto nu a ajuns până la Roma. Izvoarele relatează, ce-i drept, că arhiepiscopul de Maienţa din vremea aceea, Frederic, în calitate de arhicancelar german la Pavia, fusese trimis la Roma pentru a duce tratative în legătură cu primirea stăpânului său. Princi-pele Alberic însă. care ţinea la independenţa sa, pare să nu fi primit cu prea mare entuziasm proiectele impe-riale legate de această campanie, iar Otto nu dispunea în vremea aceea nici de mijloacele de constrângere necesare pentru a fringe rezistenţa română şi – din pricina apariţiei unor nelinişti în Germania – nici de suficient timp pentru a face o incursiune armată în sud.

Călătoria la Roma a avut loc abia zece ani mai târziu. Ea s-a datorat situaţiei anevoioase în care se afla Ioan al XII-lea, papă în vremea aceea. Fiul lui Alberic, Octavian, instalat în 955 prin autoritatea tatălui său pe Cathedra Petri, şi unul dintre primii papi care cu ocazia înscăunării şi-a luat un nume nou, nu avea calită-ţile de politician ale principelui. Astfel i-a fost fatală înfrângerea pe care a suferit-o într-un război purtat în 959 fără motiv împotriva provinciilor Capua, Benevento şi Salerno, precum şi atacurile din nord, întreprinse în statul papal cam în aceeaşi perioadă de regele Berengar. Construis de împrejurări, papa s-a adresat regelui Otto cel Mare, cerându-i sprijinul, şi 1-a poftit totodată la Roma pentru a primi coroana imperială.

Această atitudine a însemnat o abatere neaşteptata de la politica de până atunci a lui Alberic. Ea a fost adoptată în speranţa că un împărat de dincolo de Alpi ar garanta papalităţii un ajutor binevenit în caz de nevoie şi pe de altă

parte nici nu ar reprezenta un pericol serios pentru independența acesteia. Cu totul altfel au decurs însă evenimentele.

Un amănunt istoric semnificativ este faptul că venirea unui nou împărat a atras la scurt timp după sine dezbinarea dintre cele două instituții: cea imperială şi cea papală. Astfel, la începutul noii unități dintre im-periu şi Roma, împăratul şi papa şi-au disputat reciproc dreptul de proprietate asupra falnicului oraş roman. Se punea aşadar problema cât de aproape sau cât de departe trebuiau să se afle unul față de celălalt pentru a asigura binele imperiului şi al bisericii.

Nu se poate şti dacă papa Ioan al XII-lea a procedat de bună voie atunci când 1-a chemat pe Otto la Roma. Este posibil, şi anumite dovezi pledează pentru această ipoteză, ca hotărârea lui să se fi datorat presiu-nilor exercitate de cercurile de opoziție din Roma, care influențate de ideile reformatoare ale lui Odo de Cluny, ce se răspândiseră între timp şi circulau şi la Roma, ar fi putut face anumite obiecții la conduita papei, conduită mai curând perindară decât episcopală. În afară de aceasta, domnia sau chiar şi simpla existență a unui împărat, ar fi putut să însemne o ameliorare a situației de la Roma.

Amintirea care s-a păstrat în istorie despre Ioan al XII-lea este marcată de felul în care a luat sfârşit pontificatul său şi are prin urmare un caracter negativ. Nici chiar istoriografia papală oficială din acea vreme, acel Liber pontificalis, scris cu mai multă sau mai puțină continuitate în cancelaria papală, nu face excepție. Deşi în general această lucrare nu conține prea multe amănunte referitcare la pontificatele din veacul al X-lea, ea cuprinde expuneri mai ample ale motivelor care au determinat depoziția ulterioară a lui Ioan al XII-dea de către Otto cel Mare.

Numai că nu toate învinuirile aduse papei de către contemporani pot fi acceptate fără obiecție ca valabile. Deşi se afirma că în timpul acestui pontificat bisericile din Roma au fost lăsate în paragină, se ştie însă că la ordinul lui Ioan al XII-lea au fost continuate lucrările de restaurare a bazilicii din palatul Lateran şi înălțată capela San Tomaso. De asemenea, pare întemeiată presupunerea că papei nu i-a fost cu totul străină ideea reînnoirii sistemului bisericesc. În orice caz, pare că el ar fi continuat acțiunea de reformă începută de tatăl său în abațiile Farfa şi Subiaco. La Farfa el s-a împotrivit eforturilor pe care le depunea abatele izgonit, Campo, pentru a reveni, iar la Subiaco, unde se afla în luna mai a anului 958 în pelerinaj, a pus capăt unor dispute legate de proprietate, soluționându-le în favoarea mănăstirii şi a confirmat abației privilegiile. În ultimul an al domniei lui Iean al XII-lea, un conciliu roman pe care-1 prezida s-a pronunțat pentru supunerea obligatorie la ordinea monastică şi condamna mişcările simoniste existente în rândul clerului. Desigur că acestea se petreceau într-o perioadă în care papa trebuie să fi avut tot interesul să-şi refacă reputația deja compromisă.

Încrederea, de care se bucura aparent fără rezerve în țările îndepărtate episcopul roman din vremea aceea, dovedeşte – în lipsa unor informații despre calitățile personale ale lui Ioan al XII-lea – că cel puțin funcția pe care o deținea era oarecum respectată cu autoritate. Biserica spaniolă aflată sub stăpânire mahomedană s-a adresat în perioada aceea Romei şi i-a cerut sfatul. Tot Roma 1-a confirmat şi pe arhiepiscopul Erchembald de Sens, capul bisericii din Galia. Roma a fost destinația pelerinajului întreprins în 957 de Oskytel de York pentru a primi omoforul de arhiepiscop din mâinile papei Ioan al XII-lea. I-a urmat în 960, împins de aceleaşi motive, cel mai însemnat cleric al Angliei acelor

vremuri, arhiepiscopul Dunstan de Canterbury, ale cărui încercări de reformă a bisericii au fost încununate de succes.

Aspectele pozitive ale pontificatului lui Ioan al XII-lea, ce nu trebuie trecute sub tăcere, contrastează desigur puternic cu numeroasele afirmații defavorabile legate de personalitatea papei. Este posibil ca pentru toți contemporanii din Roma, aspectele negative să fi cântărit mai greu. Lumea era indignată de modul de viață al lui Ioan al XII-lea şi de concepțiile sale prea lumeşti. Se clevetea pe seama moravurilor scandaloase ale tânărului cu porniri imorale. Alții povesteau că nu-şi prea lua în serios îndatoririle bisericeşti şi că în anumite ocazii se exprima într-un mod prea libertin despre religie. I se mai reproşa papei patima jocului şi a vânatului, care nu cadrau cu rangul său. I se imputa risipirea averii bisericeşti şi pe deasupra era acuzat de simonie. Chiar dacă învinuirile aduse erau numai în parte întemeiate, se poate constata că înclinația papei spre viața princiară şi puterea lumească corespundeau mai curând vechiului nume roman, şi implicit păgân, Octavian, decât numelui apostolului Ioan, preferatul lui Cristos, şi imaginii de episcop roman.

Este posibil ca la vremea respectivă Octavian să nu fi ales de bună voie cariera clericală, ci să fi fost împins spre aceasta de către tatăl său, căruia i se părea că o funcție bisericească ar reprezenta o garanție mai mare pentru domnia familiei sale la Roma, capitala creştinătății, decât un rang lumesc.

Cu toate acestea, cea de-a două campanie întreprinsă de Otto cel Mare în Italia, cea prin care urma să înainteze spre Roma şi spre coroana imperială, avea să aibă un cu totul alt deznodământ decât cel prevăzut de papă. De crăciun, în 960, cei doi soli ai săi, cardinalul diacon Ioan şi notarul cancelariei papale, Azzo, se aflau la curtea regelui german

de la Regensburg, pentru a-i transmite solia papală. Este foarte probabil ca ei să fi vorbit despre situaţia de la Roma, mai mult decât i-ar fi putut conveni stăpânului lor, din a cărui însărcinare veniseră, exprimând totodată şi punctul de vedere al cercurilor opoziţiei antipapale din sfântul oraş. Aşa cel puţin s-ar putea crede după felul în care au decurs ulterior lucrurile. Odată cu solii romani, au traversat Alpii şi adversari politici ai regelui Berengar, printre care se numărau Walpert, arhiepiscopul de Milano, Waldo, episcopul de Como, şi margraful Otbert de Este. Aceştia veniseră la Otto, suzeranul regelui lor, pentru a se plânge de asuprirea exercitată de Berengar şi pentru a-i cere sprijinul în înlăturarea acestuia. Rugăminţile lor aveau toate şansele să fie îndeplinite, mai ales că în ultima vreme relaţiile regelui italic cu cel german erau departe de a fi dintre cele mai bune. Deja în anul 956 apăruseră în Germania fugari din Italia, iar Otto 1-a însărcinat pe fiul său Liudolf să conducă o intervenţie militară. Cu toate că victoria prinţului asupra lui Berengar şi a fiului acestuia, Adalbert, era într-adevăr iminentă, ea a fost împiedicată de moartea prematură a lui Liudolf (căzut în 957, în Italia). Plângerile reînnoite ale italicilor şi mai aies chema-

rea în ajutor a papei şi invitaţia cu care4 onorase, îi ofereau de această dată lui Otto prilejul dorit să apară şi mai energic în Italia ca rege adevărat al ţării şi chiar să obţină la Roma coroana imperială.

În cea mai mare grabă au fost încheiate în Germania pregătirile pentru expediţia ce avea să aibă loc în Italia şi la Roma. A fost comandată coroana pentru încoronarea imperială şi executată chiar la curte de mâinile iscusite ale giuvaergiilor aduşi în acest scop din diferite ateliere. S-a pus la punct oficierea ceremoniei de încoronare, aceasta fiind descrisă în aşa-numitul Pontifical otton. Nici aspectul politic

al evenimentului nu a fost neglijat. La cererea papei a avut loc, probabili încă cu ocazia tratativelor purtate la Regensburg cu legații papali, o discuție în legătură cu drepturile şi îndatoririle ce-i reveneau împăratului. Şi, în sfârşit, au fost luate măsuri pentru asigurarea cârmuirii țării în perioada mai îndelungată de absență a regelui. Cu ocazia întrunirii „Reichstagului" la Worms, în mai 961, s-a hotărât trecerea peste Alpi şi tot atunci a fost ales rege german, în urma numirii făcute de Otto, fiul acestuia şi al lui Adelheid, Otto la II-lea. El a fost încoronat la Aachen încă în aceeaşi lună de către cei trei arhiepiscopi renani: Brun, arhiepiscopul de Köln, Wilhelm, arhiepiscopul de Maiența şi Heraric, arhiepiscopul de Trier. În primăvară, când a început călătoria la Roma, regele fiind încă copil a fost lăsat în grija fratelui său Wilhelm de Maiența, iar conducerea regatului i-a fost încredințată în primul rând lui Brun de Köln. Din desfăşurarea ulterioară a evenimentelor se poate trage concluzia că în vremea aceea a avut loc şi o înțelegere cu arhiepiscopul Wilhelm privind planurile regelui legate de Magdeburg. În orice caz, numele arhiepiscopului este pomenit în mai multe hrisoave regale datând tocmai din anul 961, ca susținător al cauzei Magdeburgului, unde au fost transportate în acelaşi an şi moaştele Sfântului Mauriciu.

Oastea regatului s-a adunat la Augsburg, a trecut apoi prin Bavaria şi, traversând oraşele Trient şi Verona, a pătruns în Italia. Otto a petrecut crăciunul împreună cu soția sa şi cu alaiul ce-1 însoțea, la Pavia. capitala italică pe care Berengar o cedase. Solii regelui german, abatele mănăstirii Fulda, Hatto, urmaşul abatelui Hadamar, mort în 956, şi margraful Mărcii de est saxone, Gero, s-au înfățişat, la începutul lui decembrie, în fața papei la Roma, pentru a depune în numele stăpânului lor, viitorul împărat, obişnuitul jurământ de garantare a securității şi protecției. Prin acesta,

împăratul se angaja să asigure integritatea persoanei papei şi a proprietăţilor bisericii romane şi-i promitea acestuia restituirea în timp a tuturor terito-riilor pe care Berengar le înstrăinase în ultima vreme statului papal. Folosind prilejul, abatele Hatto a obţinut de la papă confirmarea privilegiilor mănăstirii sale, margraful Gero a pus în subordinea papei recenta sa ctitorie, mănăstirea Gernrode, situată la poalele munţilor Harz, rămasă ca o impozantă mărturie a arhitecturii vremii până în zilele noastre, şi a primit în schimb de la acesta un document de protecţie şi relicve. Până la intrarea regelui în Roma, mai rămăsese timp îndeajuns pentru îndeplinirea tuturor pregătirilor necesare.

Otto împreună cu alaiul său nu au ajuns decât pe 31 ianuarie 962 în faţa dealului Monte Mario, numit şi Mons Gaudii (muntele bucuriei). De pe acest deal, situat în faţa catedralei Sf. Petru din Roma, ceva mai spre nord-vest, pelerinii sosiţi din nord după o lungă călătorie puteau admira pentru întâia oară priveliştea încântă-toare a Romei. Tot de aici avea să se facă, conform tradiţiei străvechi, intrarea solemnă în vederea încoronării imperiale. Aceasta fusese fixată pentru duminică 2 februarie. Ca la nicio altă încoronare anterioară, papa se afla în fruntea mulţimii romans entuziasta, a clericilor şi a poporului, pentru a-1 întâmpina, pe Via triumpha-lis, pe viitorul împărat şi a-1 conduce personal în catedrala Sf. Petru. Sub aclamaţiile celor adunaţi, Ioan al XII-lea a oficiat cu asistenţă episcopală ceremonia încoronării şi a ungerii lui Otto şi a soţiei sale. Sunt insuficiente informaţiile care s-au păstrat în legătură cu desfăşurarea acestui act solemn, oficiat împreună cu o slujbă religioasă şi culminând cu aclamarea împăratului. Este însă semnificativ pentru situaţia respectivă faptul că pe de-o parte se relatează despre admiraţia pe care pare să o fi stârnit primirea plină de

strălucire făcută lui Otto şi ţinuta acestuia, iar pe de altă parte neîncrederea faţă de romani pe care a arătat-o regele, ordonându-i spătarului său, Ansfried de Löwen, să ţină sabia pregătită în teacă chiar şi în timpul rugăciunilor.

Primind de la împărat, în semn de apreciere, daruri de preţ în aur, argint şi pietre scumpe, papa a jurat credinţă noului protector al Romei în faţa moaştelor Sf. Petru, asigurându-1 mai ales în privinţa celor doi regi italici, Berengiar şi Adalbert.

În zilele următoare au fost îndeplinite formalităţile obişnuite de după încoronare. În cadrul unui sinod au fost dezbătute diversele probleme legate de imperiu, de Roma şi de biserica romană, pare-se şi reclama-ţiile la adresa papei, devenite publice între timp. La cererea împăratului şi a suitei sale germane, papa s-a ocupat de soluţionarea unor probleme mai vechi, cum ar fi fost schisma de la Reims, cazul episcopului Rather de Verona şi situaţia arhiepiscopiei Salzburg. În urma deciziilor luate, el a dispus întocmirea docu-mentelor respective.

Devenit vacant în septembrie 961, în urma morţii arhiepiscopului Artold, scaunul arhiepiscopal francez fusese din nou destinat de către casa de Vermandois arhiepiscopului Hugo, depus în 948 la Ingelheim. Din anumite motive însă, reînscăunarea acestuia nu era pe placul arhiepiscopiului Brun de Köln, cel care avea un cuvânt greu de spus în politica apuseană a imperiului. Problema fiindu-i prezentată papei loan al Xll-lea, acesta, în mod vădit influenţat de poziţia germană, a luat în primăvara anului 962 o hotărâre prin care-1 respingea pe Hugo. Cel care a fost însărcinat sa difuzeze această hotărâre nu a fost altul decât arhiepiscopul Brun. El a avut astfel posibilitatea să-1 instaleze la Reims, în locul lui Hugo, mort de altminteri în acelaşi an, pe Odalric, un cleric din Metz.

Expulzat din episcopatul său de către contele veronez Milo, episcopul de Verona, Rather, s-a alăturat, în speranța reînscăunării sale, expediției întreprinse în 951 în Italia de ducele Liudolf de Suabia, unde cu acest prilej a cerut sprijinul papei Agapet al II-lea. După ce toate încercările făcute în Italia au dat greș, în anul 953 i-a fost acordată episcopia germană Lüttich. Dar nici aici învățatul nu a putut ține piept intrigilor politice și a trebuit curând să-i cedeze locul altui candidat cu mai multe relații, și anume lui Bälderic, nepotul ducelui Giséibert de Lorena, descendent din vechea familie a Reginarilcr, duci de Lorena. Nu a fost de niciun folos faptul că arhiepiscopul Wilhelm de Maiența, în scrisoarea mai sus amintită, pe care a trimis-o în anul 955 papei Agapet al II-lea, a dat și acest caz ca exemplu pentru situația de dezechilibru în care se afila biserica germană. De abia după ce a intervenit pe lângă acesta, arhiepiscopul Brun de Köln, fostul elev al lui Rather și fratele împăratului, pledând cauza profesorului său, papa Ioan al XII-lea a dispus, în timp ce Otto se afla la Roma, reînscăunarea la Verona a episcopului exilat.

În ceea ce privește problema Salzburgului a fost prezentată într-un document papal datat 7 februarie 962, prin care se încerca să se pună capăt unei anomalii care la vremea ei fusese de asemenea criticată de arhiepiscopul Wilhelm. Întrucât arhiepiscopul Herold, pedepsit cu orbirea și izgonit, nu se simțise dator să respecte renunțarea la rangul bisericesc, renunțare la care fusese construis, i s-a interzis să se considere în continuare arhiepiscop si să oficieze slujba. În caz contrar, era amenințat cu anatema. Pe de altă parte însă, arhiepiscopului Frederic, numit în 958 în locul său, i-au fost confirmate drepturile de arhiepiscop, precum și proprietățile bisericii sale, printre care se numărau și cele trei patrimonii papale din Bavaria pe care papa Agapet al II-lea le lăsase deja, în schimbul unor dobânzi, în grija bisericii

din Salzburg. Drepturile ce-i reveneau lui Frederic în urma acordării omoforului, încă în anul 958, au fost extinse când la intervenția împăratului arhiepiscopul a primit permisiunea să poarte omofor şi la alte sărbători, ca de pildă zilele martirilor Mauriciu şi Laurentiu, la a căror respectare Otto ținea atât de mult.

Un privilegiu asemănător a obținut câteva zile mai târziu, tot la intervenția împăratului, arhiepiscopul Henric de Trier. Papa, deşi cunoscut ca având vederi liberale, 1-a mustrat aspru pentru scrisorile de acreditare prea scurte pe care acesta le trimisese, conform obiceiului. Este foarte probabil ca la cererea împăratului şi ceilalți arhiepiscopi germani să fi obținut în vremea aceea extinderea drepturilor de omofor. Din documente papale emise ulterior reiese că papa ar fi confirmat un astfel de privilegiu arhiepiscopiei Maiența, posibil chiar primatului ei. Acordarea de către papă, la intervenția împăratului, a unui privilegiu ieşit din comun, arhiepiscopului Wilhelm de Maiența, explică de ce Wilhelm a renunțat să se opună proiectelor tatălui său în legătură cu Magdeburgul.

Găsirea unei soluții convenabile în această chestiune a constituit într-adevăr o problemă deosebită a sinodului de încoronare ținut la Roma. Zece zile mai târziu, pe 12 februarie 962, la rugămintea împăratului, papa a declarat ridicarea Magdeburgului la rang de arhiepiscopie. În privilegiul papal, împăratul este numit „sanctissimus", în semn de recunoaştere a inițiativei sale lăudabile de a întreprinde o misiune în răsărit. Atribuția principală ce revenea noii arhiepiscopii urma să fie continuarea acțiunii de creştinare a slavilor. Acesta a fost şi motivul pentru care papa le-a cerut arhiepiscopilor germani să fie de acord cu proiectul imperial şi să-1 sprijine. În acelaşi timp, episcopia Merseburg a fost declarată subordonată arhiepiscopiei

Magdeburg. Cât despre soarta episcopiilor de misiune, Brandenburg şi Halberstadt, în hrisovul papal nu se pomeneşte înadins nimic. Se renunţase însă la proiectul de a trece episcopia Halberstadt la Magdeburg. Contrar voinţei sale, episcopul Bernhard de Halberstadt a fost nevoit să cedeze acum anumite teritorii din dioceza sa Magdeburgului şi Merseburgului, ceea ce corespundea dorinţelor lui Wilhelm de Maienţa. Opoziţia lui Bernhard a contribuit şi ea la întârzierea înfăptuirii proiectelor lui Otto, proiecte la care îşi dăduseră deja consimţământul doi papi.

În privilegiul acordat Magdeburgului, papa Ioan al XII-lea consemna că regele Otto fusese chemat la Roma şi încoronat pentru a garanta securitatea bisericii romane. Împăratul însă a refuzat să se conformeze dorinţelor papei, înainte ca proiectele sale în legătură cu Magdeburgul să fie principial acceptate. De abia pe 13 februarie, a doua zi după emiterea documentului papal cu privire la Magdeburg, Otto a acordat diploma lui Ioan al XII-lea, prin care îi confirma acestuia, în calitate de vicar al apostolului Petru, proprietăţile şi drepturile bisericii romane. Documentul păstrat este bogat ornamentat şi a fost scris de către un caligraf cu litere de aur pe pergament cu purpură împodobit cu un chenar frumos. Este probabil ca acesta să fi fost chiar exemplarul depus în cadru solemn la altarul Sfântului Petru. Prin acest document, împăratul, în calitate de administrator protector al bisericii romane, îşi îndeplinea promisiunile făcute odinioară papei. Este evident că Otto nu era dispus să acorde niciun drept în plus faţă de cele pe care le consfinţiseră predecesorii săi prin documente, cu ocazia încoronărilor respective. Actul otton nu numai că se întemeiază pe donaţiile făcute de Peppin şi Carol cel Mare în veacul al VIII-lea, în baza cărora a putut să ia fiinţă statul papal, ci, el copiază aproape cuvânt cu cuvânt aceste

documente, precum şi alte privilegii imperiale de dată mai recentă. Este foarte posibil ca aceste texte să fi folosit ca model la întocmirea Actului otton, Ottonianum, sau ca noul document să se fi compus din anumite fragmente puse cap la cap ca într-un mozaic. La fel ca şi în epoca carolingiană, enumerarea tuturor domeniilor aflate între Pad (Po) şi Sicilia aveau ca scop mai curând justifi-carea teoretică a pretenţiilor papale, decât să exprime proprietatea de fapt. Teritoriile din sudul peninsulei se aflau sub dominaţia bizantină şi sarazină, fiind aşadar sustrase atât influenţei împăratului cât şi a papei. În centrul Italiei însă Otto şi-a menţinut suzeranitatea asupra anumitor teritorii. De asemenea, el nu a renunţat nici la drepturile ce-i reveneau, ca împărat, în alegerile papale, drepturi ce fuseseră stabilite încă în vremea carolingiană şi care-1 obligau pe papă să jure, încă înainte de a fi înscăunat, credinţă împăratului.

Semnificaţia tuturor acestor măsuri devine evidentă când se cunoaşte faptul că tocmai atunci cardinalul diacon Ioan a confecţionat din însărcinarea papei o copie a aşa-numitului act de donaţie a lui Constantin, pentru a o putea folosi în cadrul negocierilor. Potrivit acestui fals celebru, datând din epoca carolingiană, împăratul Constantin cel Mare nu numai că dăruise instituţiei papale, în semn de recunoştinţă pentru vinde-carea sa miraculoasă de către papa Silvestru I, palatul imperial Lateran, ci încă înainte de a-şi muta reşedinţa la Bizanţ, el renunţase la domnia sa imperială asupra Romei şi a întregului Occident, în favoarea papilor, deoarece nu se cădea ca un împărat să-şi exercite domnia laică în acelaşi loc în care se afla şi sediul cârmuito-rului pământean al creştinătăţii. Reieşea din document că imperiul apusean ar fi fost încredinţat papalităţii care dispunea de un teritoriu mai mare decât Roma cu împrejurimile ei. Prezentându-i noului împărat copia luxoasă a documentului în chip de original, papa urmărea

să-i amintească lui Otto de faptele marelui său predecesor, Constantin, să-1 îndemne la o atitudine la fel de generoasă şi să clarifice relaţia împărat-papalitate. În timpul celor două săptămâni cât a durat şederea lui Otto cel Mare la Roma s-au dus tratative crâncene în legătură cu aceste probleme şi cu proiectele privitoare la Magdeburg. Otto a părăsit Roma în ziua imediat următoare emiterii privilegiului imperial, care desigur nu 1-a satisfăcut întru totul pe papă, eschivân-du-se astfel de la alte cereri din partea lui.

El s-a consacrat combaterii energice a regelui Berengar, a cărui înfrângere constituia o condiţie esenţială nu numai pentru exercitarea domniei împăratului în Italia, ci şi pentru restituirea proprietăţilor papale. Lupta părea să fie cu atât mai necesară acum, cu cât în timpul şederii lui Otto la Roma regele devenise din nou activ în nordul peninsulei şi repurtase chiar câteva victorii. Un prim succes a fost izgonirea margrafului Hubert de Tuscia, fiul regelui Hugo, cel care-1 susţinea pe Berengar. În martie 962, Otto a putut să se instaleze deja în capitala toscană Lucea. Nevoit să fugă din Italia, Hubert s-a refugiat la maghiari, în Câm-pia Panonică, Willa, soţia regelui Berengar, se retrăsese pe insula-cetate Lago d'Orta. În vara anului 962, după un asediu care a durat două luni, ea a fost silită să capituleze. Otto i-a permis însă acestei curajoase femei să-şi urmeze soţul, care se baricadase în cetatea San Leo din Montefeltro. În nordul Italiei, lupta împotriva fiilor lui Berengar, Adalbert, Guido şi Konrad, a mai durat până la sfârşitul anului. Deja în jurul Anului Nou, Adalbert a fost nevoit să se refugieze în Provenţa, la sarazinii de la Fraxinetum, de unde s-a îmbarcat spre insula Corsica, aflată şi ea sub stăpânire mahomedană. De aici spera să organizeze în continua-re opoziţia împotriva domniei saxone din Italia şi pe cât posibil să-i creeze greutăţi lui Otto cu ajutorul sarazinilor. Curând

însă avea să i se alăture şi să-1 sprijine o persoană cu o autoritate mult mai mare.

Toamna şi iarna, Otto le-a petrecut în cea mai mare parte la Pavia, capitala italică, de unde conducea şi acţiunile militare. Abia în anul 963, de Paşte, el a coborât pe Pad până la Ravenna şi de aici în ţinutul Monte-feltro pentru a da prin prezenţa sa la faţa locului o întorsătură decisivă luptei împotriva regelui Berengar, sprijinit acum şi de soţia sa, Willa. Ştirea despre măsurile anti-imperiale ale papei Ioan al XII-lea i-a parvenit încă înainte de plecare în timp ce se afla la Pavia.

Între timp, relaţiile dintre împărat şi papă se tulburaseră, transformându-se tocmai în perioada aceea într-un conflict deschis; în legătură cu întâmplarea dramatică din anii 963/964 ne-a parvenit o relatare intere-santă al cărei autor este episcopul Liudprand de Cremona. La scurt timp după ce au avut loc evenimentele, acesta a scris lucrarea Historia Ottonis, prin care urmărea în mod deschis să justifice politica pe care a dus-o împăratul la Roma. În ciuda spiritului ei părtinitor şi făcând abstracţie de caracterul oficios al prezentării, această scriere poate fi valorificată ca o excelenta sursă istorică.

Liudprand provenea dintr-o familie longobardă, care fusese în slujba diplomatică a regilor italici Hugo şi Berengar. Educaţia a primit-o la şcoala de pe lângă curtea din Pavia. Asemenea tatălui său, tânărul cleric a fost trimis de către Berengar, în 949, ca ambasador la Constantinopol. Numai că în timp ce se afla acolo el s-a învrăjbit cu regele din a cărui însărcinare venise şi a fost nevoit să se refugieze în Germania la curtea regelui Otto. Aici el a scris o lucrare despre istoria italică începând cu anul 888, pe care ulterior a intitulat-o Antapodosis. După cum reiese şi din titlul grecesc ales, Liudprand căuta să se răfuiască cu Berengar şi

să obțină, dacă nu altceva, măcar o recompensă „literară” pentru nedreptatea pe care o îndurase din partea regelui. Prin stilul şi conținutul ei, lucrarea oglindeşte cunoştințele şi cultura clasică a autorului.

În anul 961, regele Otto 1-a luat cu el ca însoțitor în Italia pe Liudprand care era familiarizat deja cu situația de acolo şi i-a acordat episcopia Cremona. Aflându-se în preajma împăratului, căruia îi slujea printre altele şi ca translator, acesta a cunoscut îndeaproape evenimentele anilor următori, implicit conflictele dintre împărat şi papa Ioan al XII-lea cu populația romană, evenimente pe care le-a redat mai târziu în cea de-a doua lucrare is-toriografică pe care a scris-o.

Contrar promisiunilor făcute la încoronarea imperială, papa a intrat în legătură cu regele Adalbert şi la rugămintea acestuia pare chiar să-i fi făgăduit să-1 sprijine în lupta împotriva lui Otto, împăratul a trimis o solie de la Pavia la Roma care i-a putut confirma adevărul zvonurilor răspândite. Totodată ea a putut constata nemulțumirea existentă la Roma față de acest papă rău famat atât sub aspect moral şi spiritual cât şi din pricina modului în care-şi exercita funcția. La reclamațiile privitoare la viața imorală pe care ar fi dus-o papa, împăratul pare să fi replicat că, întrucât episcopul roman este încă tânăr el se mai poate îndrepta. Zvonurile n-au fost luate prea în serios. Întradevăr, pe Otto trebuie că-1 interesau mai degrabă uneltirile politice ale papei. Căci este posibil ca atunci când a pus numai sub jurisdicția Romei mănăstirea Bibra, pe care contele Billung o întemeiase în 963 în Marca saxonă, papa să fi urmărit prin această măsură să lovească în proiectele imperiale legate de Magdeburg, precum şi în politica răsăriteană a împăratului.

Mai grav pare însă să fi fost faptul că în primăvara anului 963 papa a trimis legați la Bizanț, care tre-buiau, sub pretextul unei misiuni de creştinare, să treacă de acolo în Bulgaria pentru a ajunge în cele din urmă în ținuturile locuite de maghiari. Acolo ei urmau să-i instige pe aceştia să reînceapă invaziile militare în Germania. Numai că legații au fost prinşi, în timp ce sa aflau deabia în sudul Italiei de către principele Pandulf de Capua-Benevento, un vechi duşman al papei, şi predați împăratului. Odată cu ei a fost predată şi corespondența pe care o aveau asupra lor şi prin care papa era compromis. În noua lumină, papa Ioan al XII-lea devenea căpetenia unei coaliții periculoase îndreptate împotriva lui Otto, din care făceau parte, în afara regelui aliat cu sarazinii, şi Bizanțul, rival al Occidentului ca deținător al rangului imperial, precum şi maghiarii, duşmani ai Germaniei. Dacă intențiile papei ar fi fost oneste, el l-ar fi putut fără îndoială trimite pe Zacheus, omul său de încredere hirotonisit episcop misionar, prin Germania la maghiari, ceea ce ar fi fost desigur mai uşor, iar succesul ar fi fost mai sigur. Mai mult încă, în calitate de trimis al Romei, Zacheus ar fi trebuit să fie privit la Bizanț drept concurent al misionarilor greci, care de câțiva ani deja activau printre maghiari. Nu se ştie dacă solia papală la Bizanț ar fi avut sorți de izbândă, mai ales ținând seama de conjunc-tura politică în care se afla capitala răsăriteană a imperiului în vremea aceea. Este posibil ca atunci când i-a trimis pe legați la Bizanț, papa să nu fi ştiut încă nimic despre moartea împăratului Romanos al II-lea, ce avusese loc puțin mai înainte. Având în vedere relațiile încordate existente între casa imperială ottonă şi cea bizantină, el mizase pe reuşita demersurilor săie diplomatice.

După ce solii săi au fost prinşi în sudul Italiei, Ioan al XIMea a trimis de urgență o altă solie în tabăra imperială de la

Montefeltro, pentru a dezminți spusele legaților captivi, arătând că aceştia ar fi de fapt nişte elemente ostile papalității care în mod intenționat au lăsat să cadă în mâna împăratului documente false. Adevărat om politic, papa a încercat de asemenea să dea vina înstrăinării ce s-a produs între el şi împărat asupra acestuia din urmă, făcând observația că în loc să restituie instituției papale, conform promisiunii, teri-toriile din statul papal confiscate de la regele Berengar, împăratul şi le-ar fi însuşit, încălcând astfel jurământul făcut. Supărarea papei era aşadar întemeiată. Cu toate acestea, Otto putea oricând să se dezvinovățească, spunând că restabilirea păcii în stat este mai presus decât reglementarea teritorială. Atunci însă când Liud-prand de Cremona a venit la Roma, la papă, pentru a-i propune din partea împăratului să organizeze, după ideea germană despre dreptate, un duel între cavalerii papei şi cei ai împăratului, prin care să fie demonstrată onestitatea intențiilor papei, acesta – de pe poziție de cleric de această dată – a refuzat categoric o astfel de judecată divină. De asemenea, în iunie 963, el 1-a primit la Roma cu onoruri pe regele Adalbert, venit din Corsica pe continent.

Este posibil ca papa să fi fost pe de o parte puternic dezamăgit de comportarea lui Otto în Italia, prea energică pentru a fi pe placul Romei, iar pe de altă parte să se fi temut ca saxonul, pe care el fusese nevoit să-1 cheme într-un moment greu, să nu devină o amenințare pentru autonomia instituției papale. Într-adevăr, împăratul avea o concepție cu totul diferită de ceia a papei despre modul de organizare a unei domnii, mai ales în ceea ce privea centrul Italiei. Otto nu era adeptul unei demarcații între teritoriile imperiale şi cele papale, ci dimpotrivă, al realizării unui condominium, formă de guvernare care prezenta avantajul că asigura puterii laice, deci împăratului, domnia de fapt şi

asupra statului papal, limitând atribuțiile instituției papale la cele religioase.

Datorită alianței declarate între Ioan al XII-lea şi regele Adalbert, împăratul Otto s-a văzut nevoit să pornească o acțiune militară împotriva Romei, în cazul în care nu era dispus să pună în joc toate succesele dobândite până atunci în lupta pentru regatul italic. Lunile din urmă arătaseră numărul însemnat de susținători pe care-1 aveau în țară Berengar şi Adalbert. Acestora li se alăturase acum şi autoritatea papală. Față de papă, Otto avea toate scuzele, întrucât primindu-1 pe Adalbert la Roma, Ioan al XII-lea îşi încălcase jurământ-tul depus la încoronarea imperială.

În acea vreme tocmai se făcea din nou simțită la Roma opoziția față de Ioan al XII-lea. Împăratul a fost aşadar înştiințat despre starea de spirit din oraşul etern şi atunci când, la 1 noiembrie 963 armata sa a apărut în fața zidurilor romane, i s-au deschis porțile la San Paolo. Schimbând odăjdiile cu scutul de cavaler, papa făcea eforturi disperate să reziste pe Tibru, alături de credincioşii săi şi cu ai regelui Adalbert. Curând însă el s-a văzut nevoit să fugă în Campagna, ducând cu sine şi o bună parte din tezaurul catedralei Sf. Petru. În schimb, pe 3 noiembrie, clerul roman i-a jurat din nou credință împăratului şi cu acest prilej se pare că a promis ca pe viitor să nu mai aleagă niciun papă fără consimtământul împăratului. Acest jurământ nu a însemnat numai precizarea drepturilor imperiale cu privire la alegerile papale, consemnate în 962 în Ottonianum, ci dincolo de aceasta o potențare substanțială a puterii imperiale asupra Romei şi a bisericii romane care de-abia acum a fost încorporată în sistemul bisericesc al regelui otton, acordându-i-se un statut juridic similar cu cel al marilor biserici germane. În cazul în care este adevărat că „oierul de la Roma" a depus acest jurământ

actul nu îşi găseşte explicaţia decât în nemulţumirea pe care a stârnit-o papalitatea în vremea aceea. El poate fi privit ca o expresie a speranţei într-o ameliorare a situaţiei cu ajutorul împăratului. Cu toate acestea, este greşită presupunerea că ar fi existat deja în prealabil o intenţie de schimbare a condu-cerii clericale a bisericii romane, chiar dacă ulterior fuga papei a fost considerată o renunţare la scaunul Sfântului Petru şi începutul unei perioade în care acesta avea să rămână vacant. Dimpotrivă, în acel moment Otto cel Mare se străduia mai degrabă să găsească o cale paşnică de împăcare cu cel din mâna căruia primise coroana imperială, decât depoziţia acestuia.

Acest lucru îl demonstrează cu suficientă claritate tratativele conciliului de la Roma, descrise amănunţit de Liudprand ca martor ocular. Întrunit, pare-se, la cererea romanilor pe 6 noiembrie 983 în catedrala Sf. Petru şi prezidat de împărat, acest conciliu a durat până pe 4 decembrie, deci nu mai puţin de patru săptă-mâni. Au luat parte, în afara membrilor episcopatului german şi ai celui italic, veniţi cu Otto la Roma, nume-roşi cardinali de toate rangurile, clerul mărunt din Roma, funcţionărimea de cancelarie, chiar şi reprezentanţi ai aristocraţiei romane şi ai poporului. În numele clerului din Roma, cardinalul diacon Benedict i-a adus acuzaţii grave, aproape incredibile, papei fugar. El a fost învinuit de moravuri uşoare, de crimă şi chiar de convingeri păgâne. Nici împăratul nu a privit cu superficialitate procesul, devenit necesar în cazul de faţă, mai ales că se ştia că în conformitate cu dreptul canonic, papalitatea nu putea fi supusă nici unei instanţe laice, mai precis nu o recunoştea pe aceasta decât în anumite situaţii de excepţie. Teza juridică ce interzicea judecarea papei („papa nu este judecat de nimeni”), deşi nereală şi menţionată pentru întâia oară în acte falsificate, era

cunoscută, iar modul în care procedase Carol cel Mare într-o situaţie asemănătoare nu fusese încă uitat. Pentru a nu fi judecat fără a fi fost mai înainte ascultat şi pentru a-i oferi posibilitatea să depună un jurământ de purificare, Ioan al XII-lea a fost de mai multe ori invitat în scris la Roma pentru a se supune procedurii de justificare. Deabia după ce chemările au rămas fără niciun răspuns şi papa i-a ameninţat de la Tivoli, unde se refugiase, cu excomunicarea pe toţi cei care participaseră la conciliu, s-a luat hotărârea depu-nerii lui Ioan al XII-lea în absenţă. Liudprand relatează că adunarea i-ar fi adresat împăratului rugămintea să scape biserica romană de „apostatul" Ioan şi să-i dăruiască un conducător mai bun. Înţelept, Otto s-a dat în lături şi a rugat adunarea să numească un candidat potrivit. Drept răspuns, romanii l-au aclamat pe prim-notarul Leon.

Baza juridică a depunerii lui Ioan al XII-lea şi a înscăunării lui Leon al VIII-lea a continuat să fie discutată vreme îndelungată iar Otto a fost învinuit de a se fi amestecat în nişte treburi ale bisericii romane care nu-1 priveau nici ca împărat, nici ca patricius romanorum. Împotriva acestei acuzaţii trebuie insistat asupra faptului că, pe cât posibil, în procedura urmată, dreptul canonic nu a fost nicio clipă ignorat şi că, având în vedere funcţia pe care o deţinea, împăratul se considerase cu totul îndreptăţit să procedeze astfel. De altminteri el nu a acţionat despotic, ci convins de opoziţia antipapală existentă la Roma, el a urmat sfaturile unor persoane ce făceau parte din cercurile respective. Prim-notar şi vechi slujbaş de cancelarie, Leon făcea parte din rânduriile funcţionărimii şi-i fusese recomandat împăratului de către semenii săi. Fiind reprezentaţi în număr mare la conciliul care a avut loc la Roma, aceştia s-au impus prin modul lor rapid de a acţiona. Este posibil ca Otto să fi sperat să-şi poată mai uşor impune domnia la Roma cu ajutorul lor. El a neglijat însă faptul că tocmai

această alegere lovea interesele altor partide romane şi poate chiar pe cele ale unor cercuri profund religioase. La momentul alegerii sale, Leon nu făcea încă parte din rândurile clerului. De aceea, deşi împotriva prevederilor canonice, înainte de a fi sfinţit ca papă, pe 6 noiembrie 963, de către cardinalii episcopi de Ostia, Albano şi Porto şi înainte de a-şi începe pontificatul, el a primit toate însemnele ierarhice, care în mod excepţional i-au fost acordate deodată.

Între timp, Ioan al XII-lea, aflat în exil, a reuşit încă înainte de sfârşitul anului să-i recâştige pe romani, contra unor promisiuni băneşti, astfel încât pe 3 ianuarie 964 a izbucnit în oraş o revoltă puternică, ce a pus în pericol însăşi viaţa împăratului şi cea a antipapei. Oamenii lui Otto au reuşit, ce-i drept, să o înăbuşe rapid. Cu toate acestea, în ciuda vorbelor bune pe care le-a pus pe lângă împărat pentru eliberarea ostaticilor romani ce-i fuseseră încredinţaţi, Leon nu a putut sa câştige simpatia romanilor.

În februarie 964, curând după ce împăratul a părăsit Roma pentru a se alătura armatei sale, plecată încă dinainte de crăciun să lupte împotriva regelui Adalbert în centrul Italiei, Leon s-a văzut nevoit să fugă din oraş, în timp ce Ioan al XII-lea, împreună cu cavalerii săi din Campagna, a fost reprimit. Acesta a luat măsuri pline de cruzime împotriva adversarilor săi. Au fost mutilaţi Azzo, devenit între timp prim-notar, şi cardina-lul diacon Ioan, amândoi veniţi în Italia şi la Roma la chemarea lui Otto, alţi romani au fost omoriţi, iar epis-copul german Otger de Speyer, care rămăsese în oraş, biciuit şi apoi întemniţat. În ultimele zile ale lui februa-rie a fost convocat în catedrala Sf. Petru un conciliu prezidat de papă. La îndemnul acestuia, s-a hotărât invalidarea sinodului otton şi depunerea lui Leon al VIII-lea. Doi dintre ordinatorii acestuia, au trebuit să se justifice

pentru faptele lor, iar unuia dintre ei i-a fost luat în absență rangul de episcop. Lipsa de statornicie a romanilor a ilustrat-o şi faptul că la conciliul lui Ioan al XII-lea au participat numeroşi cardinali care cu numai puțin timp mai înainte se ridicaseră împotriva sa. Dar, pontificatul lui Ioan al XII-lea nu mai avea să dureze mult. În fruntea oştirilor sale, împăratul se afla deja în drum spre Roma. Nimic nu-i mai putea schimba hotărârea, nici măcar eliberarea grabnică a episcopului Otger ținut ostatec la Roma. Temându-se de Otto sau construis de adversarii săi din Roma, papa a fugit, pare-se, din nou din oraş, în aprilie. El a murit la începutul lunii mai, în timp ce se afla în Campagna, de o moarte prematură, ceea ce a dat naştere la o serie de clevetiri. Se spune chiar că el ar fi fost omorât de vreun soț înşelat.

Este semnificativ faptul că romanii nu se gândeau să-1 reinstaleze pe Leon ai VIII-lea, care între timp se afla la Spoleto, în apropierea împăratului, ci au trimis o solie la împărat prin care-i cereau consimțământul imperial pentru alegerea ca papă a învățatului cardinal diacon Benedict. Astfel, promisiunea de a-1 consulta pe împărat în alegerea papală nu era nesocotită, ci numai persoana lui Leon al VIII-lea respinsă. Deşi Benedict făcea parte din partidul de reformă roman, romanii sperau ca împăratul să-1 prefere lui Leon, dato-rită ținutei sale ireproşabile. Lipsa de simpatie manifestată față de Leon o demonstrează şi faptul că deşi Otto nu şi-a dat consimțăniântul, romanii l-au ales totuşi pe Benedict ca urmaş al lui Ioan al XII-lea, făgăduindu-i chiar sub jurământ sprijinul în lupta împotriva împăratului. Acesta din urma considera însă rechemarea lui Leon al VIII-lea la Roma ca fiind o chestiune de prestigiu.

Atunci însă când, în iunie 964, oştirile lui Otto se aflau la porțile orasului şi când au văzut că blestemul pe care 1-a

rostit Benedict al V-lea de pe zidurile Romei împotriva asediatorilor nu a produs nicio schimbare în situaţia disperată în care se aflau, romanii, înfometaţi între timp, au preferat să-1 sacrifice pe papă decât să asiste la pieirea oraşului lor. Roma a capitulat şi Benedict a fost predat tribunalului imperial. Un conciliu convocat în palatul Lateran de Leon al VIII-lea, după ce acesta a fost reinstalat, 1-a condamnat pe Benedict ca uzurpator şi 1-a destituit. Acesta s-a supus cu umilinţă hotărârii, a acceptat să-i fie retrase în mod solemn insemnele papale şi a predat cârja episcopală pe care Leon, în semn al destituirii, a rupt-o deasupra capului celui ghemuit la pământ. La intervenţia împăratului, smeritului cleric i s-a permis să-şi păstreze vechiul rang de diacon. El a fost însă obligat să-şi exercite funcţia numai în exil. Arhiepiscopul Adaldag 1-a adus pe Benedict al V-lea la Hamburg, unde a şi murit în luna iulie a anului următor, respectat pentru viaţa cucernică pe care a dus-o. Se pare că puţin timp înainte, în urma morţii lui Leon al VIII-lea (martie 965), o solie romană ar fi intervenit în Germania pe lângă împăratul Otto pentru a obţine reînscăunarea lui Benedict. În fruntea soliei se aflau Azzo, cel pe care Ioan al XII-lea îl mutilase atât de cumplit, şi Marinus episcopul de Sutri. Desigur că Benedict al V-lea avea la Roma numeroşi susţinători şi prieteni. Deabia douăzeci de ani mai târziu a fost posibil ca oraşul să primească şi să îngroape cu cinste trupul neînsufleţit al nefericitului papă. Cu toate acestea, mormântul lui Benedict al V-lea din Hamburg nu a fost nici el dat uitării.

Faptele adversarului lui Benedict, papa Leon al VIII-lea, sunt destul de puţin cunoscute. Din cancelaria sa nu s-au păstrat şi identificat decât un număr mic de documente. Astfel, la scurt timp după alegerea sa, el i-a confirmat arhiepiscopului Frederic de Salzburg patrimoniile papale pe

care acesta le primise în Bavaria, de la papa Agapet al II-lea. Alte documente erau destinate unor prelaţi din nordul Italiei., prezenţi la alegerea papei: Petru, arhiepiscop de Ravenna, şi Rodoald, patriarhul de Aquileja. La rugămintea abatelui Mauringus, venit la Roma, şi mai ales în urma intervenţiei lui Otto şi a soţiei burgunde a acestuia, Adelheid, Leon a confirmat proprietăţile mănăstirii burgunde Montmajour, de curând întemeiată, şi a scos-o din jurisdicţia sistemului bisericesc al regatului. Un privilegiu papal a fost acordat şi mănăstirii Reichenau, aflată lângă lacul Bodensee. Şi în sfârşit, se pare că având permisiunea papei, arhiepiscopul de Hamburg-Bremen, Adaldag, cel care-i oferise lui Benedict al V-lea protecţie, ar fi luat cu sine în nord câteva relicve romane.

Altminteri, în sursele istorice, figura lui Leon al VIII-lea rămâne în umbra frământărilor existente la Roma în vremea aceea şi este eclipsată de figura împăratului pe care Liudprand de Cremona îl ridică în slăvi. Istoriografii de mai târziu au văzut în persoana papei în exclusivitate pe omul ridicat de Otto, pe cel care ar fi putut să cedeze împăratului din drepturile papalităţii, dar era o imagine care nu corespundea întru totul realităţii. Prin urmare, în secolul al XI-lea au fost falsificate o serie de privilegii papale care prin conţinutul lor erau în favoarea împăratului, privilegii privitoare la drepturile împăratului în alegerea papei şi la domnia imperială în statul papal.

Alegerea unui nou papă a avut loc la începutul toamnei anului 965, la şase luni după moartea lui Leon al VIII-lea. În vederea evenimentului. Otto cel Mare i-a trimis la Roma pe Liudprand, episcopul de Cremona, şi pe Otger, episcopul de Speyer. După experienţa nefericită a ultimului papă, a cărui înscăunare fusese refuzată de importante cercuri romane, noua alegere însemna un compromis vădit între dorinţele

împăratului şi cele ale Romei, dacă nu chiar o cotitură în politica imperială privitoare la Roma. De data aceasta nu a mai fost aleasă o persoană laică, ci dimpotrivă, un membru distins al clerului roman. Originar dintr-o familie romană, Ioan, episcop de Narui, primise pregătirea clericală la curtea papală şi se ridicase în timpul pontifi-catului lui Ioan al XII-lea la una dintre cele mai înalte funcţii din statul papal, aceea de bibliotecar al bisericii romane. În timpul conflictului dintre Leon al VIII-lea şi Ioan al XII-lea, poziţia sa fusese destul de ambiguă. Numai că Otto înţelesese că Roma putea fi mai uşor stăpânită cu ajutorul aristocraţiei romane decât împotriva acesteia. Faptul că înscăunarea lui Ioan al XIII-lea a provocat opoziţie în rândul altor partide romane a fost desigur inevitabil, îngâmfarea noului papă şi nepotismul pe care-1 practica au contribuit ia ascuţirea contra-dicţiilor deja existente.

Din acest motiv, la numai zece săptămâni de la întronarea lui Ioan al XIII-lea, a izbucnit la Roma o revoltă în fruntea căreia se aflau Petru, prefectul oraşului, şi comandanţii miliţiei regiunilor urbane romane. Papa a fost prins în palatul Lateran, întemniţat în castelul Sant Angelo şi în cele din urmă exilat în Cam-pagna. Acolo urma să fie supravegheat de contele Rotfred. Pentru perioada în care scaunul papal avea să rămână neocupat, a fost instituită o regenţă sub conducerea vestararului Ştefan. Deşi romanii nu contestau autoritatea imperială, relaţiile lor cu Otto au fost considerabil deteriorate de faptul că, la puţin timp înainte de revolta care a avut loc la Roma, a reizbucnit în regatul italic lupta împotriva stăpânirii germane.

Regele Berengar al II-lea a fost înfrânt la sfârştiul anului 963 de trupele imperiale şi exilat la Bamberg. Acolo a murit pe 6 august 966 şi a fost înmormântat cu cinstea cuvenită unui rege. Wilia, văduva sa, a îmbră-cat vălul de călugăriţă.

Fiul său Adalbert însă, a continuat să mențină treaz în Italia rezistența împotriva împăratului, câştigând de partea sa mai multe persoane influente. Domnia lui Otto cel Mare la sud de Alpi părea să fie puternic periclitată, până când o armată germană condusă de ducele Burchardt al III-lea de Suabia a învins inamicul într-o luptă dată în iunie 966 în regiunea oraşelor Parma şi Piacenza. Guido, fratele lui Adalbert, a căzut pe câmpul de luptă, iar regele a fugit în ținuturile bizantine din sudul Italiei, sperând să primească ajutoare din Imperiul bizantin.

Neliniştea din Italia, cât şi situația de la Roma au provocat a treia campanie întreprinsă de Otto în Italia. Hotărârea a fost luată în cadrul reunirii „Reichstagului" la Worms, în august 966. Între timp situația lui Ioan al XIII-lea se ameliorase. Supraveghetorul său Rotfred de Campagna fiind omorât de către un tânăr nobil pe nume Ioan Cenciu papa a izbutit să fugă. Într-o scrisoare el a cerut împăratului ajutor şi între timp a traversat ținuturile marciene şi s-a refugiat la curtea principelui Pandulf de Capua. Serviciile acestuia şi le-a cumpărat ridicând Capua la rang de arhiepiscopie şi hirotonisindu-1 pe Ioan, fratele lui Pandulf, arhiepiscop al noii provincii bisericeşti. În fruntea unei armate capuane papa a pornit spre nord, ajungând la abația Farfa. Acolo fusese instalat un nou abate în locul celui vechi, ridicat în timpul nelinişti1or de la Roma. Înaintarea spre Roma a continuat prin provincia sabină şi prin sudul Tusciei. Speriați de venirea împăratului, romanii s-au lăsat cu uşurință recâştigați de partea papei. Deoarece rămăseseră fără conducător după moartea vestararului Ştefan, ei au trimis o solie la Ioan al XIII-lea, au cerut acestuia iertare şi l-au întâmpinat cu alai pe 14 noiembrie 966, pentru a-1 conduce spre reşedința sa. În vreme ce prefectul oraşului Petru scăpa cu viață fugind, în nestatornica Roma aveau loc

serbări zgomotoase în cinstea revenirii papei din exilul ce durase zece luni. Un document papal emis în favoarea mănăstirii Gerri din Pirinei arată că pe 16 noiembrie, Ioan al XIII-lea se afla din nou în vechea sa funcție.

De crăciun a sosit şi împăratul la Roma, pentru ca în calitate de protector al bisericii să restabilească pentru totdeauna liniştea şi ordinea în oraş. Conform dreptului roman, conspiratorii împotriva papei au fost pedepsiți pentru les-majestate. Comandanții de miliție au fost spânzurați, consulii romani trimişi în exil dincolo de Alpi, trupurile neînsufleţite ale lui Rotfred şi ale vestararului Ştefan scoase din morminte şi îngropate în afara zidurilor crasului. Iar Petru, prefectul oraşului, după ce a fost prins de trupele imperiale, a fost predat papei, pentru a fi pedepsit. Pedeapsa a fost destul de crudă. În fața palatului Lateran se afla statuia ecvestră a împăratului Marc Aureliu, despre care se credea în vremea aceea că ar fi monumentul lui Constantin cel Mare, personalitate mult mai celebră în evul mediu, şi care de aceea era şi numită Caballus Constantini. Acolo Petru a fost spânzurat de păr şi expus batjocurii plebei. După aceea i s-au atârnat un uger de vacă, plin cu pene, şi clopoței şi a fost pus să încalece de-a-ndoaselea pe un măgar şi să-i țină coada. Astfel batjocorit, el a fost purtat prin tot oraşul până la închisoare, de unde împăratul Otto 1-a trimis în Germania în exil.

Cu pacificarea Romei de către Otto cel Mare se încheie o istoriografie a Romei şi a imperiului pe care a scris-o călugărul Benedict de la mănăstirea Sf. Andrei de pe Monte Soratte, la nord de Roma. Lucrarea începe cu domnia lui Cezar şi a lui Augustus şi a devenit celebră pentru latina plină de greşeli gramaticale în care este scrisă şi în care se strecoară deja câteva italienisme.

Dincolo de a fi numai o mărturie pentru declinul literaturii şi culturii din epoca respectivă, lucrarea ilustrează şi lipsa de înţelegere a cronicarului pentru orice fel de tendinţe înnoitoare. Deşi mănăstirea odinioară distrusă de sarazini datora renaşterea sa principelui Alberic şi abatelui Leon, instalat de acesta, ulterior celebru ca medic, cronicarul îl prezintă pe principe ca pe un tiran.

În chip asemănător, călugărul cronicar nu a înţeles nici însemnătatea istorică pe care a avut-o domnia împăratului Otto. Cu toate că cronica sa dovedeşte cunoaşterea măreţiei şi gloriei trecute a imperiului, înnoirea acestuia i se părea doar o subjugare a Romei. De aceea el deplânge soarta oraşului, care sub stăpâni-rea saxonă şi-a pierdut orice strălucire, coborând de la rangul de mamă preaslăvită la cea de servitoare umilă.

Total diferite erau reprezentările existente despre imperiu în vremea aceea dincolo de Alpi şi în împrejurimile Romei, la curtea imperială şi respectiv în dosul zidurilor mănăstirilor italice.

VII. Cel mai împărat dintre toţi împăraţii

...căci este al treilea, în această privinţă, după Constantin, care a înălţat foarte sus biserica romană.

Ultima şedere a împăratului Otto cel Mare în Italia, până în vara anului 972, a durat circa şase ani şi a servit în primul rând impunerii şi întăririi definitive a dominaţiei imperiale la sud de Alpi. Dar şi în aceste împrejurări, treburile germane n-au fost deloc neglijate. Pentru ambele ţări, împăratul căuta colaborarea şi sprijinul papei. Totodată, în înţelegere

cu Ioan al XIII-lea şi recunoscând pretenţiile acestuia, el era gata să impună în aşa-numitul stat papal reorganizarea necesară pentru a înlătura astfel o problemă care contribuise în mod esenţial la conflictele precedente cu Roma şi cu papalitatea.

S-a susţinut, de mai multe ori, că şi între Otto cel Mare şi Ioan al XIII-lea ar fi existat contradicţii. Într-adevăr, pot fi găsite documente în sprijinul acestor păreri, mai ales în ceea ce priveşte concepţiile diferite despre Imperiu, despre stăpânirea imperială pe de-o parte şi autoritatea şi îndatoririle papei pe de altă parte. Dar strădania ambelor părţi de a nu se ajunge din nou la un conflict este la fel de evidentă, creând o situaţie în care atât noţiunea şi esenţa noii puteri imperiale, cât şi însemnătatea papalităţii puteau fi desluşite. Colabo-rarea dintre cele două mărimi din cadrul creştinătăţii, pentru care atât împăratul cât şi papa se ştiau răspunză-tori, a fost încercată atunci pentru prima oară. Astfel, aceşti ani au fost importanţi şi pentru viitor.

Papa Ioan al XIII-lea 1-a numit odată pe Otto cel Mare: cel mai împărătesc împărat. Faptul că lauda papei se referea la sprijinul împărătesc dat bisericii romane este o mărturie a concepţiei acesteia despre valoarea imperiului. Dar, dacă în Roma acelor vremi se făceau asemenea aprecieri comparative despre împăraţi, ele nu priveau doar trecutul, ci şi prezentul, în care Imperiul bizantin se afla faţă în faţă cu noul imperiu de apus, ambele având pretenţia de a fi romane.

Se pare că în imediata vecinătate a Romei şi în însuşi oraşul etern, împăratul Otto cel Mare a lăsat în seama papei reglementarea şi orânduirea tuturor treburilor. În timpul pontificatului lui Ioan al XIII-lea a crescut influenţa neamului nobil al Crescenţilor, probabil înrudit cu papa. E

vorba de o familie care-şi putea atesta înaintaşii încă de la începutul secolului al X-lea, chiar şi mai devreme, dar care până atunci, de-a lungul istoriei Romei fusese pusă în umbră de reprezentanții casei lui Teofilact şi a nepotului său, Alberic. Un membru al familiei Crescenților avusese un rol hotărâtor în eliberarea şi reînscăunarea lui Ioan al XIII-lea. Ca atare, recunoştința papei nu e deloc surprinzătoare. Sora lui Ioan Cenciu, Teodoranda, a fost căsătorită de papă, probabil încă în 967, cu propriul său nepot Benedict şi lor le-a încredințat papa administrarea regiunii Sabina. Astfel, a fost câştigat şi în acelaşi timp şi sprijinul familiei lui Teofilact, deoarece, soacra Teodorandei, Ştefania, verişoară cu Alberic, era nepoata acestui mare consul şi senator. În anul 970, papa îi concede Teodorandei şi urmaşilor ei oraşul Palestrina, de atunci reşedința principală a Crescenților sabini. O altă ramură a acestei familii, care avea să capete în curând cea mai mare însemnătate în viața Romei, primea comitatul Terracina, la sud de oraş, privilegiu sancționat mai târziu şi de împăratul Otto. Această familie, prin diferitele ei ramuri, stăpânea astfel aproape în întregime împrejurimile reşedinței papale, ceea ce, bineînțeles, nu putea rămâne fără urmări pentru soarta Romei şi a papalității. La marele conciliu, ținut de împăratul Otto împreună cu papa Ioan al XIII-lea la începutul lui ianuarie 967, în catedrala Sf. Petru, pentru restabilirea liniştei şi ordinei în oraşul etern, a participat Pandulf de Capua-Benevento, Domnitorul celui mai important principat din sudul Italiei era legat atât de împărat cât şi de papă. În conflictul dintre Otto şi Ioan al XII-lea el a fost de partea împăratul şi tot la el se refugiase, în 966, Ioan al XIII-lea, fugit din captivitate. Ca răsplată pentru ajutorul acordat papei şi ca prieten al papei şi al împăratului, principele obținuse adminis-trarea ducatului Spoleto din Italia centrală, teritoriu revendicat atât de papă cât şi de Otto, în

calitatea sa de rege al Italiei. Aceasta era o măsură acceptabilă pentru toate părţile. La invitaţia principelui, împăratul Otto şi papa Ioan al XIII-lea au plecat deja în 967 în Italia de sud. Împăratul a primit la Capua omagiul lui Pandulf şi al principelui Gisulf de Sarlerno, iar papa a vizitat Benevento. El urmărea recâştigarea teritoriilor biseri-ceşti. Pe de altă parte, interesul împăratului german pentru situaţia din sudul Peninsulei Apenine dezvăluie o nouă trăsătură a politicii acestuia, în acord cu cea a papalităţii. Bineînţeles, erau lezate pretenţiile de dominaţie ale Imperiului bizantin, iar complicarea relaţiilor politice cu Bizanţul nu putea îritârzia.

Sinodul de la Roma, de la începutul anului 967, a fost urmat, în luna aprilie a aceluiaşi an, de o adunare şi mai mare la Ravenna, unde împăratul Otto şi papa Ioan au plecat de Paşte pentru a face ordine. Între altele, trebuia înlăturată o schismă bisericească, care izbucnise în timpul tulburărilor italice din anul prece-dent în oraşul de pe ţărmul Adriaticei; pe temeiul acuzaţiilor formulate anterior la Roma, trebuia pedepsit diaconul Rainer, din neamul conţilor de Pistoia. Acesta se răzvrătise împotriva arhiepiscopului Petru din Ravenna şi-1 înlăturase. La Ravenna şi Classe, unde a avut loc judecata, în jurul împăratului şi a papei şi a suitei lor numeroase de clerici şi mireni din Italia şi Germania, s-a adunat nobilimea din Ravenna. Arhi-episcopul reînscăunat, Petru, a primit din partea papei diferite drepturi consfinţite în documente, dar a tre-buit, binenţeles, să ia la cunoştinţă, că oraşul său de reşedinţă şi întreg teritoriul Ravennei, inclusiv comitatul Comacchio, fac parte din statul papal. Împăratul Otto restituise, probabil, aceste regiuni papei, iar acesta le-a cedat de îndată, pe viaţă, soţiei lui Otto, Adelheid. Prin această ciudată reglementare, cu tendinţa vizibi-lă de a împăca interesele, Ravenna a putut rămâne oraş imperial

(cu toate că, potrivit donațiilor imperiale anterioare, aparținuse patrimoniului Sf. Petru), ulterior devenind chiar reședința preferată a lui Otto, care și-a înălțat în suburbia Cezarea, un palat fastuos.

La apus de Ravenna, în Emilia, apare însă un apocriziar papal, ca reprezentant al intereselor Romei, iar în ce privește episcopiile Ferrara și Bologna, papa Ioan al XIII-lea aplanase litigiile încă în timpul conciliului de la Ravenna, prin emiterea unui șir de documente. Documentul papal referitor la Bologna este interesant și prin forma în care a fost alcătuit. În locul papirusului egiptean, preferat până atunci de mentalitatea conser-vatoare a cancelariei papale, s-a folosit pentru prima dată pergamentul confecționat din piele de animale, material folosit încă de mult pentru documentele occidentale, iar în unele părți ale textului, în locul vechii scrieri curiale, cu litere mari, solemne, s-a folosit scrisul pentru documente, așa cum evoluase în urma refor-mei carolingiene, așa-numita minusculă diplomatică. Dacă trecerea de la folosirea papirusului la pergament se poate datora și faptului că, fiind plecată din Roma, cancelaria papală nu avea la îndemână stocurile ei de papirus (oricum aflate în scădere), prelucrarea unei scrieri noi marchează, totuși, clar un început de adaptare a papalității la obiceiurile imperiului occidental. Faptul că la curtea papală s-a adăugat pe lângă datarea după anii de domnie ai respectivilor episcopi și împărați romani, singura folosită până atunci în documentele papale, în sfârșit și datarea creștină, atrage, de asemenea, atenția asupra unor schimbări însemnate.

Conciliul de la Ravenna s-a ocupat, bineînțeles, și de unele probleme bisericești din Germania, mai ales de acelea ale misionarismului din răsărit. La sud era vorba de aplanarea unui litigiu în arhiepiscopia Salz-burg, la care se referă un

document papal. Acest document interesant şi pentru că papa Ioan al XIII-lea subliniază aici, în mod deosebit, că Roma deține rangul de căpetenie a lumii, în ce priveşte partea de nord s-a luat din nou hotărârea înființării unei arhiepiscopii la Magdeburg. Împăratul Otto expusese în fața sinodu-lui situația bisericii de pe Elba, arătând necesitatea unei intensificări a activității misionarilor printre slavii aflați acolo şi exprimând din nou dorința lui mai veche, de a înființa o nouă provincie bisericească, cu centrul la Magdeburg. Proiectul său a fost aprobat de participanții la conciliu şi de papă, care încă de la Ravenna a pus să se întocmească o diplomă de înființare a arhiepiscopiei din Magdeburg.

S-a trecut de îndată la executarea hotărârii, încheiată în anul următor, când abatele Adalbert de Weissen-burg (Alsacia), numit arhiepiscop, a sosit la Roma, unde a fost uns arhiepiscop de însuşi papa, la 18 octom-brie 968, primind documentele corespunzătoare atât pentru drepturile arhiepiscopiei, cât şi cele pentru funcția sa.

În actul de fondare, Ioan al XIII-lea a scos în evidență, după cum se cuvenea, meritele lui Otto cel Mare la înființarea noii metropole şi 1-a lăudat cu emfază pe împărat, ca pe un nou Constantin, pentru sprijinul devotat acordat bisericii, comparându-1 astfel cu acest împărat din secolul al IV-lea, care era venerat ca un sfânt, iar biserica îi datora atât de mult. Aceasta, bineînțeles, nu poate ascunde faptul că înființarea arhiepisco-piei de la Magdeburg, papa o prezenta, în primul rând, ca o treabă bisericească. Nu trebuie văzut neapărat o contradicție între concepția imperială şi cea curială, deoarece pe de-o parte împăratul nu dorea să săvârşească numai un act politic, ci şi unul bisericesc, iar, pe de altă parte, era în interesul lui Otto, având experiența eşe-curilor precedente, să învingă unele opoziții – poate încă

existente în episcopatul german sau care ar fi putut reapare mai târziu împotriva planului său – cu ajutorul înaltei autorități a papei, punând clar în evidență faptul că înființarea arhiepiscopiei Magdeburg se făcuse strict după principii şi percepte ale dreptului bisericesc-canonic. Astfel, ridicarea Magdeburgului la rang de metropolă, transformarea ctitoriei Moritz în catedrală şi încorporarea episcopiilor est–germane Havelberg şi Brandenburg, înființate anterior, în noua provincie bisericească, au fost hotărâte numai cu consimtământul episcopului din Halberstadt, pe care îl privea în primul rând, şi al arhiepiscopului de Maienţa; înființarea de noi episcopii nu revenea împăratului ci mitropolitului de Magdeburg. Hirotonisirea lui Adalbert trebuia să aibă loc abia după depunerea scrisorilor de consens din Maienţa şi Halberstadt. Împăratul Otto a primit acest asentiment de la succesorii lui Wilhem de Maienţa şi Bernhard de Halberstadt, care muriseră amândoi la începtului anului 968. Din partea abatelui Hatto de Fulda, numit episcop de Maienţa consimtământul a putut fi obținut fără greutate. Noul episcop de Halberstadt, Hudeward, a primit însă învestitura din partea împăratului abia după ce consimțise la cedarea, ce i se ceruse, a unor teritorii în favoarea Magdeburgului şi la despăgubirea oferită de împărat. Mai târziu, el va prezenta toată această acțiune ca având un caracter forțat. Se dovedea, deci, o prevedere folositoare, grija papei ca, în privilegiul pentru Magdeburg, din octombrie 968, să nu atribuie înființarea arhiepiscopiei numai inițiativei împăratului, ci să scoată în evidență şi rolul celor doi principi bisericeşti germani, ca şi importanţa activității proprii la întemeierea noii provincii. Sublinierea era făcută printr-o interesantă referire la un exemplu istoric: numirea, cu două secole în urmă, a apostolului germanilor,

Bonifaciu, ca arhiepiscop de Maienţa, de către papa Zaharia şi prin aceasta, organizarea autorizată a bisericii germane.

Se pare că arhiepiscopului de Maienţa i-a fost păstrată nu numai supremaţia bisericească în Germania, dar aceasta a fost chiar subliniată în mod deosebit, cu toate că privilegiile papale pentru Magdeburg enunţa-seră egalitatea principială în rang a noii arhiepiscopii cu celelalte episcopii germane. Despre acordurile de atunci există numai mărturii indirecte şi anume un document papal de mai târziu pentru Maienţa, care în loc de primat – de altfel, destul de devalorizat – vorbeşte de o preeminenţă a principelui bisericesc din Maienţa faţă de toţi ceilalţi mitropoliţi germani şi de alte privilegii de primat, din anul 969, pentru arhiepiscopul de Trier, referitor la Galia, şi pentru abatele de Fulda, referitor la toate abaţiile imperiului. E foarte posibil ca documentele acestea să fi fost cerute şi primite pentru a respinge pretenţiile Maienţei; în acest scop primitorii invocând vechimea respectabilă şi legătura cu Roma a bisericilor conduse de ei. Astfel, Trierul pretindea că şi-ar datora întemeierea unui discipol al apostolului Petru, iar Fulda că ar fi fost supusă direct, încă din timpul lui Bonifaciu, jurisdicţiei papale şi scoasă de sub jurisdicţia Maienţei. Această vizibilă goană a personali-tăţilor bisericeşti după supremaţie pare stranie, dar ea e explicabilă într-o epocă în care rangul, respectul cuvenit şi ceremonialul corespunzător în toate ocaziile păreau importante ca expresie şi garanţie a ordinei.

Arhiepiscopului de Magdeburg, trebuiau să-i fie subordonate, în afara episcopiilor Havelberg şi Brandenburg, luate de la Maienţa, şi diocezele care trebuiau să se înfiinţeze, Merseburg, Meissen şi Zeitz. Despre o extindere în continuare a provinciei bisericeşti în răsărit n-a mai fost vorba. Metropola a fost chiar, în mod expres,

mărginită la regiunea slavilor deja convertiți şi încorporați în imperiu, urmând deci să se întindă până la granița imperiului, pe Odra. Dar numirea lui Adalbert, fost misionar la ruşi, arată că sarcina Magdebur-gului era totuşi să se îngrijească atât de interesele răsăritene ale imperiului german, cât şi de acelea ale bisericii germane.

Oricare ar fi fost țelurile politicii bisericeşti urmărite la început de proiectul magdeburghez, majoritatea acestora au fost între timp depăşite de evenimentele din spațiul slav. Vecinii de aici ai imperiului nu mai aveau teritorii păgâne, ci state devenite creştine. Ele intraseră în legătură cu Roma şi căutau să se alăture familiei popoarelor creştine, dar nu mai puteau fi tratate doar ca simpli barbari. Boemia, aflată de mult sub dominația germană şi unde misiunea creştină începuse să-şi desfăşoare activitatea cu succes, a rămas sub jurisdicția arhiepiscopului de Maiența. Acesta se impusese aici împotriva tendințelor de expansiune a bisericii bavareze şi e probabil că nu trebuia să fie păgubit în continuare din cauza cedărilor în favoarea Magdeburgului cu privire la pretențiile teritoriale şi la regiunile unde erau trimişi misionari. La Praga apăruse însă proiectul întemeierii unei episcopii proprii şi se pare că în acest scop, ducele Premislid Boleslav al II-lea a intrat în legătură cu papa Ioan al XIII-lea. În orice caz, se relatează că sora ducelui a plecat la Roma şi a obținut acolo aprobarea de principiu pentru înființarea unei episcopii boemiene şi a unei mănăstiri la Praga, a cărei stareță a fost chiar ea, numită de către papă.

La răsărit de Odra, margraful Gero, în 963, îl făcuse totuşi pe piastul Mieszko tributar imperiului. Însă vrednicul întemeietor al statului polonez – din ale cărui supranume, Dago, putem deduce măcar relațiile de familie a Piaştilor cu popoarele germanice de nord – a căutat să se sustragă, pe cât posibil, influenței bisericii germane şi să se alăture mai

degrabă Premislizilor, care stăpâneau, ca şi el, un popor slav. Pentru a întări pacea, Mieszko a luat-o de soție pe prințesa Dubravca, sora lui Boleslav al II-lea al Boemiei şi a trecut la creştinism. El a urmat exemplul Boemiei, intrând în legătură directă cu Roma în privința problemelor bisericeşti. La Poznan îşi desfăşura activitatea un episcop misionar, pe numele Iordan, care era probabil german, dar dioceza lui nu fusese supusă noii arhiepiscopii de Magdeburg. În sudul Poloniei, se pare că a mai avut urmări acțiunea, mai veche, începută de misionari moravi, datorită unor discipoli ai apostolilor slavi Chiril şi Metodiu. Astfel, în ce priveşte biserica, regiunile acestea s-au apropiat de Bizanț, ca şi regiunea panonico-ungară. Alte teritorii, mai răsăritene, ca de exemplu Rusia, trebuiau lăsate cu totul în seama activităților misionarilor din Imperiul bizantin.

Ridicarea regelui german Otto la rangul de împărat roman, reînnoirea imperiului occidental în anul 962 şi extinderea politicii ottone în Italia, iar în 967 şi asupra regiunilor de la sud de Roma, care nominal se aflau sub dominația bizantină, au cerut urgent o nouă reglementare a relațiilor cu Imperiul oriental.

În Bizanț, după moartea timpurie a împăratului Romanos al II-lea, în anul 963, domnia fusese preluată mai întâi de soția acestuia. Teofano, pentru fiii ei minori, Vasile al II-lea şi Constantin al VIII-lea, în vreme ce trupele imperiale din Asia Mică îl proclamaseră ca împărat, împotriva dominației unei femei, pe generalul capodocian, Nichifor Focas. Generalul, devenit celebru prin victoriile sale pe apă şi pe uscat, dar mai ales prin cucerirea Cretei în 961, a reuşit să câştige repede Constantinopolul. Teofano, exilată la o mănăstire, se întorsese în acelaşi an în palatul imperial, pentru a legitima, ca soție a noului împărat, regența acestuia ca tutore al copiilor ei.

Cu aceste evenimente, pentru Imperiul bizantin a început o perioadă mai lungă, aceea a împăraților militari. Că în această perioadă însă, problemele militare n-au avut mereu şi peste tot întâietate, ne-o arată înflorirea aşezărilor călugăreşti pe muntele Athos. Acolo trăiau eremiți încă din secolul al IX-lea, dar abia în jurul anului 963 a fost întemeiată o mănăstire mare de către călugărul Atanasie din Trapezeunt, sprijinit activ de Nichifor, cu care se împrietenise. Această mănăstire; va deveni cu timpul un centru al culturii monas-tice şi al cucerniciei ortodoxe.

Între Nichifor Focas şi Otto avea să izbucnească în curând un conflict deschis, ajungându-se chiar la

război. La început, se părea că raporturile dintre cele două puteri vor fi prietenoase. Probabil fără a avea cunoştință de prima înaintare a lui Otto în Italia meridională, împăratul bizantin trimisese ambasadori în apus. Aceştia au sosit la Ravenna, în 967, cu o propunere de alianță pentru împăratul Otto. Saxonul a folosit ocazia ca să propună, la rândul lui, o înrudire a familiilor imperiale, peținд pentru fiul şi coregentul său, Otto al II-lea, o prințesă bizantină. El se gândise probabil la Ana, fiica împăratului Romanos al II-lea şi a lui Teofano, pupila şi fiica vitregă a lui Nichifor Focas, sora lui Vasile al II-lea şi a lui Constantin al VIII-lea, din dinastia macedoniană. Medierea a fost preluată de republica maritimă, Veneția, care avea cele mai bune relații cu ambele imperii. Oraşul de pe Adriatica trecea încă drept o parte a Imperiului bizantin. Dogele de atunci, Petru al IV-lea Candiano, era în relații prieteneşti cu împăratul Otto şi la sprijinit în acțiunile sale din Italia. El avea de soție o nepoată a împărătesei Adelheid, pe Waldrada, fiica lui Hubert de Tuscia.

Împăratul Otto a început de îndată pregătirile pentru a ridica pe fiul său la un rang corespunzător unui partener al bizantinei porfirogenete. Otto al II-lea nu trebuia să rămână numai rege german şi să se înfăţişeze astfel în faţa înaltei sale mirese, ci trebuia să capete încă din timpul vieţii tatălui său, demnitatea de împărat. Cu toate că o asemenea cârmuire, a doi împăraţi asociaţi, era ceva neobişnuit, papa Ioan al XIII-lea a fost de acord. Consolidarea puterii imperiale şi accentuarea faptului că coroana imperială putea fi obţinută numai la Roma, din mâinile episcopului roman, au fost întrutotul în interesul politicii papale de atunci. Ea s-a îndreptat împotriva pretenţiei împăraţilor bizantini de a fi singurii reprezentanţi ai imperiului, de a purta unicul titlu legitim de împărat din răsărit, independent de papalitate. De aceea Ioan al XIII-lea a sprijinit politica imperială a Ottonilor, văzând în Otto cel Mare pe urmaşul legitim al marelui Constantin şi în dinastia ottonă adevărata familie imperială. Într-un document papal din timpul conciliului de la Ravenna, emis în 22 aprilie 967, pentru ctitoria Saxonă Quedlinburg, stareţei de atunci, Matilda, sora lui Otto, i s-a dat în adresă titlul imperial de Augusta. Vor fi arătate şi alte mărturii grăitoare despre poziţia papei faţă de Imperiul roman.

În urma invitaţiei părinteşti şi papale, regele Otto al II-lea, care abia împlinise 12 ani, a pornit la drum spre Roma, în toamna timpurie a anului 967, pentru a fi încoronat împărat. Părinţii săi i-au ieşit înainte la Verona, unde, în octombrie 967, s-a ţinut un mare sinod. Acesta a hotărât, între altele, admiterea duelului ca mijloc de dovadă juridică, o dispoziţie care, evident trebuia să slujească adaptării jurisdicţiei din Italia celei din Germania. Ea fusese deja discutată la ultimele concilii de la Roma şi Ravenna, în prezenţa papei Ioan al XIII-lea. Dacă ne amintim că

predecesorul său, Ioan al XII-lea, cu numai patru ani în urmă, respinsese revoltat gândul că un conflict poate fi decis prin duel, putem aprecia ce transformări s-au produs atunci în concepțiile juridice din Italia. Pe de altă parte, adunarea din Verona a marcat şi eşecul unor tendințe de reformă germane în Italia. Episcopul Rather de Verona, foarte urât de clerul său, a primit atunci un ultim privilegiu imperial de ocrotire, dar, cu toate apologiile sale savante, s-a dovedit. a fi o povară pentru politica imperială față de biserica şi a trebuit să plece din nou în exil.

Din Verona, familia imperială se îndrepta prin Mantua şi Ravenna către Roma, unde a sosit la începutul lui decembrie. Dar abia în ziua de 21 decembrie a avut loc intrarea oficială a tânărului rege în oraşul etern; în ajunul crăciunului, tatăl său 1-a prezentat papei care 1-a întâmpinat pe treptele catedralei Sf. Petru şi 1-a încoronat şi uns ca împărat, în prezența părinților săi, în ziua de 25 decembrie, ziua memorială a încoronării lui Carol cel Mare. Actul solemn a fost urmat de festivitățile obişnuite, iar de Anul Nou s-a ținut un nou mare sinod al imperiului, despre care stau mărturie unele documente papale privind bisericile germane, în prezența celor doi împărați, a fost soluționat un conflict vechi între patriarhatul Aquiilea din nordul Italiei şi concurența sa venețiană, Grado, în favoarea acestuia din urmă. Patriarhul Vitalis de Grado, fiul dogelui Petru al II-lea Candiano, adusese pricina în fața judecății. Cu acesta împăratul încheiase în prealabil un tratat care asigura venețienilar posesiunile de pe uscat. Aceasta s-a întâmplat probabil şi ca mulțumire pentru mijlocirea la peținea prințesei bizantine.

La Roma se ştia încă de pe atunci, că această petire nu decursese fără greutăți. Comerciantul venetian, Dominic, îl întâlnise pe împăratul Nichifor în Macedonia, în fruntea

armatei, gata să întreprindă o campanie împotriva lui Otto, căci activitatea Ottonilor din Italia de sud fusese aflată între timp şi în răsărit, unde stâr-nise, bineînțeles, nemulțumiri. Ambasadorul ieşise din încurcătură, depăşindu-şi atribuțiile şi asigurându-l pe împăratul mâniat, în numele împăratului Otto I, de respectarea intereselor bizantine în Italia în schimbul căsătoriei proiectate a lui Otto al II-lea cu o prințesă bizantină. Prin aceasta el obținuse oprirea mişcărilor trupelor bizantine şi putuse relata la Roma, în decembrie 967, despre tratativele sale, anunțând sosirea unei delegații bizantine.

În ciuda relatărilor lui Dominic, delegația din răsărit a fost aşteptată la Roma cu optimism. Perspectiva căsătoriei greceşti a influențat chiar limbajul documentelor, papa Ioan al XIII-lea punând să se scrie în adresa privilegiului său pentru Gandersheim, din 2 ianuarie 968, numele stareței Gerberga, o nepoată a lui Otto cel Mare, cu litere greceşti. Însuşi împăratul Otto, în speranța unui sprijin din partea flotei bizantine, a prevăzut o acțiune împotriva piraților sarazini din împrejurimile Frejusului. Aceştia erau periculoşi şi pentru că acor-dau sprijin detronatului rege italic, Adalbert. Bineînțeles, împăratul rămăsese decis să nu renunțe la o politică activă în sudul Italiei, ca mijloc de presiune asupra Bizanțului. În februarie 968, tatăl şi fiul au plecat la Benevento, iar, când după sosirea delegației bizantine, a devenit limpede, că Nichifor Foeas nu-1 considera pe tânărul Otto al II-lea destul de demn pentru o căsătorie cu fiica sa vitregă, Ana, a urmat intrarea în Apulia şi Calabria bizantină. .

Războiul între cele două imperii, care a început în acest fel, avea să dureze peste doi ani şi a fost dus cu sorți schimbători. Din cauza lui, Otto cel Mare a rămas mai mult în Italia decât, probabil, se prevăzuse inițial, chiar dacă

operațiunile din Italia de sud n-au fost tot timpul sub conducerea personală a împăratului, ci au fost lăsate temporar în seama lui Pandulf de Capua-Benevento, aliat cu împăratul şi care lupta pentru neatâr-narea principatului său de Bizanț. Acesta din urmă, în 969 a fost luat prizonier de bizantini. Lupta a fost dusă şi cu armele bisericii, împăratul Nichifor a ridicat Otranto la rangul de metropolă pentru Italia de sud şi se pretinde că ar fi ordonat să se folosească numai limba greacă de liturghie în toată zona stăpânită de Bizanț în Peninsula Apenină. Papa Ioan al XIII-lea a ripostat în mai 969, prin ridicarea Beneventului la rangul de arhiepiscopie dependentă de Roma, căreia i s-a dat o provincie bisericească întinsă până la Adriatică.

Dar în acest conflict nu era vorba numai de sudul Italiei şi de câştigarea de noi teritorii pentru Roma şi Ottoni. Acțiunile militare au servit în acelaşi timp şi pentru asigurarea dominației Ottonilor în restul Italiei; ele au fost cu atât mai necesare cu cât izgonitul rege Adalbert trecuse în Apulia de partea împăratului bizan-tin, punând acestuia în vedere, în schimbul unui oarecare ajutor, ridicarea partizanilor săi împotriva împăra-tului Otto. Adalbert sperase atunci să-şi recâştige încă o dată regatul cu ajutor bizantin. De-abia când a eşuat şi această încercare, regele, nemaivăzând nicio şansă, a plecat definitiv din țară în Franța, patria soției sale Gerberga, fiica contelui Lambert de Chalon. El a murit acolo la scurtă vreme, pe când fratele său, Konrad, s-a supus împăratului Otto şi a reprimit de la acesta marca Ivrea, țara de baştină a familiei sale.

Încă în timpul primului an de război, în primăvara anului 968, când armatele ottone se aflau în Apulia şi asediau Bari, capitala Italiei meridionale bizantine, au început tratative cu împăratul bizantin. Pe baza succeselor sale de atunci, împăratul Otto cel Mare a sperat să ajungă repede la o

înțelegere cu adversarul său şi a reînnoit şi peţirea miresei pentru fiul său. Bizanțul trebuia să cedeze Apulia şi Calabria Imperiului de apus, ca zestre a viitoarei soții a lui Otto al II-lea. Aceste propuneri erau, bineînțeles, în totală contradicție cu asigurările date, abia cu un an înainte, de venețianul Dominic împăratului Nichifor Focas. Împăratul nu numai că le-a respins, dar a răspuns cu pretenții tot atât de exagerate: ca preț pentru prințesă, Ottonii să se abțină de la orice amestec în treburile din sudul Italiei şi să renunțe la teritoriile pierdute de Bizanț, la ducatul Roma şi exarhatul Ravenna. Dacă pentru împăratul apusean această pretenție era inacceptabilă, pentru că regiunile acelea aparțineau statului papal, pretențiile ottone ar fi însemnat pentru Bizanț renunțarea la ulti-

mele posesiuni în Peninsula Apenină. Iar această renunțare părea cu atât mai imposibilă cu cât Imperiul de răsărit depusese în ultimul deceniu sforțări mari pentru păstrarea teritoriilor sale din Italia.

În alianță cu califul din Cordoba (Spania), Abderrahman al III-lea, emirii celbiți din Siciiia au fost învinşi în 956 şi siliți în 958 să încheie un armistițiu. În războiul care în 962 a izbucnit din nou, ultimele regiuni creştine din Sicilia (în jurul Taorminei) au căzut în mâna mahomedanilor. În sfârşit, în 967, s-a putut încheia o pace cu califul fatimid, al Mu'izz, stăpânul suprem al celbiților din Sicilia, prin care a fost păstrată măcar Italia meridională bizantină. Acolo se aflau principatele longobarde, în frunte cu Capua-Benevento sub activul Pandulf, doritoare de o cât mai mare independență şi care, din această cauză, oscilau mereu între apus şi răsărit. Aceste posesiuni ale Imperiului bizantin erau, fără îndoială, destul de nesigure şi mai degrabă teoretice. Însă Apulia şi Calabria fuseseră abia de curând reorganizate administrativ de împăratul Nichifor Focas şi

unite într-o provincie bizantină, Catepanatul Italia. De asemenea măsuri se lega în mod vădit voința fermă a împăraților rezidenți în Bizanț, dar care se numeau romani, de a nu renunța în niciun caz la vechile pretenții asupra întregii Italii şi stăpâniri în apus.

Liutprand de Cremona, pe care împăratul Otto 1-a trimis ca ambasador în Bizanț, s-a aflat în fața unor greutăți foarte mari la tratativele care au început în iunie 968. Acestea au mai fost amplificate de neîndemî-natica şi îngâmfata diplomație papală, plină de sine. Ioan al XIII-lea a trimis, în urma ambasadorului imperial, legați proprii, dându-le o scrisoare prin care se înnoia vechea ceartă dintre Roma şi Bizanț în privința titulaturii. Împăratul Nichifor căruia i s-a adresat, în mod neprotocolar, Imperator Graecorum, a fost solicitat să între în relații prieteneşti şi de rudenie cu Imperator Romanorum, Otto. Când legații au sosit la mijlocul lui august la Bizanț şi au predat scrisoarea papală, tăgăduirea caracterului roman al Imperiului de răsărit a provocat cea mai mare indignare la curtea bizantină. Legații papali au fost închişi, dar şi Liutprand a avut o situație foarte dificilă, căci i s-a reproşat, ca diplomat imperial, că stăpânul său, împăratul Otto I l-ar fi deter-minat pe papă în acțiunea lui jignitoare. Mânia cea mai mare s-a îndreptat însă împotriva papei. Liutprand a fost nevoit să asculte afirmațiile despre lipsa de cultură a acestui papă nărod, care, după cum se vede, nu ştia că împăratul Constantin cel Mare mutase pe vremuri întregul senat roman la Bizanț şi lăsase la Roma numai pleava sclavilor, ca şi exprimarea îndoielilor cu privire la demnitatea unui episcop roman, fost membru al curiei papale a lui Ioan al XII-lea, atât de defăimat. Episcopului din Cremona nu i-a rămas altceva de făcut, decât să prezinte totul ca o greşeală penibilă, dar scuzabilă, a organelor cancelariei subordonate şi să promită pentru viitor respectarea titulaturii oficiale. De prevestirea

prăbuşirii apropiate a papei, dacă nu-şi va schim-ba repede atitudinea faţă de Imperiul roman, ceea ce însemna roman de răsărit, diplomatul a luat cunoştinţă în tăcere.

Din cauza atmosferei de revoltă de la curtea bizantină, Liutprand a considerat continuarea tratativelor zadarnică, mai ales că împăratul Nichifor părăsise capitala şi pornise într-o campanie în Siria. De aceea, el a insistat să i se acorde permisiunea de plecare, iar la audienţa de bun rămas a primit din partea patricianului Cristofor o bulă de aur pentru împăratul Otto I. Papa a fost socotit nedemn de un răspuns al împăratului şi a trebuit să se mulţumească cu o scrisoare din partea lui Leon Fooas, fratele împăratului. La 2 octombrie, după aproape patru luni de şedere la Constantinopol, Liutprand a putut, în fine, să plece; dar i-a mai fost dat să vadă cum vameşii bizantini i-au luat stofele de purpură pe care le cumpărase, deoarece acestea s-ar cuveni numai împăratului bizantin. Ajuns acasă, episcopul a relatat în scris cele trăite de el în oraşul imperial din răsărit, într-un raport amănunţit, aşa-numita Relatio de legatione Constantinopolitana. El a recomandat papei să mai scrie încă o dată împăratului Nichifor, şi anume cu folosirea titlului imperial corect, dar numai pentru a-1 invita cu autoritate apostolică, pe acest parvenit, în faţa unui conciliu papal, iar dacă nu s-ar prezenta, să-l excomunice.

Experienţa lui Liutprand din Cremona în timpul călătoriei sale la Constantinopol, ca ambasador şi la

curtea bizantină, arată clar ce urmări politice a avut reînnoirea Imperiului roman în Occident. Imperiul bizantin se socotea Imperiu roman, cu toate că Roma de mult nu mai era capitala sa, ba chiar nici nu mai făcea parte din regiunea de dominaţie reală a Imperiului de răsărit, împăraţii bizantini n-au vrut să renunţe de a se socoti singurii împăraţi legitimi ai romanilor, legând de aceasta,

pretenția de dominație asupra statelor din Europa; de aceea au vegheat cu gelozie ca înaltul titlu să le fie păstrat numai lor. Alți domnitori puteau purta cel mult titlul de împărat sau țar, fără o definiție mai exactă, dar şi pentru acestea aveau nevoie, după părerea bizantină, de aprobarea împăratului roman, care rezida la Constantinopol. Într-adevăr, mulți împărați occidentali, după marele Carol, s-au mulțumit destui de des să se numească împărat, iar pentru Otto cel Mare conta, pesemne, la tratativele sale cu Nichifor numai o simplă recunoaştere a demnității sale de împărat. Imperiul apusean era roman întrucât coroana sa se primea de la Roma, din mâinile episcopului roman. Cu toate că nu era nimic echivoc în aceasta, papalitatea a ținut totuşi să apară clar în fața lumii întregi caracterul roman al acestui imperiu, cu atât mai mult cu cât de numele oraşului se lega pentru gândirea occidentală şi cucernicia religioasă, mai puțin amintirea importanței politice a Romei antice, cât ideea prestigiului universal al bisericii, a cărei căpetenie vroia să fie papalitatea.

Relațiile între Bizanț şi imperiul otton au fost aşezate, în 969, pe o bază nouă, prin schimbarea cârmuirii la Constantinopol. Într-o revoltă de palat, împăratul Nichifor Focas, care era urât din cauza asprimii şi severi-tății sale soldățeşti, a fost înlăturat şi ucis; vărul său, Ioan Tzimiskes, a preluat în 969, de crăciun, ca nou imperator, cârmuirea tutelară în numele tinerilor împărați macedoneni, Vasile al II-lea şi Constantin al VIII-lea. Împărăteasa Teofano, care nu fusese străină de revoltă, a fost totuşi exilată în Armenia, iar Tzimiskes s-a căsătorit cu o mătuşă a celor doi pupili imperiali, Teodora, fiica împăratului Constantin al VIII-lea Porfi-rogenetul. Curând după preluarea domniei, noul domnitor bizantin 1-a eliberat pe principele Pandulf de

Capua-Benevento, prizonier la Bizanț, şi a căutat prin el să ajungă cât mai repede la o înțelegere cu Ottonii.

Prin aceasta s-au deschis noi perspective pentru vechiul proiect de căsătorie. Tratativele au început încă în anul 971, când arhiepiscopul Gero de Colonia a călătorit ca pețitor la Constantinopol, însoțit de încercatul Liutprand, care însă a murit pe drum. În primăvara 972, când delegația imperială se întorcea în Italia, împă-ratul Otto cel Mare 1-a mai trimis şi pe vărul său, episcopul Dietrich de Metz, la Benevento în întâmpinare, pentru a o conduce la Roma cu toate onorurile pe bizantina Teofano, nepoată a lui Ioan Tzimiskes. Deşi zădărnicia pețirii fiicei de împărat, Ana, provocase oarecare dezamăgire, ca şi faptul că Teofano nu era prințesă, totuşi acest sentiment a fost învins nu numai prin farmecul caracteristic fetei străine, de 16 ani, ci, pesemne, şi prin recunoaşterea puterii imperiale a Ottonilor de către Ioan I, care probabil avusese loc atunci. Pe de altă parte, se pare că pentru uzurpator, căsătoria nepoatei sale cu Otto al II-lea va fi avut oarecare însemnătate.

Căsătoria saxonului cu grecoaica s-a celebrat în aprilie 972, la Roma. Papa Ioan al XIII-lea însuşi a oficiat cununia, în catedrala Sf. Petru şi a încoronat-o pe Teofano ca împărătească. Un relief bizantin în fildeş reprezintă perechea încoronată. Din partea soțului şi a socrului ei, bizantina a primit un splendid act de căsătorie, scris după modelul bizantin cu litere de aur pe pergament purpuriu; prin forma şi executarea lui, acest act stă mărturie pentru conştiința imperială a curții ottone. Cu câteva zile mai târziu, străinei din Orient i-a fost îngăduit să figureze lângă soacra ei, Adelheid, în documente papale, ca solicitantă pentru unele mănăstiri din capitala italică Pavia; în aceste documente, ea este lăudată, pentru că s-a îngrijit de restaurarea acelor abații. Prin aceasta, desigur, trebuia să se exprime mai

puțin un fapt – căci atât de curând după sosirea ei în Italia, Teofano cu greu ar fi putut să facă mare lucru pentru călugării şi călugărițele străine ei, atât prin cucernicia cât şi prin felul lor de trai – ci, mai degrabă, cinstirea noii împărătese şi deplina primire a prințesei ortodoxe, nu numai în familia imperială saxonă, dar şi în biserica apuseană.

E foarte probabil ca episcopul Dietrich de Metz să fi contribuit în oarecare măsură la primirea atât de prietenoasă a lui Teofano la Roma, cu toate că ea n-a fost mireasa dorită. În Vita episcopului se spune: că în sfatul împăraților, cuvântul lui avea greutate şi că se bucura de mare cinste, atât din partea lor cât şi a papei. Dietrich se ocupase în ultimii ani foarte mult cu colecționarea de relicve în Italia, țară bogată în asemenea comori. După ce şi în trecut îi fuseseră dăruite de către papă, obiecte sfinte de valoare, ca, de exemplu, o sanda atribuită protomartirului Ştefan şi câteva verigi din lanțul făcător de minuni cu care apos-tolul Petru, captiv la Roma, fusese legat, el obținuse de data aceasta de la Ioan al XIII-lea, ca răsplată pentru bunele sale servicii, bucăți din pretinsul grătar al diaconului roman Laurențiu, care suferise martiriul la Roma în secolul al II-lea. Dietrich a transportat relicvele la ctitoria sa, mănăstirea Sf. Vicențiu din Metz, pentru care a obținut din partea papei şi un privilegiu de ocrotire. Despre obținerea lanțului Sf. Petru de către Dietrich, mai târziu s-au povestit următoarele: un conte german din suita imperială ar fi fost la Roma posedat de diavol şi la porunca lui Otto cel Mare fusese transportat în fața papei Ioan al XIII-lea, ca să-1 vindece prin rugăciuni. Papa ar fi înțeles de îndată că asemenea vindecare ar fi fost posibilă numai cu ajutorul princi-pelui apostolilor şi a dat ordin să se aducă lanțul Sf.-lui Petru, pentru a-1 lega pe german şi totodată şi spiri-tele care-1 posedau. Deoarece clericii romani au vrut să se

bucure mai mult de acest spectacol, papei i-ar fi fost înmânate mai întâi lanțuri false, care au avut, bineînțeles, un efect contrar. Spre distracția romanilor, furia contelui a sporit, până ce Ioan al XIII-lea a descoperit înșelăciunea și a poruncit în mod hotărât, mâniat de neascultarea și de jignirea adusă împăratului, să fie adus lanțul veritabil. De îndată ce a atins gâtud bolna-vului, lanțul și-a dovedit puterea de vindecare așteptată și a înlăturat spiritul rău. Episcopul Dietrich de Metz, întâmplător de față și mirat de această minune, înhață lanțul și n-a vrut să-1 mai dea înapoi. Mai rea decât furia contelui, devenise zarva izbucnită acum între germani și romani. Aceasta l-ar fi pus în pericol pe Dietrich și ar fi fost potolită numai prin intervenția împăratului pe lângă papa, ca să-i lase episcopului măcar câteva verigi ale lanțului făcător de minuni.

Dietrich nu a fost singurul episcop german care s-a îngrijit în timpul acela ca Italia să devină mai săracă, iar bisericile din nord de Alpi mai bogate în relicve ale sfinților, adevărate sau pretinse. Și vecinul lui loren, Wigfred de Verdun, ca și Dietrich – un zelos constructor și ctitor de mănăstiri – a cerut papei, în afara confir-mării abației Sf. Pavel din suburbia Verdunului, ctitorită de el, dăruirea unor relicve de martiri pentru această mănăstire. Fără asemenea comori orice construire sau întemeiere de biserici păreau cu neputință.

Prin urmare, strădania de a obține relicve peste tot, acolo unde acestea erau în număr mare și relativ ușor de găsit, nu era numai o obsesie a timpului, sau o expresie a cucerniciei de atunci, ci stătea în legătură cauzală cu activitatea crescândă a construirii de biserici, datorită legăturii Germaniei cu Italia și influenței mișcării de reforme monastice. Arhiepiscopul Gero de Colonia a folosit șederea lui în Italia pentru a obține de la papă un privilegiu pentru

mănăstirea Thankmarsfeld din Harz, ctitoria sa şi a fratelui său, margraful saxon Thietmar, dar el n-a uitat să caute şi în Bizanţ relicve şi să aducă osemintele martirului din Nicomedia – Pantaleon – la Colonia.

După căsătoria fiului său cu Teofano, împăratul Otto n-a mai rămas mult în Italia. Încă în vara anului 972, el s-a întors în Germania, care nu-şi văzuse regele de ani de zile şi care, cu toate că, în esenţă, cârmuirea funcţionase fără plângeri, avea totuşi nevoie de prezenţa nu numai a lui Otto, ci şi a unor principi bisericeşti şi mireni, însoţitori ai stăpânului lor în sud sau plecaţi în repetate rânduri la curtea imperială. Împăratului îi rămăsese însă numai o scurtă perioadă de activitate. Nouă luni după întoarcerea sa, el a murit la palatul Memleben din Saxonia, la vârsta de 61 ani, în 7 mai 973, după ce domnise aproape 37 de ani ca rege şi 11 ani ca împărat. Widukind de Corvey a încheiat opera sa istorică cu cuvintele: Şi astfel a murit ... Împăratul roman, regele popoarelor şi a lăsat urmaşilor, în lucruri bisericeşti şi lumeşti, monumente multe şi venerabile.

VIII. Imperiul otton

...pentru desăvârşirea puterii căruia nici Germania, Italia şi Galia, dar nici chiar toată Europa nu mai ajung.

Ultimele luni de domnie ale împăratului Otto cel Mare scot în mod deosebit în evidenţă însemnătatea acestui domnitor şi a imperiului său. În anturajul împăratului se aflau din motive bine determinate nu numai personalităţi de pe teritoriile imperiului, ci şi de dincolo de graniţele lui, chiar şi ambasade din ţări îndepăr-tate, reprezentanţi din aproape

toate părţile ecumeniei de atunci. Acest lucru ne poate îndemna la o privire de ansamblu asupra situaţiei politice, în centrul căreia se afla acum imperiul reînnoit. De asemenea se pune întrebarea: cum a fost apreciat, ce însemnătate a avut pentru contemporanii săi şi ce a fost de fapt acest imperiu?

La festivităţile care au avut loc cu ocazia căsătoriei lui Teofano cu împăratul Otto al II-lea, a participat şi o delegaţie din Franţa sub conducerea arhidiaconului Gerannus de Reims. Legăturile de rudenie între Ottoni şi Carolingieni fuseseră întărite în ultimii ani prin două noi căsătorii politice: nepotul împăratului Otto cel Mare, regele Franţei Lothar, se căsătorise în 966 cu fiica vitregă a lui Otto, Emma, copilul împără-tesei Adelheid din prima ei căsătorie cu regele Italiei, Lothar, iar carolingiană Matilda, sora regelui Lothar şi prin urmare nepoata împăratului Otto I, devenise soţia regelui Burgundiei, Konrad, fratele împărătesei Adelheid şi cumnatul lui Otto, crescut la curtea ottonă. Prin aceste legături dinastice trebuia, fără îndoială, să se sublinieze, că regatele care odinioară făcuseră parte din imperiul carolingian formau o unitate; nu pe nedrept Adelheid a fost numită mama Europei.

Arhidiaconul Gerannus, trimis de regele Lothar la Roma, la nunta vărului său imperial cu bizantina, trebuia să reprezinte în curia papală şi interesele arhiepiscopului său. Adalberon. El a adus în Franţa pentru mănăstirile Saint-Rémy şi Mouzon din Reims privilegii papale, pe care mitropolitul le ceruse încă la sfârşitul lui 971 de la papa Ioan al XII-lea, cu ocazia unui pelerinaj. Acestea confirmau unele reforme monastice înfăptuite de Adalberon. Însă mai important pentru şederea lui Gerannus în oraşul etern a fost faptul că, acest foarte învăţat arhidiacon, care stătea în fruntea şcolii arhiepiscopale din Reims, a întâlnit la Roma

un bărbat cunoscut ca cel mai renumit învățat al secolului al X-lea şi 1-a putut câştiga pentru şcoala lui. Acesta a fost Gerbert de Aurillac, originar din Franța meridională, care pe atunci se afla de peste un an în anturajul împăraților ottoni.

Născut în Auvergne [cca 950] ca fiu al unui oarecare Angilbert, al unui om probabil cu stare modestă, Gerbert şi-a primit educația ca oblate (elev destinat călugăriei – n.tr.) la mănăstirea Aurillac, întemeiată pe la sfârşitul secolului al X-lea şi începutul secolului al XI-lea de contele Gerald de Aurillac şi ridicată de el la un centru monastic destul de important. Când margraful Borell vizitase mănăstirea, în primăvara anului 967, 1-a luat cu el, dincolo de Pirinei, pe tânărul care îl impresionase. Acolo Gerbert a putut să-şi continue studiile sub îndrumarea episcopului Atto de Vich şi să profite de ştiința arabă din Spania maură, care era aici mai bine cunoscută decât în restul Occidentului. Mai târziu el a uimit prin cunoştințele sale, atât de mult, încât a apărut părerea superstițioasă că erudiția lui s-ar putea atribui doar unui pact secret cu diavolul. La sfârşitul anului 970, Gerbert a venit în suita margrafului şi episcopului la Roma, unde a atras atenția papei Ioan al XIII-lea şi a fost prezentat împăratului Otto cel Mare, care 1-a luat la curtea sa. Această întâlnire a fost decisi-vă pentru viitorul tânărului cleric căruia i se va deschide drumul spre cele mai înalte demnități bisericeşti prin relațiile sale cu împărații ottoni.

Adevăratul scop al călătoriei la Roma a margrafului Borell şi a episcopului Atto era organizarea bisericii din Marca Spaniei. De fapt nu era nimic nou, că Spania creştină se adresa papalității, încă de la mijlocul secolului al X-lea, mănăstirile acelor regiuni, sprijinite de stăpânii lor, episcopii şi conții mărcii, intraseră în legături mai strânse cu Roma, Contele Oliba de Cerdaüa, ca mai înainte şi fratele său, Seniofred, venise, în iarna lui 968, ca pelerin la Roma şi

ceruse papei Ioan al XIII-lea o nouă confirmare a privilegiilor mănăstireşti pentru abaţiile Cuxa şi Arles-sur-Tech. Puternica sa rudă, margraful Borell, a venit în 970 în oraşul etern cu proiecte mult mai mari privind biserica.

El vroia să acţioneze pe lângă papa pentru înfiinţarea unei arhiepiscopii proprii a mărcii spaniole, care făcea parte din regatul franc şi care atunci era încă subordonată vechii şi venerabilei metropole Narbonne, din sudul Franţei. Dezlipirea regiunii stăpânite de el a fost de mult urmărită de principe, fapt ce, fără îndoială, poate fi privit paralel cu tendinţele separatiste ale teritoriilor Franţei meridionale de ambele părţi ale Piri-neilor. Activitatea politico-bisericească a lui Borell se îndreptase, bineînţeles, în altă direcţie. Înainte de a se adresa Romei, margraful Borell căutase să se alăture politic şi în privinţa bisericii statelor creştine din Penin-sula Iberică independente atât de Franţa cât şi de mauri, dar mai ales regatului Leon şi sanctuarului naţional spaniol de acolo, Santiago de Compostela. Acest lucru este un semn extrem de interesant şi edificator pentru tendinţele comune ale spaniolilor şi ale catalenilor de atunci.

Decăderea Emiratului de Cordoba şi a politicii abile a domnitorilor Asturiei se datora ridicării părţilor vechiului regat vizigot din nordul şi nord-vestul Spaniei, necucerit de mahomedani. Încă de la sfârşitul secolului a IX-lea şi începutul secolului al X-lea regele Alfons cel Mare care împinsese graniţele micii sale ţări până la Duero şi-şi mutase capitala la Leon, a fost distins, – pe baza succeselor sale militare şi a pretenţiilor Leonului la hegemonia asupra tuturor principilor spaniol-creştini – cu titlul de imperator. În 906 el se străduise să obţină o coroană imperială din tezaurul carolingian, care se păstrare la Tours, dar care după pustiirea de către normanzi a fost oferită spre vânzare.

Lupta permanentă împotriva stăpânirii maure în Peninsula Iberică îşi găsea sprijinul spiritual la Com-postela, unde din secolul al IX-lea, erau venerate osemintele apostolului Iacob cel Bătrân, pretinsul misionar al Spaniei, care atrăgea mulți pelerini. Ca urmaş al apostolilor, episcopul din Compostela părea înzestrat cu un rang apostolic deosebit şi cu încrederea fermă că poate să pornească război împotriva duşmanului necreştin. Regele Ramiro al II-lea, un nepot al lui Alfons cel Mare, a reuşit chiar să învingă o armată a califului Abder-rahman al III-lea în 939 la Simancas. Nu e de mirare că din întreaga Spanie şi din însăşi Catalonia, nu mai puțin amenințată de mahomedani dar dependentă de Franța, se îndreptau priviri pline de speranță spre Compostela şi Leon, chiar dacă regatul Leon nu a fost cruțat de certuri de familie şi de împărțiri, ba chiar de desprinderea unei mărci atât de importante, cum era Castilia, care se va dezvolta ca un stat de sine stătător. Regele Sancho cel Mare, fiul lui Ramiro, trebuie să fi făcut o puternică impresie asupra margra-fului Borell, iar în ce priveşte Compostela, ea era, probabil, în ochii lui, cât şi în opinia întregii Spanii creştine, nu mai prejos decât Roma în ce priveşte rangul bisericesc.

În jurul anului 955, un sinod spaniol la Santiago, în prezența regelui Sancho şi prezidat de episcopul de atunci, Sisnand al II-lea, care cu mândrie se lăsa intitulat Episcop al întregii lumi – a hotărât, cu privire la Catalonia, reînnoirea arhiepiscopiei Taragona, care cu mult timp înainte fusese distrusă de mahomedani. Sinodul a numit ca arhiepiscop pe Cezariu, abatele mănăstirii Sf. Cecilia de la poalele Montserratului (la nord-vest de Barcelona). Conform planului, pornit desigur de la însuşi margraful Borell, lui trebuiau să-i fie subordonate toate episcopiile Mărcii Spaniei

(despre inten ţiile margrafului aflăm dintr-o scrisoare intere-santă a abatelui-arhiepiscop, Cezariu, către papa Ioan al XIII-lea, asupra căreia vom reveni mai jos).

După reîntoarcerea sa de la Santiago, Cezariu a întâlnit însă la episcopi, de acum subordonaţii lui, o rezistenţă atât de puternică, încât realmente n-a putut ocupa funcţia de arhiepiscop, nicidecum s-o exercite; iar Borell s-a văzut silit să se distanţeze de el şi de intenţiile lui iniţiale. Ce n-a putut să obţină cu toată autoritatea bisericească a sinodului de la Compostela, margraful vroia să realizeze acum cu ajutorul papei – bineînţeles fără să mai ţină cont de persoana abatelui de Montserrat. În acelaşi timp, el a renunţat la politica spaniolă îndreptată spre Leon şi Santiago, de la care nu mai putea aştepta mult, de când, în 967, murise regele Sancho cel Mare, şi pentru fiul căruia, minorul Ramiro, mama regină Tereza ducea o cârmuire tutelară slabă. Ea n-a putut să împiedice nici măcar devastarea coastei de apus a Peninsulei Iberice, Galicia, şi chiar a Com-postelei de către flota normandă, apărută în 966 în Spania.

Astfel, în 970, margraful Borell pleca la Roma, ca să obţină ridicarea episcopului Atto de Vich, care îl însoţea şi care era un adversar al lui Cezariu, la rangul de mitropolit al Cataloniei şi al oraşului Vich la rangul de metropolă a Mărcii Spaniei. Pentru pre-întâmpinarea acestui lucru, Cezariu a trimis papei scrisoarea amintită – probabil la sfârşitul anului 970. În această scrisoare, Cezariu se referea la faptul că el îşi datorează demnitatea graţie apostolului Spaniei, Iacob. El sublinia egalitatea în rang a acestuia cu apostolul Italiei, Petru şi opunea pretenţiei de primat al Romei afirmaţia că odinioară Cristos repartizase, fiecăruia din discipo-lii săi, o regiune pentru misionarism şi că nici unuia dintre urmaşii apostolilor nu-i este admis să-şi aroge

drepturi în eparhia unui alt apostol. Asemenea expuneri, dau scrisorii arhiepiscopului, care se temea pentru demnitatea lui aparentă şi oricum lipsită de conținut, o notă deosebită, am putea spune național-bisericească. Ele au fost însă mai mult în dauna decât în folosul autorului.

Despre un răspuns al papei, dat lui Cezariu, nu se ştie nimic. Noul plan al margrafului Borell se potrivea mai bine cu situația politică existentă, încât a găsit uşor aprobarea Romei. Ioan al XIII-lea, conform dorinței, a ridicat oraşul Vich la rangul de arhiepiscopie şi 1-a minut pe Atto ca arhiepiscop. Episcopatul Galiei a fost informat printr-o enciclică că încorporarea Cataloniei în provincia Narbonne, care se făcuse odinioară dintr-o stare de necesitate a bisericii, a fost anulată, iar episcopilor din eparhia noii metropole li s-au adresat scri-sori papale corespunzătoare, prin care erau solicitați să recunoască pe Atto ca urmaş de drept al arhiepisco-pilor de Tarragona şi să-i dea ascultare. Pentru întărirea puterii lui Atto, acesta a fost numit şi administrator al episcopiei Gerona, iar dioceza a fost unită deocamdată cu Vich. Era o măsură suplimentară luată de papă, probabil la recomandarea lui Borell, care, de asemenea, provoacă interes din punct de vedere al istoriei constituției bisericii. Ea se îndrepta împotriva contelui Miro de Besalü, care fusese înainte arhidiacon de Gerona, dar după moartea fratelui său, Seniofred, ieşise din rândurile clerului pentru a prelua, ca urmaş al acestuia, comitatul Besalü. În 970 el a fost ales episcop şi avea acum pe lingă demnitatea sa de conte şi pe aceea de episcop. Ceea ce pe atunci era fără dificultăți, posibil în imperiul Ottonilor, se pare că nu prea se potrivea cu concepția politicii bisericeşti a contelui Mărcii Spaniei, acesta putând să-1 convingă şi pe papa Ioan al XIII-lea de ilegalitatea unei asemenea situații. Borell însuşi primi misiunea papală de a proceda împotriva rudei sale, în caz de nevoie, şi cu armele.

Proiectele politico-bisericeşti pe care margraful a vrut, de acum, să le realizeze cu ajutorul papei pe teritoriul stăpânit de el, s-au destrămat însă, ca şi hotărârile de odinioară ale conciliului de la Santiago. Şi numirea lui Atto, cu toată autoritatea Romei, a provocat o opoziţie asemănătoare cu aceea care se ridicase împotriva lui Cezariu. Încă în luna august 971, arhiepiscopul Atto a căzut victimă unui atentat; episcopul Miro s-a putut impune la Gerona, iar margraful Borell trebuia să renunţe din nou la realizarea planurilor sale. Abia, după mai bine de un secol, se va ajunge la reînfiinţarea arhiepiscopiei Tarragona şi la o reorgani-zare a bisericii catalone, deci într-o vreme când situaţia politică a ţării era cu totul alta, decât în zilele lui Borell. Ştirile păstrate despre tendinţele acestuia, sunt, în acelaşi timp, mărturii marcante pentru felul cum era apreciată în secolul al X-lea atât Roma cât şi papalitatea.

Chiar în timpul căsătoriei lui Otto al II-lea, atenţia Romei a fost îndreptată din nou şi asupra situaţiei bisericeşti şi politice într-o altă ţară europeană. Din Anglia venise arhiepiscopul Oswald de York ca pelerin în oraşul etern, pentru a primi, după cum se obişnuia, din mâinile papei omoforul arhiepiscopal, drept confirmare a demnităţii sale. Despre raporturile de atunci ale statului insular cu imperiul otton se ştie puţin. Con-tactele slăbiseră probabil din anul 964, după moartea primei soţii a lui Otto, prinţesa anglo-saxonă Edith. Cu nepotul său Edgar, ales în 957 rege de o parte a englezilor în opoziţie cu neseriosul său frate, Edwig, şi ajuns după moartea acestuia, din 959, singurul stăpânitor, Otto cel Mare era aliat, dar cronicile anglo-saxone din acele timpuri n-au găsit nici chiar încoronarea lui ca împărat destul de interesantă pentru a fi pomenită. Între Anglia şi Roma existau legături bisericeşti.

Nici Oswald nu mai era un străin în oraşul etern. Deja cu circa doisprezece ani în urmă, în timpul papei Ioan al XII-lea, el însoţise la Roma pe Oskytel, predecesorul său în scaunul arhiepiscopiei de York. Între timp Oswald, instruit în mănăstirea franceză Fleury, devenise, ca şi arhiepiscopul Dunstan de Canterbury, primatul bisericii engleze, unul din cei mai importanţi sprijinitori ai mişcării de reformă monastică din întreaga Anglie. În multe mănăstiri a fost reinstaurată, la iniţiativa lui Dunstan şi ajutoarelor lui, vechea severitate a benedictinilor. La cele mai multe biserici episcopale, capitulul clericilor cu obiceiuri prea lumeşti a fost înlocuit prin călugări. Faptul a constituit în acelaşi timp o reînnoire a vechii constituţii biseri-ceşti din Anglia, cu centre nu în scaunele episcopale ci în mănăstiri. Călătoria la Roma a lui Oswald, care stătea în fruntea celei de-a doua provincii bisericeşti engleze, desigur n-a fost întreprinsă numai pentru primirea omoforului. Probabil că trebuia să se pună de acord reorganizarea mănăstirilor anglo-saxone cu reforma continentală şi cu conducerea bisericii romane. Acest regulament al mănăstirilor a fost formulat în aşa-numita „Regularis concordia", o constituţie monastică, alcătuită în mod evident sub influenţă cluni-acenză, care a fost redactată, la îndemnul lui Oswald, de episcopul Ethelwold la Winchester şi care prin contribuţia lui Dunstan a fost adoptată de un conciliu de la Winchester.

În descrierea contemporană a vieţii lui Oswald, se spune că acesta, din însărcinarea regelui Edgar, a dus la Roma tratative în legătură cu unele probleme ale regatului anglo-saxon. Pesemne că aici n-a fost vorba numai de probleme bisericeşti, în care regele doritor de reforme era interesat în cel mai înalt grad, ci mai degrabă de o importantă problemă politică şi anume de proiectata încoronare şi ungere a lui Edgar ca rege al întregii Britanii. Aceasta s-a şi înfăptuit

după întoarcerea lui Oswald de la Roma, în anul 973, la Bath, cu mari solemnități şi după un ceremonial nou.

Domnia regelui Edgar, asemănătoare celei a unchiului său, Ethelstan, reprezintă un punct culminant în istoria anglo-saxonă. Din nou auzim despre pacificarea danezilor, despre aducerea regatelor celtice mici, chiar şi a Scoției, sub ascultarea regelui englez. Probabil ca nu din întâmplare s-au folosit în unele documente pentru acesta titlurile imperiale de imperator şi augustus, ca expresie a pretențiilor de supremație. Aceste titluri au fost folosite de un sfetnic al regelui, după cât se pare foarte cult, care a lucrat ca notar în cancelaria regală engleză, constituită abia pe la mijlocul secolului al X-lea şi care se ghida în stilul şi formularea actelor sale îndeosebi după exemple mai vechi. Luptele de odinioară ale regatelor anglo-saxone pentru hegemonia în Anglia, care duseseră la supremația unui regat, exprimată şi în literatura despre regi, îi

erau probabil tot atât de cunoscute ca şi puterea imperială romană din antichitate.

Deoarece Imperiul bizantin şi Imperiul de apus, acesta din urmă bazat pe tradiția carolingiană şi reînnoit de Otto cel Mare, nu puteau fi trecute cu vederea ca realitate politică, se pune întrebarea: cum erau conside-rate aceste imperii şi care erau pretențiile lor? întrebarea este valabilă atât cu privire la Anglia cât şi la Spania şi, de asemenea, pentru celelalte puteri europene din afara granițelor imperiului şi a relațiilor lor cu imperiul.

În primăvara lui 973 îl vedem pe împăratul Otto cel Mare la Quedlinburg, iar apoi petrecându-şi ultimul timp înaintea morții sale la Memleben. Atunci au apărut în Saxonia delegații din Italia, de la papa şi din Benevento, de la curtea

imperială bizantină, din partea bulgarilor, din Ungaria şi din Rusia; ducele polonez Mieszko şi cumnatul său din Boemia, Boleslav, s-au înfăţişat; din partea regelui Harald al Danemarcei au venit soli şi chiar din Spania şi Africa au sosit delegaţi. O largă şi eterogenă panoramă politică s-a desfăşurat în faţa împăratului şi a curţii sale.

Senzaţia cea mai mare au provocat-o în Saxonia desigur delagaţiile din ţările islamice. Din califatul de

apus a venit comerciantul evreu Ibrahim, Ibn-Iacub, a cărui relatare despre călătorie, păstrată parţial, poves-teşte despre convorbiri interesante cu împăratul Otto I, dar din păcate nu vorbeşte despre scopul călătoriei sale. Este posibil, ca mult umblatul negustor să fi adus şi o solie din Cordoba, de la califul de atunci, Al-Hakim al II-lea, fiul lui Abder-rahman care decedase în 961. Menţinerea relaţiilor, pe care acesta le înfiripa-se cu Germania, se pare să fi fost importantă şi pentru urmaşul lui, sub a cărui domnie statul omeiad trăia acum ultima sa perioadă de înflorire culturală şi politică. Poate că s-a discutat şi vechea problemă a unei combateri eficace a tâlhăriei pe uscat şi pe mare a sarazinilor provensali.

E cunoscut că această problemă îl preocupa pe împăratul Otto, căci încă la începutul anului 968, el se gândise să întreprindă o acţiune militară comună cu o flotă bizantină împotriva bazei sarazinilor, Fraxinetum, dar din cauza războiului din sudul Italiei n-a putut fi realizată. Multe îndemnau la rezolvarea acestei chestiuni, împăratului i-au parvenit plângeri chiar şi din nordul Italiei. De pildă, episcopia Alba a fost atât de despopulată şi sărăcită de o incursiune de jaf a sarazinilor din Provenţa, încât episcopul de acolo, Fulchard, nu putea să-şi desfăşoare activitatea şi nici n-avea cele necesare existenţei. În orice caz, susţinuse astfel vecinul său, episcopul Rozzo de Asti şi propusese în

mai 969, la un sinod roman, în fața împăratului Otto şi a papei Ioan al XIII-lea, transformarea diocezei Alba într-o simplă parohie şi subordonarea acesteia, jurisdicției sale. Acest plan a rămas, bineînțeles, nerealizat.

În aprilie 972, în timpul solemnităților cununiei lui Otto al II-lea cu Teofano, abatele Pilgrim de Breme, prin episcopul Dietrich de Metz, amintea împăratului şi papei că, după o jefuire de către sarazini, şi numai din cauza continuei primejdii sarazine, conventul său a trebuit să fie mutat de la Novalese, din valea Susa din Alpi, departe către est, în apropiere de Pavia. El şi acum mai are nevoie de ajutor. Împăratul şi papa au acordat atunci mănăstirii, confirmarea scrisă a posesiunilor ei şi au interzis margrafului Arduin de Torino să ia în posesia lui moşiile abației, părăsite de călugări, care se aflau în regiunea stăpânită de el. În acelaşi an, 972, la întoarcerea lui din Italia, unde fusese chemat de împăratul Otto cel Mare şi împărăteasa Adelheid pentru reforma unor mănăstiri lângă Pavia şi Ravenna, abatele Maiolus de Cluny cu însoțitorii lui au căzut prizonierii unui raid sarazin. Şi a trebuit, după o lună de captivitate, să-şi răscumpere libertatea cu sume mari. Această întâmplare a stârnit mare vâlvă în rândurile populației, atât din cauza personalității prizonierului, cât şi pentru că s-a dovedit din nou că nici măcar pelerinajul peste Alpi nu era sigur.

S-au întreprins eforturi mai intense pentru izgonirea duşmanilor. Otto cel Mare a putut doar să observe şi să sprijine începuturile luptei. De-abia câțiva ani după moartea lui Otto, va reuşi contele Wilhelm de Arles – numit margraf de Provența de către regele Burgundiei, Konrad – cu vasalii lui provensali, cărora li se va alătura şi margraful Arduin de Torino cu un efectiv italian, să izgonească pe sarazini – între timp împinşi până la baza lor – Fraxinetum – definitiv din Provența şi să pacifice coastele. Nici Imperiul de apus, nici

Bizanțul şi nici Califatul din Spania n-au participat la această acțiune.

Tot atât de puțin, ca despre importanța politică a călătoriei evreului Ibrahim din Spania la împăratul Otto cel Mare în Saxonia, se ştie şi despre intențiile şi misiunile africanilor, care au apărut în acelaşi timp la curtea ottonă. Ei veneau probabil din Egipt şi au fost trimişi de califii fatimizi, dar, la predarea darurilor aduse, desigur n-au relatat doar despre mutarea reşedinței stăpânilor lor din Mehdija, ridicată în 918 în Tunisia, la Cairo, încă de la începutul domniei lor, Fatimizii – din cauza antagonismului religios cu califii suniți din Bagdad – au tins înapoi către răsărit, de unde veniseră în Africa de nord-vest. Dar campaniile fatimizilor, împotriva Egiptului, întreprinse deja în al II-lea deceniu al secolului al X-lea, avuseseră tot atât de puține succese durabile, ca şi acțiunile militare din acelaşi timp în apus, împotriva teritoriilor Omeiazilor spanioli din nord-vestul Africii şi a principatelor de acolo, vasale lor. Cam douăzeci de ani răscoala berberă a „Călărețului pe măgar", Abu Yazid, izbucnită în 929, a frânat puterea de luptă a primului calif fatimid, Ubaidal-lah şi a urmaşilor săi, atât spre răsărit cât şi spre apus. De-abia după suprimarea revoltei, care amenințase însăşi capitala Mehdija, generalul fatimid Dvafar, un renegat sicilian, a reuşit sub al patrulea calif, Al-Mu'izz, să înainteze în 958 nu numai până la Atlantic, ci să cucerească în 969 şi Egiptul, care de circa treizeci de ani, sub guvernatorul turc, Muhamed ibn-Tughdsch, devenise independent din punct de vedere politic față de Bagdad. Moartea, în 967, a vrednicului vizir Cafur, originar din Etiopia, care ducea în Egipt regența pentru nepotul lui Muhamed, a contribuit ca domnia Ihşizilor să cedeze atât de repede asaltului Fatimizilor. Califul Al-Mu'izz lăsa în nord-vestul Africii, ca guvernatori ai săi, neamul cabil al Zirizilor

şi întemeia la Cairo noua sa capitală. De acolo s-a întreprins, de îndată, înaintarea în Asia anterioară pentru sprijinirea emiratului Aleppo – care în al V-lea deceniu al secolului al X-lea a fost întemeiat de hamdanidul Ali Seif ed Daula, în timpul luptelor continue cu Bizanţul; emiratul fiind obligat să recunoască acum în locul supremaţiei absaside pe cea fatimidă – şi împotriva stăpânirii bizantine, restaurată de Nichifor Focas în Siria de nord, cu centrul ei Antiohia. Pacea încheiată între împărat şi Fatimizi, în 967, a durat numai, până ce ambele puteri, în urma expansiunii lor în Asia anterioară, au devenit vecini de graniţă. Situaţia aceasta n-a fost cu nimic schimbată nici prin căderea lui Nichifor şi preluarea domniei de către Ioan Tzimiskes la Bizanţ. Se prea poate, califul să fi căutat un aliat în împăratul Otto, rivalul apusean al împăratului bizantin cu privire la titlul imperial.

Dar în acest an, 973, au sosit în Saxonia şi soli din Bizanţ. Apariţia lor nu prea este surprinzătoare, dat fiind legăturile de rudenie între cele două curţi imperiale, mai ales, dacă presupunem că împăratul Ioan Tzimiskes vroia, din motive politice, să rămână în legătură cu nepoata sa, Teofano, căsătorită cu Otto al II-lea. Apariţia concomitentă de delegaţii bulgare şi ruse indică totuşi oarecare dedesubturi ale situaţiei de atunci în sud-estul Europei.

Între cele trei puteri, Imperiul bizantin, ţaratul bulgar şi statul rus de la Kiev, existaseră în ultimii ani complicaţii războinice; împotriva unor pretenţii bulgare, împăratul Nichifor Focas ceruse, în 967, ajutorul cneazului rus Sviatoslav. Acesta însă nu s-a mărginit nicidecum la o acţiune militară în Balcani în favoarea aliatului său bizantin, ci era pe punctul să devină periculos chiar Constantinopolului. Împăratul Ioan Tzimiskes s-a văzut obligat să întreprindă o campanie împotriva lui Sviatoslav şi

a reuşit să-1 învingă în 971 la Silistra românească pe Dunăre; în tratatul de pace, rusul trebuia să elibereze ţinuturile dunărene cucerite. Pe acelaşi drum, pe care venise cu ani înainte, se retrăgea acum, prin România de azi, cu trupele sale învinse spre ţara lui. Dar a căzut în mâinile pecenegilor pierzând lupta şi chiar şi viaţa. Prin aceste lupte, statul bulgar, ocupat mai întâi de ruşi, iar apoi de bizantini, s-a năruit. Ţarul Petru, soţul prinţesei Maria Lecapenos, se retrăsese într-o mănăstire a capitalei sale, Preslav, şi murise acolo în 969. Fiul şi urmaşul său, Boris al II-lea, a fost mai întâi prizonierul lui Sviatoslav, iar după aceea al împăratului bizantin, care nu vroia să vadă Taratul bulgar reînnoit, mai ales pentru că o parte din populaţie se alăturase ruşilor împotriva Bizanţului. În 972, în timpul fugii din Constantinopol, Boris îşi pierdu viaţa. Numai în Macedonia, în jurul Ohridei, s-a format un nou stat bulgar de apus sub conducerea lui Samuil, care se aflase în fruntea unei revolte bulgare împotriva stăpânirii străine. Se pare că, măcar la început, au existat în această răscoală şi impulsuri religioase, anume o mişcare de reformă ascetico-etică din interiorul bisericii bulgare, denumită după preotul macedonean Bogomil, bogomilism. Aceasta se îndrepta, începând de la mijlocul secolului al X-lea, împotriva etalării fastuoase a puterii bisericii greceşti şi credea în adânc simţitul raport de credinţă între om şi Dumnezeu, în prietenia lui Dumnezeu, ţelul religiei creştine. Cei doi ambasadori bulgari la curtea împăratului Otto cel Mare, atestaţi de izvoare, vor fi venit din Macedonia. Sarcina lor era, probabil, să obţină recunoaşterea şi ajutorul Apusului pentru regatul bulgar împotriva unor atacuri bizantine.

Delegaţia rusească era probabil în legătură cu moartea cneazului Sviatoslav şi începutul domniei, care nu era lipsită de greutăţi, a fiului său Iaropolc la Kiev. Sviatoslav

căzuse, după campania bulgară eşuată, în 972 pe Nipru, în lupta împotriva pecenegilor, care preluaseră moştenirea statului cazar, distrus de Sviatoslav, şi care deveniseră aliaţii bizantinilor împotriva puterii ruseşti care ameninţa Peninsula Balcanică. Pare că Iaropolc a cerut şi ajutor german împotriva fratelui său mai mic, Vladimir, care se refugiase în patria scandinavă a rurichizilor, la regele Eric al Suediei.

Nordul Europei a fost reprezentat, în ultima zi de primire la curtea lui Otto cel Mare, de soli ai celui mai însemnat domnitor nordic de atunci, regele danez Harald Dinte Albastru. Acesta, devenit creştin, a consoli-dat, altfel decât tatăl său, Gorm cel Bătrân, regatul danez, sprijinindu-se în oarecare măsură pe Germania şi biserica germană, însă fără să se supună cu totul influenţei acestora. În Saxonia şi la curtea imperială exista neîncredere faţă de danez, cu toate că îi dăduse fiului şi urmaşului său la tron, Sven, şi numele de Otto, după regele german. Probabil că misiunea ambasadei daneze – în afara asigurării loialităţii regelui danez faţă de regele german – se referea la probleme ale misionarismului din nord, căci arhiepiscopiei Hamburg-Bremen i se ivise în această chestiune un rival în biserica engleză. Regele Hakon cel Bun, crescut în Anglia la curtea regelui Ethelstan, adusese din Norvegia misionari creştini, după cum şi sub nepotul şi urmaşul său – Harald Mantie Sură, fiul lui Eric Secure Sângeroasă, convertit la York la creştinism – veneau preoţi englezi în ţară. Dar şi pentru biserica din Iutlanda, dependentă de Hamburg-Bremen, au apărut posibilităţi de influenţare, întrucât regele danez Harald Dinte Albastru a intervenit în certurile dinastice din Norvegia, în lupta dintre Hakon şi Harald Mantie Sură. În jurul anului 970, el a ocupat părţi ale Norvegiei, limitând astfel stăpânirea lui Harald Mantie Sură, care domnea din 961 în Norvegia apuseană. Expansiunea daneză s-a extins şi

spre Suedia. Regatul suedez sud-iutlandez, întemeiat în jurul anului 900 în Schleswig, forma o punte spre această țară şi pentru misiunea germană din timpul când regele Gnupa de Schleswig fusese învins în 934 de Henric I tatăl lui Otto cel Mare şi silit să se creştineze. Însă pe la 940 Schleswig a fost încorporat regatului danez. Dar deja arhiepiscopul Unni de Hamburg-Bremen întreprinse o călătorie de misionare în Suedia, în timpul căreia a murit, în 936, la Birta, lângă lacul Malar, unde cu o sută de ani înainte creştinismul fusese propovă-duit de Ansgar, apostolul Nordului şi primul episcop de Hamburg-Bremen. Desigur că urmaşul lui Unni, Adaldag, nu scăpase din vedere regiunea de misionare suedeză, chiar dacă creştinismul s-a înrădăcinat acolo abia după moartea regelui Eric. Asemănătoare a fost şi creştinarea Ungariei, de unde sosiseră în 973, în fața împăratului Otto, în Saxonia, chiar o duzină de magnați, însărcinați probabil de principele arpadian, Gheza, ajuns abia în 972 domn al maghiarilor. Scopul delegației era, desigur, să discute sarcinile misionarismului, care după o primă înaintare a călugărului din Trier şi ulteriorului episcop de Regensburg. Wolfgang, din anul 972, a fost continuată mai energic de episcopia bavareză, Passau, sub episcopul ei, Pilgrim. Dar probabil se urmărea şi primirea poporului ungar în familia popoarelor şi statelor apusese şi, prin consolidarea păcii cu imperiul, asigurarea hotarului unguresc de apus, unde, de la lupta de pe Lech din 955, înainta, tocmai pe la 970, marca bavareză de răsărit. Alăturarea Ungariei Apusului, culturii şi bisericii lui a putut însă să pară arpadianului importantă şi din motive de politică internă, aflându-se în fața sarcinii dificile de reîntărire a monarhiei ungare prin învingerea particularismului tribal maghiar. Dar abia generația următoare avea să culeagă roadele.

La cehi şi polonezi situaţia era deja mai avansată. La tratativele cu ducele Boemiei, Boleslav al II-lea, sosit la porunca împăratului la Quedlinburg, era, probabil, vorba de organizarea bisericii cehe, de înfiinţarea, în sfârşit, a unei episcopii la Praga, de mult proiectată şi discutată deja la Roma. În ciuda eforturilor proprii ale ducelui, se pare că intervenţia pentru reglementare a împăratului să fi fost necesară, deoarece în această problemă se angajaseră atât episcopiile bavareze de Regensburg şi Passau, cât şi arhiepiscopul de Maienţa şi noua metropolă germană de răsărit, Magdeburg. Se pare că atunci s-a luat decizia definitivă şi teritoriul stăpânit de Boleslav să fi fost încorporat provinciei bisericeşti a Maienţei. Pe lângă episcopia din Praga, s-a mai proiectat încă una pentru Moravia care, corespunzând situaţiei politice, urma să se extindă de-a lungul Carpaţilor, peste Cracovia, până departe în Polonia Mică. Acest lucru explică şi prezenţa ducelui polonez Mieszko, cumnatul lui Boleslav, sosit în acelaşi timp la Quedlinburg, de asemenea la ordinul lui Otto. Bineînţeles că trebuia să se îngrijească şi de pacea la graniţa de răsărit a imperiului şi să medieze între Mieszko şi contele mărcii saxone de răsărit, Hodo, bătut cu un an înainte de ducele Piast în urma unei incursiuni. Mieszko lăsa împăratului pe fiul său, Boleslav, ca ostatec, încredinţându-1 însă în acelaşi timp ocrotirii papei prin trimiterea unei bucle de păr la Roma şi căutând astfel să-şi asigure totodată statul.

Imaginea strălucirii imperiale a lui Otto cel Mare trebuie prezentată, evident, în multe şi bogat nuanţate culori, care exprimă multe şi diferite aprecieri ale personalităţii şi poziţiei de putere a domnitorului. Acestea ss întind de la o recunoaştere, desigur nu lipsită de frică şi timiditate, a autorităţii sale imperiale care depăşea hotarele imperiului, a unei supuneri de voie sau nevoie a principilor şi popoarelor

de sub oblăduirea lui, din jurul imperiului, mai ales, dacă era vorba de probleme bisericeşti, peste acordarea convenţională unui oare-care respect şi consideraţie – de care în mod obişnuit are parte, ocazional, un om de stat din partea altor guverne şi ambasadorilor lor, din motive pur diplomatice, dacă se pune bază pe contacte politice – până la ignorare şi lipsă de relaţii, rezervă şi chiar adversitate tăinuită sau deschisă faţă de Imperiu care, pe alocuri, sunt resimţite şi sesizate drept concurenţă la propriile pretenţii de putere.

Părerea despre Otto cel Mare şi politica sa n-a fost unitară nici în Germania. Pe alcoluri, se pare că a existat teama că preocuparea pentru Italia şi Roma va putea să fie mai puternică la regele şi principii germani decât legătura cu patria lor şi grija pentru interesele ei. Din asemenea temeri se poate explica atitudinea uşor critică faţă de politica imperială şi italiană ottonă, care devine sesizabilă, de exemplu, în opera istoriografică a călugărului saxon Widukind de Corvey, şi anume în a sa Istoria saxonă, pe care autorul a dedicat-o în 968 fiicei lui Otto I, stareţei Matilda de Quedlinburg. Widukind trece sub tăcere încoronarea imperială a lui Otto din Roma, din anul 962, dar relatează, în schimb, după modelul antic, despre proclamarea victoriosului rege ca împărat după lupta cu ungurii pe Lech, din anul 955. Această victorie părea Saxonului cel mai important eveniment din timpul domniei lui Otto. El era mândru că tribul său saxon se ridicase prin dinastia ottonă, nu numai la conducerea Germaniei ci şi la aceea a întregului Occident, lucru pe care domnitorul îl dovedise prin respingerea duşmanilor din răsărit. Pe lângă aceasta, poate că i-a condus pana şi amintirea că învingerea barbarilor a fost privită, din timpuri vechi, ale împăraţilor din antichitate şi al lui Carol cel Mare, ca o sarcină imperială, convingere care se oglindeşte şi în privilegiile date

de papii Ioan al XII-lea şi Ioan al XIII-lea pentru Magdeburg. Lui Widuking de Corvey i-au fost cunoscute, desigur, şi tendinţele imperiale de la curtea regală, şi în relatarea sa despre proclamarea lui Otto cel Mare ca împărat arată, cu mult înaintea călătoriei acestuia la Roma, că el părea istoricului saxon, ca şi altor contemporani, mai mult decât un rege oarecare. „Otto este împărat, fiind general victorios (Dumnezeu a făcut să triumfe asupra duşmanilor) şi autoritatea sa fiind din nou recunoscută peste tot, unde odinioară se întinsese imperiul, în aproape întreaga Europă, în Galia ca şi în Germania şi Italia, ale căror coroane le purta domnitorul". Astfel, puterea imperială este înţe-leasă ca o stăpânire extinsă peste mai multe popoare: Otto ca împărat devine regele popoarelor. Faţă de aceasta, Widukind poate să-şi permită, în părţile finale ale operei sale, redactate mai pe scurt, să vorbească numai în treacăt despre împărat ca Imperator Romanonim.

Operei lui Widukind i se poate alătura biografia scrisă de Ruotger din Colonia la îndemnul arhiepisco-pului său Folkmar şi închinată precedesorului acestuia, Brun, mezinul lui Otto, decedat în 955. Brun, ca arhiepiscop de Colonia şi duce de Lorena, a fost, fără îndoială, cel mai de seamă principe bisericesc al Germaniei în timpul lui Otto, a cărui politică o sprijinea prin vorbe şi fapte. Vita, scrisă de Ruotger, este prin urmare o apărare a arhiepiscopului puternic angajat în treburile lumeşti şi cu aceasta a întregului sistem al bisericii imperiului otton. Este însă interesant că Otto cel Mare apare – atât în prezentarea celui din Colonia cât şi în aceea a saxonului – ca împărat încă dinainte de 962, iar călătoria la Roma din acest an este tratată numai în treacăt. Rege şi împărat apar ca denumiri ale unor demnităţi aproape identice, la care, prin încoronarea ca împărat roman, se adăugau cel mult titluri noi, ca

acelea de Cesar şi Augustus, însă fără a însemna o extindere efectivă a puterii sau o înălțare a poziției domnitorului. Prin urmare, încoronarea din 962 era, după părerea lui Ruetger şi a cercului din Colonia, format de Brun, doar o binemeritată cinstire a lui Otto, dar care pentru domnia sa a rămas fără urmări esențiale, oricum nu putea să aducă nicio schimbare.

Că atitudinea critică a lui Widukind şi cea depreciativă a lui Ruetger față de imperialitatea romană n-a fost împărtăşită de toți contemporanii lor la nord de Alpi, se înțelege de la sine, dacă privim intensitatea politicii italiene ottone şi impresia pe care solemnitățile încoronării trebuie să le fi provocat. În biografia împărătesei mamă, Matilda, decedată în 968, care la dorința nepotului ei, Otto al II-lea, a fost scrisă în mănăstirea Nordhausen din Harz, ctitoria reginei, se găseşte chiar un capitol care, legându-se de relatarea lui Widukind despre proclamarea împăratului pe câmpia de pe Lech, cuprinde o oarecare mustrare a lui Otto cel Mare, pentru că autorul anonim – sedus de cronicarul saxon – era probabil de părere că Otto se ridicase la înalta demnitate, contrar obiceiurilor, doar prin puterea militară, nu însă printr-un act bisericesc. Cu atât mai mult Vita scoate în evidență că regele a fost invitat de papa Ioan al XII-lea la Roma, cu propunerea încoro-nării imperiale.

Călugărița Hroswithe de Gandersheim, renumită prin creațiile sale poetice, a scris, cam în acelaşi timp cu Widukind şi Ruetger, o epopee în hexametri despre faptele împăratului, care (967) a fost înmânată apoi fiului său, Wilhelm de Maiența, iar după aceea dedicată celor doi împărați, Otto I şi Otto al II-lea. Pentru prima dată strălucirea imperiului devine aici vizibilă. Pentru Hroswithe, năzuința regelui german spre „Imperiu" era o sarcină ce nu putea fi destul de apreciată, de asemenea – într-o relatare

despre aducerea moaştelor lui Epifaniu din Pavia la Hildesheim, de către episcopul de acolo, Otwin – ea accentuează că Otto, ca ocrotitor al bisericii, nicidecum n-avea voie să se sustragă chemării papei.

Astfel de mărturii pozitive denotă câte ceva despre confruntările intelectuale care deveniseră necesare în Germania în urma reînnoirii Imperiului roman de către Otto. Intensitatea acestora nu poate fi supra-apreciată, căci, izvoarelor amintite se mai pot alătura şi multe altele care de asemenea ne informează despre părerile contemporanilor lui Otto. Totul arată că au existat şi s-au vehiculat idei imperiale chiar la curtea regală, dacă nu încă din timpul când Otto se amestecase în treburile regatului franc de apus, carolingian, sau măcar din timpul primei expediții în Italia, când saxonul a dobândit încă o coroană regală pe lângă cea germană, ridicându-se astfel deasupra altor regi din Occident. Unele documente dau dovadă de acest lucru, folosind formulări imperiale cu mult înainte de reînnoirea imperiului prin actul formal al încoronării lui Otto cel Mare ca împărat roman.

Dacă istoricii au analizat politica italiană a lui Otto, căutând să înțeleagă autoritatea imperială ottonă, bineînțeles că problematica modernă despre valoarea sau lipsa de valoare a acțiunilor italiene ale lui Otto pentru soarta Germaniei nu le trecea prin gând. Din aceste mărturii, privite în ansamblu, reiese, fără îndoială, că legăturile cu Sudul erau percepute mai degrabă ca o îmbogățire.

Într-adevăr, pelerinii germani la Roma aveau mai mult de adus de la sud de Alpi decât relicve de auten-ticitate îndoielnică şi privilegii papale care, cel mult, puteau însemna o asigurare în plus. De mai mică importanță trebuie considerat faptul că la cel de-al doilea drum al său în Italia, Otto cel Mare a primit, după încoronarea sa, din

partea papei relicve pentru ctitoria sa preferată, Magdeburg, şi că după a treia şedere în Italia, aducea acasă, îndeplinind ultimele dorinţe ale mamei sale, Matilda, o diplomă papală de confirmare pentru Nordhausen, decât faptul că, încă de la prima călătorie a împăratului peste Alpi, cultura şi erudiţia din sud şi-au exercitat influenţa şi asupra Germaniei. Se cunosc doi oameni de ştiinţă lombarzi, pe care Otto i-a putut câştiga încă atunci pentru sine. Gunzo de Novară a adus în Germania o bibliotecă surprinzător de bogată, grămăticul Ştefan şi-a mutat pentru circa două decenii profesoratul din capitala italică Pavia, la Würzburg. Iar dacă în centrele culturale şi ştiinţifice din nordul Alpilor, ca de exemplu, la mănăstirea Sant Gallen, orgoliul de învăţat al celor din sud a fost luat în derâdere, cu mândrie desigur justificată pe propriile cunoştinţe, fără îndoială în alte locuri şi chiar la Sant Gallen s-a putut aprecia impulsul dat de întâlnirea cu Italia mai bogată în valori culturale şi mai aproape de tradiţia antică (bineînţeles nu peste tot apreciată în mod conştient). Cu toată apropierea ei de modelul caroligian, aşa-numita „renaştere ottonă" este aproape de neînchipuit fără cunoştinţele ei sporite în literatură clasică, fără contactul viu cu patria acesteia. Acelaşi lucru este valabil şi pentru aproape toate domeniile artei, care s-a dezvoltat conform stimulărilor din sud şi care, oricum, permit să se simtă ceva din admiraţia pe care trebuie s-o fi simţit, în locurile de înflorire a vechii culturi, unii germani, călătorind în sud, fie în haina de pelerin sau în armura de cavaler.

Prin cele arătate, bineînţeles, că încă nu s-a spus nimic despre reala însemnătate a reînnoirii Imperiului de apus prin Otto cel Mare. Se înţelege că faptul trebuie căutat pe plan politic şi dincolo de hotarele teritoriilor de sub directa dominaţie regală a lui Otto cel Mare, a Germaniei şi Italiei;

dar despre o autoritate sporită a regelui german – purtător al înaltului titlu de împărat roman – față de alți regi occidentali se poate vorbi numai într-o măsură limitată, dependentă de condițiile de putere reală. În unele țări, influența împăratului Otto se exercita mai puțin în problemele politice decât în cele bisericeşti; în aceste țări, mai ales în regiunile misionare din răsăritul şi nordul hotarelor Imperiului, apăruseră sarcini pentru biserica germană; în acelaşi timp tinerele state creştine căutau legături cu regiunile creştine mai vechi. Pentru deosebita autoritate a împăratului era de altfel decisiv faptul că lui şi nu altui domnitor se încredințase ocrotirea Romei şi a bisericii romane; acesta era scopul pentru care primise la Roma, din partea papei, coroana. Ca stăpân al Romei, Otto I era împărat şi deci țara sa devine Imperiu roman. Prin urmare şi pentru imperiul otton legătura cu papalitatea era caracteristică, la fel ca şi pentru imperiul altor domnitori încoronați în trecut la Roma. Când papa Ioan al XIII-lea accentua față de împărații bizantini caracterul roman al Imperiului occidental reînnoit, el susținea prin aceasta nu numai ideea imperială romană papală, ci valabilitatea unei realități. Imperiul otton îşi avea limitele sale mai întâi acolo unde se termina regiunea dominată de Otto ca rege. Era însă o regalitate dotată cu o demnitate specială, anume cu cea imperială, a cărei recunoaştere depindea de câtă prețuire şi cinste se acorda Romei, capitala bisericii. O pretenție universală a autorității împăratului nu rezulta deci dintr-un imperialism politic, nici din hegemonia Germaniei în cadrul statelor europene, ci numai din universalitatea ideii bisericii romane.

Dacă atâta putea fi suficient, dacă rânduiala treburilor din timpul lui Otto putea fi satisfăcătoare, o va arăta următoarea perioadă. Ea va duce de la o decădere a concepției despre imperiu, prin controverse violente în jurul

Romei, la ideea universalității imperiale, care nu mai este doar împrumutată de la biserică, ci la crearea căreia, împăratul a participat în mod hotărâtor, fără să-şi poată însă realiza ideea.

PARTEA A TREIA

IX. Lupta pentru Roma

O, jalnică Romă! Strămoşilor noştri le-ai adus lumină, iar vremea noastră ai cufundat-o în întuneric.

Anul morții lui Otto cel Mare marchează sfârşitul unei epoci, deoarece părăsirea scenei istorice de către împărat însemna mult, mai ales pentru imperiu şi pentru Roma. Acest lucru a fost observat chiar de către contemporani. Pretutindeni a fost resimțită dispariția puternicei personalități a bătrânului împărat, al cărui moştenitor la tronul imperiului era tânărul şi puțin experimentatul Otto al II-lea. Acesta s-a străduit să continue opera părintelui său, dar, în timpul scurt de care a dispus, n-a putut să ajungă la o deplină maturitate şi să-şi manifeste toate aptitudinile. De altfel, în vremea domniei sale de zece ani s-au iscat multe şi mari greutăți pentru regalitatea germană, încât i-au rămas prea puțin timp şi posibilități pentru ca să se ocupe de Roma.

O atare stare de lucruri nu putea să nu aibă urmări, mai ales la Roma. Contradicțiile mici şi mari dintre partidele şi facțiunile din Roma, dintre interesele diferitelor familii aristocratice s-au manifestat mai puternic şi mai nestăvilit.

Ele au determinat în mod esențial cursul istoriei în oraşul etern. Papalitatea a fost şi ea implicată în aceste controverse, dependența papilor față de situația internă din Roma influențând întreaga biserică occidentală. Desigur, nu este întâmplător că importanța universală a papalității a reieşit cu claritate în evidență abia când Roma, pentru scurtă vreme, a devenit loc de popas sau reşedință a împăratului. Aproape numai în asemenea cazuri existau raporturi ale papilor cu regiuni şi domenii care, altfel, îşi vedeau de trebu-rile lor; aproape numai în asemenea cazuri Roma lăsa impresia că ar fi centrul creştinătății. Încolo, orizontul era dominat de lupta pentru Roma. La prima vedere, se părea că ar fi vorba doar de o controversă cu totul neînsemnată privitoare la exercitarea unei influențe cât mai mari asupra căpeteniei spirituale a oraşului, episcopului roman: papa. Treptat, s-a văzut că era vorba de mai mult: de o controversă între diferite feluri de concepții despre Roma şi de opoziția împotriva Ottonilor. Această opoziție izvora dintr-o mândră conştiință de sine, nou apărută, a nobilimii romane.

La ultimul Reichstag ținut de Otto cel Mare, în 973, de paşte la Quedlinburg, apăruseră şi delegați veniți de la Roma. Era, probabil, prima delegație trimisă de noul papă, Benedict al VI-lea, care îşi ocupase postul abia cu două luni înainte, ca urmaş al lui Ioan al XIII-lea, după o vacanță mai lungă a scaunului Sf. Petru.

Se pare că această schimbare a pontificelui nu s-a produs chiar fără greutăți, după cum se poate deduce din diverse izvoare, de altfel, destul de reținute, şi din evenimentele ulterioare.

Papa Ioan al XIII-lea murise la 6 septembrie 972, curând după plecarea ambilor împărați din Roma şi Italia. Ca nou episcop al Romei a fost ales, puțin mai târziu, diaconul-

cardinal, Benedict, de la Sf. Teodor. Înscăunarea lui însă a avut loc abia la 19 ianuarie anul următor. Probabil că între timp se ceruse – conform hotărârilor şi înţelegerilor cu privire la alegerea papei – asentimentul imperial. Dar, se pare că acesta nu fusese singurul motiv al întârzierii intrării în funcţie a lui Benedict al VI-lea. Se ştie că în afară de el mai exista un alt candidat pentru scaunul papal, anume diaconul roman Franco, care avea legături strânse cu familia Crescenţilor, ajunsă sub Ioan al XIII-lea la o importanţă politică foarte mare. El putea fi privit deci drept candidatul cu cele mai multe perspective al partidului care stăpânea pe atunci la Roma. Cu Benedict al VI-lea s-a impus însă în biserica romană – măcar pentru moment – o altă grupă, identificabilă cu acele cercuri care, din motive religioase, se opuneau unei papalităţi pur politice şi erau împotriva poziţiei dominante a Crescenţilor la Roma. Tatăl lui Benedict, Hildebrand, evlavios fiind, se pare că se retrăsese de câtva timp într-o mănăstire, deoarece i se spunea călugăr. Acesta se poate să fi făcut parte din numeroasa familie nobilă Hildebrandi–Aldobrandeschi, din Toscana, vasali ai împăratului. Acest fapt va fi fost de oarecare importanţă pentru confirmarea alegerii lui Benedict al VI-lea de către împărat.

Cu toate că pentru Crescenţi eşecul candidatului lor în faţa unui concurent din afară şi noua politică romană a imperiului vor fi fost surprinzătoare, ei au trebuit, deocamdată, să accepte această situaţie. Abia cu un an şi jumătate mai târziu, deci cu mult după moartea lui Otto cel Mare, împotriva voinţei căruia nu şi-a asumat nimeni riscul să se ridice, ei au îndrăznit să se revolte contra lui Benedict al VI-lea, tocmai într-un moment când Otto al II-lea era reţinut la nord de Alpi şi nu era deci de aşteptat o intervenţie personală a împăratului la Roma. Benedict îşi

câştigase probabil puțini prieteni în tabăra adversă, mai ales datorită faptului că, încercând să-şi întărească poziția la Roma, şi-a promovat mai întâi, pe cât posibil, propria familie cu mijloacele pe care biserica i le punea la dispoziție. Se ştie că unele patrimonii bisericeşti la nord de Roma au fost date Aldobrandeschilor ca zălog.

În iunie 974, şeful de atunci al familiei Crescenților, Crescențiu de Theodora, 1-a închis pe papa în ceta-tea Sant Angelo şi 1-a instalat pe diaconul Franco, sub numele de Bonifacin al VII-lea, în scaunul papal. Cu toate că ocrotitorul imperial al bisericii romane era departe, împuterniciții săi din Italia au reacționat repede împotriva revoltei din Roma, dăunătoare autorității imperiale. Din Spoleto venise în grabă la Roma contele Sicco şi cerea energic eliberarea imediată din temniță a papei. Bonifaciu refuză şi căută să obțină prin con-strângere recunoaşterea sa din partea demnitarului împăratului, prezentându-se ca unicul posesor al scaunului Sf. Petru. El a pus pe un oarecare Ştefan, un pretins preot, să-1 sugrume pe Benedict al VI-lea în castelul Sant Angelo. Această ucidere perfidă a stârnit însă un efect contrar, Roma s-a distanțat de Bonifaciu şi nu mai vroia să ştie nimic de un papă, care, printr-o crimă atât de odioasă îşi dezminți se frumosul nume papal, ales de el însuşi: după cum se spunea – ar fi trebuit mai degrabă să i se spună Malifaciu, adică Răufăcător, decât Bonifaciu, Binefăcător. Este spre cinstea Romei că s-a dezis de Bonifaciu, chiar dacă prin aceasta nu poate fi înlăturat faptul că şi în istoria papalității, crima a trecut drept o modalitate de a se impune în politică.

În curând, însuşi Bonifaciu al VII-lea s-a văzut închis la Sant Angelo, asediat de oamenii lui Sicco şi locuitorii mâniați ai Romei şi, numai cu mare greutate, asediatul a reuşit să fugă din oraş pe teritoriul bizantin din Italia de sud

pe când complicii săi la crimă au suferit meritata pedeapsă cu moartea. Faptul că s-au păstrat însemnări istoriografice despre aceste întâmplări, în nordul extrem al Italiei, că numele de ocară al fugarului papă era cunoscut şi la nord de Alpi, scoate în evidenţă câtă indignare au provocat şi în afara Romei cele petrecute acolo.

În prezenţa contelui Sicco, care acum funcţiona ca delegat oficial al împăratului, s-a ţinut în octombrie 974, la Roma, noua alegere a papei. A fost ales episcopul Benedict de Sutri, un văr al principelui roman, Alberic. Se impune părerea că alegerea era un compromis între dorinţele şi interesele divergente ale celor din Roma; Benedict al VII-lea pare să fi fost un om cu adevărat evlavios; se zice că ar fi făcut chiar un pelerinaj în Palestina şi că ar fi adus acasă, de acolo, ca pe o comoară deosebit de preţioasă, o părticică din crucea lui Cristos. Faptul că făcea parte din înalta aristocraţie romană, din neamul lui Teofilact, şi că era înrudit cu Crescenţii, putea doar să-1 recomande în situaţia de atunci. Ştefania, stăpâna din Palestrina, era sora lui; contele Benedict de Sabina, soţul Teodorandei Crescenţia, era nepotul lui. Acesta din urmă a primit în curând titlul ciudat de Patriciu apostolic şi se pare că a făcut parte din cârmuirea Romei în timpul pontificatului unchiului său, atât ca însărcinat al papei, cât şi al protectorului imperial al bisericii romane. Tot în aceşti ani, se distinge şi un alt nobil din Roma, probabil tot un descendent din familia lui Teofilact, şi anume contele Grigore de Tusculum, strămoşul neamului care mai târziu va purta numele Colonna şi va domina în secolul al XI-lea Roma şi papalitatea. Despre Crescenţiu de Theodora, în schimb, se aude foarte puţin. El se retrăsese probabil pe domeniile lui, şi a murit cu zece ani mai târziu ca monah penitent într-o mănăstire din Roma. Aceasta era mănăstirea de pe Aventin, închinată martirului din Asia Mică, Bonifaciu şi legendarului sfânt al cerşetorilor

din Roma, Alexius. La sfârşitul secolului al X-lea, mănăstirea căpătase o mare însemnătate şi le întrecuse cu mult pe toate celelalte. Ea a fost întemeiată în anul 977 de mitropolitul grec Sergios din Damasc, cu aprobarea papei Benedict al VII-lea, pe locul unei vechi biserici diaconale, lăsată în paragină. E probabil că, în deceniul al VIII-lea al secolului al X-lea, în timpul campaniei din Siria a împăratului bizantin Ioan I Tzimiskes, acest mitropolit ajunsese în conflict cu stăpânirea mahomedană şi fusese nevoit să fugă din Siria. Împreună cu unii însoţitori, el se îndreptase spre Roma, la papa Benedict, cunoscător al răsări-tului dur proprie experienţă, care i-a primit pe fugari cu bunăvoinţă. Mănăstirea nouă îmbina monahismul greco-oriental cu cel latino-romanic într-o unitate monahală deosebită, în care pe lângă regulile statuate de părintele monahismului occidental, Benedict de Nursia, era observată şi urmată şi tradiţia mai veche a întemeietorului bisericii din Asia Mică, din secolul al IV-lea, Vasile din Cezareea. Ca orice lucru ieşit din comun şi nou, probabil că şi mănăstirea aventină a trezit interesul special al celor din Roma, acestei circum-stanţe datorându-i-se sprijinirea ei. Faptul că Crescenţiu de Theodora s-a simţit atras chiar de această comu-nitate de călugări nu era probabil întâmplător. Poate că prin aceasta ni se dezvăluie ceva din mentalitatea nobilimii romane pe care o reprezenta, căci unele fapte ne arată că Răsăritul, Bizanţul şi puterea imperială de răsărit ocupase un loc de oarecare importanţă în gândirea politică a locuitorilor Romei din acele timpuri, ceea ce explică opoziţia faţă de imperiul otton.

Probabil, Bonifaciu al VII-lea nu întâmplător se refugiase, în 974, pe teritoriu bizantin, unde nu numai că se afla în siguranţă, ci putea spera chiar să fie ajutat şi susţinut. La un sinod, ţinut la puţin timp după înscăunarea sa, papa

Benedict al VII-lea 1-a afurisit pe fugar şi a răspândit sentința nu numai în Apus.

Se pare că această condamnare a fost comuniată cu prima ocazie la Constantinopol în legătură cu unele încercă de a preveni uneltirile uzurpatorului pe teritoriul bizantin; acestea au fost însă de puțin folos. Se zice că Bonifaciu nu 1-a lăsat să trăiască în pace pe adversarul său şi că îi făcea mereu greutăți.

În vara anului 980, Bonifaciu al VII-le a reuşit chiar să-1 îndepărteze din Roma pe Benedict al VII-le, adică să se stabilească acolo pentru oarecare timp în vrema absenței acestuia, probabil cu sprijinul priete-nilor săi crescenți Benedict al VII-lea se afla, după mărturia unui document, în luna august 980 la Ravenna, iar la începutul lui decembrie era la mănăstirea Subiaco. Această abație, legată în mod deosebit de Elina şi de papalitate încă din vremea principelui Alberic, era pe alunei sub conducerea abatelui Benedict al II-lea, care construise nsia biserică a mănăstirii în cinstea Scolasticei, sora întemeietorului ordinului, Benedict. Benedict al VII-lea a sfințit el însuşi biserica mareând astfel eliberarea abației de sub jurisdicția episcopului de Tivoli. Atât cu aceasta, cât şi cu abațiile din Roma, mănăstirea ajunsese la conflicte privind jurisdicția şi domeniile, ceea cea dus la intervenția papală.

Încă înainte de sosirea la Subiaco, papa adresase o urgentă cerere de ajutor împăcatului Otto al II-lea, în Germania, deoarece întoarcerea la Roma şi izgonirea adversarul său, Bonifaciu al VII-lea, din reşedința papală, i se păreau posibile numai prin venirea împăratului în Italia.

După moartea tatălui său şi preluarea domniei, împăratul Otto al II-lea a avut de învins unele greutăți în Germania, care i-au făcut imposibilă intervenția în treburile de la sud

de Alpi. De data aceasta, țara era pacifi-cată şi împăiatul putea să-şi permită să răspundă chemării papei, cum făcuse Otto cel Mare cu douăzeci de ani înainte. Dacă atunci fusese vorba de redobândirea coroanei imperiale, acum misiunea de ocrotire a bisericii romane era legată de demnitatea imperială.

Înainte de a prezenta campania din Italia, dăm aici un rezumat al luptelor îndelungate pe care Otto al II-lea a trebuit să le poarte în interiorul şi la hotarele regatului, său german.

Tulburările din Germania de la începutul domniei lui Otto al II-lea au fost cauzate şi de faptul că tânărul împărat a trebuit să-şi aleagă treptat sfătuitori şi ajutoare, iar diferite cercuri au căutat să câştige influență asupra lui, iar acest lucru nu s-a desfăşurat fără rivalități ascunse sau deschise. Cele mai periculoase uneltiri au fost ale vărului său, ducele Bavariei, Henric, pe care contemporanii îl porecliseră ,,Certărețul". Acestea au culminat în mai multe răscoale şi au dat anilor dintre 974 şi 978 un caracter cu adevărat războinic. Henric a trebuit să fie scos din demnitatea pe care o deținea, iar ducatul său i-a fost dat fiului lui Liudolf de Suabia, Otto, căruia unchiul imperial al acestuia îi încredințase şi ducatul Suabia. Astfel, Otto ajunsese să cârmu-iască ambele teritorii din sudul Germaniei, la hotarul cu Italia. Carintia însă a fost despărțită de Bavaria şi încredințată în cele din urmă altui nepot al împăratului, salianului Otto, fiul lui Konrad de Lorena. Prin aceste măsuri, fiii celor doi principi, pe care Otto cel Mare a trebuit să-i destituie ca rebeli, participau din nou, direct, la cârmuirea țării. Deoarece împărăteasa mamă, Adelheid, înclina mai degrabă, ca şi mai înainte, spre o politică bavareză şi nu-i prea îndrăgea pe cei doi nepoți vitregi ai ei, se ajunsese la o înstrăinare între ea şi împărat. Din ce în ce

mai mult Adelheid îşi pierdea influenţa asupra fiului ei şi a fost nevoită să cedeze primul loc la curtea imperială, norei sale, Teofano.

Şi Boemia, sub Boleslav al II-lea, fusese de partea „Certăreţului"' şi-1 silise pe împărat la nu mai puţin decât trei campanii, ajungându-se deabia în 977 la o pace durabilă. De asemenea şi cumnatul Premislidului, ducele Mieszko al Poloniei, fusese în legătură cu adversarii lui Otto, încât s-a văzut obligat, în 970, să întreprindă o expediţie militară peste graniţa de răsărit a Germaniei. În nord trebuia să respingă, în 974, o invazie a regelui danez, Harald Dinte Albastru, şi a aliatului său, Hakon al Norvegiei. În sfârşit, mai exista-seră greutăţi la graniţa germană de apus, Carolingienii din vest fiind încă de părere că au drepturi asupra Lo-renei şi s-au folosit de slăbiciunea imperiului după moartea lui Otto cel Mare şi de rivalităţile dintre principii loreni. În anul 977, Otto al II-lea a încercat să stăvilească toate năzuinţele carolingiene concedând ducatul Loren de jos lui Carol, fratele mai tânăr al regelui francez, Lothar. Ambii carolingieni erau veri ai împăratului, prin mama lor Gerberga, fosta ducesă de Lorena, iar mai târziu regină a Franţei, de la care fraţii deduceau dreptul lor asupra Lorenei. Această încredinţare acordată lui Carol reprezenta o concesie a împăratului, care însă nu putea deveni periculoasă pentru integritatea teritorială a Germaniei şi nici nu însemna o înstrăinare a Lorenei de jos, căci Carol, care îşi avea acum reşedinţa la Bruxelles, era certat cu fratele său regele şi acţiona ca apărător al graniţei. O campanie a regelui Lothar în Lorena n-a putut însă să fie oprită. Acesta înaintase până la Aachen şi era aproape să-1 surprindă pe împărat. Otto a răspuns atacului la sfârşitul anului 978, pătrunzând în Franţa şi înaintând până în faţa Parisului. În ambele expediţii se urmăreau şi efecte

propagandistice. Lothar întorsese vulturul imperial de pe acoperişul palatului din Aachen cu faţa spre răsărit, pentru a exprima, astfel, simbolic, ţinta năzuinţelor carolingiene. Otto, dimpotrivă, a demonstrat că domnia sa imperială e din voia lui Dumnezeu, punându-şi armata să cânte de pe Montmartre un răsunător „Aleluia" asupra Parisului asediat. Pe lângă o diplomaţie abilă, se pare că şi asemenea arme au avut succes, căci în mai 980, la o întâlnire a împăratului cu regele Lothar, la Ivois pe Meusa, la hotarul germano-francez, s-a încheiat pacea, Franţa renunţând la Lorena.

În ce priveşte legătura bisericii germane cu papalitatea în anii domniei lui Otto al II-lea până la drumul acestuia în Italia, ea n-a suferit aproape deloc datorită războaielor interne şi externe ale Germaniei şi nici din cauza tulburărilor din Roma de la mijlocul deceniului al optulea al celui de-al X-lea veac. Aceasta o dovedesc documentele papale păstrate din timpul pontificatului lui Benedict al VI-lea şi Benedict al VII-lea. Unele din ele merită o atenţie deosebită.

Astfel, mai ales arhiepiscopul Dietrich de Trier a primit mai multe privilegii. Conform unei diplome din ianuarie 975, Dietrich ar fi primit biserica Quattor Coronati din Roma. Dacă acest lucru corespunde realităţii, atunci el a fost primul om al bisericii din afara Romei în posesia unei biserici romane, aşa cum mai târziu au fost repartizate cardinalilor din exterior. Papa Benedict al VI-lea a confirmat drepturile bisericii din Trier, mai ales preeminenţa ei, ca fiind cel mai vechi scaun episcopal din Germania, iar Benedict al VII-lea permi-tea arhiepiscopului să poarte deosebite insigne onorifice şi chiar să numească cardinali, care, asemenea celor

romani, trebuiau să sprijine în îndeplinirea funcţiilor sale pe arhiepiscopul trieran.

Se pare că de la înfiinţarea arhiepiscopiei Magdeburg, atât de mult sprijinită de Otto cel Mare, organi-zaţia bisericii germane fusese cuprinsă de o oarecare nelinişte; ca şi la Maienţa şi în alte părţi exista o grijă plină de invidie, ca să nu se ştirbească drepturi reale sau presupuse, ba chiar să se obţină noi privilegii. Papii însă erau nevoiţi să caute calea pentru a-i mulţumi pe toţi.

Acest lucru este vizibil şi în privilegiul pe care papa Benedict al VII-lea 1-a emis în martie 975 cu ocazia înmânării omoforului arhiepiscopului Willigis, care prin încrederea lui Otto al II-lea avansase din funcţia de cancelar în aceea de mitropolit al Maienţei. Împotriva pretenţiilor Coloniei s-a acordat arhiepiscopului de Maienţa şi urmaşilor săi dreptul de încoronare a regelui german, cu toate că locul de încoronare, Aachen, nu făcea parte din provincia Maienţa ci din cea a Coloniei. La aceasta se adăuga confirmarea primatului Maienţei în Germania, într-o formulare datând, poate, încă din timpul lui Ioan al XIII-lea, dar atestată acum pentru prima dată. Această confirmare ţinea cont de faptul că şi alţi arhiepiscopi germani, mai ales cel din Trier şi cel din Magdeburg, voiau să-şi valorifice drepturile de primat. De aceea, se hotărâse ca în legătură cu Maienţa să se vorbească de o preeminenţă, în comparaţie cu care primatul bisericesc nu mai avea vechea sa importanţă şi se putea referi numai la anumite părţi ale ţării.

O poziţie deosebită în cadrul bisericii germane, desigur, din motive pur personale, îi revenea arhi-episcopului Willigis. El era cea mai importantă figură din Germania în timpul domniei lui Otto al II-lea şi Otto al III-lea şi activitatea sa depăşea foarte des hotarele provinciei Maienţa. Reglementarea definitivă a organizării bisericeşti din spaţiul

ceh, care de un deceniu trebuia rezolvată, a fost probabil meritul lui. Ducele Boemiei, papa şi împăratul îşi dăduseră consimţământul pentru înfiinţarea unei episcopii la Praga, dar în executarea acestui plan s-au ivit mereu noi piedici, una din acestea fiind şi o oarecare concurenţă a arhiepiscopilor din Maienţa, Magdeburg şi Salzburg, învecinaţi cu regiunile slave şi, de aceea, participanţi la activitatea misionară printre slavi. Willigis a pus capăt acestei situaţii, miruind, la începutul anului 976, cu acordul împăratului Otto al II-lea, câte un episcop pentru Boemia şi Moravia. Pentru Praga a fost destinat saxonul Thietmar, a cărui proveniență lasă să se întrevadă ceva din intenţiile politice, legate desigur de numi-rea lui. Toate acestea, ca şi conflictele războinice ale împăratului cu ducele Boemiei constituiau, bineînţeles, un mare obstacol în calea intrării în funcţie a episcopului şi a liniştei necesare cârmuirii acestuia. Episcopia moravă, care se întindea departe, până în Carpaţii de nord, nu s-a putut menţine mult timp şi a fost unită cu episcopia din Praga, încă în timpul pontificatului lui Benedict al VII-lea.

Atât episcopul de Praga cât şi colegul lui morav apar pentru prima dată într-un document al sinodului din Maienţa, de paşti, în 976. Acest document relatează despre un conflict din ctitoria Aschaffenburg, care trebuie privit ca venind din însărcinarea papei, de la arhiepiscop, prin conciliul său, după ce părţile se adresaseră cu problemele lor împăratului şi-1 determinaseră să trimită chiar o delegaţie la Roma. Din docu-ment aflăm despre unele certuri din interiorul ctitoriei care se sfârşiseră cu omor. Un elev al şcolii ctitoriei fusese ucis printr-o lovitură cu o tablă şcolară, iar profesorul acestuia ameninţat cu moartea fusese asediat o zi întreagă de duşmanii săi într-un turn al bisericii. Prin povestirea celor întâmpiate şi prin redarea hotărârilor conciliului,

documentul sinodal ne oferă o imagine foarte interesantă a situaţiei şcolare de atunci, de regle-mentarea căreia se îngrijea Willigis. Nu este sigur, însă, dacă documentul e întru totul autentic.

Un alt conflict în cadrul bisericii germane din acel timp, aflat şi acesta în legătură cu activitatea misionară în răsărit, n-a fost supus direct papei; dar a fost consemnat totuşi în actele papale. Este vorba despre aşa-numitele falsuri ale lui Pilgrim, denumite astfel după episcopul Pilgrim de Passau, cunoscut din Cântecul Nibelungilor, care ar fi pus să se scrie prima relatare a nefericitei companii a burgunzilor în ţara hunilor. Prin poziţia şi întinderea episcopiei sale, Pilgrim, ajuns la putere în 971, la Passau, avea un interes special pentru spaţiul panonic şi pentru activitatea misionară la maghiari, moştenitorii hunilor şi avarilor, şi a căror convertire începuse chiar atunci, sub principele Gheza, încurajat de aceste perspective şi de unele succese, Pilgrim credea, cu privire la mărimea câmpului său de acţiune, că poate pretinde ridicarea episcopiei din Passau la rangul de arhiepiscopie, asemănător ridicării, cu câţiva ani înainte, a Magdeburgului la rangul de metropolă pentru activitatea misionară printre slavii de pe Elba. Rezistenţa superiorului său, arhiepiscopul Frederic de Salzburg, împotriva transformării unor regiuni întinse ale provinciei bisericeşti a Salzburgului în domenii independente, a întâmpinat-o cu argumente istorice. Se susţinea astfel că odinioară, în antichitatea târzie, oraşul Lorch de pe Enns ar fi fost sediul unui arhiepiscop. În urma invaziei avarilor, arhiepiscopia ar fi trebuit să fie mutata la Passau. În decursul timpului însă s-ar fi uitat acest rang episcopal, încât în timpul lui Carol cel Mare, nu Passau, după cum s-ar fi cuvenit, ci Salzburgul a reuşit să se ridice la rangul de arhiepiscopie în sud-estul german, fără însă să-şi poată

îndeplini sarcina de a desfăşura activitate misionară dincolo de graniţele imperiului.

Pentru demonstrarea acestei teze a cărei autenticitate contemporanii, mai puţin cunoscători ai istoriei, n-o prea puteau controla, au fost confecţionate documente regale, imperiale şi papale, între acestea şi docu-mentele despre care s-a pretins că ar fi fost emise de papii Leon al VII-lea şi Agapet al II-lea, în care Passau apare ca urmaş de drept al Lorchului, iar episcopul de Passau ca purtător al titlului de arhiepiscop. Între ulti-mele acte ale acestei serii de falsuri este şi o scrisoare a lui Pilgrim către papa Benedict al Vl-lea cu rugămin-tea acordării omoforului arhiepiscopal şi cu cererea, de a i se îngădui să miruiască episcopi subordonaţi pentru dioceza sa, foarte mare, care nu putea fi condusă de unul singur. La Passau a fost fabricat şi un răspuns corespunzător. Acesta a ordonat, pentru a termina conflictele, împărţirea provinciei bisericeşti Salzburg şi o limitare a diocezelor activităţii misionare în răsărit, potrivit căreia Panonia de jos şi teritoriul vechiului stat morav din Slovacia, adică regiuni maghiare şi slave, erau atribuite arhiepiscopiei de Passau, pe când celei din Salzburg trebuia să-i rămână numai partea de sud a Panoniei. Este foarte probabil că scrisoarea lui Pilgrim nici n-a fost trimisă la Roma, unde exista posibilitatea de a controla afirmaţiile episcopului cu privire la privi-legiile acordate Passau-lui numai cu o generaţie înainte de către Leon al VII-lea şi Agapet al II-lea. Pilgrim n-a riscat o asemenea demascare. Documentele fabricate de el aveau doar scopul să fie înaintate curţii impe-riale şi să servească aici planurile ambiţioase ale episcopului şi realizarea extinsei concepţii politice biseri-ceşti a lui Pilgrim.

Episcopul n-a avut câştig de cauză, iar cauza desigur că n-a fost numai faptul că arhiepiscopul Frederic şi-a putut dovedi

superioritatea drepturilor sale printr-un privilegiu – de asemenea falsificat la repezeală – al papei Benedict al VI-lea. Totuşi se pare că expunerii lui Pilgrim i s-a acordat un timp oarecare puțină crezare – a fost intitulat episcop de Lorch – dar marele şi importantul său plan, al unei arhiepiscopii germane pentru Ungaria, se pare că n-a fost luat niciodată serios în considerare. Mai devreme sau mai târziu ar fi avut aceeaşi soartă ca şi Magdeburgul, căci Passau ar fi trebuit să se limiteze, dacă reşedința episcopilor nu se muta mai aproape de graniță sau chiar dincolo de ea.

În anul 980 sosise, după cum am mai pomenit, cererea de ajutor a papei Benedict al VII-lea la curtea imperială, şi încă în toamna aceluiaşi an, Otto al II-lea se pregătea pentru călătoria sa în Italia, în care avea să-1 însoțească soția sa, Teofano, şi fiul său Otto al III-lea, născut de-abia de câteva săptămâni, la începutul verii lui 980. Cârmuirea țării era preluată, pentru timpul lipsei împăratului, de arhicancelarul Willigis de Maiența. Călătoria pornită de pe Rin, trecea prin Suabia la Constanța pe lacul Constanța, şi de acolo prin Chur şi peste Alpi la Milano şi Pavia, unde Otto urma să o întâlnească pe mama sa, Adelheid. Crăciunul 1-a sărbătorit la Ravenna, iar de paşte ajunsese la Roma.

Un document papal, emis la intervenția împăratului la începutul lunii aprilie 981 pentru mănăstirea Memleben din Turingia, înființată de Otto al II-lea – abatele ei, Boio, sosit la Roma solicitase acest document – vorbeşte despre izgonirea, cu puțin timp înainte, a lui Franco (Bonifaciu al VII-lea) care pătrunsese în Roma. Alte ştiri din izvoare istoriografice provin din vremuri mult mai târzii şi trec sub tăcere amănuntele, ca şi documentul. De fapt, aflăm doar că Benedict al VII-lea a putut, mulțumită ajutorului imperial, să reintre în Roma, pe când Bonifaciu se refugia la Constantinopol, la greci, luând cu el comori ale bisericii. Se

pare că de această dată nu e vorba numai de teritoriul bizantin din sudul Italiei ci de oraşul imperial de pe Bosfor. Despre o rezistenţă a lui Bonifaciu al VII-lea şi a partizanilor lui din Roma nu se spune nimic şi deci putem presupune că recâştigarea Romei pentru Benedict al VII-lea s-a produs fără greutăţi mai mari. De-abia în se-colele al XII-lea şi al XIII-lea se relatează că ar fi avut loc arestări şi că împăratul luase măsuri crude şi sânge-roase împotriva duşmanilor din Roma ai papei protejat de el. Îmbogăţirea de către legendă a evenimentelor încearcă totodată să dea o explicaţie populară a poreclei împăratului de cel Roşu sau cel Sângeros.

Că intrarea lui Otto al II-lea la Roma şi primele zile ale şederii lui acolo au decurs în linişte se poate confirma – în afară de tăcerea izvoarelor, care desigur ar fi relatat contrariul – prin faptul că, puţin mai târziu, în timpul paştelui, s-a ţinut un mare sinod la biserica Sf. Petru din Roma în prezenţa multor oaspeţi străini. Încă la Pavia s-a alăturat alaiului imperial, perechea regală burgundă, unchiul împăratului Otto, regele Konrad şi soţia sa, carolingiană Matilda. În afară de ei, tot acolo, se mai alăturase împăratului şi un grup de călători francezi, în frunte cu arhiepiscopul Adalberon de Reims. Din acest grup făcea parte, între alţii şi renumitul Gerbert de Aurillac de la şcoala episcopală din Reims, care îi era cunoscut lui Otto al II-lea încă din 971 ca un om deosebit de învăţat. Împăratul nu scăpase ocazia şi organizase, în ianuarie 981, la Ravenna, o dispută filosofică între Gerbert şi Otrich, mult sărbătorita căpetenie a şcolii episcopale din Magdeburg, care se afla atunci în suita lui Otto şi lucra la cancelaria imperială. Cu toate că disputa, conform sentinţei împăratului, care o prezida, a rămas nedecisă, totuşi Gerbert trebuie să fi făcut din nou, prin bogatele lui cunoştinţe, o mare impresie asupra lui Otto şi anturajului său. Împăratul începuse să dorească atragerea acestui

erudit în apropierea sa. Gerbert a acceptat în anul următor o chemare în Italia şi a fost numit de Otto al II-lea abate de Bobbio.

Dintre mărimile laice ale Franței, sosise la Roma, de paşti, în 981, ducele Hugo Capet care ducea tra-tative cu împăratul. Păcii încheiate în anul precedent între împărat şi regele Lothar i se alătura acum şi acest puternic principe al regatului carolingian. Din părțile mai sudice ale acestui regat, din regiunea Pirineilor şi Marca Spaniei, veniseră în oraşul etern, ca de obicei în ultimii ani, o seamă de pelerini nobili. Miro, conte de Basalü şi episcop de Gerona, se afla din nou printre ei. El este menționat în mod special în actele con-ciliului şi primeşte chiar sarcina să facă cunoscute hotărârile sinodului în Franța de sud şi Spania. Contele-episcop trebuie să fi reuşit, cel mai târziu atunci, să obțină recunoaşterea papală, contrar deciziilor anterioare ale Romei. La aceasta, a avut, probabil, o oarecare însemnătate faptul că Miro dovedise atitudinea sa pozitivă față de biserică şi-1 obligase pe papă, cedând papalității din posesiile lui ctitoria Sf. Maria şi abația Sf. Petru din Besalu, înzestrate cu bogate danii.

Despre ceea ce s-a discutat în biserica Sf. Petru din Roma, la conciliul de paşti, suntem insuficient informați. În conformitate cu hotărâri canonice mai vechi, afurisirea simoniei, adică obținerea de demnități bisericeşti cu bani sau alte valori, desigur că n-a fost singura hotărâre a conciliului, cu toate că în documentele păstrate se vorbeşte numai de aceasta. Şi din alte documente papale de atunci, care au fost solicitate de mari stâpânitori şi emise pentru aşezăminte bisericeşti renumite, putem desprinde că sărbătorirea paştelui la Roma a decurs cu strălucire. Papa Benedict al VH-lea, abia repus în drepturile sale, s-a

bucurat, probabil, să se vadă pe sine şi oraşul său în centrul preocupărilor occidentale.

Împăratul Otto a rămas şi în timpul verii în apropierea Romei şi în contact cu papa. El îşi instalase reşe-dința într-un palat de vară, construit special, în Abruzzi mai răcoroşi. Aici 1-a ajuns ştirea morții arhiepis-copului Adalbert de Magdeburg, din 20 iunie 981, pe care o adusese în Italia o delegație din Magdeburg. În curând devenise evident că reocuparea importantului scaun arhiepiscopal de la hotarul de răsărit al imperiului reprezenta o mare problemă, de care erau preocupați atât împăratul cât şi papa şi chiar şi un sinod, iar pe dea-supra având urmări timp îndelungat. Cei din Magdeburg aleseseră ca arhiepiscop pe Otrich, fost şef al şcolii arhiepiscopale şi membru al capitlului, care pe atunci era capelan imperial în suita lui Otto al II-lea în Italia. Această delegație solicita confirmarea lui din partea domnitorului. Rugămintea lor era însă în contradicție, după cât se pare, cu planuri chibzuite, mai înainte de Adalbert şi acceptate de împărat. Acestea țin teau la întărirea arhiepiscopiei Magdeburg prin desființarea micii dioceze Merseburg şi unirea ei cu Magdeburg prin avansarea episcopului de Merseburg, Giselher, la rangul de arhiepiscop. Şi acesta se afla pe atunci în anturajul împăratului şi se opunea, din interese personale de înțeles, dorințelor celor din Magdeburg. Arătarea faptului – că Merseburg, pe timpuri, a fost desprins, împotriva voinței episcopului de Halberstadt, de dioceza acestuia şi ridicat la rang de episcopie, că acordul episcopului de Halberstadt a fost obținut forțat, în mod necanonic, de împăratul Otto I şi că a avut, ca urmare, în ultimii doisprezece ani, permanente certuri şi frecuşuri – nu a avut un efect mai mic decât constatarea că, din cauza teritoriului său redus, Merseburg nu prea justifica o episcopie proprie şi că, atât din punct de

vedere material cât şi cu privire la sarcinile concrete, episcopul avea prea puţine posibilităţi să-şi desfăşoare activitatea. Pe lângă toate acestea, a mai venit în ajutor şi mituirea. În cele din urmă, chiar şi delegaţia din Magdeburg s-a declarat în faţa unui conciliu, adunat la 10 septembrie 981, în palatul Lateran de papa Benedict al VII-lea, pentru rezolvarea acestei probleme, că nu doreşte alt nou arhiepiscop, decât pe Giselher. Pentru desfiinţarea unei episcopii şi mutarea episcopului s-au găsit îndată motive canonice şi exemple istorice, încât n-a fost greu să se ia o hotărâre. Episcopul Hildeward din Halberstadt, care se adresase în scris Romei, primea înapoi ţinuturile cedate odinioară; alte teritorii din episcopia Merseburg, care urmau să se desfiinţeze, erau împărţite celorlalte episcopii saxone: Zeitz şi Meissen, subordonate Magdeburgului, iar graniţele dintre provinciile bisericeşti Maienţa şi Magdeburg au fost din nou fixate. De Merseburg trebuia să ţină numai mănăstirea Sf. Laurenţiu, ctitoria lui Otto cel Mare, ridicată ca mulţumire pentru victoria în lupta împotriva maghiarilor; contrar speranţelor episcopului Hilde-ward, mănăstirea a fost dată cu toate domeniile, de papa Benedict al VII-lea, cu consimţământul împăratului Otto al II-lea, episcopului Giselher, care îşi salvase astfel vechea reşedinţă şi partea cea mai valoroasă a fostei sale dioceze. După primirea omoforului arhiepiscopal şi a altor însemne de onoare şi după confirmarea privilegiilor papale pentru Magdeburg – privilegii la respectarea cărora au fost solicitaţi şi îndemnaţi toţi mitropoliţii germani – cât şi după primirea investiturei din partea împăratului, episcopul s-a putut întoarce în Germania pentru a-şi lua funcţia în primire.

Giselher a fost descris în culori negre, mai ales de istoriografia merseburgheză, ca ambiţios şi intrigant, infidel faţă de propria biserică, la a cărei nimicire îşi adusese contribuţia. Într-adevăr, despre folosul unei activităţi

spirituale – chiar şi într-o regiune mai mică – se va judeca astăzi altfel decât a făcut-o mândrul nobil Giselher, care acționa în politica înaltă de la curtea imperială, iar cercul de preocupări încredințat îi apărea, evident, prea strimt. Ca arhiepiscop de Magdeburg, un post important, în colțul de nord-est al imperiului, Giselher a corespuns întru totul. Probabil, că nici n-a fost prea greu să fie convinsă delegația din Magdeburg – care s-ar fi adresat şi lui Giselher, pentru a interveni pe lângă împărat – că învățatul Otrich n-ar fi fost numai candidatul nedorit de împărat, ci şi din diferite motive, n-ar fi corespuns pentru scaunul arhiepiscopal. Otrich era, probabil, încă de pe atunci un om bolnav; scurt timp după aceea, la începutul lui octombrie 981, el muri, prea târziu însă pentru a scăpa pe Giselher în fața istoriei, de suspiciunea că l-ar fi înlăturat numai din ambiție.

Or, cât de mare ar fi fost mirarea participanților din Roma la conciliu, când au descoperit conflictele bisericeşti din regiunea nord-est germană, hotărârea unirii Merseburgului cu Magdeburgul ae pare că a fost luată fără greutăți. În timpul consultărilor s-a produs doar un incident; acesta nu se referea la problema Mer-seburg, dar, se pare că din cauza lui, adunarea a fost animată şi mutată de la Lateran la biserica Sf. Petru.

Se relatează că în timpul şedinței s-a produs zarvă în biserică, atunci când un cleric a descoperit în fața unui altar pe un pelerin armean în rugăciune, pe care, din cauza limbii sale şi a felului său străin de a se pur-ta, 1-a luat drept eretic şi revoltat de asemenea păcat, a încercat împreună cu unii oameni să-1 scoată din biserică. Numai apariția papei şi a unui participant din răsărit la conciliu, care înțelegea limba străinului şi în fața căruia pelerinul s-a dovedit a fi ortodox prin depunerea unui jurământ, l-ar fi scăpat de la moarte.

Simeon, aşa se numea străinul, a devenit în curând o personalitate cunoscută în Occident. Un timp el a rămas la Roma ca un mult stimat oaspete al papei, povestind acolo, probabil, multe despre patria sa. Armenia câştigase sub neamul principal al Bagratizilor, la începutul secolului al X-lea, o oarecare independenţă faţă de supremaţia califului mahomedan din Bagdad şi se ataşase Imperiului bizantin, sub dominaţia căruia se afla partea vestică locuită de armeni. Abia în 974, în urma războaielor din Asia Mică ale împăratului Ioan Tzimis-kes, în timpul regelui Aşod al III-lea alianţa armeano-bizantină a fost reînnoită şi întărită. Legăturile politice între cele două ţări au avut urmări şi pentru biserică. Pe la mijlocul secolului al X-lea n-au lipsit încercările de a converti populaţia la ortodoxia grecească. Fusese câştigat pentru aceasta însuşi katalikosul Vahan, şeful armenilor creştini, când sub urmaşul lui, Khacig I, începuse din nou o reacţiune, probabil nu întâmplător chiar în momentul celei mai mari apropieri politice de Bizanţ. Pesemne că din cauza acestei situaţii bisericeşti, Simeon a trebuit să-şi părăsească patria, ca şi alţi compatrioţi ai săi. Oricum, în biografia lui se povesteşte că ar fi trăit într-o mănăstire vasiliană grecească şi că înainte de a pleca la Roma l-ar fi vizitat pe patriarhul greco-ortodox din Ierusalim. Simeon aparţinea probabil, tendinţei provestice a bisericii armene. Însă oraşul papal, Roma, n-a putut să-1 reţină mult timp pe acest pelerin. Curând, el preferă vieţii din palatul Lateran pelerinajul. Acesta îl ducea prin Italia la cele mai renumite sanctuare ale Spaniei şi Franţei, ba chiar ale Britaniei, înainte de a se aşeza ca eremit la Polirone în valea Padului, pe teritoriul conţilor de Canossa. Aceştia au avut mai târziu grijă de canonizarea acestui om, care odinioară fusese suspectat de erezie.

Referitor la episcopul din răsărit, care participa la conciliul din Roma al lui Benedict al VII-lea şi putea sta de vorbă cu

Simeon, suntem înclinaţi să ne gândim la abatele mănăstirii de pe Aventin, fostul mitropolit ortodox de Damasc, Sergius, care trăia pe atunci la Roma. Pentru Sergius, a cărui carieră bisericească începuse într-o mănăstire vasiliană, cucernicia vasiliană a lui Simeon nu-i putea fi străină şi se pare că mănăs-tirea lui din Roma a privit păstrarea contactelor cu creştinătatea din răsărit ca o sarcină, chiar şi după moartea lui Sergius, care s-a produs curând după acel sinod roman, în noiembrie 981. Urmaşul lui Sergius ca abate era un latin, benedictinul Leo, supranumit Simplex.

Curând după intrarea lui în funcţie, în orice caz încă în timpul oblăduirii lui Benedict al VII-lea, o întâmplare a scos în evidenţă acest rol de mediator al mănăstirii de pe Aventin. La Roma sosise un preot cu numele Iacob din Cartagina şi se prezentase papei ca arhiepiscopul ales de comunitatea sa. O scrisoare din partea alegătorilor ruga pe papă să-1 hirotonisească pe arhiepiscop şi să ajute pe creştinii din Africa, al căror număr se micşorase foarte mult şi care erau asupriţi de mahomedani. Înainte ca Benedict al VII-lea să înde-plinească dorinţele africanilor şi să binecuvânteze pe Iacob el a pus să fie examinată dreapta credinţă a acestuia, lucru făcut chiar la mănăstirea de pe Aventin. Despre această întâmplare aflăm dintr-o scrisoare a abatelui Leo şi suntem recunoscători pentru unica ştire transmisă despre situaţia bisericii creştine din regiu-nea Cartaginei din secolul al X-lea.

Despre o acţiune de sprijinire a papei pentru Africa, oricum ar fi fost ea, izvoarele n-au transmis nimic. Probabil că din cauza situaţiei politice de atunci, lipseau posibilităţile reale pentru aceasta. Însă, chiar în anul 981, Otto al II-lea începuse nefericite, campanie în sudul Italiei, care, determinată de multiple cauze, şi-a avut punctul culminant în lupta împotriva mahomedanilor.

După moartea puternicului principe Pandulf de Capua-Benevento, din mai 981, pierise cel mai fidel aliat al Ottonilor; prin urmare, trebuia mai întâi să se restabilească ordinea în sud. Teritoriul vast al acestui principe se destrămase repede în urma intereselor personale şi a rivalităţii fiilor lui Pandulf. Otto al II-lea a acceptat această situaţie şi n-a făcut nimic pentru restabilirea marelui principat, pentru o cârmuire unică, căci între urmaşii lui Pandulf nu se afla nicio personalitate potrivită. Spoleto şi Camerino din Italia mijlocie primeau din nou un duce propriu din familia autohtonă, iar în sud, împăratul s-a mulţumit, ca principii de Benevento, Capua, Salerno, Amalfi, Gaëta şi Neapole, deveniţi independenţi, să-i prezinte omagiul, fie benevol fie sub presiunea armatei imperiale, când aceasta, în toamna anului 981, a trecut pe rând prin Benevento, Neapole şi Salerno. Fără îndoială, după voinţa împăratului, trebuia ca însuşi imperiul să preia funcţia de ordine în acest spaţiu şi deci, această existenţă a mai multor state mici, părea, probabil, mai avanta-joasă decât unirea lor.

Activitatea imperială din sudul Italiei trebuia să se îndrepte împotriva Bizanţului şi probabil că nu întâmplător Otto al II-lea a subliniat, chiar atunci, caracterul roman al imperiului său, folosind în documente în locul titlului simplu de împărat, obişnuit până atunci, cel al unui împărat roman. Probabil că şi situaţia acelei vremi din Constantinopol 1-a adus la aceasta. Împăratul Ioan Tzimiskes, unchiul soţiei lui Otto, Teofano, fusese otrăvit în anul 976, aşa cum se pretindea, iar prinţii macedoneni Vasile al II-lea şi Constantin al VIII-lea, până atunci sub tutela lui, preluaseră domnia. Acest lucru nu s-a produs fără tulburări şi mişcări de opoziţie din partea fimiliei şi a partizanilor lui Tzimiskes. În Occident însă, probabil şi-au adus aminte, că, pe timpuri, pentru căsătoria lui Otto al II-lea cu o prinţesă bizantină se

ceruse cedarea posesiunilor bizantine din sudul Italiei. Pătrunderea lui Otto al II-lea pe teritoriul bizantin, în Apulia şi Calabria, stătea sub semnul înnoirii unor vechi pretenţii ottone faţă de Imperiul bizantin.

Consideraţia pentru Roma şi interesele papalităţii vor fi exercitat o influenţă ce nu poate fi subapreciată, asupra politicii imperiale. Faptul că, antipapa Bonifaciu al VII-lea, izgonit din Roma, se refugiase pe terito-riul bizantin şi făcea agitaţie acolo, impunea anumite acţiuni împotriva Bizanţului sau măcar părea să le justifice. De altfel, trebuiau apărate drepturile bisericeşti ale Romei în sudul Italiei, fapt invocat de Otto al II-lea, pentru justificarea întreprinderilor sale sud-italiene. El a fost susţinut în acţiunea sa de măsuri evidente ale politicii papale. Ridicarea în acel timp, de către papă, pe lângă Capua şi Benevento, şi a oraşului Salerno la rangul de arhiepiscopie şi acordarea unui teritoriu noii metropole, care se întindea departe în regiunea pretinsă de Bizanţ, poate fi înţeleasă în legătură cu tendinţe papale mai vechi de recâştigare a Italiei de sud, pentru obedienţa romană. Mai vizibilă devine pătrunderea în organizaţia bisericii greceşti, când dioceza Trani a fost despărţită de metropola Bari din Apulia şi ridicată la rangul unei arhiepiscopii independente, de obedienţă romană, sub grecul Rhodostamos, hirotonisit de Benedict al VII-lea. Dacă putem avea încredere în tradiţii de mai târziu, se pare că papalitatea ar fi desfăşurat chiar şi în Balcani o activitate ostilă Bizanţului, şi în cadrul acesteia ar fi recunoscut pe principele bulgar, Samuel, drept ţar, iar în Dalmaţia ar fi sustras mitropolitului grec de Durazzo, Dubrovnicul. care a devenit o arhiepiscopie de sine stătătoare.

După ce Otto al II-lea petrecuse crăciunul şi Anul nou din 981/982 la Salerno, el înainta mai departe spre Apulia. Împăratul a apărut aici, în comparaţie cu administraţia

bizantină, ca un mult aşteptat salvator al populaţiei împotriva sarazinilor. Din 976 începuse în Italia de sud o nouă invazie mahomedană sub emirul celibit, Abul Qasim, din Sicilia, drept răsplată pentru acţiunile bizantine. Tarentul fusese cucerit, Otranto ars. Împăratul a reuşit, după un asediu mai lung, să cucerească în primăvara anului 972 Tarentul şi regiunile învecinate. După aceea s-a îndreptat spre Rossano în Calabria şi s-a ciocnit, la 3 iulie 982 la capul Colonna lângă Cotrone, cu oastea lui Abul Qasim. Lupta a fost întâi favorabilă pentru imperiali, mai ales că emirul căzuse în luptă, dar, după aceea, un atac al mahomedanilor asupra oastei germane, care nu bănuia nimic, i-a adus înfrângerea. Otto al II-lea s-a putut salva cu greu din măcel, înotând spre un vas bizantin, care era în apropiere, şi de aici a scăpat doar printr-un vicleşug de prizonieratul bizantin. Se zice că la Rossano, Teofano şi-ar fi intâmpinat soţul învins şi fugit cu un zâmbet ironic.

Continuarea campaniei era imposibilă din cauza pierderilor mari. Dimpotrivă, Otto al II-lea a fost silit să se retragă prin Salerno şi Capua, iar la sfârşitul anului era din nou la Roma. Şederea lui aici este atestată de unele documente, între care şi privilegii date de papa Benedict al VII-lea pentru mănăstiri germane şi în care împăratul este pomenit ca solicitant. În acele zile el a judecat împreună cu papa o pricină a mănăstirii Subiaco. Dar toate acestea erau numai lucruri secundare pe lângă problemele hotărâtoare care, desigur, au fost discutate atunci, cu toate că niciun izvor nu vorbeşte despre ele.

Încă la Roma l-ar fi ajuns pe împărat ştiri îngrijorătoare din Germania, care l-au determinat la convoca-rea unei mari adunări a imperiului (Reichsversammlung), la Verona, de rusalii 983, pentru tot teritoriul stă-pânit de el. Scopul ei era pregătirea unei noi campanii militare, în ciuda vocilor

critice la adresa politicii sud-italiene a împăratului, care servea mai mult intereselor străine decât celor germane şi de a lua măsuri pentru succesiunea în imperiu, gândindu-se la pericolul la care va fi expus conducătorul armatei în luptă. La Verona a fost ales ca rege şi succesor al tatălui său, de către toţi principii prezenţi din nord şi sud, fiul împăratului, Otto (al III-lea), în vârstă de trei ani. Prin acest act comun al celor două regate, Italia şi Germania, trebuia să fie demonstrată apartenenţa lor la aceeaşi comunitate. Campania întreprinsă apoi de împărat, în toiul verii, înainta până la Bari, capitala bizantină din Apulia, dar nici aici şi nici în altă parte n-a avut succese mai mari.

În septembrie 983, Otto al II-lea era din nou la Roma, pentru a lua parte la înscăunarea noului papă. Ca urmaş al lui Benedict al VII-lea, decedat la 10 iulie, fusese desemnat, mai întâi, mult veneratul abate Maiolus de Cluny, căruia însă i se oferise în zadar suprema demnitate a creştinătăţii catolice. Constructorului celei de a doua biserici abaţiale din Cluny se pare că i-a fost mai importantă mănăstirea sa decât Roma şi că viaţa călugărească a însemnat mai mult pentru el, decât exercitarea unor înalte funcţii bisericeşti, care în epoca sistemului bisericesc imperial al Ottonilor. În mod necesar includeau şi sarcini politice. Încă în timpul şederii lui în sud, Otto al II-lea nominalizase pe arhicancelarul lui iltalic, episcopul Petru din Pavia, care ca papă s-a numit Ioan al XIV-lea, deoarece numele de Petru se evita, în amintirea apostolului. Dacă aceasta dovedeşte că se acorda unicitate principelui apostolilor, ai cărui vicari se socoteau episcopi romani, atunci numele ales, precis că nu trebuia să amintească numai de evanghelistul şi discipolul preferat al lui Cristos, ci, de aseme-nea, şi de ultimul purtător al acestui nume pe scaunul Sf. Petru. Colaborarea între papa – susţinut de încrederea împăratului şi verificat în serviciul lui – şi împărat, trebuia să fie ca în timpul lui

Ioan al XIII-lea. Şi, într-adevăr, pontificatul nou a început în acest fel. Ioan al XIV-lea s-a lăsat subjugat de bună voie de politica sud-italiană a împăratului, ca şi Otto al II-lea mai înainte de cea a papei. Astfel, a fost numit în metropola Benevento – care era cuprinsă pe atunci de tulburări din cauza situației politice – un candidat recomandat de Otto ca arhiepiscop. Însă tuturor viitoarelor întreprinderi comune, moartea împăratului le-a pus capăt.

Otto al II-lea s-a întors la Roma bolnav de malarie. Nepriceperea medicilor şi un tratament forțat prin care se încerca prevenirea puternicelor atacuri provocate de febră şi însănătoşirea grabnică a împăratului nerăbdător, i-au provocat în câteva zile moartea. În ziua de 7 decembrie 983, la vârsta de numai douăzeci şi opt de ani, Otto a murit la Roma în brațele papei, care ascultase spovedania muribundului şi îi dăduse absol-virea. Organizarea solemnităților de înmormântare le prelua Ioan al XIV-lea. Otto al II-lea a fost înmormmtat într-un sarcofag antic şi-şi are mormântul aici – un simbol al legăturii cu Roma şi al puterii imperiale de atunci.

În ce situație tristă rămăsese imperiul se va arăta destul de repede atât la nord cât şi la sud de Alpi. Situația din Italia este ilustrată de două scrisori, încă din decembrie 983, ale lui Gerbert de Aurillac, adresate papei Ioan al XIV-lea. Acest învățat care, abia cu un an înainte fusese numit de împărat abate de Bobbio, se vedea înconjurat de duşmani, chiar şi în interiorul mănăstirii sale. El se adresă în zadar papei pentru ajutor şi se decise în sfârşit să părăsească Italia amenințată, după părerea lui, de anarhie şi să se reîntoarcă în Franța la şcoala episcopală din Reims. Scrisorile lui Gerbert, care par aproape obraznice, dau o dovadă de desconsi-derare a papalității, dar şi de micimea şi nestatornicia scriitorului, care, evident, n-a fost o personalitate puternică.

Situaţia papei a devenit în curând şi mai proastă. Împăratul Otto al II-lea

în înalta lui funcţie, datorită autorităţii imperiale şi sprijinit pe drepturile sale de protector al bisericii romane, însă după cum se pare, fără a ţine o alegere regulamentară (căci niciun izvor n-o pomeneşte) şi fără să între-be pe romani sau să ţină cont de dorinţele lor. Acest lucru se va răzbuna acum, căci romanii se supuseseră voinţei imperiale, dar n-au văzut în Ioan al XIV-lea pe papa lor. Greutăţile acestuia au crescut după moartea împăratului din ce în ce mai mult, iar în aprilie 984, Bonifaciu al VII-lea, reîntors din Bizanţ cu subsidii bogate, a reuşit a treia oară să câştige pentru sine oraşul şi scaunul papal. Prietenul şi susţinătorul său de odinioară, Crescenţiu de Theodora, mai trăia pe atunci. Ioan al XIV-lea a fost făcut prizonier şi a murit după patru luni de detenţie în cetatea Sant Angelo, după cum pretind unii, de foame, iar după alte mărturii, prin mână de ucigaş. Bonifaciu al VII-lea, însă, a înfrânt orice opoziţie la Roma şi în împrejurimile oraşului. Se zice că un cardinal a fost orbit. În mănăstirea Subiaco, documentele şi actele, încă din mai 984, n-au mai fost datate după destituitul Ioan al XIV-lea, ci după Bonifaciu al VII-lea, dar se pare, totuşi, că nu toate au fost conform dorinţelor noului papă. Oricum, Bonifaciu al VII-lea a încredinţat conducerea mănăstirii pe rând la doi episcopi.

Ultimul pontificat al papei, ajuns în sfârşit la ceea ce dorise şi recunoscut până departe, a durat însă numai puţin peste un an. La sfârşitul lui iulie 985, Bonifaciu al VII-lea a murit de o moarte subită, după cum spun izvoarele, trecând sub tăcere toate detaliile morţii. Aflăm doar, că poporul şi-a revărsat furia, reţinută până atunci, asupra mortului. I-au fost smulse veşmintele pontificale, de parcă ar fi vrut să demonstreze ulterior, că acest papă n-a fost niciodată papă

şi episcop legitim al Romei. Corpul dezbrăcat a fost călcat în picioare şi bătut cu bețe, înțepat de lăncii şi țepi şi până la urmă târât de picioare din Lateran. În piața din fața palatului papal, cadavrul a rămas în continuare expus batjocurii plebei şi doar a doua zi s-a permis ca doi clerici, cărora le-o fi fost ruşine pentru oraşul lor şi excesele nedemne pentru biserica romană, să-1 înmormânteze pe cel mort.

Este foarte probabil că Bonifaciu al VII-lea a fost destituit şi ucis în urma unei intrigi de palat. Dar rămâne necunoscut cine stătea în spatele acestor intrigi, după cum e în general greu să se înțeleagă clar cauze-le mai profunde ale antagonismelor partidelor romane din acea vreme. Pentru aceasta ar trebui să ştim mai mult despre personalitățile în cauză, familiile şi partizanii lor. Se pare că nu ajunge să definim grupări imperiale şi anti-imperiale, sau să constatăm într-o parte motive bisericeşti, iar în alta doar politice. Unde se procedează astfel, o asemenea apreciere poate pretinde doar caracterul unei teze, pentru care nu se pot aduce dovezi pe deplin valabile. Oricum am proceda la aceste grupări, vor rămâne totuşi semne de întrebare şi nesiguranță. Astfel, papa Bonifaciu al VII-lea – a cărui figură a umbrit circa doisprezece ani istoria Romei – se sustrage unei aprecieri pe deplin valabile şi împreună cu el şi lupta pentru Roma, care a fost dusă în acel timp şi în care au fost implicate atât mici grupuri romane cât şi imperiile din Răsărit şi Apus.

X. Tutelă si tutelare

Să plângă lumea, să plângă Roma, biserica să jelească, căci dacă lipseşte împăratul, vremile sunt tulburi.

În timpul vacanței Sf. Scaun, după Bonifaciu al VII-lea, cârmuirea orașului Roma i-a revenit vestararului Ioan, corespunzător funcției sale. Dar pe lângă el se remarcau și alte personalități: patriciul Ioan, din familia Crescenților, fiu al acelui Crescențiu de Theodora, care fusese sprijinitorul ultimului papă; apoi nepotul lui Benedict al VII-lea, patriciu și conte de Sabina, Benedict. S-ar părea că reprezentanții acestor familii nobile, de altfel înrudite între ele, care în ultimii ani hotărâseră soarta Romei, s-ar fi regăsit laolaltă. Este evident că se urmărea restabilirea ordinii în orașul etern, și astfel vacanța durase numai câteva zile. Încă de la începutul lui august 985, cardinalul Ioan de San Vitale, fiul unui preot din Roma, a fost proclamat papă sub numele de Ioan al XV-lea. Era un om învățat și cult, cu preocupări literare, care a și scris câteva cărți. Aptitudinile sale pentru funcția papală trebuiesc considerate ca fiind mai mici. Oricum, slăbiciunile papei, de care se putea profita, cât și situația din curie au stârnit critici încă de pe atunci. Roma a fost acuzată de venalitate, și destul de des, în timpul pontificatului său, papa nu apărea drept conducător ci drept condus. Puternica influență a Crescenților ajunsese să domine Roma și, astfel, să poată tutela papalitatea.

Conducerea Imperiului era atât de puțin amestecată în alegerea papei, încât izvoarele istorice nici măcar nu menționează dacă efectuarea acesteia îi fusese anunțată după cum se cuvenea. Încă de la moartea lui Otto al II-lea, cârmuirea Romei fusese neglijată, iar situația de la nord de Alpi făcuse imposibilă orice influența germană asupra soartei bisericii romane. În fruntea imperiului se afla un copil, regele Otto al III-lea, în locul căruia trebuia să activeze și să conducă treburile o regență.

Otto al III-lea, în vârstă de trei ani, fusese încoronat, în 983, de crăciun, la Aachen, potrivit voinţei tatălui său, de arhiepiscopii de Maienţa şi Ravenna. Ca şi la premergătoarea alegere a regelui la Verona şi la încoro-narea de la Aachen s-a dat expresie – corespunzător modului comun de a proceda al demnitarilor bisericeşti de pe ambele părţi ale Alpilor – ideii de unitate a imperiului exprimată prin unitatea regalităţii germane şi italiene.

Pe atunci însă pacea era încă foarte departe. Aproape toate graniţele erau ameninţate de primejdii, mai ales în nordul şi în nord-estul ţării, pe Elba, unde slavii se ridicaseră încă din 983 împotriva dominaţiei ger-mane. Subjugarea de către nobilimea de pe graniţă şi de către biserică a populaţiei, care doar superficial era creştinată, a determinat izbucnirea unei răscoale, impulsionată de pagini ce au atacat prin surprindere mărcile germane şi reşedinţele episcopale. Havelberg şi Brandenburg au fost cucerite şi devastate, Meissenul căzu în mâna ducelui de Boemia, Hamburgul a fost distrus de Abodriţi, iar biserica Danemarcei, dependentă de arhiepiscopul de Bremen, a pierit în urma luptelor prinţului danez Sven, încă păgân – susţinut de suedezi – împotriva tatălui său creştin, Harald Dinte Albastru. Opera multor ani de sârguinţe serioase părea nimicită şi, într-adevăr, avea să fie nevoie de câteva decenii până ce, măcar pe ici, pe colo, să poată fi restabilită situaţia pe care o crease Otto cel Mare.

Mai gravă decât ameninţarea din exterior era nelinişţea din interior, provocată de problema tutelării micului rege Otto al III-lea, cauza scindării ţării în partide. Ducele de Bavaria, Henric Certărețul, destituit de Otto al II-lea, pretindea, în calitate de cea mai apropiată rudă bărbătească a decedatului împărat, măcar o participare esenţială la cârmuire, alături de împărăteasa Teofano. El găsea sprijin la

toți cei care refuzau regența unei femei, care mai era şi străină şi de-abia de puțin timp luase contact cu țara şi oamenii pe care trebuia să-i cârmuiască. Astfel, Henric a reuşit să dispună de tânărul Otto şi a primit în 984, în Saxonia, omagiile ca un adevărat rege. Pentru menținerea poziției sale el a luptat cu o ambiție brutală şi n-a dat înapoi nici măcar în fața unor alianțe, care însemnau înaltă trădare, cu duşmanii țării, cu slavii de pe Elba şi cu Franța, chiar şi în dauna integrității teritoriale a Germaniei. În certurile pentru tronul german a mai intervenit şi regele Lothar al Franței – la început aliat cu Henric, iar după aceea rival al acestuia – care cerea şi el tutelarea lui Otto al III-lea. Această intervenție periclita hotarul german de vest şi apartenența Lorenei la Germania.

Împărăteasa văduvă, Teofano, se întorsese din Italia în Germania abia în primăvara anului 984, chemată de arhicancelarul Willigis de Maiența. Faptul că regele copil fusese predat mamei sale, reprezenta un succes al partidului Ottonilor, tot mai numeros, şi o sporire esențială a influenței împărătesei în treburile domniei, dar nu şi restabilirea definitivă a păcii. La aceasta s-a ajuns de-abia în anii următori. Ducele Henric se supu-sese pe la mijlocul anului 985, în momentul primirii la curtea din Frankfurt, reprimind ca răsplată, ducatul Bavariei. În 986, de paşte – pe care familia imperială 1-a sărbătorit la Quedlinburg – ducii țării, printre care şi Henric, puteau fi văzuți în jurul tânărului lor rege, îndeplinindu-şi slujbele onorifice la curte. Sosiseră şi ducii Boemiei şi Poloniei ca să-şi prezinte omagiile. Relațiile Germaniei cu Franța se schimbaseră din 987, când Capețienii trecuseră pe tron în locul Carolingienilor.

După eliminarea lui Henric Certărețul din regența tutelară, aceasta a fost preluată de împărăteasa Teofano, sprijinită de

arhiepiscopul Willigis de Maienţa, iar împărăteasa Adelheid, bunica lui Otto al III-lea, plecase în Italia pentru a cârmui în numele nepotului ei. Această rânduială, recomandabilă din cauza contradicţiilor dintre Teofano şi soacra ei, scoate din nou şi mai mult la iveală sciziunea dintre cele două ţări. Dar şi Adelheid se interesa de treburile Germaniei, şi Teofano intervenea în acelea ale Italiei. La sfârşitul anului 989 s-a dus chiar pentru câteva luni la Roma. Se pare că această călătorie fusese de mai mult timp proiectată şi pregătită. În vreme ce raporturile dintre biserica germană şi Roma slăbiseră după 983, iar papa Ioan al XV-lea emitea documente pentru Germania (din 987), izvoarele istoriei arată că în anul 989 au existat relaţii foarte active cu reşedinţa papală. Episcopul Gebhard din Constanţa, în al cărui oraş împărăteasa Teofano fusese cu puţin timp înainte, vizitase Roma în primăvara anului 989 probabil nu numai ca să obţină atestarea papală pentru mănăstirea Petershausen, înfiinţată de el. Relicvele dăruite, cu această ocazie, episcopului de către papă erau atât de preţioase, încât cei din Roma, invidioşi, ar fi vrut să şi le însuşească. Ele dovedesc cinstirea deosebită a pelerinului din partea lui Ioan al XV-lea, care, desigur, nu era destinată numai acestuia; în iunie 989, papa a acordat mănăstirilor saxone, Corvey şi Herford, un privilegiu, în care este menţionat ca solicitant episcopul Hildebrand de Modena, de unde se poate deduce că acesta trebuie să fi fost în contact cu Germania, poate chiar de acolo venise la Roma. La Bremen, locul arhiepiscopului Adaldag, decedat în 988, îl ocupase acel Lievizo sau Libentius, care-1 însoţise odinioară pe papa Benedict al V-lea, surghiunit de Otto cel Mare, în nord. Noul arhiepiscop s-a îngrijit ca rămăşiţele pământeşti ale nefericitului papă să fie transpor-tate la Roma, în conformitate cu ultimele dorinţi ale acestuia. Lievizo a obţinut, în noiembrie 989, omoforul arhiepiscopal din partea

lui Ioan al XV-lea. În sfârşit, însăşi împărăteasa Teofano apare într-un document papal, emis în luna octombrie a acestui an, în calitate de solicitantă pentru mănăstirea Lorch.

Motivul călătoriei lui Teofano nu este cunoscut. Cel mult, el poate fi dedus din însemnătatea şederii ei în Italia.

În acel timp, împărăteasa a luat din nou cunoştinţă de situaţia din sudul Italiei, amintindu-i-se de acţiunile întreprinse de defunctul ei soţ. Din Salerno şi Amalfi i-a parvenit rugămintea de a-i elibera pe fiii principilor din aceste cetăţi, predaţi ca ostatici, în 981, lui Otto al II-lea, rugăminte pe care a şi îndeplinit-o. Oricum, o politică imperială de expansiune, cum fusese la începutul deceniului, nu era de aşteptat, şi cu atât mai puţin din partea bizantinei Teofano. Numai papalitatea nu renunţase la pretenţiile ei de ordin eclesiastic în această regiune. Pentru Benevento, Ioan al XV-lea hirotonisise încă în primul an al pontificatului său un nou arhiepiscop, care a ocupat locul acelui cleric protejat de Otto al II-lea. Tânăra arhiepiscopie din Salerno primea din nou în 989 atestarea extinderii teritoriului său vast, iar la Amalfi, în 987, papa întemeiase la rugămintea ducelui Monso, o nouă episcopie sud-italiană de obedienţă romană.

Italia de sud a dus gândurile împărătesei din nou spre Bizanţ şi Europa răsăriteană. Se presupune că Teofano a intrat în legătură din Roma, prin mijlocirea Bizanţului, cu Rusia, unde chiar în ultimii ani se petrecuse o schimbare de importanţă istorică universală. Cam cu un deceniu înainte, după uciderea cneazului rus Iaropolc, fratele acestuia Vladimir, care odinioară trebuise să fugă din cauza lui, dobândise puterea la Kiev, cu ajutor suedez. El se creştinase de curând, cu ocazia căsătoriei cu prinţesa bizantină Ana. Acest act a avut ca urmare treptata convertire la creştinism

a întregului popor şi a hotărât deci includerea spaţiului slav din răsărit în aria culturii şi religiei greceşti. Această evoluţie fusese, probabil, urmărită în Apus cu interes şi va fi trezit, poate, unele amintiri, ca de exemplu aceea că, înainte cu o generaţie, principesa rusă Olga ceruse misionari germani pentru ţara ei sau că Otto cel Mare peţise la Bizanţ, în zadar, pentru fiul său, Otto al II-lea, chiar pe aceeaşi Ana, care avea să continue la Kiev opera Olgăi.

Căsătoria prinţesei a fost marele preţ plătit Rusiei de fratele Anei, împăratul Vasile al II-lea, pentru ajutorul dat de Vladimir, – care nu numai în ochii bizantinilor trecea drept barbar şi păgân – în anul 987 împotriva bulgarilor în Balcani şi împotriva răzvrătitului Bardas Focas în Asia Mică. Cronicile ruseşti de mai târziu au făcut însă din evenimentele din jurul botezului lui Vladimir o legendă evlavioasă, care scoate în evidenţă, fără să ţină cont de situaţia politică dată, doar căutarea asiduă a adevărului religios din partea cneazului. Se spune că Vladimir ar fi căutat peste tot credinţa adevărată. Solii, atât din partea papei, cât şi din Bizanţ, de la bulgarii mahomedani de pe Volga şi din statul chazar mozaic, l-ar fi informat despre învăţătura lor religioasă şi cneazul ar fi întărit temeinic toate relatările şi le-ar fi verificat prin intermediul trimişilor săi, înainte de a se decide pentru creştinismul greco-ortodox.

Din cronici aflăm despre mai multe delegaţii ale papei la Kiev şi despre strădaniile Romei de a câştiga totuşi pe cneaz şi Rusia pentru catolicism. O asemenea delegaţie ar fi fost primita de Vladimir, în anul 988, în Crimeea, când cneazul supărat de amânarea de către bizantini a căsătoriei sale cu Ana asediase Chersonul, care făcea parte din Imperiul bizantin. Delegaţia papală i-ar fi adus de la Roma moaştele papei Clement I care, conform legendei, ar fi murit aici pe coasta Mării Negre ca exilat, pentru a câştiga prin acest dar,

simbo-lizând vechea legătură a Romei cu răsăritul, aderarea la papalitate. Trimiterea unei alte delegații a bisericii romane este datată chiar în perioada când Teofano se afla la Roma şi, de aceea, se presupune că împărăteasa ar fi fost de fapt cea care i-a încredințat misiunea şi i-a trimis daruri soției bizantine a lui Vladimir. E foarte posibil ca în acea vreme să fi avut loc la Roma consfătuiri privind activitatea misionară în răsărit.

Bineînțeles, în regiunea locuită de slavi existau probleme bisericeşti mai arzătoare decât aceea a Rusiei. Episcopul Adalbert de Praga, dintr-o familie nobilă cehă, urmaşul saxonului Thietmar, părăsise, după o scurtă şi zadarnică activitate misionară în Boemia, în anul 988, dioceza din patria sa, pierzându-şi încrederea în vocația şi aptitudinile sale episcopale. El sosise la Roma cu gândul de a întreprinde de aici un pelerinaj la Ierusalim. Papa Ioan al XV-lea îl sfătuise să între într-o mănăstire, dar la Monte Cassino se iviseră unele greutăți, deoarece călugării de acolo n-au respectat dorința noului lor confrate de a-şi găsi liniştea monahală, ci au vrut să profite doar de faptul că acesta era episcop hirotonisit şi putea exercita funcții pentru care altfel trebuiau să se adreseze superiorului lor bisericesc competent. Adalbert n-avea de gând să se lase exploatat de călugări în lupta lor pentru dobândirea independenței față de jurisdicția episcopală şi de aceea s-a întors la Roma. Una din multele biografii ale cehului, care a fost mai târziu sanctificat, relatează că Adalbert ar fi fost primit la Roma de către împărăteasa Teofano. Ea l-ar fi onorat cu daruri şi i-ar fi cerut să se roage pentru soțul ei decedat, împăratul Otto al II-lea, la mormântul acestuia din Roma. Întâlnirea ar fi avut loc în mare taină, ceea ce s-ar putea explica prin faptul că politica oficială a bisericii recomanda o cu totul altă atitudine din partea împărătesei

față de episcopul fugar. Mai ales superiorul lui Adalbert, arhiepiscopul Willigis de Maiența, dezaproba categoric fuga subordonatului său, cerând, mai târziu, insistent întoarcerea acestuia în

dioceza părăsită. Mai întâi însă Adalbert a primit permisiunea lui Ioan al XV-lea să rămână la Roma şi a intrat ca simplu monah în 990 în mănăstirea de pe Aventin.

Că, în timpul şederii în Italia, împărăteasa l-ar fi întâlnit pe arhiepiscopul Sigerich de Canterbury nu se poate afirma cu siguranță, deşi pelerinajul acestuia la Roma a avut loc la începutul anului 990. Sigerich era al doilea urmaş al marelui reformator englez, Dunstan, în scaunul arhiepiscopal din Canterbury. Dezvoltarea politică a Angliei în acea vreme n-a lăsat biserica engleză neatinsă, dar n-a putut nici să dăuneze continuării activității muncii reformatoare începute şi nici să rupă legăturile dintre Anglia şi Roma. Moartea, în anul 975, a însemnatului rege englez Edgar, cu care Dunstan colaborase strâns pe tărâm bisericesc şi politic, inaugurase o perioadă mai mare de nesiguranță. După Edgar, urmase la tron prea tânărul rege Eduard, căruia i se opunea un grup al nobilimii, susținători ai fratelui acestuia, Ethelred. Acest conflict a dus în cele din urmă la uciderea lui Eduard, după o domnie de abia trei ani, de către partizanii fratelui său. În timpul lui Ethelred au avut loc noi invazii ale vikingilor în Anglia, pricinuite, probabil, de certurile pentru tron din Danemarca. Căderea regelui Harald Dinte Albastru în Danemarca va fi determinat pe unii navigatori danezi, partizani ai acestuia, să plece la compatrioții lor din Anglia, iar pe alții să reia raidurile prădalnice pe coasta engleză. Totodată, s-au ivit unele complicații politice în relațiile dintre Anglia şi Normandia, deoarece vikingii lăsau prada la normanzii înrudiți cu ei. De aceea, niciun normand nu putea să se arate în Anglia şi,

invers, drumul prin Normandia devenise inutilizabil pentru pelerinii şi călătorii englezi, dacă nu vroiau să cadă prizonieri ai normanzilor. Papa Ioan al XV-lea trimise încă din anul 990 pe episcopul Leon de Trevi la Londra şi la curtea normandă pentru mijlocirea păcii şi este posibil ca el să fi fost determinat la aceasta de relatarea arhiepiscopului Sigerich de Canterbury. Despre călătoria lui Sigerich s-a păstrat un fel de jurnal, cu itinerariul său, mai amănunţit fiind pomenite însă bisericile pe care arhiepiscopul, ca pelerin evlavios, le vizitase în timpul şederii lui la Roma. Din păcate, nu aflăm decât că Sigerich a locuit la Roma în Schola Anglorum şi că, după vizita făcută papei Ioan al XV-lea, la Lateran, a fost invitat de acesta la o masă festivă.

Am fi dorit, desigur, să ştim amănunte despre ce s-a discutat. Sigerich trebuie să fi manifestat oarecare interes pentru istoria Romei şi a papalităţii; oricum, el a adus din Roma în Anglia o listă a papilor din secolul al X-lea – importantă pentru istoriografi – care informează despre originea şi durata cârmuirii acestora. Lista se încheie în martie 990, dată după care se poate identifica durata şederii arhiepiscopului în Italia; astfel, o întâlnire cu împărăteasa nu pare imposibilă.

Şi alţi pelerini nobili din Apus au fost pe vremea aceea la Roma. O impresie deosebită a făcut probabil, acolo, contele din Pirinei, Oliba Cabreta de Besalü şi Cerdana. Acesta renunţase la domnia asupra teritoriilor sale, împărţindu-şi comitatele, de o parte şi de alta a Pirineilor, celor doi fii ai săi, Wifred şi Bernhar. După aceea, el a plecat la Roma, unde a cerut, înainte de a deveni călugăr la Monte Cassino, ocrotirea apostolică pentru copiii săi şi ţările sale. Decizia contelui izvorâse, probabil, atât din dorinţa evlavioasă de linişte contemplativă cât şi din grija pentru ţara lui.

Sub marele lor general Al-Mansur, maurii începuseră o nouă ofensivă împotriva Spaniei creştine. În partea de apus cuceriseră, în 975, mândrul sanctuar Santiago de Compostela, iar în răsărit, în 985, Barcelona, capitala Mărcii Spaniei căzuse în mâinile mahomedanilor. Chiar şi izvoarele istorice îndepărtate, de dincolo de Pirinei, aduc mărturie cât de speriați erau în fața duşmanului şi ce teamă şi îngrijorare stârneau veştile despre jafurile acestora. Cu atât mai mult trebuie să fi fost resimțită amenințarea în sud cu cât acolo respin-gerea paginilor era lăsată doar în seama localnicilor. Margraful Borell ceruse în zadar ajutor regelui francez Lothar şi în curând va fi cu totul lipsit de sens să se spere vreun sprijin efectiv din partea regalității.

Puterea acesteia era paralizată de luptele pentru tron, concomitente cu conflictele bisericeşti. Chiar în timpul şederii împărătesei Teofano la Roma, papalitatea a fost atrasă probabil nu întâmplător, în certurile cu Franța. Curând după aceea izbucni un conflict deschis între Franța şi Roma.

Împărăteasa Teofano părăsise în martie 990 oraşul etern, întorcându-se prin Ravenna şi Pavia în Germa-nia, unde mai întâi a fost primită la mănăstirea ospitalieră de pe insula Reichenau (lacul Constanța) de către abatele Witigowo, renumitul constructor al catedralei, de altfel şi el pelerin la Roma în vremea aceea. După sosirea la Frankfurt pe Main, în iunie 990, împărăteasa preluase iar frânele puterii în Germania, dar un an mai târziu, în 15 iunie 991, ea a murit la Nijmegen.

Regele Otto al III-lea, fiind încă minor, regența a fost încredințată bunicii acestuia, împărăteasa Adelheid.

În Franța conflictele atinseseră punctul culminant. Certurile, care atrăgeau întreaga atenție şi preocupau atât

curia papală cât şi pe conducătorii imperiului, ilustrează însă nu numai situaţia Franţei de la sfârşitul secolului al X-lea ci ne arată, în acelaşi timp, şi situaţia Romei şi a Imperiului, privită din afară, în epoca de tutelă şi tutelare. Iată de ce este justificată, poate, o expunere mai detaliată.

În Franţa se produsese în ultimii ani o schimbare la domnie, pe tronul francez ajungând familia Capeţie-nilor de mult în rivalitate cu Carolingienii. Regele Lothar murise în 986, iar paisprezece luni mai târziu dece-dase şi fiul său, Ludovic al V-lea, care n-avea copii. Deci, familia regală carolingiană se stinsese în linie directă. De fapt, trăia încă unchiul lui Ludovic, Carol, dar acesta, ca duce al Lorenei de jos, devenise, începând din 977, vasal al regelui german, iar reşedinţa sa se afla în afara graniţelor franceze, pe teritoriu german. El dăduse fiului său numele de Otto şi sublimase şi în acest fel înclinarea spre casa domnitoare a Germaniei. Un rege îndatorat atât de mult ţării vecine nu era binevenit pe tronul Franţei. De altfel, dinastia carolingiană se făcuse de la o vreme, în unele locuri, destul de puţin iubită. Este vorba mai ales de arhiepiscopul Adalberon de Reims, cel mai important principe al bisericii franceze care, fiind originar din Lorena, se ostenise mereu să facă pace între Carolingieni şi Ottoni, făcându-şi şi mulţi duşmani. Astfel, a devenit posibil ca mai marii Franţei, sub conducerea lui Adalberon, să aleagă, în mai 987, ca rege pe cel mai puternic stăpânitor teritorial din nordul Franţei, ducele Hugo Capet de Francia, şi nu pe moştenitorul îndreptăţit, ducele Carol.

Poziţia noului rege fusese la început destul de slabă, mai ales că şi Carolingienii dispuneau de un oare-care număr de partizani. Carol nu vroia să renunţe la drepturile sale şi cerea, dacă nu chiar coroana Franţei, măcar domeniile carolingiene, pe care le moştenise. În această privinţă, el s-a

bucurat de sprijinul Germaniei şi al curţii imperiale, aşa că a putut întreprinde o campanie împotriva patriei sale. Regele Hugo trebuia să se îngrijească să-şi întărească poziţiile prin toate mijloacele. Chiar la sfârşitul anului 987, el a pus să fie ales coregent fiul său, Robert al III-lea, năzuind astfel să asigure pe viitor domnia familiei sale. El nu putea ceda cerinţelor lui Carol, cu atât mai mult cu cât predarea domeniilor carolingiene ar fi micşorat teritoriile coroanei franceze şi, prin aceasta, ar fi slăbit temeliile puterii regale, într-o măsură care ar fi făcut imposibilă cârmuirea ţării.

Hugo a căutat, deci, să câştige de partea sa partizanii carolingienilor, iar moartea arhiepiscopului Adal-beron de Reims, la începutul anului 989, îi oferise o ocazie excelentă. Ca urmaş al acestuia în metropola bisericească a Franţei, regele a pus să fie promovat un carolingian, clericul Arnulf din Laon, un fiu nelegitim al regelui Lothar şi frate, după tată, cu ultimul rege carolingian, Ludovic, predecesorul lui Hugo pe tronul regal. Gestul trebuia să servească înlăturării opoziţiilor din interiorul Franţei. Oricum, rezultatul era aşteptat de Hugo, cu toate că avea o neîncredere îndreptăţită faţă de Arnulf. Acesta a prestat regelui obişnuitul jură-mânt de credinţă, dar când noul arhiepiscop, conform uzanţelor bisericeşti, a vrut să plece la Roma pentru a primi din mâinile papei omoforul, regele i-a interzis călătoria. Faptul se explică întrucât călătoria ar fi căzut tocmai în timpul şederii împărătesei Teofano la Roma, iar Hugo se temea, probabil, de o conspiraţie a arhi-episcopului cu stăpâna rivalului său, Carol. Măsura nu era cu totul lipsită de temei, căci, de fapt, Arnulf intrase de mult în legătură cu Teofano. Datorită interdicţiei regale, arhiepiscopul s-a văzut nevoit să-1 roage pe episcopul loren, Notgelde Liege, să-i procure atestarea papală. La rugămintea lui Notger, papa a emis documentul solicitat.

Între timp situația din Franța se schimbase cu totul, independent de atestarea papală a arhiepiscopului din Reims. Încă în primăvara anului 988, ducele Carol al Lorenei de jos pătrunsese în Franța şi ocupase oraşul Laon, reşedința regilor carolingieni şi centrul domeniilor familiei carolingiene. Regele Hugo încercase zadarnic, de două ori, să recâştige oraşul prin asedii mai îndelungate şi să-1 izgonească pe Carol. Acesta luase în stăpânire, la sfârşitul anului 989, chiar şi oraşul arhiepiscopal Reims, probabil în înțelegere cu nepotul său, Arnulf, devenit arhiepiscop, care, numai pentru a salva aparențele, se lăsase luat prizonier şi dus la Laon.

Faptul că în curând i s-a permis să se întoarcă liber la Reims, pe când alți prizonieri nobili erau reținuți de duce, a mărit neîncrederea față de arhiepiscop. La aceasta s-au adăugat în curând alte suspiciuni. Arnulf dăduse o proclamație prin care condamna jafurile armatei carolingiene, însă refuza să apară la curtea regală, susținând că la Reims, chiar eliberat fiind, n-ar putea decide în mod liber. O propunere a Capeţianului, de a-1 elibera cu forța armelor, n-a fost acceptată de arhiepiscop sub pretextul că vrea să ferească oraşul şi dioceza sa de război. Dar când, în iunie 990, Arnulf n-a apărut, în ciuda invitației, la un conciliu național convocat de rege la Senlis, adunarea a hotărât să se adreseze papei, superiorul bisericesc al arhiepiscopului.

La Roma au fost trimise două scrisori. Într-una regele Hugo relatează situația şi cere o sentință papală împotriva arhiepiscopului, în mod evident trădător şi sperjur. A doua scrisoare a fost trimisă în numele epis-copilor din provincia bisericească Reims. Ea conținea, de asemenea, acuzări grave la adresa poziției politice a arhiepiscopului şi cerea permisiunea papală pentru a-i destitui din funcție. Cererea

se făcea cu referire la dreptul canonic şi cu respectul principiului de mult recunoscut. – care se sprijinea de fapt pe falsuri – că judecarea demnitarilor spirituali pârâți este de competența papei. E limpede că vroiau să-i amintească lui Ioan

al XV-lea de îndatoririle sale şi să-1 silească să ia măsuri corespunzătoare dorințelor regale.

Atât scrisoarea lui Hugo cât şi cea a episcopatului erau opera panei abile a lui Gerbert de Aurillac, care de câteva săptămâni era notar în serviciul regelui Franței. Învățatul devenise, după fuga sa din Italia şi întoar-cerea la şcoala episcopală din Reims, sfetnicul de încredere al arhiepiscopului Adalberon, negăsind astfel nici în Franța liniştea dorită pentru munca sa ştiințifică. Menținerea în echilibru pe calea lunecoasă a înaltei politici nu era însă, după cum se vede, talentul lui, în ciuda şireteniei şi abilității sale. Din cauza bunelor relații între Capețieni şi Adalberon, Gerbert putea spera, ca după moartea acestuia, să fie succesor la Reims, drept care îl prevăzuse şi arhiepiscopul. Din motive politice a trebuit însă să se dea la o parte în fața carolin-gianului Arnulf, aflându-se în curând într-o situație aproape fără ieşire din cauza luptelor între partidele carolingiene şi capețiene din Franța. Legăturile sale cu curtea ottonă, atitudinea acesteia față de certurile din Franța şi poziția arhiepiscopului, l-au atras pe Gerbert de partea lui Carol de Lorena şi a partizanilor carolingieni, dar cei din urmă vedeau în el doar pe unul dintre răspunzătorii pentru ridicarea pe tron a lui Hugo Capet şi-1 făceau să simtă acest lucru, în sfârşit, i s-a părut lui Gerbert că ar fi mai bine să se despartă de Arnulf, chemat în fața judecății regale şi să se ataşeze din nou regelui Hugo. Acesta 1-a primit bine, deoarece profesorul avea mulți prieteni între clericii din Reims, mai ales în cercurile nemulțumite de

ridicarea lui Arnulf. Probabil că încă atunci apăruse ideea de a-1 opune pe Gerbert lui Arnulf, iar după destituirea Carolingianului să fie ridicat în scaunul arhepiscopal, care i s-ar fi cuvenit încă după moartea lui Adalberon. Conştient sau inconştient, Gerbert îşi servea ambiţiile proprii când a scris papei în numele regelui şi al conciliului din Senlis cerând destituirea lui Arnulf.

Despre întâmplările din Franţa, Ioan al XV-lea trebuie să fi fost înştiinţat încă de mult. La începutul anului 990, sosise o delegaţie franceză la Roma, care trebuie să-1 fi informat asupra situaţiei. Clerul din Langres se adresase papei, cerându-i să intervină pe lângă ducele Carol în favoarea episcopului Bruno de Langres care, în toamna anului 989, la cucerirea oraşului Reims, căzuse, de asemenea, în captivitate lorenă. În iulie 990 nu veniseră însă la Roma numai soli ai partidului capeţian ci şi ai adversarilor lor carolingieni; aproape concomitent cu delegaţia conciliului îşi făcuseră apariţia la reşedinţa papală însărcinaţi ai contelui Heribert al III-lea de Vermandois, un partizan al lui Carol. Se spune că activitatea acestora ar fi fost de vină că solii conciliului, cu toate că au fost primiţi cu amabilitate de papă, au trebuit să plece din Roma fără răspunsul papal dorit, după ce aşteptaseră trei zile în zadar.

Din cauza atitudinii sale, papei i-au fost făcute mai târziu în Franţa, reproşuri aspre. S-a colportat ştirea că papa le-ar fi dat de înţeles clericilor din Langres că ar fi bine să se adreseze regelui Hugo, din vina căruia, în definitiv, episcopul lor s-ar afla în captivitate, sau să plătească bani, prin care până la urmă se pot rezolva toate, chiar şi eliberarea unui episcop captiv. Se spunea că Heribert de Vermandois l-ar fi mituit pe papă cu cadouri bogate şi în special cu un minunat cal bălan. Există părerea că şi solii capeţieni ar fi avut succes la Roma, unde totul era venal,

dacă ar fi procedat în acelaşi fel. Dar, ar fi trebuit să se folosească mai ales de influența nobilimii din Roma asupra papei şi să-i câştige pe cel mai puternic senator al Romei de atunci, Crescențiu.

Pe cât e de înțeles supărarea curții capețiene împotriva papei, pe atât e de inexplicabilă atitudinea lui Ioan al XV-lea în această polemică anti-papală, a cărei țintă era doar de a justifica procedeul regelui Hugo împotriva arhiepiscopului Arnulf. Presupunem că prezența lui Teofano la Roma 1-a influențat pe papă mai degrabă în favoarea carolingianului Arnulf decât împotriva lui. Ceea ce~i reproşau arhiepiscopului adversarii săi, la Roma putea să pară ca o simplă chestiune de politică: ca dezacorduri ale căror cauze reale erau greu de desluşit, dar şi mai greu de decis. În orice caz era o problemă din care nu reieşea că Arnulf ar fi nedemn față de biserică şi nu apărea un motiv suficient, pentru a revoca recunoaşterea papală a arhiepiscopului.

Din polemica franceză se poate afla ceva despre situația papalității şi a Romei de atunci. În special per-sonalitatea senatorului Crescențiu capătă contur. Puternica poziție a acestuia nu s-a schimbat cu nimic, pe cât se pare, nici în urma vizitei împărătesei Teofano la Roma. Dacă la curtea ei s-a considerat că o schimbare este neavenită din motive politice sau s-a apreciat că nu este necesară, rămâne să se precizeze. Reținerea ciudată a împărătesei în rezolvarea tuturor problemelor orăşeneşti ale Romei se poate să fi întărit chiar poziția lui Crescențiu, care părea în acest fel ca recunoscută şi legitimată de focul cel mai înalt. În sfârşit, se pare că moartea timpurie a împărătesei Teofano a fost în favoarea dominației Crescenților. Aceasta va creşte în anii următori până la o subjugare a papalității, nestăvilită de nicio opoziție; în iunie 991, numai câteva zile după moartea împărătesei, regele francez Hugo încearcă să rezolve singur

conflictul din Reims fără să țină cont de papă. Regele reuşise să ia în stăpânire oraşul Laon prin trădarea episcopului de acolo, Adalberon. Atât ducele Carol, cât şi arhiepiscopul Arnulf, care se afla la el, au fost luați prizonieri. Primul muri în curând, ca prizonier al rivalului său regal, la Orléans; fiul său, ducele Otto, ultimul Carolingian, pe atunci încă minor, care fusese crescut la curtea imperială, n-a reînnoit pretențiile familiei sale asupra Franței. Împotriva arhi-episcopului Arnulf regele Hugo a intentat un proces.

În acest scop s-a întrunit, în iunie 991, un conciliu național francez la mănăstirea Saint-Basle-de-Verzy, lângă Reims. Cu toate că adunarea a fost prezidată de cel mai înalt principe bisericesc al Franței, arhi-episcopul Seguin de Sens, decisivă era însă voința regelui. După cum se obişnuieşte la procesele politice al căror rezultat este cunoscut înaintea începerii lor, conciliul a fost o piesă de teatru care se desfăşura cu pompă. Bineînțeles că s-au găsit şi apologeți ai lui Arnulf, interesat nu atât de persoana acuzatului cât de apărarea principiilor de drept bisericesc. Opoziția, care era îndreptată împotriva episcopatului adunat în jurul regelui la conciliu, se recruta în primul rând dintre călugării francezi, al căror conducător era abatele Abbo de Fleury. Vechea contradicție dintre această mănăstire şi episcopul diocezei, Arnulf de Orleans, care la conciliu era vorbitorul regelui şi reprezentantul acuzării, trebuie să fi jucat un rol important, fiind vorba de a se apăra o dată cu dreptul bisericii şi dreptul de independență a mănăstirii față de o amenințare din partea puterii episcopatului, aliat cu regalitatea. Abatele Abbo era un cunoscător al dreptului şi scrisese el însuşi o culegere de canoane. Nu i-a fost deci greu să-şi susțină punctul de vedere pe baza hotărârilor din dreptul bisericesc. Cu toate că apărătorii lui Arnulf au fost

sprijiniți şi de dincolo de graniță, din Lorena, toate contra-argumentele au fost combătute de versatul orator, care era episcopul Arnulf de Orleans.

Într-o cuvântare strălucită, el a respins afirmația că Roma şi papalitatea trebuie neapărat consultate în acel caz, deoarece arhiepiscopul Seguin de Sens, care prezida procesul, fusese înzestrat cu ani în urmă de papa nu numai cu omoforul arhiepiscopal,, ci şi recunoscut ca primat al Galiei şi numit chiar vicar şi locțiitor papal pentru Franța. Preşedința lui garanta deci autorizația papală. De altfel, cu aproape un an înainte, ei se adresaseră în zadar Romei în problema lui Arnulf. Papa tăcuse până atunci, iar de la un zeu mut nici nu s-ar fi putut aştepta altceva, mai ales că Roma în timpul acela decăzuse atât de mult, că în orice altă parte se putea găsi un sfat mai bun decât la reşedința papală. Acolo exista interes doar pentru bani, iar sunetul aces-tora era singurul argument convingător. În sfârşit, nivelul cultural al clerului roman ar fi fost atât de scăzut, că aproape nimeni n-ar fi fost bun nici de cel mai mic rang clerical – de ostiar – iar nicidecum de papă. Şi la ce s-ar fi putut spera de la un Ioan al XV-lea, care purta numele lui Ioan al XII-lea, destituit cu o generație înainte, a acestui monstru înfricoşător, urmaş la rândul lui al ucigaşului numit Bonifaciu al VII-lea? Nu era mai degrabă cazul să se pună întrebarea cu privire la ultimele evenimente din istoria papală, dacă Roma n-a devenit de mult, conform prezicerilor bibliei, reşedința lui Anticrist?

Cele spuse de Arnulf în cuvântarea la conciliu sunt cele mai tăioase acuzații care s-au adus în secolul al X-lea, şi încă mult după aceea, Romei şi papalității. A se vedea în acestea numai o mărturie timpurie a tendințelor galicane nu este, desigur, suficient. Criticarea Romei a atins aici un punct culminant care scoate în evidență cât de mult erau urmărite

din afară evenimentele şi cât de puţin erau dispuşi să se supună auto-rităţii unei papalităţi pătate şi fără demnitate. Această constatare nu era schimbată cu nimic de faptul că la conciliu s-a recunoscut, într-o formă evlavioasă, că neajunsurile apărute la Roma ar fi fost în acelaşi timp o urmare a păcătoşeniei tuturor creştinilor, preocupaţi mai mult de propriile interese şi prea puţin de cele generale, care-i uneau pe toţi.

Sentinţa dată atât de greu acuzatului arhiepiscop Arnulf era, după cuvântarea adversarului său cu acelaşi nume, corespunzătoare dorinţelor regelui Hugo şi nici nu era de aşteptat să fie altfel. Şubrezit şi temându-se să nu-şi piardă viaţa, carolingianul, adus din temniţă în faţa judecătorilor, le-a făcut acestora şi plăcerea de a-şi recunoaşte public vina, mai ales, trădarea faţă de rege, să se declare nedemn de funcţia sa şi să ceară milă în genunchi în faţa lui Hugo şi a conciliului. El satisfăcea astfel aşteptările faţă de un cleric acuzat în procese bisericeşti şi scutea sinodul de necesitatea de a audia, în afara puţinilor matori ai acuzării, pe toţi martorii prescrişi de dreptul canonic, dând adunării posibilitatea să-şi îmbrace sentinţa în forma unei consta-tări de auto-destituire, pe care Arnulf o făcuse, în mod ispăşitor, prin cuvintele sale.

În locul destituitului, a fost ales, după cum era prevăzut, Gerbert de Aurillac, care n-a scris numai o proclamaţie a conciliului care făcea cunoscut, cu retorică biblică, alegerea lui, ci expunea legitimitatea faptului şi sublinia demnitatea lui pentru această funcţie; mai târziu a compus un memoriu amănunţit despre conciliul de la Verzy, în care se găseşte cuvântarea, stilizată ulterior de Gerbert, a lui Arnulf de Orleans. Că noul arhiepiscop de Reims n-avea o părere prea bună despre papalitatea din vremea sa şi despre Ioan al XV-lea, se ştie din diferite documente, care în esenţă corespund

discursului ținut de Arnulf de Orleans la conciliu. Faptul că Gerbert, ajuns el însuşi, câțiva ani mai târziu pe

scaunul papal – după o ciudată schimbare a convingerilor – va susține cu totul alte idei, nu vorbeşte desigur în favoarea lui, chiar dacă se pretinde că el ar fi vrut să se distanțeze de papalitatea nedemnă a predecesorilor săi. Aceasta ar dovedi doar o bună doză de supraapreciere nebisericească.

Chiar dacă conținutul întreg al cuvântării de la conciliu a lui Arnulf de Orléans n-a fost cunoscut numai-decât la Roma, scoaterea din funcție a arhiepiscopului de Reims reprezintă în sine un atac împotriva autorită-ții papale. Ştirea despre ea 1-a determinat totuşi pe papa Ioan al XV-lea să renunțe la atitudinea de expecta-

tivă şi să trimită la sfârşitul anului 991 şi începutul lui 992 delegați dincolo de Alpi. Pentru această misiune, el a ales pe episcopul Dominic de Sabina şi pe abatele Leo al mănăstirii de pe Aventin care, fără îndoială, era de fapt însărcinatul diplomatic. Numele lui este mereu întâlnit în următorii ani în legătură cu chestiunea franceză, care datorită lui a fost rezolvată în mod favorabil. Cei doi delegați n-au plecat direct în Franța, ci mai întâi în Germania, ceea ce arată limpede cât de încordată era situația diplomatică, dar acest fapt constituie şi o mărturie că papa vroia să procedeze, ca şi în anul 990, de acord cu curtea germană şi cârmuitorii Imperiului.

Delegații papali trebuiau să primească informații mai exacte despre schisma din Reims. Pe deasupra aveau indicația şi împuternicirea să convoace episcopatul francez la un conciliu, ca să discute în legătură cu aceasta. De paşte, în anul 992, delegații erau la Aachen, unde se aflau pe atunci tânărul Otto al III-lea şi regența imperiului. La Aachen au

fost convocați şi episcopi francezi. Dar ei au refuzat să participe la un conciliu pe pământ german şi să tolereze amestecul acestora în treburile franceze, probabil din indicația regelui Hugo şi referindu-se la libertatea bisericii franceze, care fusese proclamată cu un an înainte.

După întoarcerea delegaților la Roma, posibil în vara anului 992, papa 1-a chemat pe regele Hugo – principalul vinovat de destituirea arhiepiscopului de Reims – şi pe coregentul şi fiul acestuia, Robert, la Roma, ca să se justifice. Rezultatul acestei convocări a fost şi mai slab, la Roma venind doar arhidiaconul Teudo de Reims ca să-1 informeze pe papă de cele întâmplate. Ioan al XV-lea a primit din partea regelui doar un refuz categoric care, cu toată forma lui politicoasă, era de fapt obraznic. Scrisoarea pe care o redac-tase tot Gerbert în numele lui Hugo, subliniază mai întâi că regele nu ştie să fi păcătuit împotriva papei cu ceva care să-i impună să se justifice la Roma. După aceasta, urma o contrainvitație. Papa ar face bine să se deplaseze personal, dacă informațiile trimise nu-i ajung şi doreşte altele în plus.

El va afla că în legătură cu Arnulf nu s-a comis nicio nedreptate. Alți papi (e vorba de o referire la vremea Carolingienilor) s-au deplasat în Galia, atunci când vroiau să discute cu regii francezi. Papei îi va fi asigurată cea mai bună primire. Ca loc de întâlnire între Ioan al XV-lea şi rege, care îi va veni în întâmpinare, a fost propus Grenoble, ca o localitate la hotarul între Galia şi Italia, pe atunci însă un oraş în regatul Burgun-diei, ceea ce însemna că întâlnirea va avea loc pe un teritoriu, aşa-zis, neutru.

E greu de spus dacă propunerea era făcută în mod serios, sau numai în aşteptarea unui refuz sigur al papei, dar ea, pusă alături de refuzul regelui de a veni la Roma, trebuie să dea măcar impresia unei amabilități din partea monarhului.

În orice caz, nu se ştie nimic despre vreo convorbire între regele Franţei şi regele Konrad al Burgundiei, necesară pentru a pregăti întâlnirea lui Hugo cu Ioan al XV-lea. Nu este exclus însă ca întâlnirea să fi fost proiectată în mod serios. Oricum, în 992, de paşte, după eşecul conciliului germano-francez convocat de delegatul papal Leo (în timp ce el era încă prezent la tratativele dintre curtea germană şi franceză), s-a stabilit o întâlnire a regilor, care a şi avut realmente loc în mai 992, la frontiera germano-franceză, pe Meusa. Regii francezi, Hugo şi Robert au stat de vorbă aici şi cu împărăteasa Adelheid. Iar aceasta era sora regelui Burgundiei, Konrad.

Întâlnirea proiectată între Hugo şi Ioan al XV-lea în Burgundia n-a avut loc. Dar se pare că regenţa imperiului a fost aceea care a încercat din nou să pună ordine în încurcata situaţie diplomatică.

Posibilitatea realizării acestui ţel a oferit-o acţiunea papalităţii în legătură cu biserica germană, pregătită de episcopatul german. La 31 ianuarie 993, la un sinod în Lateran, papa Ioan al XV-lea 1-a trecut pe episco-pul Ulrich de Augsburg, decedat cu douăzeci de ani înainte, în rândul sfinţilor şi a comunicat acest lucru bisericilor germană şi franceză printr-o bulă de canonizare, la 3 februarie 993. Această primă canonizare făcută de un papă a fost urmarea unei iniţiative din Germania. Episcopul Liudolf de Augsburg, al treilea urmaş al lui Ulrich, călătorise în acest scop la Roma şi extrăsese din biografia lui Ulrich, scrisă de Gerhard, capitular din Augsburg, o Viaţă, cu o mare valoare istoriografică, deosebită de cele scrise în scopuri asemănătoare de hagiografii de mai târziu şi care erau supra încărcate cu miracole.

Că bula de canonizare fusese adresată Germaniei şi Galiei, nu era probabil întâmplător. Poate că unitatea bisericilor de dincoace şi dincolo de graniță trebuia subliniată, în ciuda încordărilor din acel timp. Amănunte se pot afla din relatarea istoricului contemporan Richer din Reims, care arată în cronica sa că papa ar fi fost rugat în acel timp de episcopatul german să facă, în sfârşit, ordine în Reims. Este foarte posibil ca episcopul Liudolf de Augsburg să fi venit cu o asemenea rugăminte la Roma, şi atunci în spatele ei ar fi stat în primul rând superiorul direct al lui Liudolf, arhiepiscopul Willigis de Maiența, şi prin el, însăşi regența Imperiului pe care o conducea.

Oricum, papa Ioan al XV-lea 1-a trimis din nou, la începutul lui 993, pe abatele Leo de la mănăstirea de pe Aventin ca delegat special peste Alpi, de fapt mai întâi în Germania, cu o propunere venind în întâmpinarea francezilor. Delegatul trebuia, de astă dată, să organizeze un conciliu pe teritoriul francez şi nu pe cel german, pentru ca regele Hugo să nu poată interzice episcopatului său participarea, cum făcuse cu un an înainte. De aceea, Leo dusese tratativele cu curtea franceză la mănăstirea Mouzon de pe Meusa, care politic ținea de Germania, iar bisericeşte făcea parte din provincia franceză Reims. La Mouzon, el a putut vedea şi un exemplar al actelor conciliului de la Verzy. Atacurile împotriva papalității l-au revoltat atât de mult, încât vroia să întrerupă tratativele ca fiind lipsite de sens şi să se întoarcă îndată la Roma pentru a raporta. Apoi s-a decis să scrie mai întâi un răspuns şi să-1 trimită regelui francez. Acest tratat foarte interesant, păstrat în parte, reprezintă o apologie a papalității, datorită panei – pe cât se pare – unui convins partizan al papalității, desigur însă nu întru totul convingătoare pentru Franța.

Regele francez era mai puțin interesat de apărarea papei Ioan al XV-lea, cu toate că nu i-ar fi fost greu s-o facă măcar în ce priveşte pretinsa incultură a acestuia. Pentru dezvinovățirea papei se spune doar că el n-ar fi fost în timpul din urmă cu totul stăpân asupra deciziilor sale şi de aceea n-a putut să intervină imediat, aşa cum avusese de gând. Leo a fost trimis ca delegat papal cât de repede s-a putut.

În caz că această afirmație reprezintă mai mult decât un pretext, atunci delegatul vroia, în mod vădit, să arate că prima sa călătorie în Germania, din iarna anilor 991/992, a fost răspunsul la plângerea regelui francez împotriva lui Arnulf, adresată Romei cu un an şi jumătate înainte. Se întâmplase însă ca în timpul dintre vara anului 990 şi iarna lui 991, puterea papală să se fi aflat la un nivel foarte scăzut, iar starea ei de dependență să-şi atingă apogeul; în acest timp Ioan al XV-lea n-a putut acționa cum ar fi vrut, căci după plecarea împără-tesei Teofano din Roma, el a fost expus influenței decisive a senatorului Crescențiu. Delegatul papal confir-ma astfel ceea ce delegația franceză aflase direct cunoscându-1 pe Crescențiu ca stăpân efectiv al oraşului Roma. Din păcate, izvoarele istorice nu permit o examinare mai amănunțită a celor afirmate de delegatul papal.

În scrisoarea sa abatele Leo contestă francezilor dreptul de a acționa fără şi împotriva papei, mai ales într-un fel care contravenea legilor canonice, ca în cazul procesului împotriva arhiepiscopului Arnulf. Mult mai important decât enumerarea greşelilor de procedură ale conciliului de la Verzy (şi prin aceasta demon-strarea ilegalității scoaterii din funcție a lui Arnulf) i se pare delegatului respingerea atacurilor de principiu ale francezilor din conciliul de la Yerzy şi mai ales acelea ale episcopului Arnulf de Orléans.

El constată că papalitatea este urmaşul pescarului Petru, care oricum a fost desemnat de Cristos ca portar al cerului, Osuarul cerului, chiar dacă francezii susțineau că la Roma nimeni n-ar fi demn de funcția de ostiar. Dacă scribii l-au luat în derâdere pe Petru ca pe un idiot lipsit de cultură, după cum se poate citi în istoria apostolilor lui Luca, atunci şi papii pot răbda să treacă drept inculți. După cum scrie Pavel, Dumnezeu nu şi-a ales pe filosofii deştepți, ci pe cei simpli, şi în biserica creştină e desigur mai onorabil să fi socotit un discipol al apostolilor, decât să treci drept un elev al lui Platon, Virgiliu sau Terențiu. Şi, de altfel, nu e condamnabil că papa pri-meşte cadouri, că nici Cristos n-a respins darurile înțelepților crai de la Răsărit.

Evident, abatele Leo ştia să folosească cu abilitate biblia în argumentările sale. Cu expunerile sale, în

care papii sunt puşi pe acelaşi plan cu modeştii apostoli, el face cinste congnomenuiui său monahal, Simplex. Idealizându-i însă pe papii din secolul al X-lea, fie conştient, din motive apologetice, fie inconştient, pe baza propriului lor mod monastic de a gândi, aceştia nu mai apăreau aşa cum erau în realitate.

Delegatul găseşte în istorie şi alte argumente în favoarea tezei că papalității, ca instituție, trebuie să i se acorde respectul cuvenit indiferent de demnitatea sau nedemnitatea unor papi. Dacă Arnulf de Orléans a amintit auditoriului său la Yerzy decăderea papilor în veacul al X-lea, atunci abatele Leo îi opune, în această polemică, unele exemple istorice, din care rezultă că papii au fost mereu cinstiți de creştinătate din cauza funcției lor înalte, chiar şi în timpul episcopilor romani de prost renume din perioada din urmă. El aminteşte întrebările adresate papei Ioan al XII-lea de către un episcop din Spania mahomedană, de

cererea de ajutor a comunității creştine din Cartagina şi a arhiepiscopului lor Iacob către papa Benedict al YII-lea şi poves-teşte, în sfârşit o întâmplare de dată recentă. Aflăm astfel că în urmă cu un an ar fi sosit la Roma trimişi din Orient, din Palestina şi Egipt, deci din califatul Fatimizilor şi ar fi cerut papei, în numele superiorilor lor bisericeşti, arhiepiscopul egiptean Theodor şi patriarhul Orestes de Ierusalim, îndrumări privind modul în care să se comporte în mijlocul populației necreştine şi față de biserica iacobită monofizistă.

(Regretăm că abatele Leo nu ne spune mai mult despre apariția Orientalilor la Roma şi că din scurta sa relatare aflăm prea puțin despre situația bisericii răsăritene. Aceasta era caracterizată, pe de o parte, de domnia tolerantă a califului Al-Aziz, care-avea el însuşi o soție creştină, pe sora patriarhului de Ierusalim. Pe de altă parte, biserica era expusă vrăjmăşiei populației mahomedane fanatice şi se afla deci într-o situație de împrăştiere, cu toate dezavantajele acesteia. În rest, e probabil că Leo a exagerat puțin în ce priveşte dorințele delegației orientale sau n-a vorbit despre cauza propriu-zisă a venirii acesteia, deoarece n-a cunos-cut-o. Trebuie să ne mulțumim cu constatarea că în califatul Fatimizilor creştinătatea putea pe atunci să între în legătură cu Roma, probabil cu ştirea califului, care urmărea, poate, cu această delegație şi alte țeluri politice.)

Cu privire la toate aceste dovezi şi argumente din domeniul biblic sau istoric, apologetului papalității i-a fost uşor să respingă atacurile franceze. Dacă papalitatea se bucura chiar şi în țări păgâne de respect, atunci mai degrabă Franța şi nu Roma trebuia numită anti-creştină din pricina poziției ei eretice împotriva papalității.

În vară, Leo era din nou la Roma, aducându-i papei actele conciliului de la Reims, care aici au stârnit o mare indignare. Delegatul primea pentru intervenţia şi buna sa activitate un privilegiu cu largi libertăţi pentru mănăstirea sa, iar în Franţa au fost trimise mai multe scrisori de mustrare care, după cât se pare, până la urmă nu au rămas fără efect. Prima reacţie a fost însă o hotărâre caracterizată din nou de tendinţe galicane, luată de un sinod naţional francez, care s-a ţinut în mai 994 la Chelles, lângă Compiegne. Acolo s-a stabilit că sentinţa unui conciliu nu poate fi abrogată de nimeni, nici măcar de un papă şi că tot ceea ce vine în contra-diţie cu decretele unui conciliu trebuie privit ca nul şi neavenit, ba chiar eretic. Accentuarea deosebită a tezei ca hotărârile conciliilor sunt universal valabile, bazată pe credinţa inspiraţiei lor divine, trădează totuşi o oarecare nesiguranţă a bisericii franceze. Dincolo de faţada de neclintit îşi face loc o schimbare. Oricum, abatele Abbo de Fleury a sosit peste un an la Roma, probabil din însărcinarea regelui Hugo, care va fi căutat să se împace cu papa. În acest scop, s-a folosit de purtătorul de cuvânt al călugărilor francezi, care se evidenţiase la conciliul de la Verzy ca adversar declarat al lui Arnulf de Orleans şi ca partizan al dreptului bisericesc. Aşa se înţelege că Gerbert de Reims se temea din cauza călătoriei lui Abbo şi atrăgea atenţia, într-una din scrisorile sale, asupra faptului că atât pentru episcopatul francez, cât şi pentru regalitatea franceză, din contactele cu Roma se vor isca doar pagube şi pierderi de autoritate.

Vizita lui Abbo la Ioan al XV-lea se pare însă că nu a decurs conform celor plănuite. Oricum, el se plânge într-o scrisoare că papa n-ar fi un păstor demn. Iar în biografia abatelui, scrisă de călugărul Aisnoin de Fleury, se poate citi că Abbo n-a reuşit să primească un privilegiu pentru mănăstirea lui,

din cauza corupției care domnea la Roma. Dar, de fapt, nu e de mirare că abatelui şi trimisului regal francez i-au fost refuzate cerințele. Atâta timp cât din partea franceză nu se produsese nicio schimbare decisivă în relațiile cu papalitatea, nici Ioan al XV-lea nu era gata să se arate amabil, chiar dacă era solicitat de o personalitate care gândea altfel decât Arnulf de Orleans. Dimpotrivă, papa pronunță interdictul asupra Franței, suspendă epis-copii francezi care participaseră la conciliul de la Verzy şi se făcuseră vinovați de sentința pronunțată şi interzicea arhiepiscopului Gerbert exercitarea funcției sale. Prin aceasta, conflictul ajunsese la apogeu şi numai o nouă intervenție a episcopatului german putea să-1 decidă pe papă ca, la începutul anului 995, să-1 trimită din nou pe abatele de pe Aventin, Leo, dincolo de Alpi. El trebuia să țină un conciliu cu participare germană, dar să între mai întâi în legătură cu arhiepiscopul Seguin de Sens, primatul Galiei. Regii Hugo şi Robert, care, de asemenea, erau invitați, s-au scuzat sub pretextul că nu s-ar afla în siguranță pe teritoriul german, căci se zvonea că s-ar urmări arestarea lor; ei au interzis din nou episcopatului francez participarea la conciliu. Însă de data aceasta, Gerbert găsi că e mai bine să nu dea ascultare regelui şi sosi la începutul lui iunie 995 la Mouzon, unde fusese convocată adunarea de către Leo. Elocvența şi abila apărare a arhiepis-copului a făcut ca sinodul, cu o slabă participare, să nu pronunțe nicio decizie cu privire la legitimitatea acestuia. A trebuit să ia totuşi cunoştință de suspendarea sa din funcție de către papă.

Rezistența crescândă din Franța şi Reims împotriva lui, declanşată de măsurile papale şi întărită de partidul călugărilor condus de Abbo de Fleury, precum şi tactica abilă a delegatului papal, Leo, care se întâlnise cu regele Hugo după conciliul de la Mouzon, l-au făcut pe Gerbert să

se adreseze episcopilor germani în vederea unei intervenții şi a medierii. La cererea acestora, el a scris din nou un memoriu despre schisma din Reims şi i-a adresat papei, pe la sfârşitul anului 995 şi începutul lui 996, o scrisoare de scuze asigurându-1 că n-a vrut niciodată să dăuneze bisericii prin atitudinea sa şi că e gata să se înfățişeze papei pentru a se justifica.

Nu se ştie cu siguranță dacă scrisoarea aceasta i-a parvenit papei. Situația din Roma se schimbase mult în defavoarea papei. Dacă abatele Leo scrisese în 993 regelui francez că papa se află sub presiunea senato-rului Crescențiu, aproape atotputernic, în perioada următoare, situația se agravase, devenind insuportabilă. În afară de aceasta, papa se făcuse nepopular, mai ales în rândurile clerului din Roma, care se socotea privit de sus şi acorda mai multă importanță acestei atitudini a papei, decât măsurilor pozitive luate de el în favoarea bisericilor şi mănăstirilor romane.

Încă din martie 995, papa se decisese să fugă de duşmanii săi. El se îndrepta spre Tuscia. Un document din 4 aprilie atestă prezența lui la Sutri. Documentul era întocmit la rugămintea împărătesei Adelheid pentru mănăstirea Selz din Alsacia, fondată de ea. Un privilegiu papal, datat ceva mai devreme, dar în afara Romei, este obținut, la cererea împărătesei, de către mănăstirea Bergen. După aceea, papa a mers mai departe spre nord şi a sfințit la Arezzo o biserică. Şi o diplomă, datată din 26 mai, pentru abatele Wilhelm de Dijon – reformatorul mănăstirilor franceze, atât de renumit mai târziu, a cărui activitate a dezlănțuit o reformă care s-a întins departe peste granițele Franței – a fost întocmită, în mod sigur, tot în timpul exilului papal.

Se pare că papa sperase la început că diferendul său cu Crescențiu şi clerul din Roma va putea fi înlăturat pe cale paşnică, dar cel mai târziu în vara anului 995 a cerut ajutor

cârmuirii germane. Aceasta fusese preluată de tânărul rege Otto al III-lea care, în septembrie 994, la vârsta de paisprezece ani, a fost declarat major şi eliberat de tutelaj şi îl anunțase pe papă, prin abatele Hatto de Fulda, de călătoria sa la Roma în vederea înco-ronării ca împărat. Într-un privilegiu pentru Fulda, din 31 octombrie 994, Ioan al XV-lea vorbea de Otto ca de viitorul împărat şi se adresa plin de speranță domnitorului, destinat să fie protectorul bisericii, cu rugă-mintea grăbirii călătoriei sale la Roma.

Despre cererea de ajutor a papei făcută Germaniei şi despre pregătirile mai intense, trebuie, bineînțeles, să fi aflat şi Crescențiu. Pe atunci, acesta n-a îndrăznit încă să se împotrivească regelui fiindu-i probabil cunoscute intervențiile anterioare ale puterii germane la Roma. Astfel, el şi cei din Roma au găsit că e mai bine să-1 recheme în grabă la Roma pe Ioan al XV-lea. La sfârşitul anului 995, papa trebuie să fi fost iar la reşedința lui, întâmpinat solemn de magistrat şi condus la palatul Lateran unde era aşteptat în sala de la intrare de senatul roman sub conducerea lui Crescențiu care, în genunchi, îi cerea iertare. Ceea ce li s-a şi acordat cu plăcere. Ne sunt însă cu totul necunoscute raporturile dintre papa şi senator şi în ce condiții a putut cârmui Ioan al XV-lea în următoarele săptămâni. În martie 996 el a murit de un grav atac de febră.

Soarta papei, din ultimul timp, ilustrează în ce măsură depindea pe atunci biserica romană de stăpânirea laică, cum se credea că poate fi tratată papalitatea şi ce trebuia aceasta să îndure. Gerbert de Aurillac a spus cu dispreț că, la Roma, orice pungaş poate să facă tot ce pofteşte. După cum arată critica franceză a Romei de atunci, această situație înjositoare a fost bine observată şi în afara oraşului etern şi poate chiar conturată mai clar. Critica era

îndreptată nu numai împotriva nobilimii şi a influenţei ei asupra bisericii, ci şi împotriva puterii imperiale la Roma şi a urmărilor ei negative, care se manifestaseră şi în trecut. Aceste idei se explică prin convingerile religioase ale autorilor, a căror critică îşi găsea izvorul într-o imagine ideală asupra bise-ricii. În ultimul timp, în epoca domniei tutelare a celor două împărătese în Germania, se dovedise însă cât de dăunătoare era lipsa unui împărat şi ocrotitor al bisericii.

De apariția tânărului rege Otto al III-lea la Roma s-au legat, şi nu numai în curie, unele mari speranțe.

XI. Minunea lumii

Să se bucure fiecare om, deoarece domneşte al treilea Otto: de domnia sa, să se bucure fiecare

Neaşteptata ştire despre moartea subită a papei Ioan al XV-lea i-a ajuns pe regele german, Otto al III-lea, de paşte, în anul 996, când ajunsese la sud de Alpi, în capitala italică Pavia. Continuarea călătoriei avea să se facă în condiții schimbate, iar încoronarea punea probleme noi, care trebuiau rezolvate. Călătoria la Roma părea că nu pierduse nimic din necesitatea ei inițială, dar, de fapt, mai era nevoie să se acorde ajutor papalității şi bisericii romane în situația lor grea, iar în caz de nevoie să se acționeze cu forța împotriva nobilimii din Roma şi a conducătorului ei, senatorul şi consulul Crescențiu. Nu se ştia încă cine va fi noul episcop care-1 va încorona pe regele german ca împărat, cum va trebui să decurgă alegerea papei şi care va fi în general situația la Roma.

Toate acestea nu vor fi fost discutate numai în sfatul regelui, ci şi în oraşul etern. Soli ai senatului roman au sosit la Otto al III-lea, când acesta ajunsese din Pavia în oraşul imperial Ravenna, trecând prin Cremona, rugând ca împăratul să-şi exprime voința referitor la persoana noului papă. Aceasta s-a făcut probabil cu gândul la obligațiile pe care romanii le luaseră față de Otto cel Mare cu privire la alegerile papale şi însemna recunoaşterea lui Otto al III-lea ca moştenitor şi urmaş al tatălui şi bunicului său imperial. Măcar o parte din pătura conducătoare a Romei trebuie să fi fost pe atunci dispusă să se supună viitorului împărat, chiar şi senatorul Crescențiu va fi sperat că prin aceasta să-şi poată menține mai bine poziția puternică în oraş. El a crezut, probabil, că tânărul domnitor nu va avea interes mai mare pentru Roma decât îl arătase cândva mama sa, Teofano, şi nu bănuia deloc, cât de pătruns era deja tânărul de înalta misiune a moştenirii sale imperiale.

Încă la Ravenna, Otto al III-lea a desemnat ca urmaş al lui Ioan al XV-lea pe o rudă a sa, pe capelanul Brun, venit cu el, un strănepot al lui Otto cel Mare din neamul, denumit mai târziu, al Salienilor. El a pus ca Brun să fie condus de arhicancelarul Willigis de Maiența şi de episcopul Hildebald de Worms la Roma, unde la începutul lunii mai 996 a fost hirotonisit şi înscăunat sub numele de Grigore al V-lea, primul papă german din istorie. Oricum, izvoarele povestesc de o primire strălucită şi de o alegere unanimă din partea poporului şi clerului roman, a candidatului propus de rege. Desigur că alegerea consta numai în acceptarea numirii regale, inevitabilă în situația dată; fără îndoială că unii romani aşteptaseră acordarea unei libertăți mai mari şi la Roma, iar tânărul cleric german abia ieşit din şcoala episcopia de la Worms nu era pe plac tuturor. Se observă impetuozitatea tinerească a germanului, care nu se prea

potrivea cu funcţia papală şi pe alocuri a fost privit ca un străin impus bisericii romane.

Prin numirea unei personalităţi din suita sa, a unui neroman ca episcop roman, Otto al III-lea nu numai că imitase exemplul tatălui său, dar, în acelaşi timp, îl şi depăşise. El n-a ţinut cont că acest eveniment va şoca Roma şi că avansarea unui cleric german în funcţia de episcop roman va răni sentimentele romanilor. Faptul că nu s-a ţinut seama de aceste considerente, izvora desigur din conştiinţa că se vroia binele oraşului. Papalitatea putea fi eliberată de interesele şi rivalităţile meschine ale clicilor nobilimii romane printr-un papă de origine neromană. Deocamdată nu se gândise la mai mult decât că un papă german, înrudit chiar cu împăratul, va fi de mai mare folos pentru cârmuirea imperială la Roma decât unul roman. Cu siguranţă că se aşteptau anumite schimbări de la tânărul cleric german, care ca episcop roman îşi luase drept model chiar pe papa Grigore cel Mare şi şi-a ales numele după el. Regele a fost încoronat ca împărat de papă la 21 mai 996, în Catedrala Sf. Petru. Actul solemn se deosebea în formă doar prin aceea că era celebrat de un papă german. Cât de impresionat a fost tânărul împărat, nu ne comunică niciun izvor şi, ce legături au fost stabilite între

Roma şi împăratul său, nu putea fi prevăzut pe atunci.

Ca de obicei, după solemnităţile încoronării, au urmat mai multe zile consfătuiri sinodale în catedrala Sf. Petru, prezidate de împărat şi de papă. Chiar dacă nu s-au păstrat actele dezbaterilor, unii istoriografi contemporani relatează despre adunare, atestând unele documente imperiale şi papale emise atunci. Bine-înţeles că mulţi demnitari bisericeşti din Germania, care veniseră cu Otto al III-lea la Roma, s-au folosit de această ocazie favorabilă pentru procurarea unor privilegii papale. Pe de altă parte, germanul

papă obligă în documentele date de el, instituțiile bisericeşti din Italia să se roage pentru împărat şi imperiu.

În programul consfătuirii sinodului de încoronare stăteau înainte de toate probleme ale Romei, ale bisericii romane, ale papalității şi ale imperiului. Activității comune a papei german şi a tânărului împărat i s-a acordat o importanță atât de mare, încât în jurul ei s-au format chiar legende. Astfel, s-a crezut mai târziu, că colegiul principiilor electori şi reglementarea alegerii regelui german ar fi fost introduse de Grigore al V-lea şi Otto al III-lea. Dar şi în izvoare contemporane se spune că noul papă împreună cu noul împărat ar fi emis legi.

Fără îndoială că situația din Roma cerea o reorganizare. Senatorul Crescențiu, acuzat din cauza delic-telor sale împotriva ultimului papă, trebuia să se justifice şi să fie expulzat din Roma. La rugămintea papei care spera să-i câştige astfel pe romani, Crescențiu a fost grațiat. Grigore al V-lea a devenit, în curând, se pare, apărătorul bisericii romane şi al celor din Roma față de politica rudei sale, împăratul, ceea ce se poate să fi stârnit unele neînțelegeri între împărat şi papă, fără ca Grigore al V-lea să câştige însă simpatiile Romei, în măsura în care spera. Nu se ştie dacă Otto al III-lea, după încoronarea sa ca împărat va fi atestat papei, înscăunat de el, posesiunile teritoriale ale bisericii romane, reînnoind pactele vechi dintre imperiu şi papalitate, după exemplul predecesorilor săi imperiali şi după cum ar fi fost de aşteptat.

Se ştie însă că, la începutul lui iunie 996, Otto al III-lea a părăsit Roma, pentru ca să petreacă, mai întâi, în clima mai răcoroasă a munților Apenini, perioada marilor călduri ale verii italice, şi apoi, că nu s-a lăsat convins să se întoarcă la Roma atunci când – peste o lună – a fost rugat insistent de Grigore să revină, întrucât acesta se simțea amenințat în

reşedinţa sa şi nu fără motiv, cum se va adeveri mai târziu. Otto îi comunică papei, că din motive de sănătate, nu poate veni, dar ducii Hugo de Tuscia şi Konrad de Spoleto ar fi primit ordinul de a-1 apăra pe episcopul roman şi teritoriile romane. Măsura se va dovedi însă în curând ca fiind insuficientă.

Şi papa se afla la începutul lui iulie 996 în afara Romei, în apropiere de Sutri, unde a judecat un proces al stareţei Theodora de la mănăstirea Sf. Blasius din Nepi, care fusese supus judecăţii încă la Roma, pentru unele domenii care-i fuseseră luate. Ne îndoim că acesta ar fi fost singurul motiv al călătoriei papei, mai ales că în tot timpul verii nu s-a auzit nimic despre el. De-abia la 29 septembrie 996, un privilegiu pentru ctitoria Sf. Martin din Tours conţine o ştire despre Grigore al V-lea, dar, încă de la începutul lui octombrie, izvoarele istorice ne informează că papa ar fi fost izgonit din Roma de către cetăţenii acesteia, conduşi de senatorul Crescenţiu – iar după o altă versiune – senatorul ar fi intrat în stăpânirea oraşului în timpul absenţei papei, în ciuda celor două încercări făcute, Grigore n-a reuşit să se întoarcă, nici măcar cu forţa armelor în reşedinţa sa şi a trebuit, renunţând la avuţiile lui din Roma şi lipsit de orice mijloace, să se refugieze la Spoleto.

Ţelul revoltei din Roma şi ceea ce urmărea Crescenţiu cu răscoala sa împotriva papei, care intervenise pentru el la împărat, n-au ieşit de îndată la iveală. Abia la începutul anului senatorul instalează un nou papă în locul germanului respins de el şi de partizanii din Roma, pe arhiepiscopul Ioan Filagatos de Piacenza, care s-ar fi aflat întâmplător acolo, ca pelerin în oraşul etern, Ioan al XVI-lea era un grec din Italia de sud, din Rossano de Calabria, care dobândise o mare vază la curtea imperială. Otto al II-lea îi încredinţase condu-cerea cancelariei sale italice şi îl numise

abate de Nonantola, iar Teofano îl luase ca eductor al lui Otto al III-lea şi îi dăduse în 988 episcopia Piacenza – pentru a spori demnitatea acordată – care fusese despărțită de metropola ei, Ravenna, şi transformată în arhiepiscopie. Când trebuia să se pețească la Bizanț o mireasă pentru Otto al III-lea, demnă de tronul imperial, grecul păruse cel mai indicat sol şi călătorise în 994 în Răsărit. La sfârşitul anului 996 Ioan se reîntorsese în Italia împreună cu un sol bizantin, mitropolitul din Asia Mică, Leon de Synnada, chiar în timpul revoltei împotriva lui Grigore al V-lea şi se lăsase câştigat pentru rolul de anti-papă – desigur nu lipsit de ambiții – ca Roma să nu rămână în continuare fără episcop. Unele daruri băneşti vor fi cucerit părți ale populației potrivnice din Roma. dar i-au adus lui Ioan o proastă faimă, că şi-ar fi cumpărat Sf. Scaun în mod necanonic, simoniac. Crescențiu, în schimb, sepera probabil să fi găsit în acest om, atât de apreciat la curtea imperială, o personalitate pentru care Otto al III-lea să renunțe la Grigore al V-lea, atât de nepopular la Roma.

Solul bizantin fusese amestecat în numirea papei, deşi mai târziu încercase cu abilitate diplomatică să creeze părerea că el ar fi participat la aceasta, numai pentru ca să-1 nenorocească pe antipaticul său tovarăş de drum. Insă o scrisoare triumfătoare a lui Leon, trimisă la Constantinopol, trădează, pe de o parte, intenția de a-i provoca împăratului otton greutăți politice la Roma, pe de altă parte, de a câştiga din nou pentru Bizanț oraşul papal – revoltat împotriva dominației germane – cu ajutorul noului papă şi a senatorului Crescențiu. Leon comunică în Bizanț, simultan cu ridicarea lui Filagatos la rangul de episcop roman, că Roma s-ar afla la picioarele împăratului bizantin şi-şi exprimă speranța că şefii săi de la Constantinopol vor fi mulțumiți de activitatea lui diplomatică. Nu e de mirare că

şi în istoriografia apuseană se susţine că Ioan al XVI-lea şi Crescenţiu ar fi vrut să ofere grecilor din nou Imperiul roman şi stăpânirea asupra Romei. Într-adevăr, trebuie să fi existat şi să se fi creat legături între stăpânirea de atunci a Romei şi Bizanţ. În orice caz, Ioan al XVI-lea a primit mesajul unei înalte personalităţi din Constantinopol, probabil al patriarhului bizantin Sissinnios, care încă la plecarea lui Leon din Constantinopol spre Apus, îl rugase să transmită unele scrisori la Roma. Poziţia hotărâtoare în oraşul etern, desigur nu o avea însă papa, ci senatorul: Ioan al XVI-lea era doar creaţia lui Crescenţiu şi a fost îngrădit de acesta numai la atribuţiile spirituale ale funcţiei sale.

Dacă senatorul a sperat într-adevăr la un ajutor efectiv din partea Bizanţului, nu se poate şti cu siguranţă. Există însă această posibilitate, căci delegatul bizantin, Leon, va fi prezentat ia Roma puterea stăpânului său, împăratul Vasile al II-lea mai degrabă mai mare decât prea mică şi nu va fi uitat să laude victoriile câştigate chiar în ultimii ani de bizantini atât asupra bulgarilor în Balcani, cât şi în Siria asupra trupelor şi flotei mahomedane a califilor fati-mizi din Cairo. Ţarul bulgar, Samuel, fusese abia în 996 învins la Lamia, după o incursiune în Grecia, ceea ce însemna o cotitură decisivă a războiului care dura de multă vreme. În răsărit – după succesele militare ale bizantinilor – începuseră timpuri mai liniştite odată cu moartea califului Al-Aziz, în octombrie 996, şi preluarea domniei, la Cairo, de către fiul său, încă minor, Al-Hakim. Crescenţiu aflase, probabil, de la Leon şi Filagatos că la curtea bizantină nu se cedase fără dificultăţi peţirii împăratului Otto al III-lea şi că deocamdată nu se gândeau la încheierea unei căsătorii cu domitorul din Apus, rival la imperiu. A vedea în toate aceste situaţii semne favorabile pentru propria cauză, nu era, desigur, prea departe de adevăr.

Papa Grigore al V-lea plecase între timp de la Spoleto în Italia de nord, pentru a aştepta aici pe protec-torul său imperial, singurul care putea să-1 ajute împotriva senatorului roman şi a anti-papei. Un conciliu fusese convocat la Pavia şi astfel papa se deplasa de la Ravenna, de-a lungul Padului spre apus, sfinţind pe parcurs bisericile din Reggio şi Guastalla, luând act cu recunoştinţă de orice primire amabilă, ca de exemplu, de aceea din 24 ianuarie 997 a episcopului Teuzo de Reggio, despre care va aduce mărturie şi o inscripţie, arătându-şi mulţumirea mai ales faţă de arhiepiscopul Ioan de Ravenna, care-1 însoţea, pentru grija şi ospita-litatea oferite prin atestarea privilegiilor din 28 ianuarie 997.

La începutul lui februarie 997 a avut loc la Pavia sinodul prezidat de Grigore al V-lea. Despre hotărârile acestuia aflăm mai ales dintr-o scrisoare a papei adresată arhicancelarului german, Willigis de Maienţa. Ce era mai important pentru papă era scris la sfârşitul scrisorii şi anume excomunicarea senatorului Crescenţiu din cauza numeroaselor sale infracţiuni împotriva bisericii romane. Important era, de asemenea, reluarea de către conciliu pe de o parte, a vechii interdicţii canonice, de a se alege altul în timpul vieţii unui papă, sau să se cadă la învoială cu privire la o eventuală succesiune, iar pe de altă parte, rostirea unei condamnări de principiu a simoniei, a procurării demnităţilor bisericeşti prin bani sau alte valori. Despre Ioan Filagatos, la care se refereau în mod vădit aceste hotărâri, nu se vorbeşte deloc, poate fiindcă pe atunci nu dispuneau de ştiri exacte despre numirea lui ca anti-papă. Probabil că acestea au fost primite scurt timp după conciliu şi au avut ca urmare afurisirea uzurpatorului de către Grigore al V-lea.

Acestei sentințe i s-a alăturat mai târziu şi biserica germană. Cu consens imperial şi papal, Ioan Filagatos a fost destituit din demnitatea lui de abate de Nonantola şi superior al bisericii din Piacenza. Piacenza pierdea rangul de arhiepiscopie şi cădea iar sub jurisdicția mitropolitului din Ravenna. Noul abate al mănăstirii Nonantola numit de către împărat nu era nimeni altul decât abatele mănăstirii de pe Aventin, Leon, care în vremea aceea fusese atât de des în Germania ca delegat papal şi care, după conciliul de la Pavia, plecase din nou acolo, din însărcinarea papei Grigore al V-lea. Grigore al V-lea a trimis în Germania, probabil, prin el şi prin abatele Hatto de Fulda, unul din puținii participanți germani la conciliul de la Pavia, scrisoarea pomenită, către arhiepiscopul Willigis de Maiența şi alte informații despre sinod adresate împăratului, la care se adăugase desigur din nou rugăminți de ajutor.

Din diferite motive, Otto al III-lea nu putea pe atunci să îndeplinească această cerere, deşi ar fi fost cu atât mai necesar, cu cât Grigore al V-lea nu mai era cu totul în siguranță nici în nordul Italiei. Încă din primăvara anului 997 au izbucnit şi aici revolte în fruntea cărora se afla margraful Arduin de Ivrea. În ciuda acestor ştiri alarmante, împăratul, reținut în Germania, n-a putut face deocamdată altceva, decât să transmită ordine severe prin delegații săi. Astfel au fost trimişi şi la Roma, la Crescențiu şi papa Ioan al XVI-lea, soli imperiali.

Nerecunoasterea generală a anti-papei în afara Romei, pesemne că-1 impresionase pe acesta. Acest ambițios visase, probabil, un rol cu totul diferit decât acela pe care era silit acum să-1 joace pe lingă dictatorul din Roma. În afară de aceasta, el primise, se pare, încă din vara lui 987, o scrisoare dezaprobatoare a abatelui Nilus, şi el originar din Rossano din Calabria – om foarte respectat şi cu un renume

larg răspândit – care se afla, pe atunci, în fruntea comunității de eremiți vasilieni la Serperi lingă Gaeta. Scrisoarea era plină de mustrări cu privire la năzuința, şocantă pentru călugărul ascet, spre demnități înalte şi chiar cele mai înalte, cu atât mai mult cu cât primise onoruri lumeşti mai mult decât îndestulătoare şi care, ca fost călugăr, ar trebui să cunoască un ideal mai înalt. Sfârşitul unei asemenea vieți nu poate fi îndoielnic pentru un om evlavios. Deoarece Ioan Filagatos se săturase de mult să fie doar o marionetă în periculosul joc politic al nobilimii din Roma, nu i-a venit greu să fie de acord cu avertismentele cucernice ale concetățeanului său, iar, mai târziu, să declare şi solilor împăratului că este gata să se supună. El va fi văzut mai clar decât Crescențiu nereuşita calculului său politic care nu se potrivise în nicio direcție, nici cu privire la Otto al III-lea, nici referitor la Bizanț. Căci solul bizantin, Leon, părăsise de mult Roma şi plecase la curtea germană, ca să-şi îndeplinească acolo misiunea sa oficială. Se pare că aici a acționat atât de abil, încât nicăieri nu i s-au făcut reproşuri pentru atitudinea sa de dinainte. Totuşi, e de crezut că Crescențiu se mai baza pe el. În orice caz, senatorul a zădărnicit toate intențiile de abdicare ale papei, refuzând să discute cu solii împăratului pe care i-a luat prizonieri.

Abia în decembrie 997, sosi, în fine, Otto al III-lea din nou în Italia, aşteptat cu nerăbdare de papa Grigore. După ce petrecuseră zilele de crăciun la Pavia şi plecaseră pe urmă mai departe la Ravenna, începuse de acolo, la mijlocul lui februarie 998, înaintarea spre Roma.

Ştirea despre această înaintare a provocat în oraşul etern efectul aşteptat. Crescențiu avea de gând să reziste şi să apere oraşul, dar n-a putut împiedica ca cea mai mare parte a locuitorilor să-1 părăsească şi să deschidă porțile oraşului

în fața împăratului, Ioan al XVI-lea fugise în Campagna şi îi adresase împăratului o cerere de grațiere. Însă, înainte de a decide asupra acesteia, o patrulă germană, sub conducerea contelui Berthold din Breisgau descoperise ascunzătoarea lui Ioan, un turn din împrejurimea Romei care trecea drept inexpugnabil, de unde l-au adus în oraş şi l-au predat unei mănăstiri romane. Când abatele Nilus auzi aceasta, el a plecat imediat la Roma, ca să-1 roage pe împărat, să-1 elibereze pe nefericitul lui concetățean, pe care vroia să-1 ia cu el în sihăstria lui din sudul Italiei, să ispăşească acolo păcatele împreună. Bătrânul patriarh-călugăr a fost primit cu cele mai mari onoruri de către Otto şi Grigore. Rugămintea lui nu prea putea fi refuzată, mai ales că Nilus era de acord să preia conducerea unei abații romane, care avea nevoie de o reformă. Însă ei nu doreau să renunțe la o condamnare oficială a anti-papei. Astfel, Ioan Filagatos a fost adus în fața unui tribunal sinodal, care a pronunțat destituirea pseudopapei, cu ceremonia obişnuită în asemenea împrejurări. Chiar delegatul grec, Leon, care se întorsese iar la Roma în suita împăratului Otto a descris, ca martor ocular, cele întâmplate, într-una din scrisorile sale către Bizanț. Veşmintele papale, cu care Ioan al XVI-lea fusese încă odată îmbrăcat, au fost smulse de pe el, fiind izgonit după aceea din biserică. Aşezat de-a-ndărătelea pe măgar, cu coada drept frâu în mână, încoronat cu un uger de vacă în locul tiarei, Ioan Filagatos a fost plimbat prin oraş, pe când pristavii anunțau condamnarea lui. Abatele Nilus a văzut în acest procedeu o jignire personală şi o încălcare a promisiunii date de împărat şi papă. Încă în aceeaşi zi, el a părăsit Roma şi nici chiar un sol de cel mai înalt rang bisericesc, un arhiepiscop, care în mare grabă a fost trimis în urma lui, cu multe scuze, n-a putut să-1 rețină. Dimpotrivă, Nilus puse să se transmită împăratului

si papei că Dumnezeu, desigur îi va milui pe ei, tot atât de puțin, precum ei s-au arătat milostivi față de Ioan.

Nefericitul anti-papă fusese, în concordanță cu cumplitele practici judiciare din acel vremuri, mutilat la nas, limbă, buze şi mână, precum şi orbit, încât a devenit pentru totdeauna incapabil să exercite o funcție bisericească. În această stare deplorabilă, se crede că grecul ar mai fi trăit câțiva ani într-o mănăstire romană. Despre el se mai află doar că, în august 1001 ar fi îngăduit urmaşului său în funcție la Piacenza, episcopului Siegfried, să aducă din Roma la Piacenza relicvele martirei Justina pe care el le procurase în zile mai bune şi care se mai aflau în posesia lui. Uitat cu totul, fostul anti-papă a murit într-o zi de 26 august, nici măcar nu se cunoaşte anul exact al morții sale ci se presupune doar că ar fi fost 1001. Dar nici el, nici soarta sa cumplită n-au fost uitate. Astfel, pe de o parte, a intrat în legendă, iar pe de alta istorici de mai târziu au adus dojane împăratului, care fusese profund impresionat de vorbele amenințătoare ale abatelui Nilus şi se simțea vinovat.

Desigur n-a fost numai dorința de răzbunare care i-a împins pe Grigore al V-lea şi pe împăratul Otto al III-lea la această acțiune. Ambii au reacționat sub impresia că atunci se impunea o severitate extremă din partea lor ca oameni politici, considerații pe care abatele Nilus, desigur, nu le putea înțelege, în special, față de Crescențiu se părea – după experiențele anterioare – că e interzisă orice milă, dacă se vroia menținerea dominației imperiale şi papale la Roma. Senatorul, împreună cu partizanii lui, se refugiase în puternica cetate Sant Angelo şi asediat aici mai multe săptămâni. Abia când asediații au fost constrânsi de foame şi alte lipsuri şi şi-au dat seama că. după montarea maşinilor de asediu, asaltul va începe în curând, Crescențiu

s-a hotărât să treacă la tratative. O discuție cu împăratul pentru care i se acordase liberă trecere, se încheiase fără rezultate, iar Otto al III-lea a început de îndată asaltul cetății. Senatorul – care luptase cu vitejie pentru viața lui – a fost prins, iar cererea de grațiere fiindu-i respinsă de către împărat, el a fost decapitat în ziua cuceririi cetății Sant Angelo, la 28 aprilie 998. Leşul a fost aruncat de pe creneluri în şanțul cetății, iar după aceea a fost crucificat în vârful lui Monte Mario, la vederea tuturor locuitorilor Romei. Doisprezece partizani ai consulului au fost executați în acelaşi timp cu el, iar alții care reuşiseră să scape din Roma, erau hăituiți.

Astfel, la începutul lui iunie 998, împăratul şi papa au întreprins împreună o expediție militară la Cer-veteri, unde se întărise contele Benedict de Sabina, căsătorit cu Teodoranda Crescențiu. Un fiu al contelui, cu numele Crescențiu, care căzuse în mâinile imperialilor a fost luat de aceste trupe care l-au silit pe tatăl lui să capituleze atunci, când în lagăr se pregătea executarea fiului la o spânzurătoare ridicată în grabă în fața zidurilor oraşului.

Despre scurta campanie la Cerveteri relatează îndeosebi abatele Hugo de Farfa, a cărui mănăstire se afla de mult în conflict cu contele, pentru câteva moşii şi posesiuni. Din această cauză, Hugo apelase la judecata papei şi împăratului şi plecase împreună cu ei la Cerveteri. Relatările lui stârnesc impresia că toată expediția s-ar fi făcut numai pentru mănăstirea lui Hugo, ceea ce, desigur, nu este adevărat, cu toate că abația a obținut, prin supunerea contelui de Sabina, unele avantaje. O întărire a mănăstirii imperiale din Sabina va fi fost, în acel timp, desigur, în interesul politic al împăratului cât şi al papei. Dar trebuia trecut cu vederea că energicul abate Hugo nu era întru totul o personalitate integră. Cam cu jumătate de an înainte,

fostul călugăr al mănăs-tirii Antrodoco, lângă Rieti, primise de la Grigore al V-lea demnitatea de abate de Farfa şi acest lucru s-ar fi petrecut nu fără mituri simoniace. Din această cauză, împăratul Otto, întâi nu voise să-1 recunoască pe Hugo şi s-a decis abia după destule ezitări, din considerație pentru papă şi, probabil, în urma unor serioase interven-ții ale abațilpr Odilo de Cluny şi Wilhelm de Dijon. Ambii superiori ai celor mai renumite mănăstiri reforma-toare din acea vreme, se aflau în primăvara anului 998 în anturajul împăratului.

Decisiv pentru intervenția lor în favoarea lui Hugo va fi fost faptul că acesta promisese să introducă în abația imperială o reformă monahală, desigur necesară. În prezența lui Odilo şi Wilhelm, Hugo a emis o constituție de acest fel, accentuând cu această ocazie – ca un fel de autojustificare a superiorului mănăstirii chinuit de mustrări de conştiință din cauza ridicării lui simoniace la demnitatea de abate – că de mult s-ar fi gândit la reforme şi de aceea ar fi intrat în legătură cu diferite mănăstiri, cu Subiaco şi Monte Cassino, mănăstirile de origine ale ordinului Benedictin şi de asemenea, cu centrul reformei, Cluny. Constituția a primit mai târziu consimțământul papal şi se pare că abatele Odilo a preluat supravegherea aplicării ei. În anul următor, Farfa se putea bucura de o vizită a împăratului şi a papei. Abatele Hugo însă, se pare că s-a supus de bună voie unei pocăințe. În cei aproape patruzeci de ani, cât a fost în funcție, el a devenit restaura-torul şi reformatorul Farfei, prin lupta sa perseverentă pentru recâştigarea posesiilor înstrăinate ale abației sale şi prin osteneala sa pentru disciplina monahală.

Pe lângă Farfa, abatele Odilo s-a îngrijit în acei ani şi de alte abații din Roma şi împrejurimi. Astfel, a fost făcută încercarea unei reforme la Sf. Pavel pe Via Ostia, care, după eşecurile premergătoare, a reuşit în cele din urmă, tocmai

când împăratul Otto avea de gând, să-i izgonească pe călugării de acolo şi să transforme mănăstirea într-o ctitorie pentru canonici.

Oricât de receptiv a fost Otto al III-lea pentru chestiunile bisericeşti şi monastice, mai important trebuie să-i fi părut, după înfrângerea revoltei romane a lui Crescenţiu, reorganizarea politică a Romei şi a împrejuri-milor ei. Unele măsuri importante au fost pregătite atunci, proiecte interesante au fost propuse şi unele perso-nalităţi au fost luate în slujba împăratului într-un fel cu totul nou. Otto al III-lea vedea în Roma mai mult decât numai un oraş în care era acordată coroana imperială.

Aceasta, fireşte, n-a pus în umbră alte oraşe imperiale. Încă în timpul şederii sale la Roma, în primăvara anului 998, Otto al III-lea s-a îngrijit în mod deosebit de Ravenna, oraşul imperial de la Adriatica. Pe scaunul arhiepiscopal, devenit atunci vacant, a fost numit Gerbert de Aurillac, care de mult făcea parte dintre sfetnicii cei mai de încredere ai tânărului împărat şi care avea o influenţă importantă asupra gândirii şi hotărârilor lui. Papa Grigore al V-lea trebuia să-i adjudece noului arhiepiscop, în diploma de confirmare, datată în 28 aprilie 998, şi acele drepturi papale din districtul Ravenna şi din comitatul Comacchio, pe care le primise din partea Romei, pe viaţă, bunica lui Otto al III-lea, împărăteasa Adelheid. Cu privire la străduania papei de a nu renunţa în niciun caz la drepturile teritoriale ale Romei, ci, dimpotrivă, de a obţine recunoaşterea lor chiar din partea împăratului, ne putem îndoi pe drept, că această concedere s-a făcut în sensul dorit de papă, probabil, el a trebuit să se supună voinţei imperiale. În privilegiul papal nu se aminteşe deloc că Gerbert avea încă dinainte rangul arhiepiscopal şi, deci, i s-a adăugat îndemnul spre o bună îndeplinire a slujbei, obişnuit la conferirea omoforului arhiepiscopal. Grigore al V-

lea a găsit, de asemenea, necesar, să sublinieze propria sa demnitate în mod deosebit, adresându-i-se mult mai vârstnicului şi experimentatului Gerbert, nu cu titlul de frate ci cu cel de fiu spiritual. În ciuda acestor fapte, numirea fostului mitropolit de Reims ca arhiepiscop de Ravenna va fi însemnat o satisfacție pentru acesta.

Lucrul este de înțeles, dacă se cunoaşte ceea ce a precedat această înălțare Gerbert a fost, după cum am arătat, împiedicat să-şi exercite cu adevărat funcția sa la Reims în urma nerecunoaşterii din partea Romei şi prin suspendarea lui de către papa Ioan al XV-lea. În primăvara anului 996 el a plecat la Roma, aşa cum îşi propusese, ca să se justifice. El a apărut la sinodul încoronării lui Otto al III-lea, ce-i drept nu în fața lui Ioan al XV-lea, ci a urmaşului acestuia, Grigore al V-lea şi trebuie să fi făcut o impresie profundă, atât printr-o cuvântare abilă de justificare, cât şi prin personalitatea lui, măcar asupra tânărului împărat, dacă nu şi asupra noului papă. Oricum, Gerbert a reuşit ca la conciliu să nu se fi pronunțat nicio acuzație împotriva lui, iar hotărârea asupra schismei din Reims să fie amânată până la următorul sinod. Până atunci, trebuia să îndeplinească funcția de administrator al arhiepiscopiei din Reims. Amânarea hotărârii asupra schismei este cu atât mai bătătoare la ochi, cu cât aceasta lezase şi biserica germană. Împreună cu Gerbert venise la Roma şi episcopul Erluin de Cambrai, numit cu un an înainte, a cărui dioceză se afla pe teritoriu german, dar făcea parte din provincia bisericească Reims. Erluin se plânsese la Roma că din cauza tulburărilor din Reims, a destituirii lui Arnulf şi suspendării lui Gerbert, n-a putut fi hirotonisit de mitropolitul competent din Reims şi că în urma luptei dintre partide are de suferit şi episcopia lui.

Cu toate că apariţia lui Erluin la Roma trebuie să fi dat de înţeles tuturor celor adunaţi aici că o grabnică încheiere a schismei de la Reims este şi în interesul Germaniei, totuşi papa şi sinodul n-au putut să se hotărască la aceasta şi astfel, a fost menţinută suspendarea lui Gerbert, în ciuda impresiei bune pe care o făcuse. Grigore al V-lea hirotonisi personal pe Erluin şi într-un privilegiu dat acestuia, ameninţa cu afurisenia orice molestare a episcopului şi domeniilor bisericii sale. Pentru a purta noi tratative cu regii francezi a fost trimis din nou, peste Alpi, experimentatul abate Leo din mănăstirea de pe Aventin, care drept recunoştinţă pentru meritele sale ca diplomat curial a primit încă înaintea plecării sale, la 31 mai 996, atât din partea papei cât şi a împăratului câte un privilegiu pentru mănăstirea sa. Cât de puţin era însă dispusă Roma să-şi schimbe punctul de vedere în problema Reims-ului, o dovedeşte faptul că Grigore al V-lea găsi necesar să înnoiască interdicţia asupra Franţei, dată de predecesorul său, din cauza destituirii arhiepiscopului Arnulf.

Perspectivele nu erau deloc îmbucurătoare pentru Gerbert. Deoarece aceasta, desigur, îi va fi fost clar, el nu s-a grăbit nicidecum să se întoarcă din Roma la Reims şi a rămas cu plăcere încă o vreme în anturajul împăratului, atât de impresionat de el, pe care învăţatul îl putea ajuta să-şi redacteze corespondenţa, iar în discuţii intime putea să-i dea sfaturi înţelepte. Iar când Gerbert se văzu în Franţa confruntat din nou cu unele dificultăţi, nu i-a mai fost atât de greu să fugă din Reims şi să se întoarcă la curtea imperială în septembrie 996. El refuză categoric să dea ascultare unei invitaţii a reginei franceze, Adelheid, care cârmuia atunci în Franţa în locul soţului ei bolnav, regele Hugo, şi să se întoarcă la Reims, deoarece ca arhiepiscop, n-ar fi putut să facă nimic acolo şi ar fi fost doar o piesă,

deocamdată încă valoroasă, în jocul politic de la curtea regală, cu toate că nici în Germania perspectivele sale pur materiale nu erau nicidecum bune. El nu se putea aştepta să reprimească conducerea abației sale anterioare, Bobbio, căci acolo era de mult superiorul mănăs-tirii, discipolul său, Petroald, şi Gerbert însuşi stilizase, în vara timpurie din 996, acea scrisoare a împăratu-lui Otto al III-lea către papa Grigore al V-lea, care recomandase la Roma avansarea lui Petroald. Pe lângă aceasta, se pare că Gerbert avea şi în Germania duşmani influenți, care vroiau să înlăture favorurile împăra-tului. Cu atât mai îmbucurător trebuie să fi fost pentru arhiepiscopul eşuat că, încă în toamna târzie a anului 996, împăratul 1-a salvat din situația lui nesigură, printr-o chemare onorabilă la curtea sa, numindu-1 învățătorul şi sfetnicul lui.

Cu Gerbert a venit, probabil, în Germania, unul dintre cei mai entuziaşti discipoli francezi ai săi: călugărul Richer din mănăstirea Sf. Remigius din Reims, care, stimulat de exemplul lui Flodoard, renumitul istoric din Reims de la mijlocul secolului, îşi propusese un țel chiar mai înalt, mai artistic: să scrie o istorie a Franței în ultima sută de ani, orientându-se după istoriografia antică. Această operă, dedicată lui Gerbert, se încheie (în afară de unele completări) cu anul 995 şi manuscrisul original se află în Germania, la Bam-berg. În relatarea anilor din urmă, autorul împărtăşeşte întru totul punctul de vedere al lui Gerbert. Deşi zelul prezentării depăşeşte, câteodată, limitele impuse istoriografului şi se încearcă mai degrabă să se producă istoria decât să fie relatată, totuşi nu ne-am fi lipsit de lucrarea sa de istorie, atât ca izvor pentru cunoaşterea faptelor, cât şi pentru aprecierea lor.

Chiar dacă Gerbert ar fi dorit să se întoarcă în Franța şi la Reims, perspectivele pentru aceasta scăzuseră şi mai mult

după moartea lui Hugo Capet, din 24 octombrie 996, de când regele Robert preluase singur cârmuirea. Din motive pur personale, al doilea rege capețian căuta să ajungă la o bună înțelegere cu Roma şi nu vroia ca relațiile sale cu papa să fie în continuare împovărate de supărătoarea ceartă pentru Reims. Robert, după o scurtă căsnicie, îşi alungase soția, mult mai în vârstă, Suzana, fiica regelui italic Berengar al II-lea şi văduva contelui Arnulf de Flandra şi îşi îndreptase dragostea spre o vară de gradul al doilea, Bertha, fiica regelui burgund Konrad, văduvă după moartea primului ei soț, contele Odo de Blois. Aspirația firească a regelui era să legitimeze prin căsătorie relația cu această femeie, în ciuda interdicției legii bisericeşti din cauza gradului apropiat de rudenie, şi era dispus să cedeze în conflictul de la Reims, pentru a primi la Roma dispensa papală corespunzătoare.

Curând după preluarea domniei şi în urma tratativelor cu delegatul papal Leo, regele a trimis în acest scop pe abatele Abbo de Fleury, ca delegat personal, la Grigore al V-lea. Abatele nu 1-a găsit pe acesta la Roma, ci 1-a întâlnit pe papa, izgonit de Crescențiu în regiunea Spoleto şi a stat acolo cu el cam o săptămână. Este cunoscut că Abbo 1-a prețuit pe acest papă german şi a salutat numirea lui de către împăratul Otto ca un act care face onoare scaunului apostolic. Aşa se explică poate că tocmai lui i-a fost încredințată, de către regele francez, această misiune, care, ce-i drept, pentru Gerbert şi problema Reims-ului era destul de nefavorabilă, abatele făcând parte dintre adversarii lui declarați din cauza avansării necanonice a lui Gerbert la demnitatea de arhiepiscop şi care apărase punctul de vedere că biserica Franței nu trebuie să sufere din cauza schismei de la Reims. Biografia lui Abbo relatează cât de mult s-a bucurat papa de vizita învățatului abate şi că ar fi vrut să-1 țină pe lângă el, ca sfetnic. Se redau mai departe discuțiile

profunde ale celor doi bărbați despre suferințele pământeşti, un subiect, care îl va fi preocupat pe papă în mod deosebit, la puțin timp după izgonirea lui din Roma şi despre care căuta să discute cu un om mai puțin legat de cele lumeşti, din cauza poziției sale. Dacă „Viața" mai adăugă că papa i-a dat abatelui la despărțire pe lângă alte daruri şi un privilegiu pentru mănăstirea Fleury în care renunță la toate taxele şi impunerile, prin aceasta desigur vroia să se accentueze schimbarea față de tristele experiențe anterioare ale lui Abbo cu papalitatea.

Buna înțelegere între Grigore al V-lea şi abatele Abbo de Fleury nu putea însă să facă să se uite că aveau de discutat probleme de politică bisericească dificile. E vădit că abatele înțelesese misiunea sa de mediator al păcii pentru dominația slăbită de crize a Capsțienilor în Franța şi probabil 1-a influențat pe papă în acest sens.

Situația din Franța cerea însă concesii mari față de papă. În privința schismei din Reims s-a ajuns repede la o înțelegere. Deoarece regele Robert se declarase în principiu de acord cu reînscă-unarea la Reims a arhiepiscopului Arnulf aflat în captivitate, Abbo a primit din partea lui Grigore al V-lea sarcina să ducă de îndată la îndeplinire această hotărâre şi să-i predea lui Arnulf omoforul arhiepiscopal.

În chestiunea căsătoriei regelui Robert, papa nu putea şi nu vroia să cedeze. Se pare că a dat abatelui Abbo chiar o interdicție categorică în privința căsătoriei lui Robert cu vara sa, Bertha. Cu atât mai surprins trebuie să fi fost Grigore al V-lea, când a aflat că regele 1-a pus în fața unui fapt îndeplinit. La începutul anului 997, Robert o luase totuşi pe Bertha de soție, după ce unii episcopi francezi serviabili îngăduiseră căsătoria şi arhiepiscopul Erchembald de Tour se învoise să bineeuvânteze în biserică această legătură. Aceste ştiri au ajuns la papa Grigore al V-lea la începutul lui

februarie 997, în timpul conciliului de la Pavia. Acolo episcopii francezi, chemați din cauza destituirii lui Arnulf, nu se prezentaseră, în schimb venise un sol din Franța, după cum se pare, trimis din nou de către rege. Misiunea lui va fi fost mai puțin să reprezinte episcopatul francez la conciliu, ci, mai degrabă, să discute încă odată cu papa, problema căsătoriei regale. Probabil că iar a fost vorba de a cumpăra dispensa papală pentru căsătorie cu promisiunea reînscăunării lui Arnulf. Însă papa şi conciliul s-au arătat neînduplecați. Suspendarea participanților de la sinodul de la Reims, care îl destituiseră pe Arnulf, a fost reînnoită, cu atât mai mult cu cât aceştia n-au dat ascultare somației papale. Solul venit din Franța la Pavia, însă, n-a fost recunoscut ca reprezentant al episcopatului, deoarece nu era cleric, ci doar mirean. Pedeapsa suspendării îl lovi mai ales pe episcopul Adalberon de Laon, prin trădarea căruia arhiepiscopul Arnulf ajunsese prizonierul regelui francez. Apoi, au fost traşi la răspundere în fața tribunalului papal toți acei episcopi care au consimțit la căsătoria incestuoasă a regelui. Şi acesta şi noua lui soție trebuiau să se justifice pentru încălcarea interdicțiilor bisericeşti şi papale şi au fost amenințați cu excomunicare.

Deşi, după preluarea domniei ele către regele Robert, tensiunea dintre curtea franceză şi curia papală n-a fost înlăturată, ci, dimpotrivă, s-a ascuțit din nou, totuşi vizita abatelui Abbo de Fleury la Grigore al V-lea n-a fost numai un episod. Şi după întoarcerea acasă, abatele a rămas în contact cu papa prin scrisori, iar soli din Franța şi Fleury plecau în Italia şi se întorceau de acolo. Unii se adresau abatelui pentru intervenții la Grigore, alții îi cereau, înaintea pelerinajului în sud, scrisori de recomandare către papă. Şi acesta ştia să aprecieze legătura cu abatele francez. El îl ruga, în scris, să-i trimită o carte de rugăciuni din biblioteca

mănăstirii Fleury, la folosirea căreia îşi va aminti mereu de abate. În schimb, abatele nu uitase convorbirea lui cu Grigore şi interesul papei pentru istoria Fleury-ului. Abbo i-a trimis, pe lângă alte cadouri preţioase, o relatare, scrisă de el despre minunile părintelui călugărilor, Benedict de Nursia, ale cărui moaşte se păstrau la mănăstirea lui. Lucrarea, care s-a pierdut, trebuia să fie probabil o dovadă că relicvele venerate la Fleury sunt într-adevăr veritabile, un lucru despre care papa îşi exprimase îndoieli, deoarece şi Monte Cassino, mănăstirea mamă a ordinului benedictin, susţinea că posedă moaştele veritabile ale lui Benedict. În scrisoa-rea lui de mulţumire, papa se interesa cu afecţiune prietenească de sănătatea abatelui şi ruga, în acelaşi timp, să-i trimită veşti despre arhiepiscopul Aelfrik de Canterbury, care la întoarcerea sa, după primirea omo-forului, se îmbolnăvise în Franţa şi era îngrijit la Fleury. Din timpul unei şederi anterioare în Anglia, Abbo era în relaţii bune cu Canterbury şi era şi bine cunoscut cu Aelfrik, despre exercitarea funcţiei căruia se spera, atât la Fleury cât şi la curia papală, că va continua cu energie reforma bisericii engleze, începută de arhiepiscopul Dunstan, mai ales că împotriva acestor osteneli se ridicaseră adversari şi greutăţi.

Papa Grigore va fi primit cu mare bucurie şi relatarea lui Abbo despre convorbirea acestuia cu regele Robert se pare că n-a fost uşoară. Abbo comunică papei, în primăvara anului 997, că el a îndeplinit misiunile primite, fără teamă de mânia regală şi că a apărat neînfricat justeţea cerinţelor papale. Regele ar dori să-1 asculte pe papă; el 1-a eliberat pe Arnulf din închisoare; acesta a fost reînscăunat la Reims şi a primit omo-forul trimis de papă din mâinile abatelui; însă ar fi bine să se dea Carolingianului unele indicaţii pentru exercitarea funcţiei sale.

Acestea erau necesare, nu numai pentru faptul că raporturile dintre arhiepiscopul reînscăunat şi rege, al cărui adversar politic fusese odinioară, vor fi încordate, dar şi pentru că papa, după cum se pare, n-a privit reînscăunarea lui Arnulf ca o rezolvare definitivă a schismei de la Reims şi a procesului împotriva arhiepis-copului. Trebuia să se accepte principiul canonic că un demnitar al bisericii pârit nu este judecat ca un arestat – după cum se întâmplase în 991 la Verzy – ci ca un om liber, în posesia deplină a funcției sale. Richer din Reims subliniază, într-un adaos la opera lui istorică, că papa i-ar fi îngăduit arhiepiscopului exercitarea funcției sale numai în mod provizoriu, până la pronunțarea unei sentințe potrivite cu dreptul bisericesc.

O asemenea judecată din partea papei n-a mai avut loc. Deşi Grigore al V-lea a trebuit şi în următoarea perioadă a pontificatului său să se ocupe de problemele franceze, schisma din Reims era practic rezolvată, de când Gerbert de Aurillac, fostul rival al lui Arnulf de Reims, fusese numit arhiepiscop de Ravenna, în aprilie 998. Astfel, la un sinod roman de la începutul lui mai 998, această chestiune n-a mai fost discutată, iar la începutul anului 999, când papa Grigore al V-lea şi împăratul Otto al III-lea au prezidat din nou un conciliu ținut în catedrala Sf. Petru, a fost reînnoită, ce-i drept, amenințarea de excomunicare, pronunțată cu doi ani în urmă, față de regele Robert şi soția sa Bertha, deoarece nu îndepliniseră somația papală, de a desface căsătoria lor nelegiută din cauza rudeniei, iar arhiepiscopul Erchembald de Tour, care binecuvântase această căsătorie, a fost destituit din funcția sa şi toți cei vinovați de căsătoria regelui au fost din nou chemați în fața papei ca să se justifice, dar despre carolingianul Arnulf şi conflictul lui cu regalitatea capețiană nu s-a mai pomenit deloc. După cum se pare nici amenințarea excomunicării nu s-a făcut cu toată tăria, că nu putea să fie în interesul bisericii, ca, din

cauza acestei chestiuni private, să slăbească poziția lui Robert şi să submineze cu totul autoritatea regală în Franța.

Chiar pentru biserică această pace era necesară în acele vremuri, care nu erau lipsite, pa alocuri, de tulburări bisericeşti şi de care şi papa într-o anumită măsură avea nevoie, pentru îndeplinirea ordinelor sale. Când, în mai 998, s-a discutat la Roma, în fața împăratului şi a papei, o problemă bisericească a Mărcii Spaniei, care ținea de Franța, şi anume despre o schismă a episcopiei Vich, care provocase dincoace şi dincolo de Pirinei zăngănit de arme şi moarte, sentința a fost dată, ce-i drept, în numele autorității imperiale; dar în cearta pentru episcopia Le-Puy-en-Velay din sudul Franței, conciliul din Roma, în ianuarie 999, a cerut ajutorul regelui francez, cu toate că acelaşi sinod îl amenințase pe Robert cu excomunicare.

În ce priveşte relațiile dintre papa Grigore al V-lea şi împăratul Otto al III-lea, se poate spune desigur, că nu erau chiar atât de bune după cum se aşteptase la ridicarea unui papă german în anul 996. Din motive lesne de înțeles, papa, în primul rând, era preocupat de prioritatea bisericească a Romei şi de întărirea poziției sale în acest, oraş şi în statul papal. În schimb, puterea imperială i se părea mai degrabă un ajutor folositor, care trebuie să se subordoneze dorințelor bisericeşti, decât un factor independent al politicii romane. Dar această concepție nu se prea putea împăca cu conştiința de sine a împăratului şi cu politica lui imperială, la baza căreia stăteau cu totul alte idei despre colaborarea între puterea supremă spirituală şi cea lumească. În afară de aceasta, Grigore al V-lea a rămas în unele cazuri descoperit şi aşa se înțeleg atât duşmănia din partea romanilor, cât şi faptul că împăratul, cu timpul, vedea în el tot mai puțin un colaborator potrivit.

În ultimele săptămâni ale pontificatului lui Grigore al V-lea, această situație şi contradicțiile ce au gene-rat devin evidente, într-un caz, desigur, fără importanță, dar destul de caracteristic. Abatele Hugo de Farfa, preocupat necontenit de restaurarea mănăstirii sale şi de recâştigarea bunurilor înstrăinate, ajunsese în con-flict cu abatele din Roma, Grigore de la Sf. Cosma şi Damian din Trastevere din pricina unui schit la nord de Roma, pe râul Mignone. Schitul aparținuse odinioară Farfei, dar în timpul decăderii abației imperiale a fost dat în arendă mănăstirii romane şi fusese privit de mult ca proprietatea ei, pentru care nu se mai plătea nici măcar arenda. Abatele Hugo înaintase diferendul împaratului, dar acesta 1-a pus să se adreseze papei, mai ales că, chiar în zilele acelea la începutul lui ianuarie 999, el întreprindea un pelerinaj în Italia de sud, la sanctuarul Sf. Mihail pe Monte Gargano şi cu această ocazie putea vizita şi sihăstria lui Nilus din Serperi la Gaeta. Amânarea unor proiecte religioase mai importante din cauza unor certuri mărunte pentru posesiuni i s-a părut cu atât mai puțin demnă de atenție, cu cât chestiunea cădea, de altfel, în competența autorității papale. Însă papa, la hotărârea acestei pricini, n-a uitat de propriile sale interese şi de acele romane şi, în ciuda dovezilor juridice clare, a luat o decizie împotriva Farfei, al cărui abate a fost silit de către Grigore al V-lea să renunțe la drepturile sale şi să predea documentele doveditoare pentru a fi nimicite. Această încăl-care a dreptății din partea papei, care este greu de înțeles, probabil n-a fost făcută fiindcă abatele roman l-ar fi mituit – după cum susținea Hugo mai târziu, în fața curții imperiale de apel – ci, deoarece papa nu vroia să renunțe la nicio poziție romană şi mai ales în regiunea de la hotarul de nord al statului papal, nevrând nicidecum să micşoreze teritoriul Romei.

Dezbaterea în palatul Lateran despre schitul Sf. Maria de pe Mignone a fost ultimul eveniment cunoscut din pontificatul lui Grigore al V-lea. La puțină vreme după aceea, în februarie 999, papa, încă tânăr fiind, a murit la Roma, după trei ani de pontificat, în timpul când Otto al III-lea se afla în sudul Italiei. Cât de agitată a fost cârmuirea lui Grigore, atât de liniştit a rămas oraşul etern acum; locuitorii Romei au acceptat fără obiecții, faptul că împăratul, în virtutea funcției sale a numit după un papă german pe unul francez şi din nou, fără să se țină cont de alegătorii din Roma. El 1-a mutat pe veneratul său sfetnic şi învățător, Gerbert de Aurillac, de la Ravenna la Roma. În duminica paştelui 999, noul papă a fost înscăunat sub numele semni-ficativ de Silvestru al H-lea, în prezența împăratului, întors din sudul Italiei la Roma.

Generații ulterioare nu şi-au putut explica cariera remarcabilă a călugărului sud-francez, provenit din rândul oamenilor de jos, despre a cărui origine şi loc de naştere nu se ştia nimic precis, şi nici extraordinara sa erudiție decât prin legenda despre un pact al acestuia cu diavolul. Se povestea că Gerbert nu şi-ar fi însuşit în Spania numai înțelepciunea de ai învăța pe mahomedani, ce deja era destul de suspect, ci şi-ar fi pregătit încă de mult cariera, prin practici magice învățate de la ei, care l-au dus – după cum ar fi spus chiar el, glumind – de la R prin R la R, din Reims prin Ravenna la Roma. Prin magie, Gerbert ar fi reuşit să descopere comori ascunse, pe care le-ar fi folosit în interesul lui. Iar pentru a deveni papă şi-ar fi vândut sufletul diavolului, iar acesta, în schimb, îi asigură reuşita în toate privințele, interzicându-i doar să se ducă la Ierusalim şi să celebreze acolo vreodată o liturghie. Gerbert ar fi acceptat cu uşurință aceasta, dar a fost înşelat de diavol care, în cele din urmă, 1-a luat pe când făcea slujba la

biserica Santa Croce din Gerusalemme, în apropierea Lateranului. Şi nici măcar în mormânt n-ar avea pace, căci sarcofagul lui ar transpira, iar osemin-tele sale ar zdrăngăni, prevestind de fiecare dată moartea apropiată a unui papă.

Asemenea legende au ţinut vie amintirea lui Gerbert în popor, în mai mare măsură decât faptele din timpul pontificatului său, de altfel, foarte scurt. Înalta erudiţie a noului papă îl desemnase, şi nu numai în ochii împăratului, ca personalitatea cea mai demnă pentru conducerea bisericii. Se poate spune că Silvestru al II-lea avea relaţii în toată lumea şi era în legătură cu cei mai însemnaţi oameni ai vremii sale. I s-au cerut informări juridice, iar unele scrisori şi diplome ale lui Silvestru al II-lea erau remarcabile, fiindcă marcau, prin hotărârile luate, mai ales prin cele referitoare la dreptul laic al împăratului Justinian, preluarea dreptului roman. Din mănăstirea Laubach, profesorul Adalbold de la Liege îi scria papei despre probleme ştiinţifice, filosofice şi astronomice şi îi dedica una din operele sale, cu rugămintea să-i comunice părerea lui. Pe abatele Odilo de Cluny, care în timpul pontificatului lui Silvestru activa în continuare ca reformator monastic chiar şi la Roma (şi noul papă îşi însuşise ideea reformei bisericeşti), papa îl numea prieten şi 1-a distins chiar cu titlul de frate.

Că în Marca Spaniei a fost salutată înălţarea lui Gerbert şi că în unele situaţii grele, Barcelona, Urgel, Gerona şi Vich, mănăstirile de la nord şi sud de Pirinei se adresau mai mult Romei decât înainte, se înţelege de la sine. Papa n-a uitat nici fosta lui mănăstire italică, Bobbio, şi pe abatele ei, Petroald, nici pe episcopul Notger de Liege, eu care fusese odinioară în corespondenţă.

În timpul lui Silvestru al II-lea, ajunsese arhiepiscop în dioceza franceză Sens, unul din foştii săi elevi, arhidiaconul Leotherich, ca urmaş al lui Seguin, iar papa a intervenit cu tărie, ca să înlăture opoziția împo-triva preluării funcției de către acesta.

Gerbert putea să se simtă şi în continuare ca fost învățător atât al împăratului, Otto al III-lea, cât şi al regelui francez, Robert al II-lea. Împăratul nu-i refuza lui Silvestru al II-lea, ce nu reuşise să obțină predece-sorul său, anume restituirea unor teritorii ale Statului papal. Iar regele francez se zice că ar fi dat papei şi bisericii romane domenii în sudul Franței, în apropiere de Alpi.

În schimb, rezolvarea problemei de la Reims şi recunoaşterea lui Arnulf ca arhiepiscop legitim, a fost probabil una din primele măsuri ale noului papă. Într-o diplomă, Silvestru al II-lea permitea Carolingianu-lui să-şi exercite din nou funcția şi i-a conferit în acest scop insignele, adică: omoforul, cârja şi inelul, de parcă acesta n-ar fi fost înainte arhiepiscop. Fostul adversar al lui Arnulf, care urcase la cea mai înaltă demnitate a creştinătății catolice, constată de la început că, destituirea de odinioară a lui Arnulf n-ar fi valabilă, deoarece fusese făcută fără asentimentul papal. Prin urmare, Gerbert, ca Silvestru al II-lea, îşi însuşise punctul de vedere al înaintaşilor săi papali, dezicându-se de fosta lui părere. Acest act nu pierdea nimic din gustul său amar, chiar dacă se susține că Gerbert ar fi vorbit ca aşa-zis particular, iar Silvestru ca purtător al unei funcții, acela s-ar fi aflat în situația de autoapărare combativă, iar acesta, ca învingător de fapt, putea să-şi permită să uite cele petrecute, căci problema dreptății sau nedreptății nu se modifică prin schimbarea situației. Cine îşi propune să aprecieze personalitatea lui Gerbert de Aurillac (respectiv, Silvestru al II-lea) va constata negreşit, cu câtă

abilitate putea acesta să se acomodoze împrejurărilor. Pe lângă înalta sa erudiție se constată micimea lui ca om.

În timpul pontificatului lui Silvestru al II-lea nu s-a urmărit deloc despărțirea regelui Robert de vara sa, Bertha, după cum se pare, sau s-a făcut fără energie. În orice caz, în documentele papale, lipseşte orice indicație în acest sens. Într-o altă problemă, papa nu numai că 1-a menajat pe fostul său rege, ci chiar 1-a susținut: au fost trimise scrisori papale de avertizare episcopului Adalberon de Laon – destituit în zadar încă în timpul lui Grigore al V-lea din cauza purtării sale – el se învrăjbise atât de mult cu Robert, încât acesta a asediat Laon în 999 şi s-a adresat în sfârşit cu grele plângeri Romei pentru ajutor, de unde a şi obținut o somație energică la adresa episcopului.

Mult mai pregnant decât Franța şi Europa apuseană ies în evidență, în timpul domniei lui Otto al III-lea, țările de la granița de răsărit a Germaniei, şi anume în legătură cu politica imperială universală, de un fel cu totul nouă. Acest lucru a fost pricinuit, măcar în parte, de o altă personalitate, pe care împăratul o aprecia de asemenea foarte mult: episcopul Adalbert de Praga.

Mitropolitul de Maiența adusese mereu vorba despre episcopia din Praga, subordonată lui, al cărei epis-cop Adalbert se afla, din 990, călugăr la mănăstirea romană de pe Aventin. Faptul că între timp, de dioceza părăsită se ocupa episcopul Folkhold de Meissen (acesta a murit chiar la Praga, în vara anului 992), se petrecea desigur cu acordul lui Willigis. Cu timpul însă arhiepiscopului îi va fi plăcut mai puțin că Folkhold activa ca subordonat al Magdeburgului şi, prin urmare, era de temut că episcopia Praga se va înstrăina de provincia bisericească Maiența.

Din cauza obiecțiilor insistente ale arhiepiscopului de Maiența, Adalbert s-a întors de la Roma în dioceza lui, în anul 992. Pentru călugării care l-au însoțit în Boemia a fost întemeiată abația Bfevnov lângă Praga, care în 993 a primit privilegii din partea papei Ioan al XV-lea. Dar, în 994 a apărut din nou un conflict serios între ducele Boemiei, Boleslav al II-lea, şi episcop, duşmănit şi din cauza severității sale bisericeşti; astfel, după ce îi excomunicase pe adversarii săi, Adalbert s-a îndreptat din nou spre Roma. Antagonismul între duce şi episcop avea şi motive politice. Fără îndoială, Premislidul ar fi preferat ca în locul lui Adalbert, care făcea parte din familia principilor boemi, a Slavnicizilor, rivali ai familiei princiare cehe, să fi ajuns episcop la Praga un membru al propriei lui dinastii, de pildă, propriul său frate, Staliquaz, care devenise călugăr la Regensburg sub numele de Cristian. Pe acesta, Boleslav îl trimise în fruntea unei delegații a Boemiei la Willigis pentru a cere ori întoarcerea lui Adalbert, ori permisiunea de a alege şi numi un episcop de Praga. Ultimul lucru nu se putea face din motive de politică bisericească şi de drept bisericesc atâta timp cât Adalbert nu era destituit oficial.

E de înțeles că Willigis a folosit şederea lui la Roma, cu ocazia înscăunării lui Grigore al V-lea şi încoronării ca împărat a lui Otto al III-lea, în mai 996, pentru a obține o hotărâre în această problemă. Conciliul care avea loc atunci la Roma s-a declarat pentru întoarcerea lui Adalbert, dar e posibil ca Willigis să se fi îndoit de realizarea hotărârii, căci el a trimis papei, în timpul călătoriei sale spre Germania, scrisori în care-i atrăgea atenția în mod corespunzător, într-adevăr, Adalbert reuşi să obțină de la Grigore al V-lea permisiunea de a desfăşura activitate misionară în altă țară, în caz că, din cine ştie ce motive, nu s-ar putea întoarce în Boemia, sau n-ar fi primit, sau ar fi

alungat de acolo. Adalbert care prin firea lui se simţea atras mai mult de viaţa meditativ-evlavioasă, de acest monastic în chilia unei mănăstiri, decât în rolul de principe bisericesc aflat în mijlocul confruntărilor politice, va fi simţit datoria de a se întoarce acasă, după două eşecuri în funcţia sa, ca o constrângere, căreia se va fi supus doar din disciplină, dar fără tragere de inimă. Oricum ar fi, nu s-a grăbit deloc să-şi revadă reşedinţa din Praga.

Mai întâi Adalbert a rămas în anturajul lui Otto al III-lea, făcând asupra tânărului împărat, foarte receptiv, ca şi Gerbert de Aurillac, o impresie foarte puternică dar într-un chip cu totul deosebit. Adalbert 1-a însoţit pe împărat peste Alpi şi a întreprins după aceea, din Aachen, un pelerinaj în Franţa, care 1-a dus mai ales la Fleury, la locul mormântului lui Benedict de Nursia. Reîntors în Germania, episcopul primi ştirea îngrozitoa-re despre uciderea aproape a întregii sale familii de către partizani ai Premislizilor în măcelul de la Libice. După aceasta, întoarcerea în Boemia şi o activitate rodnică ca episcop de Praga părea cu totul imposibilă. Atât arhiepiscopul de Maienţa, cât şi împăratul Otto al III-lea vor fi înţeles că Adalbert e mai puţin apt pentru funcţia de episcop, decât pentru alte slujbe bisericeşti. Bineînţeles că o întrebare în această privinţă a fost adresată curţii din Boemia, dar la primirea răspunsului negativ, care era de aşteptat, s-a luat o altă hotărâre cu privire la episcopia din Praga, – desigur, de asemenea necorespunzătoare dorinţelor Premislizilor – şi călugărul Theodag din Corvey a fost hirotonisit ca episcop.

Adalbert, însă, s-a îndreptat spre Polonia, unde familia sa avea relaţii bune, plecând de acolo la prusii pagini. În apropierea Gdansk-ului el a suferit, curând după sosirea sa, la 23 aprilie 997, moartea de martir, fiind împuns de sulița

unui preot păgân. Trupul său a fost adus în capitala poloneză, Gniezno.

Împăratul a fost cutremurat de ştirea morţii omului pe care-1 apreciase ca pe un sfetnic părintesc şi ca un model de credinţă şi pe care numai cu greu îl lăsase să plece din anturajul său. Păstrarea vie a amintirii acestuia trebuie să-i fi părut lui Otto al III-lea o îndatorire supremă pe care el căuta să o îndeplinească în diferite feluri. În cinstea lui Adalbert au fost întemeiate biserici şi mănăstiri în locuri importante, de exemplu: în 997, ctitoria Adalbert, în apropierea palatului imperial din Aachen şi, mai apoi, în 998, o biserică Adalbert la Roma, pe insula din Tibru. Împăratul găsea cu totul potrivit să unească de tradiţia imperială şi carolingiană – prin care atât Roma cât şi Aachen erau sfinte în conştiinţa lui – propria lui legătură cu Adalbert, dovedind prin aceasta, cât de mult îl apreciase pe episcopul martir.

În plus, Otto s-ar fi îngrijit personal şi ar fi pus să se scrie biografii corespunzătoare despre Adalbert şi să fie preamărit în poezii. O primă „Viaţă" a lui Adalbert, întocmită la Roma, este atribuită abatelui Ioan Canaparius, care conducea mănăstirea de pe Aventin ca urmaş al abatelui Leo, după ce acest important diplo-mat curial se ridicase la demnităţi mai mari prin bunăvoinţa imperială şi papală. Dar este probabil, ca Gerbert de Aurillac, mai târzâu papa Silvestru al II-lea, să fi participat la întocmirea acestei biografii a lui Adalbert, să fi influenţat alcătuirea ei şi să fi pus la dispoziţie talentul său literar. Desigur că „Viaţa" avea şi scopul să pregătească sfinţirea martirului şi să servească drept bază pentru canonizare. Aceasta a fost făcută chiar de papa Silvestru al II-lea la sfârşitul anului 999, la o adunare condusă de împărat şi papă, la Roma, unde era un arhiepiscop care participase şi care se semnase pe diploma alcătuită cu acest

prilej ca „arhiepiscop la Sf. Adalbert”. Personajul nu era altul decât fratele lui Adalbert, Radim, care devenise călugăr sub numele de Gaudenţiu; el îl însoţise pe fratele lui în călătoria de misionar şi, din captivitatea prusană, se întorsese la curtea ducelui polonez Boleslav.

Autointitularea lui Gaudenţiu în diploma romană, permite următoarele două presupuneri: canonizarea lui Adalbert fusese realizată, cu toate că nu există nicio altă mărturie despre aceasta, iar în cinstea lui Adal-bert se hotărâse să se creeze o arhiepiscopie şi că acest plan se concretizase încă de pe atunci, fiind aprobat atât de papă cât şi de împărat. Fireşte că n-a fost numai un simplu act de devoţiune, o cinstire târzie a misiona-rului şi martirului, ci este vorba despre o importantă idee de politică bisericească provenită probabil de la însuşi ducele Piast, Boleslav I şi care a fost expusă în numele acestuia de Gaudenţiu la Roma. Ca centru de reşedinţă a mitropolitului se puteau gândi numai la Gniezno, capitala poloneză, unde se păstrau relicvele lui Adalbert. Este evident că această localitate trebuia să devină acum şi centrul bisericesc al tânărului stat polonez şi noua organizare a bisericii poloneze să contribuie la cucerirea deplină a independenţei Poloniei. Acest lucru se îndrepta însă împotriva intenţiilor vechii politici bisericeşti a Ottonilor.

Sarcinile bisericeşti ale arhiepiscopiei din Magdeburg, aşezată atât de ciudat, excentric, la graniţa de răsărit a Germaniei, se extindeau desigur şi asupra Poloniei, măcar în concepţia întemeietorului arhiepisco-piei. Fireşte că acest plan iniţial nu ajunsese să fie realizat întru totul, mai ales fiindcă Polonia, sub ducele Mieszko, tatăl lui Boleslav, prin legături directe cu Roma, căutase să se sustragă unei influenţări germane prea mari, atât pe tărâm bisericesc, cât şi politic. Cu puţin timp înaintea morţii sale, din mai 992,

Mieszko supusese întreaga sa țară protecției apostolice şi se obligase la plata aşa-zisului dinar al Sf. Petru. Aceasta se întâmplase într-o vreme de grele amenințări pentru Polonia, mai ales din partea Boemiei, dar şi din partea saxonilor. Actul de danie întocmit de Mieszko şi celei de a doua soții a lui, Oda, fiica margrafului saxon Dietrich, cât şi a copiilor perechii ducale poloneze, a fost cuprins în cărțile cancelariei papale, ca dovadă că Polonia ar fi un stat vasal al papalității, desigur protecția romană trebuind să slăbească relația de vasalitate a Poloniei față de Germania. Pe tărâm bisericesc, situația însă era următoarea: episcopul misionar din Polo-nia, cu sediul la Poznan, era de fapt un german şi îşi exercita funcția sprijinit de Magdeburg, dar osteneala Magdeburgului de a încorpora Poznanul în propria. provincie bisericească a rămas fără succes.

Se pare că arhiepiscopul Giselher de Magdeburg urmărea asemenea planuri chiar în primii ani ai domniei ducelui Boleslav şi pusese să se întocmească documente pentru a le prezenta la Roma. Dar el n-a găsit sprijinul necesar nici la papă şi nici la împărat.

Iar după aceea, la începutul anului 1000, împăratul Otto al III-lea întreprinsese un pelerinaj la Gniezno. În timp ce se cântau imnuri, împăratul desculț, cu suita sa de clerici şi mireni, condus de episcopul Unger din Poznan, s-a apropiat de mormântul episcopului martir, Adalbert, la căpătâiul căruia au înălțat rugăciuni. După aceea însă scena s-a schimbat, trecându-se la o acțiune solemnă de stat. Împăratul era oaspetele ducelui polonez Boleslav, care îl întâmpinase cu onoruri la hotarul Germaniei şi organizase în cinstea lui festivități. Acestea au culminat cu ridicarea oraşului Gniezno la rangul de metropolă a Poloniei şi cu înscăunarea arhi-episcopului Gaudențiu, căruia i-au fost subordonate diferite episcopii existente sau nou întemeiate,

din Silezia, Pomerania şi Polonia, între care şi Poznan. Măsurile bisericeşti au fost urmate de altele politice. Ducele polonez primea ca dar simbolic din partea împăratului o copie a lăncii imperiale, atribuită Sf. Mauriţiu, ce se păstra la Magdeburg, şi devenea – după cum spun izvoarele istorice – prietenul şi tovarăşul împăratului, ba chiar şi colaborator al imperiului. Otto al III-lea 1-a încoronat cu propria lui coroană.

Că Boleslav năzuia încă de pe atunci la mai mult, reiese din diferite dovezi şi este un lucru sigur. Încoro-narea festivă de la Gniezno, când pentru o clipă se aflase pe capul lui diadema imperială, nu-1 satisfăcuse deloc. Se ştie că Piastul a început curând după aceea să se agite pentru a dobândi o coroană regală, folosindu-se în acest scop de relaţiile bisericeşti cu Roma, pentru a fi recunoscut de seniorul său papal ca rege independent al ţării sale. Câţiva ani mai târziu, Boleslav s-a proclamat singur rege al Poloniei.

Istoricii de mai târziu au înflorit toate aceste evenimente, adăugind unele elemente de legendă şi punân-du-le în legătură cu înălţarea Ungariei la rangul de regat, petrecută curând după vizita lui Otto al III-lea la Gniezno şi cu contribuţia acestuia. Se spunea că ducele Poloniei trimisese o delegaţie fastuoasă, sub condu-cerea episcopului de Cracovia la papa Silvestru al II-lea, la Roma, cu rugămintea să li se acorde o coroană regală. Papa fusese câştigat pentru înălţarea în rang a Piaştilor şi pusese să se pregătească şi o diademă cores-punzătoare, când a avut o vedenie în vis, un înger care i-a anunţat episcopului roman venirea unei delegaţii ungare pentru a doua zi şi l-ar fi sfătuit să ţină coroana pregătită pentru aceşti soli, pentru stăpânitorul ungar Ştefan, mult mai demn de titlul de rege. Silvestru ar fi procedat potrivit acestei viziuni şi ar fi dat diadema ungurilor, iar polonezii ar fi fost amânaţi pentru mai târziu,

ei trebuind să se îngrijească mai întâi de creştinarea şi civilizarea întregii lor ţări şi mai ales să înceteze agresiunile împotriva Ungariei.

Inventatorii legendei reprezentau, în mod vădit, punctul de vedere şi interesele Ungariei, ale cărei raporturi cu Polonia învecinată la începutul secolului al XI-lea, nu erau dintre cele mai bune. Şi sosirea unei delegaţii ungare la papa Silvestru al II-lea este atestată. Ea a fost condusă de Aşerik-Anastasiu, un confrate benedictin al lui Adalbert de Praga, care între timp devenise abatele unei mănăstiri ungare. Adalbert fusese în raporturi bune cu curtea ungară, el l-ar fi botezat pe prinţul arpadian, Vajk, devenit în 997 urmaşul princi-pelui Gheza, cu numele de Ştefan şi ar fi mediat căsătoria acestuia cu o rudă a împăratului, Gisela, fiica ducelui bavarez Henric. De-abia prin această creştinare a maghiarilor a intrat în fază decisivă şi s-a produs transformarea lor într-o naţiune de tip occidental.

Delegaţia ungară i-a întâlnit pe împăratul Otto şi pe papa Silvestru, în primăvara anului 1001, la Ravenna şi din însărcinarea domnitorilor lor au supus Ungaria protecţiei romane. Rezultatul disensiunilor care au urmat era organizarea bisericii ungare sub conducerea arhiepiscopiei nou înfiinţate de la Gran şi ridicarea Ungariei la rangul de regat. Prima problemă, pur bisericească, papa a rezolvat-o cu ajutorul unui sinod, care se ţinea la Ravenna şi cu cel al împăratului. Însă coroana cu care a fost încoronat Arpadianul, în anul 1001, nu este identică cu diagrama regatului ungar, cu aşa-numita coroană a lui Ştefan; este foarte discutabil, dacă aceasta a fost un dar al papei care trebuia, pe lângă alte drepturi despre care se pretinde că le-ar fi conferit lui Ştefan, să dovedească – după cum s-a susţinut mai târziu – că regele Ungariei este vasal roman şi supus apostolic. Din izvoarele contemporane, cele mai

apropiate de aceste evenimente, s-ar putea deduce că diadema a fost obținută de la împărat.

Întemeierea arhiepiscopiilor din Gniezno şi Gran înseamnă independența definitivă a bisericii poloneze şi ungare. Împăratului Otto al III-lea i s-a reproşat în repetate rânduri că a renunțat la poziții în răsărit, la posibilitățile şi perspectivele bisericii germane în nord, la cele ale episcopiei Magdeburgului şi în sud, la cele ale metropolei Salzburg şi episcopiei Passau şi că ar fi dăunat astfel propriei sale stăpâniri. Atitudinea apoli-tică a împăratului a fost explicată doar ca o stare de exaltare religioasă, ca venerație pentru Adalbert. Însă evenimentele politice din timpul şederii lui Otto al III-lea la Gniezno, ne arată totuşi în oarecare măsură, că împăratul a cunoscut realitățile şi s-a ghidat după ele. Printr-un mod nou de a concepe ideea imperială a încercat să mențină Polonia – care, de altfel, ieşise de mult din punct de vedere bisericesc cât şi politic, din dependența sa față de Germania şi biserica germană – într-o legătură mai strânsă cu imperiul. Asemănător era şi cazul Ungariei. Imperiul, aşa cum îl vedea Otto, avea pe deplin loc pentru state naționale, cum erau acele înființate de Piaşti şi Arpadieni. Astfel, atitudinea împăratului la Gniezno şi față de Ungaria, apare nu ca o capitulare față de Boleslav şi Ştefan, ci ca singurele măsuri posibile pe atunci, împotriva politicii acesto-ra. Otto al III-lea nu apare ca nimicitorul operei lui Otto cel Mare, ci, aşa cum se vedea, probabil, el însuşi – ca cel care o desăvârşeşte.

Şi alte țări din Europa au ajuns atunci în sfera de interese, atât imperiale cât şi bisericeşti-misionare, şi au scos din nou la iveală valoarea Imperiului bizantin ca putere a ordinei creştine. Astfel se auzea din nou, în anul 1000, despre un schimb de delegații între Roma şi Kiev, al cărui scop izvoarele istorice, sărace în informații, îl trec sub tăcere, dar

care este privit chiar de ele în legătură cu schimbările intervenite în spațiul est-european. Soli romani au călătorit, probabil, prin Ungaria spre răsărit, lor li s-ar fi alăturat delegați maghi-ari şi din Boemia, iar din Polonia s-a încercat probabil, din nou, câştigarea popoarelor slave din răsărit pentru creştinismul roman. Un cleric saxon, Brun de Querfurt, care se călugărise la Roma, a fost avut în vedere pentru conducerea activității misionare în răsărit şi distins mai târziu, din partea papei Silvestru al II-lea, cu titlul de arhiepiscop.

În acelaşi an, 1000, papa a încercat să folosească pentru Roma cucerirea Dalmației de către dogele vene-tian Pietro Orseolo şi a trimis delegați peste Adriatica. Scrisori papale interesante au fost trimise atât dogelui cât şi patriarhului Vitalis de Grado, care îi invitau la o reorganizare în tot spațiul Venetian, în colaborare cu Roma. În acelaşi timp, s-a luat o hotărâre în vechiul conflict dintre patriarhul Ioan de Aquilea şi rivalul său din Grado cu privire la biserica din Istria. În toate aceste măsuri, papa a procedat probabil cu asentimentul împăratului, care în anul următor a vizitat Veneția şi pe dogele ei.

Întrucât Dalmația şi Veneția făceau parte, din punct de vedere statal, din Imperiul bizantin, iar în Rusia începuse abia de curând o activitate misionară a bisericii din Răsărit, acțiunile Romei şi imperiului au atins şi relațiile dintre cele două imperii, însă duşmănia şi rivalitatea ar fi dăunat doar țelurilor creştine ale acestor întreprinderi, indiferent dacă veneau din Apus sau din Răsărit. Împiedicarea acestui lucru era însuşi conținu-tul politicii împăratului Otto al III-lea care, probabil, în anul 1000 trimisese, într-o nouă petire, pe arhiepis-copul Arnulf de Milano în Imperiul oriental.

Dacă privim națiunile creştine, care la sfârşitul secolului al X-lea erau adunate în jurul imperiului german, constatăm

că numai spațiul nordic rămăsese în afara sferei de influență germană şi în afara imperiu-lui. Chiar dacă străduințele misionare ale arhiepiscopului de Hamburg-Bremen, cu toate greutățile, nu înce-

taseră, alături de ele acționa cu mai multă tărie, bineînțeles, involuntar concurența bisericii engleze. Regele Eric al Suediei înclina spre creştinism şi nu împiedica activitatea misionarilor creştini, ceea ce va fi avut multe cauze externe. Între Suedia şi Rusia existau pe atunci contacte mai strânse, încât trecerea ruşilor la creştinism nu va fi rămas neobservată. Regele Suediei era căsătorit cu o soră a principelui polonez creştin, Boleslav, şi stăpânise mai demult şi Danemarca câştigată în mare parte pentru biserica creştină, datorită acti-vității misionare a Hamburgului. Când regele danez Sven, detronat şi izgonit de regele Eric, s-a întors după un exil mai lung în țara sa, el a adus din Anglia predicatori creştini, care au restrâns puțin misionarismul ger-man. La fel s-a prezentat situația în Norvegia, unde eroicul rege Olaf, din calcule politice, a introdus cu forța creştinismul, pe care îl cunoscuse din raidurile vikingilor împotriva Angliei. Chiar şi în îndepărtata Islanda, în jurul anului 1000, a avut loc trecerea la creştinism, după exemplul Norvegiei, unde această religie a fost răspândită de misionari irlandezi.

Astfel, trecerea la mileniul al II-lea este caracterizată prin cuprinderea şi a ultimelor țări europene în marea familie a popoarelor creştine. Acest lucru se uită când se apreciază secolul al X-lea cu un oarecare dispreț din cauza unor evenimente spectaculoase petrecute în teritorii de mult creştine şi mai ales la Roma. Acestea atrag mai mult privirea spectatorului, decât întâmplările de la hotarele creştinătății, a căror durabi-litate şi ale căror urmări pe plan bisericesc şi cultural se fac observate abia într-o epocă mai târzie. Dacă

într-o retrospectivă istorică se pot face relatări mai diferențiate, unele schimbări importante au fost observate totuşi, fără îndoială, şi de către contemporani. De aceea s-a presupus pe drept că împăratul Otto al III-lea era conştient de cele ce se întâmplau în jurul imperiului. Trăsătura utopică, de care a fost des învinuită politica imperială, apare în cu totul altă lumină dacă o înțelegem ca un răspuns la provocările noilor realități, ca o confruntare cu ele. Iar modul cum s-a făcut aceasta, mai poate stârni şi astăzi mirare şi justifică cognomenul de minunea lumii, care a fost dat odinioară, din mai multe motive, tânărului împărat. Că Roma devenea tot mai mult obiectivul central al gândurilor împăratului, nu era urmarea unui idealism utopic, ci o necesitate politică. Numai prin reînnoirea concepției despre Roma, imperiul putea să-şi mențină însemnătatea într-o lume schimbată şi mereu schimbătoare.

XII. Concepţia despre Roma şi reînnoirea imperiului

Nu sânteti voi romanii mei?

Este semnificativ că Otto al III-lea după vizita sa, atât de importantă din punct de vedere politic, în capitala Poloniei, Gniezno, a plecat mai întâi la Aachen, adică din răsăritul slav – încorporat prin actul de la Gniezno într-un mod deosebit în imperiu – la metropola imperială din apusul imperiului. De ea era legată, atât pentru Otto cât şi pentru contemporanii săi, pioasa amintire a lui Carol cel Mare, venerat ca reînnoitorul Imperiului roman de apus, care pentru tânărul împărat era marele său ideal a cărui operă

vroia s-o desăvâr-şească. Otto avusese mereu predilecție pentru oraşul lui Carol cel Mare şi a manifestat-o prin desele sale şederi la Aachen, iar dacă, în anul 997, papa Grigore al V-lea a acordat clerului din sediul imperial de la Aachen rangul de cardinal, desigur că aceasta corespundea intențiilor rudei sale imperiale, de a ridica prestigiul oraşului şi-şi găsiseră expresia în frumoasele privilegii imperiale acordate catedralei din Aachen. De data aceasta Otto aducea din Polonia o relicvă a Sf. Adalbert. Depunerea ei solemnă semnifica, am putea spune, un raport pozitiv de activitate în fața marelui Carol.

Numai astfel putem înțelege deschiderea cavoului lui Carol, care s-a petrecut în timpul şederii împăra-tului aici şi care a provocat o mare senzație, pe deplin justificată. Mormântul a fost găsit în atriul catedralei, în fața portalului, sub tronul imperial care se afla acolo. În fața trupului neînsuflețit al lui Carol, care, după relatările contemporanilor, nu era deloc descompus, Otto şi suita sa şi-au spus rugăciunile, apoi împăratul a luat crucea de pe pieptul înaintaşului său, ca pe o prețioasă relicvă. Pentru el aceasta era, probabil, un simbol şi o garanție că propria lui domnie nu este altceva decât continuarea domniei lui Carol şi că trebuie continuată în acelaşi sens, sub semnul crucii. Aspirațiile politice se împleteau cu manifestări creştine, urmând tradiția marelui împărat, care domnise cu două secole înainte. Opera sa părea importantă şi mare, atât pentru biserică cât şi pentru imperiu, încât nu era îngăduit ca amintirea ei să fie lăsată să pălească, ci, mai degrabă, trebuiau extrase din ea noi şi puternice imbolduri pentru faptele proprii. Desigur, împăratul Otto al III-lea a fost neîn-dreptățit, când ceremonia de la Aachen a fost asemănată cu cunoscuta venerare a eroilor antici, cu cultul marilor demnitari şi întemeietori de state din antichitate ca, de exemplu,

Alexandru cel Mare, şi cu deschi-derea mormintelor de către cezarii romani despre care relatează istoria. În unele locuri, procedeul lui Otto la Aachen a fost apreciat ca necorespunzător pietății creştine şi chiar criticat ca profanare de mormânt.

Dar şi politica imperială şi cea față de Roma au fost supuse criticii. În ultima ei etapă era prea evident contrastul față de vremurile anterioare şi exista teama că, atât interesele regalității germane cât şi cele ale bisericii germane să nu fie lezate; noua linie a acestei politici şi însemnătatea ei n-au fost înțelese.

Desigur că arhiepiscopul Giselher de Magdeburg nu era de acord cu atitudinea împăratului în răsărit. Dar, chiar înaintea călătoriei lui Otto ai III-lea la Gniezno au existat discuții cu arhiepiscopul. A fost ridicată problema spinoasă a legitimității lui Giselher, cu alte cuvinte, dacă ridicarea lui la rangul de arhiepiscop al Magdeburgului fusese corectă. Fostului episcop de Merseburg i s-a reproşat, că şi-ar fi părăsit episcopia numai din cauza ambițiilor sale şi chiar că ar fi fost vinovat de desființarea acesteia, în ambele privințe procedând necorespunzător unui cleric şi împotriva reglementărilor dreptului bisericesc. Valabilitatea hotă-rârilor conciliului din 981, pe baza cărora Giselher a fost mutat, iar episcopia Merseburg desființată, a fost pusă sub semnul întrebării, încă din primăvara lui 997, sinodul din Pavia, prezidat de Grigore al V-lea, ceruse o anchetă în această privință şi chemarea lui Giselher pentru justificare. În anul 999, la un conciliu roman s-a hotărât, în prezența împăratului, restaurarea episcopiei Merseburg şi reîntoarcerea lui Giselher în vechea lui dioceză, în caz că arhiepiscopul n-ar putea să dovedească că alegerea lui ca mitropolit de Magdeburg a fost canonică. Aceasta era o amenințare gravă, pe care Giselher a putut s-o pareze

numai prin încercarea de a amâna procesul prevăzut împotriva lui, scuzându-se prin trimişi la papa Silvestru al II-lea sub pretextul că ar fi bolnav. Asupra dedesubturilor duşmăniei faţă de Giselher putem face doar presupuneri, dar, desigur, se pot descoperi aici legături cu politica răsăriteană a împăratului Otto al III-lea.

Între împărat şi cancelarul Germaniei, Willigis de Maienţa, s-a produs pe atunci o îndepărtare. Renumita ceartă dintre acesta şi fostul educator al lui Otto, episcopul Bernward din Hildesheim, a dus la izbucnirea deschisă a conflictului, dar nu e probabil că această ceartă să fi fost cauza lui. Disputa a fost dusă în legătură cu apartenenţa la dioceză a mănăstirii familiei ottone, Gandersheim, a cărei conducere de fapt o avea pe atunci ambiţioasa soră a lui Otto, Sofia, în locul bătrânei stareţe Gerberga, din linia bavareză a Liudolfingi-lor. Când în anul 1000 Willigis a sfinţit, la rugămintea Sofiei, biserica nou construită din Gandersheim, episcopul Bernward s-a simţit lezat în privilegiile sale şi s-a adresat la Roma împăratului şi papei pentru ajutor şi i s-a făcut dreptate. Arhiepiscopul însă nu s-a sfiit să apere cu energie pretenţiile bisericii sale din Maienţa, chiar şi împotriva autorităţilor supreme.

Otto al III-lea plecase în vara anului 1000 de la Aachen spre Roma, unde, la mijlocul lunii august, îşi făcuse o intrare triumfală în oraşul etern. Pe atunci ar fi apărut şi s-ar fi cântat versul de slavă citat anterior, despre domnia lui Otto al III-lea. Relatarea cu privire la şederea la Gniezno urmată de aprobarea papală a măsurilor luate de împărat pentru organizarea bisericii polone, discutarea altor probleme politice, mai ales a celor privind răsăritul – despre care vorbesc izvoarele istorice sau ne permit să facem presupuneri – n-au putut desigur să-i preocupe prea mult timp pe împărat şi papă. Italia şi însăşi Roma le puneau pe

atunci probleme grele, care nu erau rezolvate prin aclamarea tânărului împărat.

Astfel, în Lombardia erau tulburări din cauza margrafului Arduin de Ivrea. Acesta era nepotul regelui italic Berengar al II-lea, destituit de Otto cel Mare, şi pusese stăpânire pe marca Ivrea, ţara de baştină a fami-liei sale, în timpul regenţei împărătesei Teofano. În jurul margrafului se strânsese opoziţia lombardă împo-triva stăpânirii ottone, iar una dintre primele lor victime fusese episcopul Petru de Vercelli, un partizan cre-dincios al lui Otto al III-lea. O ceată înarmată, sub conducerea lui Arduin, atacase în martie 997 reşedinţa episcopală, îl ucisese pe Petru şi incendiase catedrala. Abia doi ani mai târziu împăratul a putut să ia măsuri împotriva răufăcătorilor. Arduin fusese declarat duşman al imperiului pe baza plângerii episcopatului lom-bard, din cauza fărădelegilor lui împotriva bisericii. În martie 999, la Roma trebuise să se supună împăratului şi papei. O parte din domeniile sale, ce i-au fost luate, fuseseră trecute atunci episcopiei Vercelli, ca danie de expropriere; iar ca episcop nou, Otto înscăunase pe unul din cei mai învăţaţi capelani ai săi, elocventul Leo, bun cunoscător al ştiinţelor juridice. Totuşi restabilirea liniştei şi ordinii în Italia de nord nu reuşise întru totul, căci Arduin mai avea partizani. Se pare că nici între înalţii clerici n-ar fi avut numai duşmani. Pe când episcopul Warmund de Ivrea se plânsese amarnic de el, şi în vreme ce alţi episcopi nord-italieni s-au folosit de trecerea împăratului prin Lombardia spre Roma, ca să prezinte domnitorului noi plângeri, episcopul Petru de Asti fusese chemat de papa Silvestru al II-lea, în repetate rânduri şi în cele din urmă, în toamna anu-lui 1000, deci după sosirea lui Otto la Roma, ca să se justifice în faţa unui sinod roman. Se presupunea, pro-babil, pe bună dreptate, că episcopul de Asti fusese de

partea margrafului, iar ordinul papal trebuia să ser-vească susținerii efective a măsurilor imperiale luate la Pavia.

Dar nu numai în Italia de nord, ci şi Za Roma şi în împrejurimile ei izbucniseră în acel timp tulburări. Un edict papal din iunie 1000 vorbeşte despre un atac al cetății Sant Angelo şi evenimentul trebuie să fi căpătat amploare atât de mare, încât Silvestru al II-lea se mută în afara Romei, la Orte. Dar nici aici n-a fost primit amabil, ci, dimpotrivă, i s-au refuzat servicii care i se cuveneau, chiar s-au produs ciocniri armate între suita papală şi oamenii contelui, când papa intervenise în jurisdicția comitatului, la îndemnul unei femei. Silvestru a trebuit să fugă şi a trimis de îndată pe contele Grigore de Tusculum în întâmpinarea împăratului, cu un raport corespunzător şi cu rugămintea de a grăbi călătoria la Roma.

Sosirea lui Otto al III-lea în oraşul etern, în august 1000, şi rămânerea lui la Roma, par să fi potolit situația într-atât, încât s-a putut chiar plănui pentru începutul noului an un mare sinod. În puținele date care ne-au fost transmise despre această adunare, care în sfârşit a reuşit să fie ținută, se subliniază însemnătatea ei – suntem tentați să spunem – universală. Acest conciliu s-a ocupat în aceeaşi măsură de recenta evoluție a evenimentelor din răsărit, ca şi de problemele franceze şi spaniole, de situația din Italia şi Roma. Faptul că sinodul era prezidat, pe lângă papa Silvestru al II-lea şi de către împărat, arată limpede că toate aceste proble-me erau socotite ca fiind nu numai ale bisericii, ci şi ale imperiului.

La adunare au participat şi principi germani, în primul rând ducele Henric al IV-lea al Bavariei, fiul lui Henric Certărețul, cea mai apropiată rudă bărbătească a împăratului pe care îl ajutase în ultima vreme cu vorba şi fapta. Episcopul Bernward de Hildesheim a sosit în ajunul sărbătorii

Epiphaniei şi a fost primit solemn de papă şi împărat în atriul palatului imperial din Roma. El trebuia să informeze în mod deosebit despre cearta lui cu arhiepiscopul Willigis de Maienţa. Pe lângă Henric şi Bernward, la Roma şi în anturajul împăratului se mai afla pe atunci – poate – şi cea mai distinsă personalitate a lumii monastice din acea vreme, abatele Romuald de Pereum, originar dintr-o familie nobilă din Ravenna, de numele căruia se leagă reînnoi-rea monahismului şi redescoperirea idealului eremit al vechilor călugări. Fiul de patrician, devenit mai târziu cunoscut ca întemeietorul ordinului Camaldolenzilor, se retrăsese în locul cel mai neospitalier din împrejuri-mea oraşului său natal şi strânsese în jurul său tovarăşi însufleţiţi de aceleaşi convingeri, cărora viaţa din numeroasele mănăstiri bogate nu li se părea destul de ascetică. Romuald îi făcuse împăratului Otto o impresie atât de puternică, încât acesta 1-a invitat mai târziu în sihăstrie.

Toate trei personalităţile pomenite mai sus – ducele, episcopul şi abatele – s-au evidenţiat în sfatul împăratului, alături de papa Silvestru al II-lea.

Evenimentul cel mai marcant de la începutul anului 1001 a fost decizia împăratului Otto al III-lea de a satisface cerinţele teritoriale ale bisericii romane şi de a restitui papalităţii unele regiuni din Italia mijlocie, aflate de mult în litigiu. Aflăm despre aceasta din proiectul unui document remarcabil, din care reiese clar felul de a gândi al domnitorului. Toate cerinţele exagerate ale papilor din timpurile trecute şi lăcomia lor după cât mai bogate teritorii şi putere lumească sunt respinse cu tărie, transferul de domenii ordonat acum, fiind prezentat ca o danie cu totul voluntară a împăratului pentru principele apostolilor, Petru, pentru care n-a existat niciun fel de obligaţie şi care a fost determinată doar de respectul şi dragostea împăratului

pentru actualul episcop roman, Silvestru al II-lea, fostul său învățător. Otto al III-lea nu s-a sfiit de fel să critice aspru papalitatea din perioada din urmă. El nu o scuteşte de reproşul că s-a îngrijit puțin de domeniile primite prin dărnicie imperială ci, dimpotrivă, le-a irosit încercând după aceea să le recâştige prin documente falsifi-cate. În mod vădit, el se referă la renumita donație a lui Constantin. Aceasta jucase un anumit rol în tratativele dintre curtea imperială şi curie, pe timpul lui Otto cel Mare şi la ea se referise, probabil mai târziu, Grigore al V-lea, când la înscăunare îi ceruse lui Otto al III-lea restaurarea statului papal. Afirmația din pretinsul document al lui Constantin cel Mare că împăratul ar fi cedat Roma în întregime papalității şi şi-a mutat reşe-dința în Bizanț, nu corespundea, bineînțeles, planurilor lui Otto al III-lea cu privire la Roma şi ideilor sale despre restaurarea vechiului Imperiu roman. Documentul de donație al lui Otto începe cu mărturisirea credin-ței în Roma, nu numai ca mamă a bisericii ci şi drept cap al lumii. Iar pentru el însuşi, Otto alesese titlul straniu: slujitor al apostolilor.

Este a doua oară când în documentele lui Otto al III-lea apare o autointitulare atât de semnificativă, care ca şi prima dată avusese caracterul unei confesiuni. În timpul călătoriei sale la Gniezno, împăratul se numise: slujitorul lui Iisus Cristos. Ca împuternicit al stăpânului suprem şi al apostolilor săi, el vroia să-şi exercite funcția imperială față de popoarele convertite de curând la creştinism, ca şi față de Roma. Alegerea unor astfel de titluri înalte nu izvora din modestie umilă ci din mari pretenții imperiale.

La baza lor se afla o nouă concepție despre imperiu care, ca imperiu creştin, nu putea fi limitat în cadrul creştinătății de nicio graniță şi trebuia să servească în egală măsură scopurilor religioase, fundamentul său fiind de natură

religioasă. După cum se vede, Otto nu vroia să fie numai un nou Constantin, drept care a fost aclamat odinioară Otto cel Mare, ci şi cel care reînnoia şi desăvârşirea Imperium Christianum al lui Carol cel Mare, imaginat în mod ideal. Astfel ideea reînnoirii se născuse dintr-un anumit neajuns al operei politice a lui Otto cel Mare.

În noua concepție despre stăpânirea imperială, Roma avea un rol deosebit. Dezvoltarea istorică greşită, care înlăturase puterea imperială din Roma, lăsându-i doar titlul roman, trebuia înlăturată. Nu era cazul să fie urmat Constantin cel Mare, care lăsase Roma bisericii, dar nici să se rămână la Carol şi Otto cel Mare. Pentru împăratul care se ştia urmaş al principelui apostolilor şi în acelaşi timp se simțea cu adevărat impe-rator, Roma nu era numai capitala bisericii, ci şi a imperiului – şi, evident, dacă oraşul de pe Tibru nu mai reprezenta acest lucru, era necesar să-şi redobândească rangul.

Asemenea aspirații se pot constata la Otto al III-lea încă de pe vremea victoriei împotriva revoltei din Roma a senatorului Crescențiu. În orice caz, cancelaria ottonă folosea, din aprilie 998, o bulă imperială metalică, care trebuia să înlocuiască sigiliul de ceară, imprimat până atunci pe documentele imperiale. Acest lucru se făcuse atât după exemplul papilor de la Roma cât şi după acela al împăraților bizantini, cărora le era – în mod simbolic – astfel contestată pretenția de a fi singurii urmaşi de drept ai fostului Imperiu roman. Pe bulă apar cuvintele programatice, Reînnoirea Imperiului roman, pe care Otto al III-lea le alesese ca deviză pentru domnia sa imperială. Dacă formula era împrumutată epocii lui Carol cel Mare, exprimând veneraţie faţă de acesta, tânărul împărat îşi depăşise însă modelul. El voia să transforme titlul său imperial într-o realitate şi să nu ia doar numele după Roma,

ci să fie efectiv împărat la Roma şi să devină un domnitor al universului de un fel cu totul nou.

Otto al III-lea îşi construise la Roma un palat nou, care trebuia să le înlocuiască pe cele vechi (construc-ţia carolingiană de lângă catedrala Sf. Petru şi reşedinţa folosită de el însuşi pe Aventin). El alesese în acest scop, într-un mod foarte caracteristic, locul palatelor imperiale de pe Palatin, consacrat prin tradiţie antică. Din ruine trebuia să se înalţe ceva nou, Roma trebuia să devină iar oraş imperial, în sensul cel mai exact al cuvântului, reşedinţa unui veritabil împărat roman.

În jurul lui Otto al III-lea se aduna o curte imperială cu o nouă caracteristică, ai cărei membri purtau în parte vechi titluri romane or bizantine. Astfel, cancelarul imperial purta titlul de logothet. Acesta era Heri-bert, numit mai târziu arhiepiscop de Colonia, la intrarea căruia în funcţie se folosise, probabil nu întâm-plător, pretinsa cârjă a apostolului Petru. Episcopul Leo de Vercelli ocupa demnitatea de arhidiacon al pala-tului imperial. Prefectul oraşului Roma, Ioan, purta şi titlul de conte palatin roman. Contelui de Sabina, Girard, i se încredinţase, ca maestru al milițiilor imperiale, comandamentul militar al Romei. Pe cel mai puternic stăpânitor din Campagna romană, contele Grigore de Tusculum, împăratul 1-a numit prefect al flotei şi comandant al portului Romei, încredinţându-i astfel aprovizionarea oraşului. Fiul lui Grigore, Alberic, deveni comandantul gărzii palatului roman, ocupând astfel cel mai important post de încredere pe care Otto al III-lea îl putea acorda la Roma.

Dar chiar şi membrii familiei conţilor de Tusculum, promovaţi în acea vreme prin favorurile împăratului, îl vor dezamăgi curând. Faptele însăşi îi dovedeau că interesele nobilimii din Roma erau cu totul altele decât cele ale

cârmuitorului imperiului. Privirii retrospective a istoricului îi apar însă limpede cât de mărunte au fost posibilităţile împăratului de a orândui într-un mod nou situaţia Romei. O avansare acordată de împărat era socotită, evident, numai ca un mijloc pentru atingerea unor scopuri egoiste şi nu stârnea ataşamente dura-bile şi credinţă neclintită, nu reprezenta, în niciun caz, un antidot împotriva infidelităţii.

Puţin timp după sinodul roman de la începutul anului 1001, împăratul Otto al III-lea se văzu silit să întreprindă o acţiune militară în împrejurimile Romei. Tivoli, care de-a lungul istoriei fusese adeseori rivalul Romei şi numai în timpul domniei senatorului Crescenţiu la Roma îl susţinuse, probabil pe acesta, se revoltase acum împotriva propriei căpetenii, ducele Mazolin – impus de împărat – şi împotriva regimului său aspru. Mazolin a fost ucis, iar autoritatea imperială, care ar fi putut fi chemată împotriva asupritorului, era ameninţată. Desigur, Otto nu putea să accepte această situaţie, care punea în primejdie propria sa domnie la Roma. Ceea ce la început părea o mică expediţie de pedepsire, devenise în curând semnalul de declanşare a unei largi revolte. Oraşul Tivoli opunea o rezistenţă îndârjită şi a trebuit să fie asediat. Împăratul, foarte mâniat, se şi hotărâse să nimicească localitatea după cucerirea ei, când rugăminţile comune ale papei Silvestru al II-lea, episcopului Bernward de Hildesheim şi abatelui Romuald au îngăduit începerea unor tratative de pace. Toţi trei s-au dus în oraşul răsculat. După predica abatelui şi după cele arătate de papă şi episcop, cetă-ţenii asediaţi le-au dat ascultare. Aceştia au acceptat să trimită pe cei mai nobili dintre ei ca soli, înveşmântaţi în haine de penitent, să-1 roage pe împărat să-i ierte, ceea ce, la intervenţia mijlocitorilor, au şi obţinut. Acestea s-au întâmplat la 20 ianuarie 1001.

Locuitorii Romei fireşte nu s-au bucurat deloc de pacea repede încheiată şi de tratamentul îngăduitor aplicat oraşului Tivoli. Cu mare plăcere ar fi vrut să-1 vadă nimicit. La acestea s-au mai adăugat şi alte motive care au făcut ca la Roma să izbucnească o revoltă. La sfârşitul lui ianuarie 1001 oraşul s-a răzvrătit împotriva împăratului, prin închiderea porţilor; locuitorii Romei au reuşit să-1 izoleze pe împărat de oastea sa, care se afla în afara Romei şi se pregătea să cucerească palatul imperial de pe Palatin. Otto a fost asediat acolo trei zile, apoi a reuşit să iasă din încercuire cu mica sa suită şi să se unească cu trupe imperiale care, în alte părţi ale oraşului, se apărau de atacurile răzvrătiţilor. Împăratul personal a comandat acţiunea de ieşire din palat, iar episcopul Bernward a purtat sfânta lance imperială. Ei vroiau să aştepte într-un turn întărit, sosirea armatei, comandate de ducele Henric de Bavaria, care a reuşit însă abia pe la mijlocul lunii februarie să pătrundă în Roma şi să-1 elibereze pe împărat. Acesta a fost îndurerat, probabil, în mod deosebit de faptul că între conducătorii revoltei din Roma se afla şi contele Grigore de Tusculum, a cărui familie fusese favori-zată de Otto al III-lea şi pe colaborarea căruia sperase să-şi poată întemeia stăpânirea asupra Romei. Dar însăşi răscoala locuitorilor Romei împotriva sa trebui să-1 fi lovit în mod dureros pe împărat.

O mărturie în acest sens este, în primul rând, cuvântarea pe care Otto al III-lea, din locul lui de refugiu, a adresat-o cetăţenilor Romei, înainte de a părăsi oraşul. Aceasta este plină de adâncă mâhnire, de implorări, dezvăluind întreaga tragedie a trudei sale zadarnice, de a câştiga Roma. Împăratul arăta locuitorilor Romei cum îşi părăsise pentru ei patria şi neamurile, cum îi considerase pe saxoni şi pe germani mai puţin impor-tanţi, pentru a reda numelui Romei în faţa întregii lumi vechea măreţie şi să o facă

cunoscută în toate părțile lumii. Împăratul s-ar fi ostenit să se poarte ca un adevărat părinte față de cetățenii Romei şi tot cuvinte părin-teşti vroia să le adreseze şi de această dată lor, romanilor săi. Dar, ei nu vroiau să fie ai împăratului, cu toate că vorbele acestuia n-au rămas fără efect asupra unei părți a răzvrătiților şi unii au depus armele. Totuşi, oraşul rămăsese atât de agitat, încât împăratul a preferat să-1 părăsească şi să se pună sub protecția trupelor sale; papa Silvestru a plecat cu el. Otto al III-lea, care dorise să fie un împărat al romanilor, n-a mai putut să între niciodată în Roma. Aproape un an mai târziu, în toiul pregătirilor de război pentru redobândirea oraşului imperial, el a murit, la 24 ianuarie 1002 la Paterno, la nord de Roma, de malarie, periculoasa boală italică.

În vreme ce credinciosul cancelar, Heribert, îl transporta pe împărat decedat în oraşul imperial, Aachen, şi-1 înmormânta acolo, în catedrala lui Carol cel Mare, în imperiul nu domnea decât nelinişte şi dezbinare. În Germania izbucni o luptă aprigă pentru succesiune. Ultimul Liudolfingian, ducele Bavariei, Henric, numai cu greu s-a putut impune împotriva altor pretendenți la tron, după ce-1 silise pe Heribert să-i predea însemnele imperiale; în Italia, cortegiul funerar al lui Otto al III-lea, în drumul său spre nord, a trebuit să dea unele lupte cu partizani ai margrafului Arduin de Ivrea, pus în afara legii; acesta a fost ales şi încoronat, în februarie 1002, la Pavia, ca rege italic, chiar pe vremea când la Bari sosise mireasa lui Otto al III-lea, adusă din Bizanț de arhiepiscopul Arnulf de Milano. La Roma însă, Ioan Crescențiu – fiul senatorului Crescențiu, executat cu patru ani înainte – preluase domnia ca patricius romanorum, iar papa Silvestru al II-lea, pentru restul pontificatului său, era nevoit să se împace cu el şi cu noua situație din oraşul său de reşedință. În perioada aceasta

care a durat ceva mai mult de un an, în jurul episcopului a domnit o linişte ciudată care, ca papa Silvestru I odinioară, vroise să dăruiască Romei, alături de un mare împărat, un nou început.

La baza acestor proiecte ale împăratului din Saxonia şi ale papei, originar din sudul Franţei, stătea o imagine a Romei care nega despărţirea ideii Romei imperiale de cea a Romei bisericeşti, adică o reunire a imperiului roman şi a bisericii romane, devenită realitate istorică cu secole înainte. Prăpastia între cele două mărimi cu pretenţii de universalitate părea uşor de învins, când împăratul şi papa se considerau slujitori ai lui Dumnezeu şi ai apostolilor. Din oraşul apostolilor, cei doi trebuiau să-şi exercite misiunea lor universală, deci să-şi aibă reşedinţa legitimă într-o Romă sfinţită ca oraş etern prin existenţa singurei domnii adevărat universale, domnia lui Cristos, care depăşea întreaga tradiţie imperială antică. Împotriva situaţiei istorice de până atunci, un imperiu şi o Romă care aparţineau lui Cristos trebuiau să devină o adevărată realitate.

Împăratul Otto al III-lea şi papa Silvestru al II-lea erau străini la Roma şi, după cum se pare, le-au rămas străini şi cetăţenii Romei, care-şi vedeau oraşul cu alţi ochi şi nu puteau descoperi în el, ceea ce căutaseră ei şi li se păruse că văzuseră chiar în ruine. Din această cauză, deoarece imaginea Romei era diferită şi aprecierea domniei imperiale la Roma era alta, concepţia despre imperiu şi Roma a lui Otto al III-lea a fost menită să eşueze. Posibilitatea unei organizări politice ideale a Occidentului murise încă înainte de a se fi născut în întregime.

Şi în alte părţi, departe de Roma şi de anturajul împăratului şi al papei, existau cu totul alte idei despre imperiu şi Roma. La nord de Alpi, în Germania se găseau destui critici ai politicii nerealiste, de neînţeles, a împăratului cu privire la

imperiu şi Roma. În Franța la Reims, pretinsul oraş-soră al Romei, Roma decăzută cu biserica ei, era privită mai degrabă ca lăcaşul lui Anticrist, decât ca oraşul lui Dumnezeu. Într-un loc oamenii erau împotriva pretențiilor universale ale imperiului, iar în altul se aştepta, poate, ca sfârşitul mile-niului să fie şi sfârşitul lumii şi să se înfăptuiască un imperiu din altă lume. Din Burgundia parveneau ştiri despre o mişcare escatologico-apocaliptică; în Champagne un țăran, pe nume Leutard, care se prezentase drept profet, a fost demascat ca eretic. Abatele Abbo de Fleury a găsit că e necesar să-i solicite regelui francez Robert, numit mai târziu cel Pios, combaterea ereziilor; abatele contrazicea cu fermitate prevestirile despre sfârşitul lumii.

Dreptatea a fost de partea lui, chiar dacă nu a înțeles întru totul ce vroiau să spună acei predicatori şi profeți. Viața a mers mai departe şi în momentul morții lui Otto al III-lea şi Silvestru al II-lea, se sfârşise numai secolul al X-lea şi începuse al XI-lea.

Istoria se îndrepta iar, după înaltele zboruri ale noilor planuri, spre tărâmul realității istorice, deschi-zându-ne ochii pentru a putea aprecia realizări, care – probabil – în alte împrejurări ar fi fost împinse în umbră; şi aceasta nu pentru că secolul al X-lea ar fi fost un secol întunecat, ci pentru că observatorul epocilor trecute poposeşte admirativ mai degrabă acolo unde năzuințele spre idealuri mai înalte par să împrăştie mai multă lumină. Realitatea politică a Occidentului, a cărei bază şi formă au fost puse în secolul al X-lea şi care ar fi trebuit să aibă o lungă durată, n-a reprezentat totuşi o unitate imperialo-creştină a Europei, ci aceea a mai multor puteri, state diferite, alături de care continua să existe şi cele mai mari puteri, cea imperială şi cea a papalității, a imperiului şi a Romei.

Postfaţă

La capătul lecturii acestei cărți, cititorul avid de cunoştințe istoriografice, chiar dacă pregătirea sa nu este de specialitate, îşi va fi format cu certitudine o imagine fidelă asupra veacului al X-lea european şi asupra acelor evenimente şi mentalități care i-au îndemnat pe istoricii de mai târziu să considere acest secol ca fiind obscur, adică întunecat.

Asupra fiecărui veac istoric stăruie lumini şi umbre în facultatea de percepere a observatorilor contem-porani şi posteriori. Sentința lor în alb-negru este desigur subiectivă şi se situează în afara unei judecăți ştiin-țifice a ceea ce înseamnă istoria. Dar această sentință a existat şi va exista întotdeauna, cu ea având să-şi consacre şi să-şi consume multă energie şi mult spirit de discernământ cel care şi-a ales meseria de interpret al surselor istorice. Afirmația se verifică din plin la autorul Harald Zimmermann şi la cartea sa intitulată sugestiv Veacul întunecat. Însăşi alegerea acestui titlu trădează intenția programatică şi metodologică a autorului în sensul unei angajări polemice cu o sentință provocatoare aruncată asupra acestui veac de unul din cei mai iluştri istorici eclesiastici ai Contrareformei.

Autoritatea ştiințifică şi politico-confesională de necontestat a lui Cezar Baronius, din secolul al XVII-lea, s-a transmis şi asupra judecății sale privitoare la secolul al X-lea, ca să fie luată în discuție critică de către posteritate, îndeosebi de către cea catolică. Au existat desigur şi excepții, voci izolate care s-au pronun-țat pentru o apreciere mai „luminoasă" a acestui veac chipurile întunecat.

Harald Zimmermann se înscrie pe linia acestor excepții, căutând aşadar să demoleze un mit, o prejude-cată istoriografică seculară, fără ca să cadă în cealaltă extremă, diametral opusă sentinței aspre a lui Cezar Baronius şi emulilor săi. Căci, multă substanță evenimențială şi spirituală istorică din secolul al X-lea este – şi rămâne – obscură, întunecată, dar nu atât de consistentă şi densă ca să justifice o condamnare în bloc a istoriei unui veac închegat. Îndemnul lăuntric al autorului se simte pe fiecare pagină ca fiind unul de cea mai înaltă probitate şi profesionalitate ştiințifică, anume să facă lumină acolo unde există, fie şi chiar mai slabă posibilitate, dar să se şi resemneze acolo unde orice efort ştiințific este zădărnicit de însăşi istoria. Rezultatul acestei introspecții istoriografice este cartea de față.

Metoda de investigație condiționează pe cea de concepție. Sursele primare, contemporane formează punctul de pornire, detaliul semnificativ dobândeşte adesea valori generalizatoare, caracterizante. Sinteza se alcătuieşte pe această osatură şi de aceea ea îl legitimează pe autor ca istoric de vocație şi cu har ştiințific de netăgăduit. Exactitatea faptelor, interpretarea lor ştiințifică, prezentarea rezultatelor de investigație istorio-grafică fac din lectura acestei cărți o plăcere deopotrivă ştiințifică şi estetică, ea adresându-se cu ecou pozitiv şi cu împlinirea speranțelor oricărui cititor, fie de meserie, fie de amator al istoriei; primul poate să fie sigur de exactitatea faptelor expuse şi de interpretarea lor ştiințifică, al doilea nu va afla cu certitudine în nicio clipă o lectură aridă, plictisitoare. Veacul întunecat este realmente o lucrare ştiințifică solidă şi riguroasă, dar şi un roman istoric, în care absența continuității epice, de neconceput într-o creație belestristică, artistică, este compensată printr-o închegare concepțională

unitară, condiționată de ceea ce este şi mai ales de ceea ce nu este obscur în desfăşurarea istorică din secolul al X-lea.

Savantului autentic îi este străină automulțumirea; el este necontenit conştient că orice creație e limitată, imperfectă, că ea ar fi putut să fie şi mai bună. Din această convingere lăuntrică a izvorât şi acordul spontan al autorului cu o propunere din partea Editurii Ştiințifice şi Enciclopedice de a proiecta şi câteva lumini asupra „obscurității" veacului al X-lea românesc în limitele economiei generale a monografiei secolului al X-lea european. Sarcină deloc uşoară! Prevederi editoriale contractuale riguroase limitează din capul locului orice inițiative ale autorului în schimbarea textului unei lucrări ce apare „numai" în traducere la o altă editură. Pe de altă parte, oricare autor cunoaşte dificultățile şi riscurile unor autointerpolări în propria-i lucrare; de obicei recunoaşte necesitatea lor, dar evită transpunerea în fapt.

În chip paradoxal există o mai mare predispoziție spre rescrierea lucrării decât spre o comodă şi fugară peticire, în fond un transplant pe un organism închegat, care de regulă îl respinge. În cazul de față se adaugă o dificultate în plus, condiționată de penuria ştirilor divulgate de sursele istorice familiare medievistului Harald Zimmermann şi de pregătirea sa de specialist al evului mediu apusean. Aceste rezerve obiective nu l-au împiedicat – din fericire – pe autor să dea curs propunerii amintite mai sus.

Cititorul versiunii române a Veacului întunecat va afla aşadar unele lucruri în plus față de cel al versiunii originare, germane, de acum zece ani.

Concepută şi prezentată ca o sinteză a veacului al X-lea european, a ceea ce a însemnat acest secol în spațiul geografic şi politico-istoric pornind de la Rusia kieveană până la coasta atlantică, din Scandinavia până în bazinul

mediteranean, incluzându-se şi implicaţiile europene ale unor factori politici cu centrul lor de greutate şi gravitaţiune ce se situează în afara configuraţiei politico-geografice europene a acestui secol, lucrarea de faţă nu putea să atingă decât tangenţial şi spaţiul românesc. Intenţia autorului nici nu a fost, de altfel, să prezinte monografic clar-obscurul unei anume zone geografice limitate din acest veac, ci dimpotrivă ce a însemnat această perioadă istorică pentru Europa istorică. Pentru aflarea în detaliu a veacului al X-lea kievean, bizantin, sud-slav, maghiar, german, franc, normand, anglo-saxon, romano-italian etc. se vor con-sulta deci alte lucrări sau, cum ar fi bunăoară cazul spaţiului carpato-danubian, vor trebui să se alcătuiască lucrări monografice speciale.

Ce înseamnă aşadar acest veac pentru spaţiul românesc?

Se verifică care aci mult hulita obscuritate ce învăluie apusul european în mintea unui Baronius şi în cea a succesorilor săi catolici? Departe de noi pretenţia de a realiza aici deja amintita prezentare necesară asupra veacului al X-lea românesc. Intenţia noastră urmăreşte doar o modestă completare sintetică a studiului de specialitate a profesorului Harald Zimmermann, prilejuită tocmai de traducerea sa în limba română.

Aşadar un veac românesc obscur, întunecat de umbrele celui european? Întrebarea este de circumstanţă, deci ştiinţificeşte mai mult decât îndoielnică, ocazionată de acest loc unde se ridică, şi condiţionată de însăşi lucrarea postfaţată. Numai, şi numai de aceea vom folosi şi noi în continuare expresiile de „obscur” şi „întu-necat”; inutilă este asigurarea cititorului că aceste expresii sunt termeni pur tehnici, că în nicio clipă sau împrejurare nu le atribuim vreun sens peiorativ.

Dacă în chip metaforic orice naştere este o ieşire la lumină dintr-o gestaţie în întuneric, apoi şi secolul al X-lea înseamnă pentru români învingerea perioadei seculare a etnogenezei şi ieşirea lor la lumina surselor istorice care-i menţionează prima oară ca un popor medieval nou, înscriindu-1 ca atare cu un nume propriu în tabela noilor popoare medievale. Asupra implicaţiilor istorice ale acestui fapt ca şi asupra semnificaţiilor etniconului noului popor pentru evoluţia ideii de romanitate românească am stăruit în altă parte; păstrându-ne aceeaşi opinie nu se cade s-o repetăm aici.

Dar nu numai înregistrarea în premieră a poporului român cu un termen cât se poate de pertinent şi grăitor pentru conştiinţa romanităţii încă de la prima menţionare a românilor la mijlocul celei de-a doua jumătăţi a veacului al X-lea se alcătuieşte ca o trecere din tăcerea întunecată în lumina izvoarelor, deci în cea a istoriei scrise în secolul acesta. Cel puţin încă un fapt dobândeşte aceeaşi valoare şi dimensiune istorică. Este vorba de înmulţirea ştirilor istorice despre spaţiul carpato-dunărean şi despre locuitorii săi primari din acelaşi veac.

Vorbind de „saeculum obscurum", Cezar Baronius a avut înaintea sa îndeosebi raporturile încordate între Roma papală şi Imperiul roman (adică german) de la nord de Alpi, şi stările decăzute dinăuntrul Romei veacului al X-lea. Obscuritatea aceasta este agravată însă şi de faptul că sursele istorice contemporane sunt uneori prea laconice pentru a completa cu detalii excitante judecata şi prejudecata odată formată asupra tene-

brelor factologice şi psihologice ce-şi întind aripile nefaste asupra istoriei acestui veac. Penuria surselor co-justifică aşadar obscuritatea istorică!

Acceptând formal şi condiţionat această viziune, obscuritatea veacului al X-lea se verifică şi pentru spaţiul românesc – dar mai ales pentru secolele premergătoare, ceea ce a şi îndemnat de altfel pe unii istorici mai vechi sau mai noi să vorbească nu numai de un secol întunecat ci de un mileniu obscur din istoria românească.

Din capul locului se impune o precizare de metodă, se înţelege în cercetarea ştiinţifică, obiectivă a istoriei. Neînregistrarea unui fapt istoric, a unei realităţi istorice nu exclude aprioric existenţa acestora, aşa cum nici înregistrarea lor devine automat o certificare a existenţei lor reale. Neluând în seamă această posibilitate fundamentală a exegezei izvorului istoric, s-a ajuns la „constatarea" mileniului obscur românesc cu toate concluziile sale. Punctul de pornire fiind aşadar profund neştiinţific, concluziile sale nu puteau să nu fie altfel, iar speculaţiile din jurul acestora nu mai au nimic comun cu ştiinţa istorică.

Cercetările mai recente au infirmat de altfel premisa de la care s-a pornit în stabilirea pretinsului mileniu obscur românesc, ceea ce însă, din păcate – şi aici se vădeşte reala intenţie a întregului eşafodaj pseudo-ştiinţific – nu a putut să clatine peste tot şi la toţi pretinşii istorici, adesea amatori şi de circumstanţă, con-strucţia şi concluziile din jurul acestuia. Astăzi istoricii dispun de mult mai numeroase surse istorice despre spaţiul românesc şi locuitorii săi din amintita perioadă decât atunci când s-a vorbit prima oară de acesta ca fiind un mileniu obscur.

Afirmaţia nu are în vedere atât izvoarele scrise, cu toate că nici acestea nu lipsesc cu desăvârşire, ci mai cu seamă pe cele arheologice. Dacă izvoarele scrise, cunoscute de altfel de mai multă vreme, avându-se în vedere faptul că speranţele descoperirii unor izvoare istorice scrise în primul

mileniu al erei noastre sunt infime, reclamă o mai obiectivă interpretare nu atât în conținutul lor concret, factologic, cât mai ales în ceea ce priveşte valoarea unor termeni ca „Dacia" şi „daci", cele arheologice reclamă cu stăruință o punere în circuitul istoriografie contemporan internațional. Valoarea lor istorică constă în atestarea existenței unei populații romanice postimperiale în fosta Dacie traiană. Această valoare deopotrivă ştiințifică şi politică este prea mare ca să fie păstrată şi păzită cu o străşnicie greşit investită de către arheologii români. Ei sunt cei chemați să sistematizeze nenumăratele descoperiri fundamentale, să depăşească odată faza, oarecum comodă, a descriptivelor rapoarte arheologice şi să se înscrie în sfârşit cu rezultate competitive şi convingătoare în circuitul istoriografie contemporan şi internațional.

Descoperiri arheologice scot la lumină viața cotidiană a unei neaşteptat de dense populații pe teritoriul carpato-danubian. Materialul arheologic permite în multe locuri sesizarea simbiozei etnice între populația autohtonă daco-romană, într-un continuu proces de romanizare provincială, şi valurile succesive de neamuri mai mult sau mai puțin statornice pe meleagurile cuprinse între Dunăre şi Carpați. Urmează ca arheologii şi medievişti români să separe, acolo unde se poate, cu obiectivitate şi fără suprasolicitări izvorâte dintr-un patriotism local exagerat, adică ştiințificeşte, materialul arheologic romanic de cel influențat de etniile migra-toare şi de cel de certă, evidentă şi autentică proveniență a acestora din urmă. Realizându-ss şi acest deziderat ieşirea din întunericul istoric la lumina istoriei a etnogenezei româneşti în veacul al X-lea va afla cu siguranță predispoziția spre convingere la istoricii contemporani; axioma etnogenezei românilor la nord de Dunăre poate fi, şi este, depăşită cu ajutorul arheologiei, chemată aşadar să

demonstreze ştiinţificeşte o teorie care la unii istorici mai persistă să rămână o axiomă şi ca atare supusă îndoielii.

Sursele istorice scrise, la rândul lor, permit şi ele continuarea jocului terminologic întuneric–lumină cu aplicativitatea în spaţiul carpato-danubian. Dacă până în secolul al X-lea izvoarele scrise cu referiri la acest spaţiu nu ştiu să relateze altceva decât că aici a fost – sau mai este – „Dacia" locuită de „daci", continuând aşadar tradiţia antică sau postantică şi confirmând parcă descoperirile arheologice ce denotă o curgere a vieţii cotidiene postromane fără convulsiuni şi schimbări spectaculoase, fundamentale, societatea aceasta odată intrată în secolul al X-lea, „întunecat" în concepţia lui Cezar Baronius, intră în lumina izvoarelor scrise, este aşadar scoasă din obscuritatea la care o condamnaseră producţia istoriografică antică târzie şi medieval-timpurie.

Aceste izvoare scrise, îndeobşte cunoscute de mult istoriografiei moderne, scot în evidenţă îndeosebi realitatea istorică limitrofă spaţiului românesc din secolul al X-lea, dar nu una dinafară acestuia ci cea dinăuntrul său, cum ar fi linia Dunării de-a lungul căreia un Ioan Tsimiskes îşi desfăşoară campania, dar de-a lungul căreia se şi aflau zeci de cetăţi fortificate menţionate în analele ruseşti. Frontiera răsăriteană a românismului istoric din acest veac va afla cu certitudine noi contururi prin depistarea izvoarelor nordice, vikinge sau varege, avându-se în vedere rolul acestor războinici din miezul nopţii europene în istoria Rusiei kievene şi a Bizanţului. Cel mai amănunţit, în raport cu aceste ştiri oarecum laconice, ni se relevă extremi-tatea nord-vestică şi apuseană a existenţei istorice româneşti din acest veac datorită confruntării ei cu agresi-vitatea neamului arpadian, care a „întunecat" destul de serios şi Europa centrală şi apuseană din această epocă, şi a reţinerii

acestei confruntări de către autorul anonim al uneia din primele producţii cronicăreşti maghiare păstrate până în zilele noastre.

Cetăţile dunărene din analele ruseşti şi ducatele „blache", adică româneşti la cealaltă extremitate a spa-ţiului carpato-danubian sunt în măsură să arunce o lumină puternică asupra „obscurităţii" veacului al X-lea românesc, impunând cu stăruinţă concluzia logică după care luminarea treptată a pretinsului mileniu întune-cat trebuie să fi început mult mai devreme, scurtând aşadar istoriceşte în chip considerabil acest mileniu şi atributul său.

Veacul al X-lea luminează aşadar aproape fără vreun scurtcircuit însemnat întreaga circumferinţă a întinderii vieţii româneşti, în „beznă" ar rămâne oarecum doar colţul sud-vestic, pentru care însă o sursă bavareză, Analele france şi descoperirea tezaurului de la Sânnicolaul Mare ar putea aduce şi ele suficiente informaţii iluminatoare. Tezaurul amintit nu are nimic comun cu vreo creaţie românească, dar ascunderea lui în plin veac X trădează evenimente dramatice de aici în care nu se poate să nu fi fost implicată şi societatea românească.

Arheologia românească este aşadar chemată să scoată la lumină şi realităţile istorice din interiorul acestui spaţiu circumscris de amintitele surse scrise.

Fie-ne îngăduită exprimarea unei speranţe. Istoria în general, şi în special cea românească nu se scrie astăzi pe veacuri. Dar nu este mai puţin adevărat că anumite veacuri dobândesc pentru anumite ţări şi popoare istorice o însemnătate epocală care reclamă prezentări monografice (cum ar fi de exemplu în istoria romă-nească veacul-epocă a constituirilor statelor feudale sau cea a unificării statale moderne).

Traducerea în limba română a Veacului întunecat ar trebui să fie prilej şi moment de reflecție pentru scrierea necesară a unei monografii asupra veacului al X-lea românesc, poate cel mai însemnat din întreaga istorie a românilor, acceptându-se afirmația că actul de naştere este cel mai important act în istoria omenirii.

Acest îndemn, oarecum involuntar şi spontan, dar nicidecum de neglijat, îl datorăm nu în ultimul rând autorului acestei cărți. Cartea este prea însemnată şi obligă prea mult pe cititorul român la reflecție asupra secolului al X-lea românesc ca să nu-1 putem prezenta pe autorul ei publicului din România.

Istoricilor români familiarizați cu cercetarea medievală contemporană numele profesorului Harald Zimmermann le este cu certitudine cunoscut, el fiind o autoritate de necontestat a medievisticii germane din zilele noastre.

În multe din publicațiile sale cu referire la Transilvania şi în convorbirile purtate cu interlocutori din România sau originari din această țară, profesorul Harald Zimmermann şi-a mărturisit cu mândrie originea săsească, transilvană.

El s-a născut la 12 septembrie 1926 la Budapesta din părinți saşi, tatăl bistrițean, mama braşoveancă. În

anul 1929 părinții săi se mută în capitala Austriei unde Harald Zimmermann urmează şcoala generală, medie şi superioară. La Universitatea vieneză studiază istoria, teologia şi ştiințele juridice; într-un interval scurt (decembrie 1950 – noiembrie 1952) trece două doctorate în primele două discipline de studiu. În 1953 absol-vă celebrul Institut für Geschichtsforschung din Viena, al cărui asistent va fi între 1955–1962. La începutul anului 1962 este numit conferențiar la Universitatea din Viena, iar până în 1967 lucrează ca cercetător ştiinți-fic al Academiei austriace de

ştiinţe. În acest an devine profesor la catedra de istorie medie a Universităţii din Saarbrücken, de unde, după 11 ani, se mută la catedra de istorie medie şi modernă a renumitei Universi-tăţi din Tübingen, pe care o deţine şi astăzi, fiind actualmente şi decanul facultăţii de istorie.

În întreaga sa activitate, profesorul Harald Zimmermann a îmbinat şi îmbină în chip fericit vocaţia sa didactică cu cea de cercetător pasionat al istoriei medievale. Rezultatele celei din urmă sunt impresionante, cuprinzând atât ediţii de regeşte după diplome papale, monografii consacrate unor aspecte speciale sau gene-rale ale istoriei evului mediu european, cât şi numeroase articole de specialitate, multe din ele fiind consa-crate istoriei medii a României.

Ca o recunoaştere internaţională a acestei activităţi ştiinţifice stau alegerea sau primirea profesorului Harald Zimmermann în multe organisme academice de renume, cum ar fi Academia austriacă de ştiinţe (Harald Zimmermann şi-a păstrat cetăţenia austriacă), Academia de ştiinţe şi literatură din Mainz, Direcţia centrală Monumenta Germaniae Historien, Academia de medie-vistică din America, Societatea de medievis-tică din Konstanz, Academia Villa d'Esté s.a.

De la întemeierea lui Arbeitskreis für siebenbürgische Landeskunde (1962) profesorul Harald Zimmer-mann a fost un membru activ al cercului pentru studierea Transilvaniei, domnia sa fiind din 1978 preşedintele său adjunct şi şeful sectorului de istorie.

Îndeosebi acestei calităţi ca şi originii sale săseşti se datorează şi aplecarea sa asupra unor aspecte din istoria românească cu implicaţii în cea general-europeană a evului mediu. Aceste preocupări l-au îndemnat pe profesorul Harald Zimmermann în repetate rânduri să viziteze România şi să întreţină raporturi de prie-tenie ştiinţifică cu unii

dintre istoricii din România. Asemenea împrejurări au stat şi la originea proiectului de a-1 face cunoscut unui public mai larg de cititori din România prin traducerea uneia dintre lucrările sale.

Propunerea a găsit ecou favorabil la conducerea Editurii Ştiinţifice şi Enciclopedice din Bucureşti, atât de receptivă în ultimii ani în editarea unor lucrări de istorie românească şi universală.

Mulţumim şi de aici şi pe această cale conducerii editurii în speranţa continuării acestui curs fructuos şi merituos pentru cultura românească.

Ratingen, 12 septembrie 1981

ADOLF ARMBRUSTER

Lucrări publicate de H. Zimmermann:

1) Tratatul despre schisme al lui Thomas Ebendorfer (Rohrer, Viena, 1954)

2) Detronări de papi din evul mediu (editura Böhlau, Graz-Viena-Köln, 1968)

3) Regestele papale 911–1024 (editura Böhlau, Graz-Viena-Köln, 1969)

4) Veacul întunecat, un portret istoric (editura Styria, Graz-Viena-Köln, 1971)

5) Evul mediu, 2 volume (editura Westermann, Braunschweig, 1975 şi 1979)

6) Canossa 1077, răsunet şi realitate (editura Steiner, Wiesbaden, 1975)

7) Istorie papală în evul mediu (editura Ullmer, Stuttgart 1981)

De asemenea cca. 40 de studii în reviste ştiinţifice

- colaborări la lucrări colective, lexicoane etc.
- editor (îngrijitor de ediţii) la serii de cărţi
- la reviste de etnografie a Transilvaniei (din 1980)

în special la:

a) Hospites Teutonici, Probleme de drept ale aşezărilor germane din sud-estul Europei în evul mediu (în: Gedenkschrift Harold Steinacker – serie de cărţi a comisiei de istorie sud-est europeană nr. 16, München 1966, pag. 67–84)

b) Problematica evului mediu în istoriografia bisericească a protestantismului german (în: Geschicht-swirklichkeit und Glaubens bewährung, scriere amagială dedicată episcopului D.dr.h.c. Friedrich Müller, Stuttgart 1967, pag. 108–129)

c) Observaţii privitoare la istoricul Asociaţiei de etnografia Transilvaniei (în: Scriere omagială dedicată lui Karl Kurt Klein Sie-benbürgisches Archiv 6, Köln-Graz 1967, pag. 24–55)

d) Activitatea lui Honterus în spiritul umanismului (în: Forschungen zur Volks- und Landeskunde 17, Bucureşti-Sibiu 1974, pag. 60–71)

e) împăratul Sigismund de Luxemburg şi Transilvania (în: Jahrbuch des siebenbürgisch-sächsischen Hauskalenders 22, München 1977, pag. 49–55)

f) Politică europeană şi respingere a turcilor în timpul lui Sigismund de Luxemburg (în: Forschungen zur Volks und Landeskunde 21, Bucureşti-Sibiu 1978, S. 17–22)

g) Culegeri critice privitoare la Istoria germanilor din Transilvania, de August Ludwig Schlözer (editura Böhlau, Köln-Viena, 1979)

h) Ordinul teuton în Transilvania (în: Vorträge und Forschungen des Konstanzer Arbeitskreises für mittelalterliche Geschichte 26, Sigmaringen 1980, pag. 267–298)

Lucrări de referință.

Répertoire international des médiévistes (ultima ediție, Paris 1979)

Who's who în Germany (ultima ediție, München 1980)

Kürschners Deutscher Gelehrten Kalender (ultima ediție, Berlin 1980)

R. Sutter, Siebenbürger Sachsen în Österreichs Vergangenheit und Gegenwart) (Innsbruck 1976)

Indicaţii bibliografice

Secolul al X-lea este tratat în general, dar mai ales cu privire la Imperiul şi la istoria culturală şi spirituală în cartea lui E. Duckett, Death and Life în the Tenth Century (1967).

R. S. Lopez a ilustrat secolul al X-lea în 1959 sub titlul How Dark the Dark Ages? în colecția Source Problems în the World Civilization printr-un număr de pasaje din izvoare, din secolul al X-lea traduse în limba engleză. În The American Historical Review 57/1951, pag. 1–21, acelaşi autor ridică, referitor la secolul al X-lea, întrebarea: Still Another Renaissance? şi răspunde afirmativ.

Cu ea s-a ocupat în 1952 şi un Symposium on the Tenth Century american, ale cărui rezultate au fost tipărite în volumul 9 al revistei „Medievalia et Humanistica", pg. 3–29 cu contribuțiile lui R. S. Lopez (Some Tenth Century Towns), H. M. Cam (The Adolescent Nations), L. C. MacKinney (Tenth Century Medicine), H. Lattin (Astronomy), L. Wallah (Education and Cultufe), K. J. Conand (Cluny) şi L. White (The Vitality of the Tenth Century).

L. Wallah a respins acceptarea unei renaşteri în secolul al X-lea, însă totodată a subliniat că acest secol nu a fost un Dark Age. Problema aşa-numitei Renaşteri ottone, ar trebui cercetată încă odată mai temeinic şi anume folosindu-se lucrarea lui E. Panofsky, Renaissance and Renascenses în Western Art (1960).

Pentru istoria artei se recomandă şi H. Jantzen, Ottonische Kunst (1947) şi W. Messerer, Zur byzan-tinischen Frage în

der ottonischen Kunst (în Byzantinische Zeitschrift 52/1959, pg. 32–60).

De scriitorii epocii ottone se ocupă lucrarea lui W. Wattenbach şi R. Holtzmann, Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter, Die Zeit der Sachsen und Salier, partea I: Das Zeitalter des ottonischen Staates (900–1050) a cărei nouă ediție a fost îngrijită de F. J. Schmale în 1967.

Pentru istoria Romei se poate indica cartea lui P. Brezzi, Roma e l'impero medioevale (1947), cât şi prezentarea mai veche a lui W. Kölmel, Rom und der Kirchenstaat im 10. und 11. Jahrhundert bis în die Anfänge der Reform (1935).

Lucrările lui F. Schneider, Rom und Romgedanke im Mittelalte (1925) şi a lui P. E. Schramm, Kaiser, Rom und Renovatio, Studien zur Geschichte des römischen Erneuerungsgedankens (1929) au fost retipărite în 1959, respectiv 1962.

De critica Romei în evul mediu se ocupă mai recent J. Benzinger sub titlul Invectiva în Romain (1968).

Pentru istoria bisericii trebuie consultat acum volumul III, partea I a lucrării Handbuch der Kirchen-geschichte (1966) editată de H. Jedin, şi mai ales pg. 219–293, articolul lui F. Kempf, Abendländische Völkergemeinschaft und Kirche von 900 bis 1026.

Pentru Germania încă mai este importantă a 3-a parte din Kirchengeschichte Deutschlands a lui A. Hauk, a cărei ediție a 6-a a fost retipărită în 1952. Acolo se găsesc şi pasaje esențiale cu privire la istoria culturii.

O problemă bisericească specială din secolul al X-lea a fost de curând tratată de E. Quiter în Unter-suchungen zur Entstehungsgeschichte der Kirchenprovinz Magdeburg (1969) însă care încă n-a putut ține cont de lucrările lui H. Büttner, Die christliche Kirche ostwärts der Elbe bis zum Tode Ottos I. Festschrift für F. v. Zahn, vol. I, 1968, pg. 145–181), şi H. Beumann, Die Bedeutung Lotharingiens für die ottonische Missionspolitik im Osten (în Rheinische Vierteljahrsblätter 33/1969, p. 14–46). Înainte de aceasta publicase W. Schlesinger, în 1962, primul său volum al lucrării Kirchengeschichte Sachsens im Mittelalter, care la început se ocupă cu politica bisericească în răsărit a Ottonilor.

Cu privire la Ungaria să se consulte acum G. Györffy, Zu den Anfängen der ungarischen Kirchen-organisation (Archivum Historiae Pontificiae 7/1969, p. 79–113).

Pentru înțelegerea politicii bisericeşti a Ottonilor indicăm atât L. Santifaller, Zur Geschichte des otto-nisch-salischen Reichskirchensystems (ediția a 2-a 1964), cât şi raportul de cercetări al lui O. Köhler, Die ottonische Reichskirche (Adel und Kirche, Festschrift für G. Teilenbach, 1968, p. 141–204). De văzut şi J. Fleckenstein, Die Hofkapelle der deutschen Könige im Rahmen der ottonisch-salischen Reichskirche (1966).

Istoria papilor a fost tratată în lucrările lui J. Haller, Das Papstum, Idee und Wirklichkeit, vol. 2: Der Aufbau (ediție revăzută 1951), cât şi a lui F. X. Seppelt, Geschichte der Päpste, volumul 2: Die Entfaltung der päpstlichen Machtstellung im frühen Mittelalter von Gregor dem Großen bis zur Mitte des 11. Jahrhunderts (ediția a 2-a, 1955) încă valabile.

În 1970 şi W. Ullmann a publicat în a 3-a ediție cartea sa: The Growth of Papal Government în the Middle Ages, în care în capitolul 8 se tratează pe scurt epoca Ottonilor. Der römische Primat im 10. Jahrhundert este titlul unui important articol de H. M. Klinkenberg în Zeitschrift für Rechtsgeschichte, Kanonistische Abteilung 71/1955, p. 1–57.

Pretenţiile papale reies limpede din articolele lui H. Fuhrmann, Konstantinische Schenkung und abzndländisches Kaisertum (Deutsches Archiv 22/1966, p. 63–178) şi Pseudoisidor in Rom (Zeitschrift für Kirchengeschichte 78/1967, p. 15–66).

Tulburările atât de numeroase, chiar în secolul al X-lea, a istoriei papilor sunt tratate de H. Zimmermann în cartea sa despre Papstabsetzungen des Mittelalters (1968).

Izvoarele pentru istoria papilor din 911 până în 1024 au fost acum valorificate în volumul Papstregesten prelucrat de H. Zimmermann, acestea au apărut în 1969 în partea a 2-a, a secțiunii a 5-a din Regesta Imperii de J. F. Böhmer.

Din aceeaşi serie, editată de Academia de Ştiințe Austriacă, trebuie consultate pentru istoria împăraților volumele de regeşte de E. V. Ottental, Die Regesten des Kaiserreichs unter Heinrich I. und Otto 1, 913–973 (ediție nouă din 1967, cu completări de H. H. Kaminsky), de H. L. Mikoletzy, Die Regesten des Kaiserreichs unter Otto II, 955–983 (1950) şi M. Uhlirz, Die Regesten des Kaiserreichs unter Otto III, 980–1002 (1956).

Din seria paralelă: Jahrbücher des Deutschen Reiches, care se publică de Comisia istorică a Academiei de Ştiințe Bavareze, face recent parte numai volumul despre Otto al

III-lea, şi anume M. Uhlirz, Jahrbücher des Deutschen Reiches unter Otto II und Otto 111, vol. 2: Otto III (1954).

Volumul despre Henric I de G. Waitz din anul 1885 a fost retipărit în 1963 cu completări de R. Büchner şi M. Lintzel, iar pentru această epocă se poate consulta şi W. Mohr, König Heinrich I (1950).

Volumul anuarelor despre Otto I a fost retipărit în 1962, după prelucrarea lui R. Köpke şi E. Dummler din 1876, ultimul despre Otto al 11-lea e opera lui K. Uhlirz şi a apărut în 1902.

O prezentare cuprinzătoare dă R. Holtzmann în Geschichte der sächsischen Kaiserzeit, 900–1024, retipărită în 1961 în a 4-a ediție.

Dar mai ales o tratare a epocii, cu bogate indicații bibliografice, de J. Fleckenstein intitulată Das Reich der Ottonen im 10. Jahrhundert, care se găseşte acum în a 9-a ediție a tratatului Handbuch der Deutschen Geschichte de B. Gebhardt, editat de H. Grundmann (1970).

De curând a tratat şi M. de Ferdinandy vremea Ottonilor, într-un mod cu totul particular sub titlul ce induce în eroare Der heilige Kaiser Otto III, und seine Ahner (1969).

Cartea lui A. Cartellieri, Die Welt stellung des Deutschen Reiches, 911–1047 (1931), apărută în 1932, poate fi indicată şi pentru tratarea istoriei din afara Germaniei.

Cu ocazia împlinirii unui mileniu de la încoronarea ca împărat a lui Otto cel Mare s-a făcut o reevaluare a rolului real al imperiului în diferitele lucrări de cercetară.

În 1967 a apărut cartea lui R. Folz, La naissance du Saint-Empire, care se bazează pe cercetări proprii mai vechi a istoriei ideilor şi a cărei prezentare cuprinde întreaga vreme a Ottonilor, şi care este ilustrată prin

anexarea de texte traduse din izvoare.

Mai înainte de toate trebuie indicată, tot din cauza relațiilor lui Otto cel Mare cu regiunile extra-germane Festzeitschrift zur Jahrtausendfeier der Kaiserkrönung Ottos des Großen, publicată în 1962, caietul nr. 1 al volumului anexă nr. 20 a Mitteilungen des institutes für österreichische Geschichtsforschung. Acesta conține contribuții ale lui L. Santifaller (Otto L, das Imperium und Europa), P. E. Schramm (Die Kaiser aus dem sächsischen Hause im Lichte der Staatssymbolik), E. Dupres-Theseider (Otto I, und Italien), H. F. Schmid (Otto I, und der Osten), W. Ohn-sorge (Otto I, und Byzanz) şi H. Zimmermann (Ottonische Studien: Frankreich und Reims în der Politik der Ottonenzeit, şi: Das Privilegium Ottonianum von 962 und seine Problem-geschichte).

În Italia, în 1961 a avut loc o sesiune cu ocazia sărbătorii mileniului, ale cărei rezultate au fost publicate sub titlul Renovatio Imperii, Atti della Giornata internazionale di studio per il Millenaria, publicat în 1963 de către Societă di Studi Romagnoli.

De comparat cu aceasta sunt recenziile lui W. von den Steinen, Nach dem Millenium Ottos des Großen (Schweizerische Zeitschrift für Geschichte 14/1964, p. 407–416).

În continuare trebuie indicate lucrările următoare: H. Grundmann, Betrachtungen zur Kaiserkönung Ottos des Großen (1962), H. Beumann şi H. Büttner, Das Kaisertum

Ottos des Großen (1963), H. Löwe, Kaisertuvi und Abendland în ottonischer und frühsalischer Zeit (Historische Zeitschrift 196/1963, p. 529–562), H. Keller, Das Kaistertum Ottos des Großen im Verständnis seiner Zeit .(Deutsches Archiv 20/1964), p. 335–388) şi K. U. Jäschke, Königskanzlei und impériales Königtum im 10. Jahrhundert (Historisches Jahrbuch 84/1964, p. 288–333), cât şi lucrările mai vechi: G. A. Berzola, Das ottonische Kaisertum în der französischen Geschichtsschreibung des 10. und beginnenden 11. Jahrhunderts (1956) şi tratând aceleaşi probleme: K. F. Werner, Das hochmittelalterliche Imperium im politischen Bewußtsein Frankreichs (Historische Zeitschrift 200/1965, p. 1–60).

Împotriva tezei lui P. E. Schramm şi H. M. Decker-Hauff din: Die Reichskrone angefertigt für Kaiser Otto I. (P. E. Schramm, Herrschaftzeichen uni Staatssymbolik, volumul 2, 1955, p. 560–637), s-a pronunțat, bazându-se mai ales pe argumente filologice, J. Deér în Kaiser Otto der Große und die Reichskrone (Beiträge zur Kunstgeschichte und Archäologie des Frühmittelalters, Akten zum 7. Internationalem Kongreß für Frühmittelalterforschung 1953, 1962, p. 261–277) şi de curând H. Wolfram a propus o nouă datare pentru vremea lui Otto al II-lea în: Überlegungen zur Datierung der Wiener Reischskrone (Mitteilungen des Instuts für österreichische Geschichtsforschung 78/1970, p. 84–93).

Schramm s-a pronunțat împotriva lui Deér şi a rămas la părerea lui; pentru aceasta vezi articolele şi contribuțiile lui P. E. Schramm apărute în volumul 3 (1969) sub titlul: Kaiser, Könige und Päpste, p. 185–199. Volumul citat conține studiile referitoare la vremea Ottonilor într-o nouă prelucrare. Volumul 2, referitor la vremea Ottonilor, a lucrării: Ausgewählte Schriften de M. Lintzel a apărut în

1961 şi conține şi cartea lui Lintzel, Die Kaiserpolitik Ottos des Großen, din anul 1943.

E. E. Stengel a publicat în 1965 într-o formă mult prelucrată lucrarea sa Abhandlungen und Untersuchungen zur Geschichte des Kaisergedankens im Mittelalter, în care găsim mai ales articolele sale despre Heerkaiser şi Imperator und Imperium bei den Angelsachsen.

După ce H. Baethgen a editat încă în 1951 din moştenirea lui C. Erdmann: Forschungen zur politischen Ideenwelt des Frühmittelalters, în 1968 s-a îngrijit H. Beumann de o reeditare a lucrării Ottonische Studien ale lui C. Erdmann, care se referă mai ales la timpul lui Henric I. H.

Büttner tratează despre Heinrichs I. Südwest-und Westpolitik (1964) şi E. Hlawitschka despre Lotharin-gien und das Reich an der Schwelle der deutschen Geschichte (1968).

Pentru istoria franceză din secolul al X-lea, cartea lui F. Lot, Les derniers Carolingiens (1891), a rămas

încă importantă.

Despre regii Italiei de la sfârşitul secolului al IX-lea şi începutul secolului al X-lea se găseşte totul la G. Fasoli, I re d'Italia (1949), dar mai trebuie consultată şi lucrarea lui R. Hiestand, Byzanz und das Regnum Italicum im 10. Jahrhundert (1964).

Pentru istoria Imperiului de răsărit, despre Bizanţ, lucrarea de bază mai este şi acum opera lui G. Ostrogorsky, Geschichte des byzantinischen Staates (ediția a 2-a, 1952).

La aceasta se adaugă cele două volume cu articole ale lui W. Ohnsorge, Abendland und Byzanz (1963) şi: Konstantinopol und der Okzident (1966).

Situația din Italia de sud bizantină a fost tratată de curând de V. v. Falkenhausen, Untersuchungen über die byzantinische Herrschaft în Süditalien vom 9. bis 11. Jahrhundert (1967).

Situația din spațiul mediteranean o prezintă E. Eickhoff în disertația sa la Saarbrücken despre: Seekrieg und Seepolitik zwischen Islam und Abendland. Das Mittelmee? unter byzantinischer und arabischer Hege-monie, 650–1040 (1966).

O sumedenie de alte cercetări de detaliu ar mai trebui numite, însă cititorul interesat va fi îndrumat prin bibliografia pe care am indicat-o aici, nu tocmai completă, la alte publicații şi peste limitele imperiului tratat de noi.

Autorul pregăteşte un studiu despre atitudinea lui V. E. Löscher față de problema evul mediu întunecat şi despre lucrarea sa Saeculum obscurum.

Însă acum mai facem trimitere la:

L. Varga, Das Schlagwort vom finsteren Mittelalter (1932)

G. Falco, La polemica sul Medio Evo (1933).

Indice

Numele localităților sunt trecute separat numai dacă nu fac parte din numele unei persoane. Lăcaşurile în

cuprinsul unei localități, se găsesc la numele localității respective. Nu s-a ținut cont de persoanele care n-au trăit şi activat în epoca tratată. Numele de localități compuse cu St. sau de persoane cu ales vor căuta la numele principal. Datele trecute în paranteză după numele de persoană, indică anul documentului, anii de domnie sau anul morții (dec). Celelalte cifre indică paginile din text.

Aachen 80, 89, 107, 159, 16G, 174, 187, 214, 215, 221 – 223 – ctitoria Adalbert
215
Aarhus 97
Abbasizi, dinastia califilor de Bagdad
25 39
Abbo, abate de Fleury (945 – 1004) 185, 191, 192, 207 – 209, 230
Abbo, episcop de Soissons (909 – 937)
54
Abdallah, emir de Córdoba (888 – 912)
39
Abderrahman al III-lea, calif din Spania (912 – 961) 89, 132, 140, 144
Abodriți 97, 175
Abruzzi 165
Abul Abbas, emir de Kairuan (dec. 903) 20
Abul Qasim, emir celbit din Sicilia (dec. 982) 170
Abul Mudar, emir de Kairouan (903 – 909) 39
Abul Yazid, răsculat arab (929) 146
Adalberon, episcop de Laon (977 – 1003) 184, 208, 219
Adalberon, episcop de Reims (969 – 988) 138, 164, 181, 183
Adalbert, episcop de Praga (983 – 997) 178, 179, 213 –

218
Adalbert, arhiepiscop de Magdeburg (968 – 981) 102.126, 127, 165
Adalbert, rege al Italiei (950 – 966) 77, 80, 93, 97, 107, 109, 112, 115, 131, 132
Adalbert, margraf de Ivrea (896 – 925) 23
Adelbert al II-lea, cel Bogat margraf de Tuscia (890 – 915) 22, 23, 25, 35
Adalbold, profesor din Laubach, după aceea (1010 – 1026) episcop de Utrecht 212
Adaldag, arhiepiscop de Hamburg-Bremen (937 – 988) 97, 119, 148, 176
Adam, abate de Farfa (953 – 963) 70
Adelheid, soția împăratului Otto I. împărătească (dec. 999) 73, 77, 80, 93, 94, 107, 119, 125, 129, 135, 138, 145, 159, 163, 176, 180, 188, 193, 204
Adelheid, soția regelui Hugo al Franței (dec. 1004) 206
Adelheid, mama regelui Rudolf al Franței (dec. 929) 67
Adria, la sud de Padova 37
Adrianopol, în Turcia 44
Adriatica, mare 124, 129, 132, 204, 219
Adso, abate de Montier-en-Dep (967 – 992) 88
Aelfrik, arhiepiscop de Canterbury (995 – 1005) 209
Africa 20, 39, 44, 144 – 146, 168
Agapit al II-lea, papă (946 – 955) 65, 69, 72, 77, 86, 87, 89, 95, 97 – 99, 110, 119, 162, 163
Aghlabizi, dinastia emirilor din Kairuan (800 – 910) 20, 39
Agilbert, tatăl papei Silvestru al II-lea 139
Agius, abate de Vabres, arhiepiscop da Narbonne (913 – 927) 38
Ahmed ibn Khurub, prinț aghlabid (dec. cca. 914) 39

Aimeric, arhiepiscop de Narbonne (927 – 977) 38
Aymin, arhiepiscop de Besançon (dec. cca. 914) 38
Aimoin de Fleury, autorul biografiei lui Abbo de Fleury (dec. 1008) 192
Jba 144
Iberic (al II-lea), principe roman (932 – 954), fiul ducelui Alberic (I) din Spoleto 58 – 61, 63 – 66, 69 – 72, 75, 78, 104, 122, 124, 156, 158. Iberic (al III-lea), conte de Tusculum, comandant al gărzii palatului din Roma (dec. cca. 1044) 227
Iberic (I.), duce de Spoleto, margraf de Camerino (898 până cca. 922) 30, 35, 41, 56, 60
Ibi 212
Ida, soția principelui Alberic (al II-lea) din Roma 63, 71
Aleppo, emirat 146
Alexandru, împărat bizantin (912 – 913) 40, 42, 43
Alfons cel Mare, rege de Leon (866 – 910) 140
Alfred cel Mare, rege al Angliei (849 – 901) 82
Ali, căpitan african 25
Ali Saif ad-Daula, emir hamdanid de Aleppo (dec. 967) 146
Ipi 98, 107, 121, 122, 123, 136, 145, 151, 152, 155, 156, 158, 163, 174, 187, 192, 195, 205, 230, 236
Alsacia 84, 102, 193
Amalfi 168, 177
Amelius, episcop de Uzes (887 – 911) 27
Ana, soția cneazului Vladimir I. de Kiev (dec. 1011) 129, 131, 135, 177
Ana, soția împăratului Ludovic al III-lea, 22, 24
Anastasia, împărătească bizantină, vezi Teofano nastasie, protospătar bizantin (933) 62
Anastasius, vezi Aşerik îastasius al III-lea, papă (911 –

913) 31, 38, 42
Aidernach 91
Andrei de Gorze, abate de San Paolo înori le mura lângă Roma (950
şi urm.) 69
Ageltrude, soția împăratului Guido 22
Aglia 65, 82, 106, 142 – 144, 148, 179, 209, 220
Asfried, conte de Lowen (962) 108
Asgar, arhiepiscop de Hamburg-Bremen (832 – 865) 148
Anskar al II-lea de Ivrea, margraf de Spoleto şi Camerino (936 – 939) 74, 75, 77
Antiohia 146
Antrodoco 203
Apenini 25, 197
Apulia 131 – 133, 169, 170
Aquilea 130
Arabi, vezi sarazini Ardea 19
Arduin, margraf de Ivrea şi rege al Italiei (989 – 1015) 200, 223, 229
Arduin al III-lea Glaber, margraf de Torino (942 – 975) 145
A relat, nume istoric pentru Burgundia de sud 72
Arezzo 193
Arles 77
Aiiessur-Tech, în Franța (Pyrenees-Orientales) 139
Armenia 135, 167
Amstadt 94
Arnulf, episcop de Orléans (971 – 1003)
185 – 187, 190 – 192
Arnulf al II-lea, arhiepiscop de Milano (998 – 1018)

219, 229
Arnulf, arhiepiscop de Reims (988 – 1021) 181 – 189, 190, 205, 207 – 210, 212, 213
Arnulf al II-lea, conte de Flandra (962 – 988) 206
Arnulf, conte de Bavaria (919 – 937) 49, 75, 90, 92
Arnulf, conte palatin bavarez (dec. 954) 94
Arnulf de Carintia, împărat (887 – 889) 15 – 17, 20, 21, 22
Arnust, arhiepiscop de Narbonne (896 – 912) 38
Arpadieni, dinastie maghiară 148, 218, 219
Arthold, arhiepiscop de Reims (931 – 961) 84 – 86, 87, 109
Aschaffenburg 161
Asia anterioară 146
Asia mică 129, 167, 177, 198
Asturia 140
Aşerik-Anastasiu, abate de Brevnov, apoi de Pécsvárad, apoi arhiepiscop de Gran respectiv de Kalocsa (dec. cca. 1036) 218
Aşod al III-lea, rege al
Armeniei (951 – 977) 177
Atenulf I., principe de Capua-Benevento (887 – 910) 40
Atenulf al II-lea, principe de Capua-Benevento (911 – 940) 40, 46
Atanasie din Trapezunt, călugăr la Athos (958 până cca. 1.000) 129
Athos 129
Alto al II-lea, episcop de Vercelli (924 – 960) 76
Alto, episcop de Vich (957 – 971) 139, 141, 142
Augsburg 102, 108
Aurillac în
Auvergne 139

Austria 103
Auvergne 139
Auxilius, preot franc şi scriitor (cca. 870 până cca. 920) 28, 31
Avari 162
Al-Aziz, calif fatimid de Cairo (975 – 996) 191, 199
Azzo, notar la Roma, apoi protoscriniar (cca. 943 – 983) 106, 118
Bagdad 25, 39, 89, 145, 146, 167
Bagratizi, familie de principi armeni 167
Balcani 38, 43, 45, 46, 47, 48, 146, 147, 169, 177, 199
Balderic I., episcop de Liège (955 – 959) 109
Balduin, abate de San Paolo fuori le mura şi Monte Cassino (937 – 955) 69
Bamberg 121, 206
Barcelona 140, 180, 212
Bardas Focas, pretendent bizantin (dec. 989) 147
Bari 132, 169, 170, 229
Basel 12
Basileios, vezi Vasile Saint-Basle-de Verzy, vezi Verzy Bath 143
Baumeles Messieurs, în Franța (Jura) 66
Bavaria 90, 91, 94, 108, 110, 119, 158, 159, 175
Benedict al II-lea, abate de Subiaco (976 – 982) 158
Benedict, episcop de Sutri, vezi Benedict al VII-lea Benedict, conte de Campagna, consul roman (cca. 935) 62, 71
Henedict al II-lea, conte de Sabina (cca. 967 – 998) 124, 156, 174, 203
lienedict, diacon-cardinal la Roma (963/964) 116
Henedict, diacon-cardinal de la Sf. Teodor, vezi

Benedict al VI-lea Benedict, călugăr şi istoriograf la sunt
Andrea pe Monte Soratte 122
Benedict al IV-lea, papa (900 – 903) 19, 21, 22, 27
Benedict al V-lea, papă (964)
118, 119, 176
Benedict al VI-lea, papă (973 – 974)
155, 156, 160, 162, 163
Benedict al VII-lea, papă (974 – 983) 156 – 158, 160, 161, 163 – 166, 168 – 171, 174, 190
Benedict de Aniane, aflate (dec. 821) 67, 68
Benedict de Nursia (dec 547) 67, 69, 157, 158, 208, 214
Benevento, în Italia de Sud 40, 104, 124, 131 – 133, 135, 144, 168, 169, 171, 177
Berberi 146
Berengar I., rege al Italiei (888 – 924) şi împărat (din 915) 21, 23 – 25, 26, 31, 33, 36, 37, 41, 54, 55, 57, 74
Berengar al II-lea, rege al Italiei (950 – 963) 75, 77, 79, 93, 94, 104, 107, 108, 112, 113, 115, 121, 206, 223
Bergen, mănăstirea Sf. Ioan (la nord de Neuburg pe Dunăre, în Bavaria) 193
Bernhard, episcop de Halberstadt (924 – 968) 99, 111, 126
Bernhard, conte de Besalii, Ripoll şi Fenouillet (988 până 1020) 180
Bemward, episcop de Hildesheim (993 – 1023) 222 – 224, 227, 228
Berta, soția regelui RoE>eu al II-lea al Franței (dec. 1010) 206 – 209, 213
Berta, soția regelui Rudolf al II-lea al Burgundiei de Sus (dec 966) 55, 73
Berta, margrafă de Tuscia (dec. 925) 22, 23, 25, 55, 59

Berta, fiica Maroziei 62
Berta de Arles, soția contelui Boso (dec. 965) 73
Berta-Eudochia, soția împăratului Romanos al II-lea (dec. 949) 64, 73, 101
Berthold, conte în Breisgau (998) 199
Berthold, duce de Bavaria (938 – 947) 91, 92
Besalu, la nord de Barcelona 142, 165
Bibra 114
Birka 148
Birten 91
Bizanț (Constantinopol) 25, 35, 38, 40, 41 – 46, 61 – 64, 89, 100 – 103, 112, 113 – 115, 123, 124, 128, 129, 131 – 1 – 35, 137, 144, 147, 157, 158, 163, 167, 169, 172, 177, 178, 199, 201, 219, 225, 229
Hagia Sofia 62
Bobbio, în Emilia 164, 172, 206, 212
Bodensee, vezi Constanța, lac
Boemia 50, 97, 128, 144, 159, 161, 176, 178, 213 – 215
Bogomili 147
Boio, abate de Meruleben (981) 163
Boleslav I., duce al Boemiei (935 – 967) 97
Boleslav al II-lea, duce al Boemiei (967 – 999) 128, 144, 149, 159, 214
Boleslav I., Chrobry, duce respectiv rege al Poloniei (992 – 1025) 215 – 217, 219, 220
Bologna 34, 35, 125
Bonifaciu, misionar, arhiepiscop de Maiența (dec. 754) 127
Bonifaciu al VII-lea (Franco), papă (974 – 985) 155 – 158, 163, 169, 172 – 174, 186
Bonn 53

Borell I., margraf de Barcelona (967 – 993) 139 – 142, 180
Boris, han al bulgarilor (853 – 889) 43
Boris al II-lea, țar al bulgarilor (969 până 972) 147
Bosfor 43, 44, 100, 163
Boso, conte, fratele regelui Raul al Franței (dec. 935) 73
Boso, rege al Burgundiei de Jos (879 – 887) 22
Boso de Arles, margraf de Tuscia (931 – 936) 74, 75, 77
Bourges 67
Brandenburg 97, 120, 126, 127, 175
Bratislava 21
Bremen 97, 148, 176
Brenta, râu în Veneția 21
Brevnov, lângă Praga 213
Britania 143, 167
Brogne, la sud de Namur 66, 68
Brun, arhiepiscop de Colonia (953 până 965) 86, 95, 107, 109, 150, 151
Brun, capelan, vezi Grigore al V-lea Brun (Bonifaciu) de Querfurt, călugăr la Pereum, apoi arhiepiscop şi misionar (dec. 1009) 219
Bruno, episcop de Langres (980 – 1016) 183
Bruxelles 159
Bulgaria, bulgari 43 – 47, 114, 144, 146, 147, 177, 199
Bulesu, conducător de oaste maghiar (dec. 955) 103
Burchard al II-lea, duce al Suabiei (dec. 926) 95, 101
Burchard al III-lea, duce al Suabiei (954 – 973) 94, 121
Burgundia 16, 23, 24, 57, 63, 66, 69, 72, 73, 90, 188,

230
Burgundia de Jos 73
Burgundia de Sus 73
Cabili, grup al unui trib berber 146
Care, vezi Cerveteri
Cafur, vizir, regent în Egipt (dec. 967) 146
Cairo 145, 146, 199
Calabria 20, 131 – 133, 169, 170, 198, 200
Camadulensi, ordin călugăresc 224
Cambrai 54
Camerino 30, 56, 60, 74, 168
Campagna 56, 71, 116, 118, 120, 201, 227
Campo, abate de Farfa (936 – 947) 70, 105
Canterbury 179, 209
Capeţieni, dinastie franceză 58, 82, 176, 181 – 183, 270
Capua 40, 69, 104, 121, 124, 133, 168, 170
Carintia 159
Carol, duce al Lorenei de Jos (977 – 992) 159, 181 – 183, 256
Carol al III – le-a, cel Gros, împărat (876 – 887) 16, 22
Carol al III-lea, cel Simplu, rege franc de apus (893 – 929) 48, 50, 51, 52 – 54, 82, 83
Carol cel Mare, împărat (786 – 814), 53, 80, 81, 83, 87, 88, 97, 111, 117, 130, 134, 149, 150, 162, 221, 226, 229
Carol Constantin, fiul împăratului Ludovic al III-lea (901 – 962) 24, 72, 73
Carolingi, dinastie francă 16, 22, 52, 53, 80, 81, 82, 138, 159, 176, 181 – 183, 185, 186, 188, 209, 212
Carpaţi 149, 161
Cartagina 168, 190

Carus, legat papal (923) 43, 44
Castilia 140
Catalonia 38, 140, 141
Cehi 50, 149, 161, 214
Celbiti, dinastie arabă din Sicilia 1;
Cerveteri (Care) la apus de Ron 27, 203
Cezarea, suburbie a Ravenei 125
Cezariu, abate de Monserrat, arhiepiscop de Tarragona (970) 140 – 142
Champagne 230
Chazari 147, 177
Chelles 191
Cherson, în Ucraina 178
Chiriac, martir din Tarsus (sec. al IV-lea) 66
Chirii (Constantin), apostol al slavilor (dec. 869) 128
Chur 163
Classe, în Romagna 125
Clement I, bizantin (din 921) papă (sfârşitul secolului I) 178
Cristofor, P C i u bzntin papă (903 – 913 4
Cluny 66 – 68, 72, 171, 203
Colonia (Köln)
52, 97, 137, 150, 151, 160
Colonna, familie aristocrată din Roma 157
Columban cel Tânăr, abate de
Luxeuil şi Bobbio (dec. 615) 37
Comacchio, în Romagna 125, 204
Como 76
Compiègne 191
Constantin al VIII-lea, împărat bizantin (1025 – 1028) 128, 129, 135, 169

Constantin, co-împărat bizantin (din 924), fiul împăratului Romanos Lekapenos (dec. 945) 61, 100
Constantin cel Mare, împărat (307 – 337), 9, 13, 26, 28, 55, 112, 122, 126, 130, 133, 225, 226
Constantin al VII-lea, Porfirogenetul împărat bizantin (912 – 959) 40, 42J 44, 61, 100, 101, 135
Constantinopol, vezi
Bizanț Constanța 21, 163
Constanța, lac s *Tlf* (915 95 40
Corbie 19
Córdoba 89, 132, 140, 144
Cornwall 82
Corsica 112, 115
Corvey 176
Cosența, în Calabria 20
Cotrone (Crotone) 170
Cracovia 149, 217
Cremona 113, 120, 195
Creta 129
Crescențiu, familie aristocrată din
Roma 123, 124, 155, 156, 240
Crescențiu, Dominic, comercia Dnut burenset/iamdiiM-i Dubrovnik 169
Croația, croați 45 47
Cuxa 87, 179
C d episcop de Worcester (929
Dago vezi Mieszko, principele Poloniei Dagobert, abate de Farfa (947 – 953) 70
Dalmația 45, 47, 169, 219
Damasus, episcop şi l de T «ei (965 - 985> 216
Crescențiu I. de Theodora, conte de Gaeta

Sabinei <cea992/
163

Ducro 140
D
că Wărs!
conte şi prefect al oraşului Roma (1006 – Duin-ărWfa 174
de la
1012) fiul contelui Benedict al II-lea şi al Teodorandei 203
Crescenţiu al II-lea, Nomentamus, conte de Terracina, senator şi consul roman (dec. 998) 184, 189, 193 – 195, 197 – 202, 204, 207, 226, 227

Sabina, conte de Terracina (dec. 984) 156, 157, 174, 237
< Yimea 178 (Yistian (Stahquaz; fratele ducelui Boleslav al II-lea călugăr la Regensburg (dec. 997; 214 («bU988) 106, 143, 179, 209
Dvafar, general fatimid 146 – (918 – Edmund, regele Angliei (940 – 946) 82, 86
al Angliei (946 – 955; 82 81
82 rege al Angliei (901 – 925)
Eduard al II-lea, rege al Angliei (975 – 978) 179
Edwig, rege al Angliei (955 – 959), 82, 142
Egipt 89, 145, 146, 190
linold, abate de Gorze (933 – 967) 66, 69
Îkkehard al II-lea, călugăr la St. Gallen (dec. 990) 101: iba 90, 91, 98, 126, 162, 175 Jena, soţia împăratului Constantin al

VII-lea (dec. 944) 61
Ilena de Kiev, vezi Olga milia 125
Îmma, soția regelui Lothar al Franței (dec. cca. 990) 138
Inns, afluent al Dunării în Austria 162
Epifaniu, episcop de Ticinum-Pavia (466 – 496) 151
Crehembald, arhiepiscop de Sens (959 – 968) 106
Eârchembald, arhiepiscop de Tours (980 – 1006) 208, 209
Eresburg, cetate saxonă pe Diemel (Obermarsberg) 91
Înurt 94
Eric Secure Sângeroasă, fratele regelui Hakon cel Bun (dec. 954) 82, 148
Sric Victoriosul, rege al Suediei şi Danemarcei (cca. 986 – 1.000) 147, 148, 220
Srluin, episcop de Cambrai (995 – 1012)
205
Ethelred al II-lea, rege al Angliei (978 – 1016) 179
Ethelstan, rege al Angliei (925 – 940) 82, 143, 148
Ethelwold, episcop de Winchester (963 – 984) 143
Etiopia 146
Eugenius Vulgarius, poet (dec. cca. 907)
27, 28, 30
Sulogios, prezbit bizantin (920) 42
Europa 134, 138, 146, 150, 177, 213, 219, 230
Eusebiu, episcop de Cezarea (313 – 339)
Euthymios, patriarh de Constantinopol (907 – 912) 26, 42
Farfa, în Sabina 70, 105, 121, 203, 204, 210, 211
Fatima, fiica profetului Mahomed 39
Fatimizi, dinastie arabă 39, 41, 89, 145, 146, 190, 191

Fermo, în Italia 70
Ferrara 37, 125
Fiorenzuola 55
Flambert, vasal al regelui Berengar (dec. 924) 55
Fleury-sur-Loire (St. Benoat-sur-Loire)
la sud-est de Orléans 67, 68, 143, 207 – 209, 214
Flodoard, prezbit la Reims, istoriograf (dec. 966) 87, 88, 206
Folkhold, episcop de Meissen (969 – 992) 213
Folkmar, arhiepiscop de Colonia (965 – 969) 150
Forchheim, în Bavaria 48
Formosus, papă (891 – 896) 16 – 19, 26 – 29, 31, 34, 35, 43
Fornovo 30 – Sf. Salvator, catedrală episcopală 32
Fotie, patriarh de Constantinopol (858 – 886) 25, 43
Franco, abate de Corbie (începutul sec. al X-lea) 19
Franco, diacon, vezi Bonifaciu al VII-lea
Franconia 92, 94
Frankfurt pe Main 92, 175, 180
Franța 16, 27, 38, 47, 48, 50, 53, 67, 73, 80 – 87, 132, 138 – 140, 159, 160, 164, 167, 172, 175, 176, 180 – 189, 190 – 193, 205 – 210, 212 – 214, 229, 230
Fraxinetum (Garde Freinet) la vest de St. Tropez 73, 90, 112, 196, 197
Frederic, arhiepiscop de Maiența (937 – 954) 91, 94, 95, 99, 104
Frederic, arhiepiscop de Salzburg (958 – 991) 110, 119, 162, 163
Frejus 73, 131
Friaul 21
Fritzlar 49
Fulchard, episcop de Alba (cca. 966 – 984) 144

Fulda 86, 127, 193
Gaeta 20, 168, 200, 211
Gaidon, protospătar (921) 42
Galia 21, 38, 106, 127, 138, 141, 150, 155, 188, 192
Galicia 141
St. Gallen 21, 101, 152
Gandersheim 86, 131, 222, 223
Garda 80
Gangliano, râu în Campania 20, 41, 52, 57, 74
Gaudenţiu (Radim) fratele episcopului Adalbert de Praga, arhiepiscop de Gniezno (*999* – cca... 1006) 215 – 217
Gavello, în Veneţia 37
Gdańsk 215
Gebhard, episcop de Constanţa (979 – 995; 176
Gelu, principe valah (pe la 900) 21
Genova 73
Gerannus, arhidiacon de Reims (970) 138
Gerard, abate şi ctitor de Brogne (dec. 958; 66, 68
Gerard, arhiepiscop de Narbonne (912 – 914; episcop de Uzes (cca. 948; 38
Gerberga, stareţă de Gandersheim (957 – 1001; 131, 222
Gerberga, soţia ducelui Giselbert de Lorena şi a regelui Ludovic al IV-lea al Franţei (dec. 984; 82, 84, 87, 88, 91, 159
Gerberga, soţia regelui Adalbert al Italiei (dec. 990J 132
Gerbert de Aurillac, vezi Silvestru al II-lea
Gerhard, capitular la Augsburg, autorul „Vita Udalrici” 188
Germania 21, 81, 82, 89, 91, 93, 94, 107, 112, 119, 125, 127, 130, 137, 144, 147, 149 – 153, 158 – 161, 166,

170, 175, 176, 180, 181, 187 – 189, 193, 194, 199, 200, 206, 214, 217, 222, 229, 230
Gemrode 108
Gerő, arhiepiscop de Colonia (969 – 976; 135, 137
Gerő, margraf saxon (937 – 964; 90, 97, 108, 128
Gerona, în Catalonia 142, 212
Gerri 121
Gheza, principe al Ungariei (972 – 997; 148, 162, 218
Gigny 67
Girard, conte de Sabina (până 999; 227
Gisela, soția regelui Ştefan al Ungariei (dec. 1033) 218
Gisela, fiica regelui Berengar I al Italiei (dec. cca. 910) 23
Olselbert I, conte de Bergamo (922), conte palatin (926 – 929) 55
Giselbert, duce de Lorena (915 – 939), 51, 82, 84, 90, 91, 109
Giselher, episcop de Merseburg, arhiepiscop de Magdeburg (971 – 1004) 1 (55, 166, 216, 222
Gisulf I, principe de Salerno (933 – 978) 124
Oniezno 215 – 219, 221, 223, 225
Gnupa, rege de Schleswig (dec. cca. 1) 40; 148
fânndefred, abate de Cuxa (947 – 955), 1 7
Gorm cel Bătrân, rege al Danemarcei (899 – 936) 147
Gorze 66, 68, 89, 90
Grado 130, 219
Gran (Esztergom) 218
Grecia 199
Grenoble 188
Grigore, abate de Sf. Cosma şi Damian în Trastevere (998 – 1004; 210

Grigore, episcop de *Nin* (cca. 925 – 928)
46, 47
Grigore al IV-lea, principe de Neapole (898 – 915; 40
Grigore I, conte de Tusculum, senator şi prefect al flotei din Roma (dec. cca. 1013; 157, 224, 227, 228
Grigore al V-lea (Brun; papă (996 – 999; 195 – 199, 200, 202, 204 – 211, 213, 214, 221, 222
Guastalla 199
Gunzo de Novară, erudit italian 152
Guido, episcop de Piacenza (904 – 940; 37
Guido, împărat (891 – 894; 16, 21, 22, 30, 74
Guido, margraf de Ivrea (dec. 965; 112, 121
Guido de Tuscia (917 – 929; 35, 36, 66, 67, 5*9, 6*0, 62
Guidoni, neam nobil franc 17
Hadamar, abate de Fulda (927 – 956) 86, 98, 99, 108
Al-Hakim al II-lea calif de Córdoba (961 – 976) 144
Al-Hakim al II-lea, calif de Cairo (996 – 1021) 199
Hakon cel Bun, rege al Norvegiei (935 – 961) 82, 148, 159
Halberstadt 102, 103, 110, 126, 165
Hamburg 97, 119, 148, 175, 219, 220
Hamdanizi, dinastie arabă 146
Harald Dinte Albastru, rege al Danemarcei (936 – 986) 97, 144, 147, 148, 159, 175, 179
Harald Mantie Sură, rege al Norvegiei (960 – 976; 148
Harald Păr Frumos, rege al Norvegiei (dec. 933) 82
Harz 151
Hatheburg de Merseburg, soția regelui Henric I (dec. 937) 90
Hatto al II-lea, abate de Fulda, arhiepiscop de Maiența (956 – 968; 108, 126

Hatto al III-lea, abate de Fulda (991 – 997) 193, 200
Havelberg 97, 126, 127, 175
Hedwig, soția ducelui Burchard al II-lea de Suabia (dec. 994) 101
Hedwig, soția ducelui Hugo de Francia (dec. 958) 82, 87
Henric, arhiepiscop de Trier (956 – 964) 107, 110
Henric I, duce de Bavaria (947 – 955), fiul regelui Henric I. 82, 90 – 93, 94, 101, 103, 218
Henric al II-lea, Certărețul, duce de Bavaria (955 – 976 şi 985 – 995) fiul ducelui Henric I 158, 159, 175, 176, 224
Henric al IV-lea, duce de Bavaria (ca împărat: Henric al II-lea), fiul ducelui Henric al II-lea (dec. 1024) 224, 228, 229
Henric I, rege german (919 – 936) 49 – 51, 53, 80, 81, 90, 97, 98, 148
Herford, în Westfalia 176
Heribert, arhiepiscop de Colonia (999 – 1021) 227, 229
Heribert al II-lea, cont de Vermandois (902 – 943) 53, 54, 84
Heribert al III-lea, conte de Vermandois (987 – cca. 1002) 183, 184
Heriveus, arhiepiscop de Reims (900 – 922) 47, 48, 52
Hermann Billung, margraf saxon (dec. 973) 91, 97, 114
Hermann I, arhiepiscop de Colonia (890 – 923) 51, 52
Hermann I, duce de Suabia (926 – 949) 90, 92
Herold, arhiepiscop de Salzburg (940 – 958) 94/110
Herțegovina 45
Hierotheos, episcop misionar bizantin
Hodo, margraf al Mărcii saxone de răsărit (965 – 993)

şi conte în Turingia de nord 149
Hohenaltheim 49
Hohentwiel 101
Hrotswitha de Gandersheim, poetă (dec. cca. 1.000) 251
Hubert, margraf de Tuscia (936) de Spoleto şi Camerino (942 – 945, dec. 976) 74, 112, 129
Hugo, abate de Farfa (997 – 1039) 203, 210, 211
Hugo, arhiepiscop de Reims (925 – 962) 53, 85, 86, 109
Hugo, margraf de Tuscia (986 – 1001) 197
Hugo de Arles, rege al Italiei (926 – 948) 55 – 61, 63, 64, 70 – 78, 101, 112, 113".
Hugo Capet, rege al Franței (987 – 996) 87, 164, 181 – 189, 191, 192, 206
Hugo cel Mare, duce al Franciei (923 – 956) 82 – 86
Iacob, arhiepiscop de Cartagina (982) i 168, 190
Iaropolc, cneaz de Kiev (972 – 978) 147, 1 177
Ibrahim al II-lea, emir de Kairuani (875 – 902) 20
Ibrahim ibn-Iacub, negustor evreu (a doua jumătate a sec. al X-lea) 144, 1 145
Ida, soția ducelui Liudolf de Suabia! (dec. 986) 92
Ierusalim 167, 178
Igor, cneaz de Kiev (dec. cca. 944) 102
În la Sf.
În Ungaria 103
Hildebald, episcop de Worms (979 – 998)
gelheim 86, 92, 97
Ioan
Arnulf din Metz abate 195
Hildebert, arhiepiscop de Maiența (927 – (960 – cca. 980) 90

Ioan, abate de Gorze (959 – 974) 8
I I te Cassino (914 – 937) 80
Hildebrand, abate de Fermo oan aba e la Mont şi Rieti (din cca. 936) 70
Hildebrand, episcop de Modena (970 – 993) 176
Hildebrand, tatăl papei Benedict al VI-lea 155
Hildebrandi-Aldobrandeschi, familie aristocrată din Toscana 155
Hildesheim 151
Hildeward, episcop de Halberstadt (968 – 996) 126, 166
Hilduin, episcop de Liège (920 – 921), arhiepiscop de Milano (931 – 936) 51, 75, 76 934) 40
Ioan, episcop de Ancona (cca. 914 – 928) 40
Ioan, arhiepiscop de Capua (965 – 974) 121
Ioan, arhiepiscop de Ravenna (933 – 998J 199
Ioan, arhiepiscop de Split (914 – 940) 45 – 47
Ioan I, principe de Gaeta (877 – 933) 40
Ioan al III-lea, duce de Neapole (928 – 968) 71
Ioan, cardinal de San Vitale, vezi Ioan al XV-lea 252
Ioan, diacon-cardinal (960 şi urm.) 106, 118
Ioan al IX-lea, papă (898 – 900) 18, 19, 25, 26, 34
Ioan al X-lea, papă (914 – 928) 33 – 39, 40 – 43, 44 – 49, 50, 51 – 54, 55 – 60, 67, 69, 70, 74, 84, 96
Ioan al XI-lea, papă (931 – 936) 59 – 63, 64, 68, 75
Ioan al XII-lea (Octavian) papă (955 – 964) 71, 89, 99, 104 – 106, 108 – 111, 113, 119, 120, 130, 133, 138, 143, 150, 151, 154, 186, 190
Ioan al XIII-lea, papă (965 – 972) 120, 121, 123 – 126, 128, 129, 130 – 133, 135, 136, 139, 141, 142, 144, 150, 153, 155, 160
Ioan al XIV-lea (Petru), papă (983 – 984) 171, 172

Ioan al XV-lea, papă (985 – 996) 174, 176 – 179, 182 – 184, 186 – 189, 192 – 195, 204, 205, 214
Ioan al XVI-lea, papă (997 – 998) 197, 202
Ioan al IV-lea, patriarh de Aquileia (984 – 1019) 219
Ioan, prefect al oraşului Roma (993 – 1002) 226
Ioan, vestarar roman (cca. 985) 174
Ioan Canapariu, abate al mănăstirii de pe Aventin, presupus autor al unei biografii a Sf. Adalbert 215
Ioan Cenciu, aristocrat roman (966) 121, 124
Ioan I Crescenţiu, patriciu roman (dec. 988) 174
Ioan al II-lea Crescenţiu, patriciu roman (1003 – 1012) 229
Ioan Filagatos, arhiepiscop de Piacenza, vezi Ioan al XVI-lea Ioan I Tzimiskes, împărat bizantin (969 – 976) 134, 135, 146 – 157, 167, 169
Iordan, episcop de Poznan (966 – 984) 128
Irlanda 82
Irmgard, soţia regelui Boso al Burgundiei de Jos (dec. 896) 22
Islanda 220
Ismaeliţi 39
Istria 9, 219
Italia, catepanat (unitate administrativă bizantină) 133
Ihilia 16, 17, 20 – 25, 28, 37, 40, 50, 51, 54 – 56, 58, 63, 72 – 75, 76 – 78, 80, 90, 93, 94, 106, 107, 109, 112, 115, 118, 121, 123, 124, 128 – 133, 135 – 137, 141, 144, 145, 149, 150, 152, 153, 155, 156, 158, 159, 163 – 172, 175 – 177, 179, 183, 185, 196, 198, 200, 201, 211, 223 – 225, 229
Iudith, soţia ducelui Henric I. de Bavaria (dec. 978) 92
Iutlanda 97, 148
Ivois 160

Ivrea, în Piemont 132, 223
Jura 55
Kailo, arhiepiscop de Ravena (începutul sec. al X-lea) 34
Kairuan, reşedinţa Aghlabizilor (în
Tunisia) 20
Khacig I, katolikos armean (972 – 999)
167
Kiev 101, 102, 146, 147, 177, 178, 219
Konrad, duce de Spoleto şi Camerino (996 – 998) 112, 132, 197
Konrad, rege al Burgundiei (937 – 993)
73, 138, 145, 164, 188
Konrad I, rege german (911 – 919) 48, 49, 90
Konrad cel Roşu, duce de Lorena (944 – 953) 92 – 94, 103, 159
Köln, vezi Colonia
Lago d'Orta, lac in Italia 112
Lambert, arhiepiscop de Milano (921 – 932) 56
Lambert, conte de Chalon 132
Lambert, împărat (892 – 898) 16, 17, 19, 20, 22, 24
Lambert, margraf de Tuscia (cca. 928 – 931) 59, 60, 74, 75
Lamia, în Grecia 199
Lando, papă (913 – 914) 32
Landolf, principe de Capua (910 – 943) 40, 42
Langres, la nord de Dijon 183, 184
Laon, la nord-vest de Reims 83, 182, 184, 213
Laubach, în Belgia (Hennegau) 51, 75, 76, 212
Lambert, margraf de Tuscia (cca. 928 – 103, 110, 136
Lausanne 73

Lech, râu în Bavaria 102, 104, 202, 204, 206
Leipzig 12
Lekapenos, dinastie bizantină 63, 100
San Leo, castel la Montefeltro 112
Leo Simplex, abate al mănăstirii de pe Aventin (981 – 1001) 168, 187 – 193, 200, 205, 207.215
Leon 140 – 142
Leon, abate la Sf. Andrei pe Monte Soratte (956 – 966) 122
Leon al III-lea, abate de Subiaco (923 – 961) 69
Leon, episcop de Nota 28
Leon, episcop de Palestrina (cca. 914 – 932) 46, 62
Leon, episcop de Trevi, legat papal (990) 179
Leon, episcop de Vercelli (999 – 1026) 223, 227
Leon al V-lea, papă (903) 19
Leon al VI-lea, papă (928 – 929) 47, 58
Leon al VII-lea, papă (936 – 939) 63, 64, 68, 69, 87, 91, 99, 162, 163
Leon al VIII-lea, papă (963 – 965) 117 120
Leon al VI-lea, împărat bizantin (886 – 911) 22, 25, 26, 40, 41
Leon, mitropolit de Synnada, legat bizantin (997/998) 198, 199, 201
Leon Focas, Europalates bizantin (968) 134
Leotherich, arhiepiscop de Sens (1.000 – 1032) 212
Le-Puy-en-Velay 210
Leutard, profet eretic (cca. 1.000) 230
Libice, în Boemia 214
Libutius, episcop misionar pentru Rusia (dec. 961) 102
Liège (Lüttich) 50, 60, 109

Lievizo (Libentius) arhiepiscop de Hamburg-Bremen (988 – 1013) 176
Liudolf, episcop de Augsburg (989 – 996)
188, 189
Liudolf, duce de Suabia (949 – 953) 92
95, 107, 109, 159
Liudolf, părintele dinastiei ottone (dec.
866) 85
Liudolfingi, familie aristocrată saxonă
86, 223, 229
Liudprand, episcoD de
Cremona (961 – 970) 113, 115, 116, 117, 120, 133 – 135
Liutgard, soția ducelui Konrad cel Roşu (dec. 953) 92
Liutpold, duce de
Bavaria (895 – 907)
21
Lombardia, lombarzi 22, 37, 223
Londra 179
Lorch, în Austria de Sus 162, 163
Lorena, loreni 22, 48, 50, 66, 69, 75, 84, 91, 92, 94, 95, 150, 159, 160, 175, 181
Lorsch 176
Lothar, rege al Franței (954 – 986) 87, 138, 159, 160, 164, 175, 180, 181
Lothar, rege al Italiei (931 – 950) 72.73, 80, 138
Lucea 23, 70, 112
Ludovic al III-lea, cel Orb, împărat (901 – 928) 22 – 24, 25, 26, 35, 37, 54, 55, 57
Ludovic al IV-lea, rege al Franței (938 – 954) 88, 91, 108

Ludovic al V-lea, rege al Franței (986 – 987) 181
Ludovic Copilul, rege german (900 – 911) 21, 48
Lüttich, vezi Liège Lyon 24, 67, 73
Macedonia, macedoneni 100, 131, 168
Mâcon 66
Madalbert, episcop legat papal (927 – 932) 46, 62
Magdeburg 9, 93, 98 – 100, 110 – 112, 126, 128, 149, 150, 152, 160 – 167, 213, 216, 218
Ctitoria Moritz 126
Maghiari 20, 21, 23, 50, 102, 103, 112, 114, 148, 149, 162, 166
Mahomedani, vezi mauri şi sarazini
Maiența 97, 98, 110, 126, 149, 160, 161, 166, 213
Main 180
Maiolus, abate de Cluny (954 – 994) 145, 171
Manasse, arhiepiscop de Arles (914 – 926) şi episcop de Verona (935 – 946) 76, 77
Manso, duce de Amalfi (996 – 1004) 177
Al-Mansur, general maur (dec. 1013) 180
Mantova 56, 76, 130
Marca Spaniei 87, 139 – 142, 164, 180, 210, 218
Marea Neagră 147, 148
Maria, soția țarului bulgar Petru (dec. cca. 965) 45, 147
Marinus, episcop de Bomarzo, legat papal (942 – 958) 86, 97
Marinus, episcop de Sutri (cca. 953 –969) 119
Marinus al II-lea, papă (942 – 946) 64, 1 99
Marozia I, senatrix la Roma, mamal principelui Alberic al II-lea (dec. cca. 936) 30, 31, 56, 58 – 63, 75
Marozia a II-a, senatrix la Roma 68

Matilda, stareță de Quedlingburg (966 – 999) 130, 150
Matilda, soția regelui Henric I. (dec. 968) 81, 86, 91, 92, 151, 152
Matilda, soția regelui Konrad al Burgundiei (943 – cca. 981) 138, 164
Mauri 39, 140, 180
Mauringus, abate de Montmajour (948 – 977) 119
Mauriciu, martir al legiunii tebaice (sec. al III-lea) 98, 103, 108, 110, 217
Meca 20
Mehdiya, reşedinţa Fatimizilor în Tunisia 145, 146
Meissen 127, 166, 175
Meruleben, la vest de Merseburg 137, 144, 163
Merseburg, la vest de Leipzig 91, 103, 110, 111, 127, 165, 166, 167, 222
Messina 20
Metodiu, arhiepiscop de Sirmium apostol al slavilor (870 – 885) 46, 128
Metz 66, 136
Meusa 160, 188, 189
Mieszko (Dago) principe al Poloniei (960 – 992) 128, 144, 149, 159, 216
Mignone 210, 211
Mihail de Zahumije, principe sârb (cca. 913 – 949) 45
Milano 77, 163
Milo, conte de Verona (930 – 955) 75 – 77, 109
Miro, arhidiacon, apoi episcop de Gerona (970 – 994) 142, 164
Monte Argento, pe Gangliano în Campania 41
Monte Cassino 20, 40, 69, 178, 180, 203, 280
Monte Gargano 211
Monte Mario 108, 281

Montefeltro 112, 113, 115
Montier-enDer, în Franța (Haute-Marne) 88
Montmajour, în Franța (Bouches-du-Rhône) 119
Montserrat 140, 141
Moravia 21, 46, 149, 161
Mouzon, la sud-est de Sedan 86, 138, 189, 192
Muhamed ibn-Tughdsch, guvernator turc în Egipt (937 – 969) 146
Al-Mu'izz, calif fatimid de Cairo (953 – 975) 132, 146.
Al-Muktafi, calif abbasid de Bagdad (902 – 909) 25
Muni, general arab (dec. 933) 39
Namur 66
Narbonne 38, 139, 141
Neapole 168
Nepi, în Latium 197
Nichifor al II-lea Focas, împărat bizantin (963 – 969) 129 – 134, 146
Nicolae I
Misticul, patriarh de Constantinopol (901 – 907
şi 912 – 925) 25, 26, 42 – 44, 61
Nicolae I, papă (858 – 867) 25
Nijmegen 180
Nikolaos Picingli, strateg bizantin în
Italia de sud (915) 40
Nilus de Rossano, eremit, abate de
Serperi lângă Gaeta (dec. 1005) 200
202, 210
Nin, în Croația 47
Nipru 147
Nordhausen 151, 152
Nordlingen 49

Normandia 47, 179
Normanzi 47, 48, 140, 141, 179
Norvegia 148, 220
Notger, episcop de Liège (992 – 1008)
182, 212
Notker Balbulus, călugăr la St. Gallert (dec. cca. 912) 21
Novalese 145
Octavian, vezi Ioan al XII-lea Oda, soția ducelui Mieszko I al Poloniei (dec. 1023) 216
Odalric, arhiepiscop de
Reims (962 – 969) 109
Odilo, abate de Cluny, Deols şi Fleury (994 – 1048) 203, 204, 212
Odo, abate de Cluny, Deols şi Fleury (927 – 942) 63, 64, 67 – 70, 105
Odo I, conte de Blois (975 – 996) 206
Odo, rege al Franței (888 – 898) 53
Odra 127, 128
Ohrida, în Macedonia 147
Olaf, rege al Irlandei (Dublin) (934 – 941) 82
Olaf, rege al Northumbriei (York) (9.27 – 952) 82
Olaf Tryggvason, rege al Norvegiei (995 – 1.000) 220
Oldenburg 97
Olga (Elena) cneaghină de Kiev (959 – 967) 101, 102, 177
Oliba Cabreta, conte de Besalu şi Cerdana (965 – 988) 139, 180
Omeiazi, emiri şi califi de Córdoba
39, 144, 145
Omar ibn-Hafni, principe din Spania (dec. 917) 39

Orestes, patriarh de
Ierusalim (986 – 1006) 190
Orestes, protonotar la Constantinopol (933; 62
Orléans 185
Orte, în Latium
56, 224
Oskytel, arhiepiscop de York (956 – 972) 106, 143
Oswald, arhiepiscop de
York (972 – 993) 142, 143
Orbert, margraf de Este (dec. cca. 974)
104
Otger, episcop de Amiens (cca. 893 – cca. 928) 19
Otger, episcop de Speyer (961 – 970)
118, 120
Otranto 131, 170
Otrich, directorul şcolii episcopale din
Magdeburg, capelan imperial (dec. 981) 164 – 166
Otto, duce de Carintia (978 – 985
şi
995 – 1004) 159
Otto, duce al Lorenei de Jos (dec.
1006) 131, 185
Otto, duce de Suabia (973 – 982) şi de
Bavaria (976 – 982) 159
Otto I, cel
Mare, împărat (936 – 973)
12, 73, 77, 78, 79 – 88, 90 – 95, 96 – 105, 106 – 108, 109 – 111, 114 – 119, 120, 123
126, 128 – 139, 143 – 155, 158 – 161, 165, 166, 175 – 177, 195, 219, 223, 225
Otto al II-lea, împărat (973 – 985) 107, 129 – 132, 135,

138, 143, 145, 146, 151, 154, 155, 158 – 161, 165, 166, 168 – 172, 174, 175, 177, 178, 198
Otto al III-lea, împărat (983 – 1002) 12, 13, 161, 163, 170, 174 – 176, 180, 193
207, 209 – 230
Ottoni, regi şi împărați germani din neamul saxon al Liudolfingilor 13, 92, 135, 138, 142, 154, 168, 171, 175, 181
Otwin, episcop de Hildesheim (954 – 984) 151
Fad 111, 113, 167, 169
Palestina 89, 156, 190
Palestrina, în Latium 124
Pandulf I, principe de Capua-Benevento (959 – 981) 114, 121, 124, 131, 133, 135, 168
Panonia 21, 112, 162, 163
Pantaleon, martir în Nicomedia (dec.
305) 137
Paris 53, 159, 160 – Montmartre 160
Parma 121
Passau 148, 149, 162, 163, 218
Paterno 228
Pavia 22 – 24, 31, 55, 56, 73, 76, 77, 93, 104, 108, 113 – 114, 135, 145, 151, 152, 163, 164, 180, 195, 199 – 201, 208, 222
224, 229
Pecenegi, popor nomad turc 21, 147
Peninsula Balcanică, vezi Balcani Peronne 54
Petershausen, mănăstire la Constanța
176
Petroală, abate de Bobbio (977 – 982
respectiv 999 – 1014) 206, 212
Petru, țar al Bulgarilor (927 – 969) 45, 147

Petru, episcop de Asti (991 – 1004) 233
Petru, episcop de Bologna (dec. cca.
905) 34
Petru, episcop de Orte (916) 66
Petru, episcop de Pavia, vezi Ioan al
XIV-lea Petru episcop de Vercelli (978 – 997)
223
Petru al IV-lea, arhiepiscop de Ravenna (927 – 971) 119, 125
Petru, margraf şi duce de Spoleto-Camerino, fratele papei Ioan al X-lea (dec. 927) 56, 60, 74
Petru, prefect al oraşului Roma (965 – 966) 120 – 122
Pezzola (Venus), concubină a regelui
Hugo al Italiei 64
Piacenza 55, 121, 198, 200, 202
Piaşti, dinastie poloneză
128, 149, 216
219
Pietro al IV-lea Candiano, doge al Veneției (959 – 976) 174, 176
Pietro al II-lea Orseolo, doge al Veneției (991 – 1009) 219
Pilgrim, abate de Breme (955 – 972)
145
Pilgrim, episcop de Passau (971 – 991)
148, 162, 163
Peppin, rege al francilor (751 – 768)
111
Pirinei 38, 87, 121, 139, 164, 180, 210, 212
Pisa 55
Pistoia în Toscana 125

Polonia 128, 149, 159, 176, 215 – 219, 221
Polirone (San Benedetto pe Pad) 167
Pomerania 217
Porto, la apus de Roma 18, 27
Poznan 128, 216, 217
Praga 98, 128, 149, 161, 213 – 215
Přemyslizi, dinastie cehă, 97, 128, 159, 214, 215
Preslav, în Bulgaria 147
Provența 73, 74, 76, 90, 112, 144, 145
Prusia, prusaci 215
Quedlinburg 86, 92, 130, 144, 149.155, 176
Radim, vezi Gaudențiu
Raimund al II-lea, conte de Toulouse (918 – 923) 38
Rainer, arhiepiscop de
Ravena (965 – 967) 125
Ramiro al II-lea, rege de Leon (931 – 950) 140, 141
Ramiro al III-lea, rege de Leon (966 – 982) 141
Rather, episcop de Verona (931 – 963)
şi Liège (953 – 954) 75 – 77, 89, 109, 130
Râul, rege al Franței (923 – 936) 53, 54, 67, 73, 83 – 85
Ravena 33 – 35, 36, 37, Robert al II-lea, rege al Franței (996 – 1031) 181, 187, 188, 192, 206 – 210, 212, 213
Rodoală, patriarh de Aquilea (963 – 984) 119
Rollon, conducător normand (912 – 933) 47
Roma 15 – 38, 41 – 43, 46, 47, 50 – 72, 75, 78, 79, 85 – 89, 96, 98 – 101, 104 – 109, 111
116, 117, 123 – 136, 138 – 143, 149 – 158, 160, 161, 163 – 174, 176 – 180, 182, 202, 204, 207, 210 – 217, 219, 220, 222 – 230
1. biserica Sf. Adalbert 215

1. Aventin 66, 157, 168, 179, 200, 213, 215, 226
1. Santa Croce în Gerusalemme 211 1. Sf. Erasm pe Monte Celio 70
1. Lateran 18, 26, 35, 37, 105, 112, 119, 122, 166, 167, 172, 188, 193, 211, 212
1. Monte Celio 70
1. Monte Mario 108, 202
1. Palatin 226, 228
924) 31
Reginare, familie de duci loreni 109
Regino, abate de Priim (892 – 899) şi de Trier (899 – 915) 102
Reichenau
119, 180
Reims 53, 54, 84 – 86, 87, 88, 109, 164, 172, 182, 183, 185, 187, 189, 192, 204
211, 230 – Saint-R6 my (mănăstirea Sf. Remigius) 138, 206
Rhodostamos, episcop de Trani (981)
169
Riade 50
Richard I, duce de Normandia (942 – 996) 84
Richer, abate de Priim, episcop de
Liège (920 – S45) 51 – 53
Richer, călugăr la Saint-Remy (Reims) (cca. 996) 188, 206, 209
Rieti, în Italia (Latium) 70, 203
Rin 21, 48, – 91, 100, 163
Ripen 97
Robert I, rege al Franței (922 – 923) 53
Romanos al II-lea, împărat bizantin (945 – 963) 64, 101, 114, 128

Romanos I., Lekapenos, împărat bizantin (920 – 944) 44, 45, 61, 62, 64, 100, 103
România 147
Romuald, abate de Pereum şi Camaldoli (dec. 1027) 224, 225, 227
Ron 22, 73
Rossano, în Calabria 170, 198, 200
Rostagnus, arhiepiscop de Arles (871 – 920) 38
Rotfred, abate de Farfa (dec. 936) 70
Rotfred, conte de Campagna (dec. 966)
120, 121
Rotrud, concubină a regelui Hugo al Italiei (dec. 945) 75
Rouen 47
Rozzo, episcop de Asti (966 – 992) 144
Rudolf al II-lea, rege al Burgundiei de Sus (912 – 937) 55, 73, 75, 80, 98
Ruotger, călugăr la Sf. Pantaleon (Colonia), autorul biografiei: Vita Brunonis 150, 151
Rurichizi, dinastie rusă, 112, 147
Rusia, ruşi 21, 128, 144, 146, 147, 177, 178, 219
Saale 90
Sabina 32, 56, 70, 71, 124
Salerno 104, 168 – 170, 177, 203
Salieni, dinastie franconă 92, 95, 195
Salzburg 109, 125, 161, 162, 218
Samson, conte lombard (cca. 912 – 950) 55 i Samuel, ţar al bulgarilor (972 – 1014)
147, 169, 199
Sancho I., cel Mare, rege de Leon (955 – 958) 140, 141
Santiago (de Compostela) 140 – 142, 180

Sarazini (arabi) 20, 23, 25, 39, 40, 41, 69, 70, 73, 90, 111, 113, 114, 144, 145
Sarilo, margraf de Spoleto şi Camerino (cca. 940 – 944) 74
Saxonia 21, 81, 90, 144 – 148, 175, 216, 218, 229
Scandinavia 148
Schleswig 97, 148
Scolastica, sora lui Benedict de Nursia (dec. 543) 158
Scoția 82, 143
Seguin, arhiepiscop de Sens (977 – 999)
185, 192, 212
Selz 193
Seniofred al II-lea, conte de Besalu şi
Cerdana (941 – 965) 139, 142
Senlis, la nord de Paris 182, 183
Sens, la sud-est de Paris 212
Serbia 63
Sergios din Damasc, mitropolit grec şi abate al mănăstirii de pe Aventin (977 – 981) 157, 168
Sergius, episcop de Țepi (cca. 946 – cca. 963) 71
Sergius al III-lea, papă (904 – 911) 19, 20, 24 – 29, 30 – 32, 34, 35, 42, 43, 48
Serperi 200, 211
Seulf, arhiepiscop de
Reims (922 – 925)
53
Sicco, margraf de Spoletto (969 – 973)
156
Sicilia 20, 39, 89, 111, 132, 170
Siegfried, episcop de Piacenza (997 – 1031) 202
Siegfried, conte de

Merseburg (dec. 973) 90
Sigebald, diacon la Reims (947) 86
Sigerich, arhiepiscop de Canterbury (990 – 994) 179
Silezia 217 3 ilistra
147
Silva Candida
20
Silvestru I., papă (314 – 337) 112, 229
Îilvestru al II-lea, (Gerbert de Aurillac) papă (999 – 1002) 12, 138, 139, 258
164, 171, 172, 183, 186, 187, 191 – 194,.
204 – 207, 211 – 215, 217 – 219, 222 – 224
Simancas, în Spania 140
Simeon, eremit armean la Poltrone (dec. I
1016) 167, 168
Simeon, ţar bulgar (893 – 927) 43 – 46
Sinai 26
Siria 133, 146, 157, 199
Sisinnois, patriarh de Bizanţ (996 – 998)!
198
Sisnand al II-lea, episcop de Santiago (952 – 970) 140
Skradin, în Croaţia 47
Slavi 97, 101, 126 – 128, 161, 175
Slavii de pe Elba 97, 162, 175
Slavnicizi, dinastie nobilă cehă 214
Slovacia 162
Sofia, stareţă de Gandersheim (1002 – 1039) şi Essen (din 1011) 222, 223
Soissons, la nord-est de Paris 53, 85
Solomon al III-lea, episcop de Constanţa, abate de St. Gallen (891 – 920)

21
Spania 39, 87, 89, 139 – 142, 144, 145, 167.
180, 190, 210 – 212
Split 46, 47
Spoleto
17, 30, 56, 60, 63, 74, 118, 124.
156, 168, 197, 199, 207
Stahquaz, vezi Cristian Statul franc de apus, vezi Franța Suabia 21, 77, 94, 101, 159, 163
Subiaco, în Latium 20, 69, 70, 105, l? f l.
170, 172, 203
Sudeți 97
Suedia, suedezi 147, 148, 175, 220
Sunniți 39
Sunjer, conte de Ampurias şi Roussillon (862 – 911) 38
Susa 145
Suzana, soția regelui Robert al II-lea al Franței (dec. 1003) 206
Sutri, în Latium 193, 197
Sven Gabelbart, rege al danezilor (995
1014) 148, 175
Sviatoslav, cneaz al
Kievului (961 – 971
102, 146, 147
Şiiți 39
Ştefan, episcop de Liège (903 – 920) 50
Ştefan, episcop de Neapole (903 – 911)
28
Ştefan, prof. de gramatică la Pavia şi Wiirzburg 152
Ştefan (Vajk), rege al Ungariei (997

1038) 217 – 219
Ştefan, co-împărat bizantin (din 924), fiul împăratului Romanos Lekapenos (dec. 945) 61, 62, 100
Ştefan al VI-lea, papă (896 – 897J 17, 18, 26, Ştefan al VII-lea, papă (929 – 931) 58, 59
Ştefan al VIII-lea, papă (939 – 942) 64, 85
Ştefan, prezbiter la Roma. ucigaşul papei Benedict al VI-lea (973) 156
Ştefan, protomartir 136
Ştefan, vestarar (dec. 966) 120, 121
Ştefania, senatrix, stăpână de Palestrina
66, 124, 156 /
Taino, tatăl papei Lando 32
Taormina 40, 132
Tarent 170
Tarragona 140, 142
Teano, în Campania 40, 69
Teobald, arhiepiscop de Ravena (cca. 910) 34
Teobald I., margraf de
Ştpoleto şi Camerino (929 – 936) 60, 74
Teodora, soția împăratului Ioan Tzimiskes (din cca. 971) 135
Teodora a II Ia, senatrix la Roma, soția ducelui
Ioan al III-lea de Neapole (dec. 951) 66, 71
Teodora, vestaratrix, soția senatorului roman Teofilact (dec. cca. 914) 31, 34
Teodoranda, soția contelui Benedict al II-lea de Sabina (dec. pe la 1010)
154, 156, 203
Teofano, soția împăratului Otto al II-lea (dec. 991) 135 – 138, 145, 146, 159, 163, 169, 170, 175, 180, 182, 184, 189, 195, 198, 233

Teofano, (Anastasia) soția împăraților
Romanos al II-lea şi Nichifor Focas, împărătească bizantină (956 – 959) 101, 128, 135
Teofilact, episcop, legat (923) 43, 44
Teofilact, patriarh de Constantinopol (933 – 956) 61, 82, 103
Teofilact, senator şi consul roman (dec, cca. 924) 30, 31, 34, 36, 40, 56, 59, 61, 63, 124, 156, 157
Tereza, soția regelui Sancho cel Mare
141
Terracina 124
Teudelassius, abate de Bobbio (903 – 917) 37
Teudo, arhidiacon de Reims (992) 187
Teuzo, episcop de Reggio riell Emilia (979 – 1027) 199
Thankmar, conte, frate după tată al împăratului Otto I. (dec. 938) 90, 91
Thankmarsfeld 137
Theodag, episcop de Praga (998 – 1017)
215
Theodor, arhiepiscop în Egipt (992) 190
Theodora, stareță la Sf. Blasius din Nepi (996) 197
Thietmar, episcop de
Praga (975 – 982)
161, 178
Thietmar I., margraf saxon (965 – 979)
137
Tivoli, în Latium 18, 116, 158, 227, 228
Tomislav, rege al Croației (cca. 910 – 928) 45, 46
Torino 77
Toscana, vezi Tuscia Tours 67, 140, 197
Tracia 43

Trani 169
Transilvania 21
Trient 76, 108
Trier 86, 127, 148, 160
Trifon, patriarh bizantin (928 – 931) 61
Tunis 39
Tunisia 145
Tuotilo, călugăr la St. Gallen (dec. cca.
909) 21
Turingia 21, 163
Tuscia (Toscana) 22, 25, 36, 37, 56, 60, 63, 71, 74, 121, 155, 193
Ţara Galilor 82
Ubaidallah, calif fatimid (902 – 934) 39, 146
Ulrich, episcop de Augsburg (923 – 973)
102, 188
Ungaria 144, 148, 163, 217 – 219
Unger, episcop de Poznan (984 – 1012)
217
Unguri, vezi maghiari Unui, arhiepiscop de Hamburg-Bremen (918 – 936) 148
Unstrut, râu în Turingia 50
Urgel, în Spania 212
Uzes, la nord de Montpellier 38
Vahan, katolikos armean (967 – 972) 167
Vajk, vezi Ştefan, rege al Ungariei Valahi 21
Vasilieni 167, 168, 200
Vasile al II-lea, împărat bizantin (976 – 1025) 128, 129, 135, 169, 177, 199
Vasile (Basileos) protospătar bizantin 42
Venceslas, duce al Boemiei (921 – 935) 50

Veneția 129, 219
Vercelli 223
Verdun 86, 136 – Sf. Paul 136
Vermandois 54, 109
Veroli, în Latium 57
Verona 24, 55, 75, 76, 108, 109, 130, 170, 175
Verzy 85, 185, 186, 189
191, 209 – Saint-Basle-de-Verzy, ca mai sus Vich 141, 142, 210, 212
Vienne 24, 73
Vikingi 82, 97, 179, 220
Vitalis al IV-lea, patriarh de Grado (962 – 1013) 130, 219
Vizigoți, regat 140
Vladimir, cneaz de Kiev (980 – 1015) 147, 177, 178
Weimar al II-lea, principe de Salerno (893 – 933) 40
Waldo, episcop de
Como (947 – cca. 967) 107
Waldrada, soția regelui Pietro al IV-lea Candiano (dec. cca. 976) 129
Walpert, arhiepiscop de Milano (953 – 971) 107, Walpert de Pavia, judecător regal (dec. 930) 74
Warmund, episcop de Ivrea (989 – 1017)
223
Weibenburg 132
Wessex 82
Wichmann I, Billung cel Bătrân (dec.
964) 91
Wido, abate de Gigny (928) 67
Wido, arhiepiscop de Rouen (892 – 909) 48
Widukind, duce de Saxonia (dec.

cca.
812) 81
Widukind de Corvey, cronicar saxon (cca. 925 – cca. 971) 50, 80, 81, 103, 137, 150, 151
Wifred, conte de Cerdafia (988 – 1035)
180
Wigfred, episcop de Verdun (959 – 984)
136
Wilhelm, abate de Dijon (990 – 1031)
193, 203
Wilhelm, arhiepiscop de
Maienţa (954 – 967) 81, 95, 98 – 100, 107, 109 – 111, 126, 151
Wilhelm, duce de Normandia (927 – 942) 84
Wilhelm de Arles, margraf de Provenţa (972 – 993) 145
Wilhelm cel Pios, duce de Aquitania (Auvergne) (885 – 918) 66 – 68
Willa, soţia regelui Berengar al II-lea (dec. 966) 77, 112, 113, 121
Willigis, arhiepiscop de Maienţa (975
1011) 160, 161, 163, 175, 176, 178, 195, 199, 209, 213, 214, 222 – 224
Winchester, în Hampshire 143
Witigowo, abate al mănăstirii Reichel n-au (985 – 997) 148
Wolfgang, episcop de Regensburg (972 – 994) 148
Wiirzburg 152
York 82, 148
Zaharia, papă (741 – 752) 127
Zaheus, misionar la unguri (963) 114
Zeitz, la sud de Leipzig 11, 127, 1661

Zirizi, neam cabil 146
Zoe Karbonopsina, soția împăratului – Leon al VI-lea,
25

CUPRINS

Prefață
Partea întâi
I. Un veac întunecat?...
II. Vremuri de nelinişti şi de preschimbări
III. Mai mult decât episcop de Roma
IV. Strălucire princiară şi vis imperial
Partea a doua
V. Pe drumul spre imperiu
VI. Apropiere şi distanță între papalitate şi imperiu
VII. Cel mai împărat dintre toți împărații
VIII. Imperiu otton
Partea a treia
IX. Lupta pentru Roma
X. Tutelă şi tutelare...
XI. Minunea lumii
XII. Concepția despre Roma şi reînnoirea imperiului
Postfață
Lucrări publicate de H. Zimmermann
Indicații bibliografice
Indice